

PSİKOLOJİ ÇALIŞMALARI STUDIES IN PSYCHOLOGY

Dizinler / Indexing and Abstracting

Web of Science - Emerging Sources Citation Index (ESCI)

TÜBİTAK-ULAKBİM TR Index

Türk Psikiyatri Dizini

DOAJ (Directory of Open Access Journals)

SOBİAD

EBSCO Academic Search Ultimate

EBSCO Central & Eastern European Academic Source

ERIH PLUS

Cabells Journalytics

Sahibi / Owner

Prof. Dr. Sevtap Kadioğlu

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakóltesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Letters, Istanbul, Türkiye

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Prof. Dr. H. Özlem Sertel Berk

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakóltesi, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Faculty of Letters, Istanbul, Türkiye

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakóltesi, Psikoloji Bölümü
BALABANAĞA MAH. ORDU CAD. NO:6 34459, LALELİ - FATİH/İSTANBUL, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212)455 57 00 / 15793

E-mail: sp@istanbul.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iupcd>

<https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/sp/home>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,

Fatih / İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.

Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.

The publication languages of the journal are Turkish and English.

Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında, yılda üç sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.

This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published triannually in April, August and December.

Yayın Türü / Publication Type: Yaygın Süreli / Periodical

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT BOARD

Baş Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. İlknur ÖZALP TÜRETGEN – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – ilknuroz@istanbul.edu.tr

Baş Editör Yardımcısı / Co-Editor in Chief

Dr. Öğr. Üy. Nermin TAŞKALE – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – nermin.taskale@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üy. Esin TEMELOĞLU ŞEN – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – esin.sen@istanbul.edu.tr

Yönetici Editör / Managing Editor

Arş. Gör. Dr. Gül Deniz DERİN – Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Samsun, Türkiye – guldeniz.derin@omu.edu.tr

Arş. Gör. Dr. Zeynep Büşra Coşar YILMAZ – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – zeynep.cosar@istanbul.edu.tr

Yazı Kurulu Üyesi / Editorial Management Board Member

Prof. Dr. Sevim CESUR – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – cesur@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. İlknur ÖZALP TÜRETGEN – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – ilknuroz@istanbul.edu.tr

Arş. Gör. Dr. Esin TEMELOĞLU ŞEN – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – esin.sen@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Arsun Uras YILMAZ – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İstanbul, Türkiye – auras@istanbul.edu.tr

Arş. Gör. Dr. Zeynep Büşra Coşar YILMAZ – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

Alan Editörleri / Section Editors

Prof. Dr. Sevim CESUR – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – cesur@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Nuran AYDEMİR – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – aydemirn@istanbul.edu.tr

Doc. Dr. Göklem TEKDEMİR – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – tekdemir@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üy. Hayriye GÜLEÇ – Bursa Uludağ Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Bursa, Türkiye – hayriyegulec@uludag.edu.tr

Doç. Dr. Aslı Aktan ERCİYES – Kadir Has Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – asli.erciyes@khas.edu.tr

Dil Editörleri / Language Editors

Elizabeth Mary EARL – İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu – elizabeth.earl@istanbul.edu.tr

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT BOARD

İstatistik Editörü / Statistics Editor

Prof. Dr. H. Özlem SERTEL BERK – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – osberk@istanbul.edu.tr

Editorial Asistan / Editorial Assistant

Arş. Gör. Dr. Gül Deniz DERİN – Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Samsun, Türkiye – guldeniz.derin@omu.edu.tr

Tamam Yöneticisi / Publicity Manager

Araş. Gör. Melike YAŞAR – Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Erzurum, Türkiye

YAYIN KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Tevfik ALICI – Bursa Uludağ Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Bursa, Türkiye – alici@uludag.edu.tr

Prof. Dr. Nuran AYDEMİR – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – aydemirn@istanbul.edu.tr

Assist. Prof. Gokce BASBUG – Sungkyunkwan University, GSB Faculty, Seoul, Korea – gokce@skku.edu

Doç. Dr. Mahmut BAYAZIT – Sabancı Üniversitesi, Yönetim Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye – mbayazit@sabanciuniv.edu

Prof. Dr. Charissa CHEAH – The University of Maryland, College of Arts, Humanities, and Social Sciences, Department of Psychology, Baltimore, USA – ccheah@umbc.edu

Prof. Dr. Sevim CESUR – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – cesur@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Anastasia EFKLİDES – Aristotle University of Thessaloniki, Faculty of Philosophy, School of Psychology, Thessaloniki, Yunanistan – cathan@psy.auth.gr

Prof. Dr. Ulas Basar GEZGIN – Duy Tan University, Faculty of Arts & Humanities, Danang, Vietnam – ulasbasar@gmail.com

Prof. Dr. Aylin KÜNTAY – Koç Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – akuntay@ku.edu.tr

Prof. Dr. Gökhan MALKOÇ – İstanbul Medipol Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – galkoc@medipol.edu.tr

Prof. Dr. Ian PARKER – Accademia di Belle Arti L'Aquila, L'Aquila, Italy – University of Leicester, School of Management, Leicester, United Kingdom

Prof. Dr. H. Özlem SERTEL BERK – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – osberk@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Emma SORBRING – Höskolan Väst / West University, Division of Psychology, Pedagogy and Sociology, Trollhättan, Sweden – emma.sorbring@hv.se

Prof. Dr. Diane SUNAR – İstanbul Bilgi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – diane.sunar@bilgi.edu.tr

YAYIN KURULU / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Doç. Dr. Göklem TEKDEMİR – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – tekdemir@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Şeyda TÜRK SMITH – Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – seyda.turk@acibadem.edu.tr

Prof. Dr. Pınar ÜNSAL – İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye – pin-sal@istanbul.edu.tr

Dr. Orkun YETKİLİ – University of Westminster, College of Liberal Arts And Sciences, Department of Psychology, London, United Kingdom – o.yetkili@westminster.ac.uk

Dr. Avlaev Orif UMIROVIC – Çirçik Devlet Üniversitesi, Çirçig, Uzbekistan – oavlaev1970@mail.ru

Dr. Umida Aliboyevna BO'TAYEVA – Samarkand State University, Department of Theory and Practice of Psychology, Uzbekistan – botayeva83@mail.ru

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

DERLEME MAKALELERİ / REVIEW ARTICLES

Çocuk İstismarı ve İhmali Sonrası Psikolojik Sağlık: Koruyucu Faktörlere Dair Sistematik İnceleme
Resilience after Child Abuse and Neglect: A Systematic Review of Protective Factors

Öznur Bayar, Türkan Doğan 1

ARAŞTIRMA MAKALELERİ / RESEARCH ARTICLES

Hapishanelere Yönelik Sosyal Temsillerin İncelenmesi: Deneyim, Mekân ve Gündelik Üretimler
Examining Social Representations of Prisons: Experiences, Space, and Daily Productions

Mehmet Karasu, Remziye Yeşilyaprak, Sercan Karlıdağ 34

Psychometric Features of The Turkish Version of the Negative Mood Regulation Scale

Olumsuz Duygu Düzenleme Beklentileri Ölçeği Türkçe Formunun Psikometrik Özellikleri

Ayşe Altan Atalay, Yasemin Sohtorik İlkmen 58

Yaşlı Ebeveynlere Bakım Vermeye Yönelik Tutumlar: Kültürel ve Bazı Sosyal-Demografik Değişkenlerin Rolü
Attitudes toward Caring for Older Parents: The Role of Cultural and Sociodemographic Variables

Nagihan Taşdemir 78

LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeğinin Türkçe Formunun Psikometrik Özelliklerinin Sınanması

Testing the Psychometric Properties of the Turkish Version of the LGBT Community Connectedness Scale

Yusuf Barburoğlu, S. Burcu Özgülük Üçok, Eda Çürükvelioğlu Köksal, Yuvamathi Gandhi, Pamela J. Lannutti
..... 106

Quantifier Spreading Errors during Pronoun Processing in Aphasia

Afazide Adılların İşlenmesi Sırasında Gözlenen Niceleyici Yayma Hataları

Seçkin Arslan, Gamze Yeşilli Puzella, Semra Selvi Balo, Özgür Aydın, İlknur Maviş 125

DÜZELTME YAZISI / ERRATUM

ERRATUM TO: Exploring the Association between Calling and Work Engagement: The Mediating Role of Psychological Needs Satisfaction and Perception of Meaningful Work

..... 143

Çocuk İstismarı ve İhmali Sonrası Psikolojik Sağlık: Koruyucu Faktörlere Dair Sistemik İnceleme

Resilience after Child Abuse and Neglect: A Systematic Review of Protective Factors

Öznur Bayar¹ , Türkan Doğan²

¹Dr. Öğr. Üy., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Burdur, Türkiye

²Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

ÖZ

Çocuk istismarı ve ihmali yaşantıları ruh sağlığı üzerinde bozucu etkiler yaratsa da koruyucu faktörlerin varlığı bireylerin psikolojik sağlamlığına olumlu katkı sağlayabilmektedir. Bu sistemik gözden geçirmenin amacı, çocuk istismarı ve ihmali sonrası psikolojik sağlamlıkla ilişkili koruyucu faktörlere genel bir bakış açısı sağlamak ve seçilen çalışmaların yöntemsel niteliklerini ve genel özelliklerini özetlemektir. Bu çalışmada PRISMA-P rehberi göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmaların yöntemsel niteliklerinin değerlendirilmesi için Nitelik Değerlendirme Kontrol Listesi oluşturulmuştur. Alan yazın taraması Ocak 2016 ile Temmuz 2021 tarihleri arasında yayınlanan çalışmalara erişmek için üç veri tabanında (PubMed, Ulakbim ve Web of Science) İngilizce ve Türkçe dillerinde yapılmıştır. İlk taramada veri tabanlarından 4094 makaleye erişilmiştir ve dört makale ulaşılan makalelerin kaynakçalarından yararlanılarak eklenmiştir. Tüm makaleler dâhil edilme ve dışlama kriterlerine göre incelenerek toplam 39 çalışma gözden geçirmeye dâhil edilmiştir. Ele alınan çalışmaların niteliği oluşturulan kontrol listesi ile incelenmiştir. Koruyucu faktörler ise ekolojik yaklaşım ve çocuk istismarı ve ihmali sonrası psikolojik sağlamlığı inceleyen öncül araştırmaların kavramsal temellerine göre sınıflandırılarak (bireysel, ailesel/ilişkisel, çevresel/toplumsal) incelenmiştir. Sonuçlara göre, araştırmaların çoğunluğu orta düzey niteliktedir. Çocuk istismarı ve ihmali sonrası genç yetişkinlik ve yetişkinlik dönemlerinde koruyucu rolü en sık araştırılan ve tutarlı şekilde anlamlı bulunan değişkenler bireysel faktörlerden psikolojik sağlamlık puanı ve ailesel/ilişkisel faktörlerden algılanan sosyal desteklerdir. Çevresel/toplumsal faktörlerin koruyucu rolü az sayıda araştırmada ele alınmıştır. Yalnızca cinsel istismarı ele alan görece az sayıda araştırmada bireysel, ailesel/ilişkisel ve çevresel/toplumsal koruyucu faktörlerin psikolojik sağlamlığa katkısı anlamlı bulunmamıştır. Çocuk istismarı ve ihmali yaşayanlarda psikolojik sağlamlığa dair koruyucu faktörler incelenirken çevresel/toplumsal faktörlerin daha çok araştırılması ve cinsel istismarın ayrı tutulması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuğa yönelik kötü muamele, olumsuz çocukluk yaşantıları, koruyucu faktörleri, psikolojik sağlamlık, sistemik derleme, nitelik değerlendirmesi

ABSTRACT

Despite their harmful effects on mental health, experiences of child abuse and neglect can be influenced by protective factors that contribute to psychological resilience. This systematic review of protective factors associated with psychological resilience after child abuse and neglect summarizes the methodological quality and general characteristics of selected studies. The PRISMA-P guide and a qualitative assessment control list

Corresponding Author: Öznur Bayar **E-mail:** bayar.oznur@gmail.com

Submitted: 22.11.2021 • **Revision Requested:** 03.12.2022 • **Last Revision Received:** 12.12.2023 • **Accepted:** 02.01.2024

Published Online: 04.04.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

were used to assess the methodological quality of the studies. Three databases (PubMed, Ulakbim, and Web of Science) were searched in English and Turkish to identify studies published between January 2016 and July 2021. We identified 4094 articles in the initial search. Four additional articles were included using references from these articles. Thirty-nine studies were included based on inclusion and exclusion criteria. The quality of the studies was assessed with the developed control list. Protective factors were classified according to the conceptual foundations of preceding studies that examined resilience after child abuse and neglect using an ecological approach (individual, family/relational, environmental/community). Most of the included research was of moderate quality. The most frequently studied variables consistently found to have a protective role in individuals with a history of child abuse and neglect during young adulthood and adulthood were resilience scores from individual factors and perceived social support from family/relational factors. A limited number of studies addressed the protective role of environmental/community factors. In relatively few studies that focused only on child sexual abuse, the contributions of individual, family/relational, and environmental/community protective factors to resilience were not significant. Based on our results, it is recommended to examine environmental/community factors and consider child sexual abuse separately when investigating protective factors related to resilience in individuals who have experienced child abuse and neglect.

Keywords: Child maltreatment, adverse childhood experiences, protective factors, resiliency, systematic review, quality assessment

EXTENDED ABSTRACT

The long-term detrimental effects of child abuse and neglect (CAN) on mental health are well established (Teicher & Samson, 2016). However, some individuals display resilience or positive functioning after these experiences (McGloin & Widom, 2001). Characteristics that reduce negative consequences after CAN are called promotive or protective factors (Masten, 2014a). These factors are conceptualized as benevolent childhood experiences, protective and promotive childhood experiences, and counter adverse childhood experiences (Crandall et al., 2019; Narayan et al., 2018). All variables that directly and indirectly contributed to individuals' resilience after CAN were conceptualized as protective factors in this study since promotive and protective factors are often used interchangeably (Yule et al., 2019)

Protective factors can provide an acceptable environment and contribute to healthy adaptation and coping (Cicchetti, 2013). Protective factors are categorized into three broad classes: individual, familial (or relational), and community (or societal) (Afifi & MacMillan, 2011). Attention regarding detecting these factors has grown in recent years (Leung et al., 2020; Narayan et al., 2018); thus, an updated systematic overview of the protective factors associated with resiliency is needed.

This study provided important details in resilience research after CAN. Specifically, the review comprehensively examined the types of CAN (Afifi & MacMillan, 2011), the criteria used in measuring resilience (Yoon et al., 2021), the theoretical foundations of the selected articles (Belsky, 1980; Cicchetti & Lynch, 1993), and the developmental phase in which protective factors are evaluated (Afifi & MacMillan, 2011). Based on these details, the research questions in this review were: Q1. What are the methodological quality and general characteristics (theoretical foundation, sample characteristics, country, etc.) of studies focusing on protective factors associated with resilience after CAN? Q2. What are the individual, family/relational, and environmental/social protective factors associated with resilience after CAN?

Method

The PRISMA-P guidelines were followed for this systematic review. Three databases (PubMed, Ulakbim, and WOS) were screened with Turkish and English keywords related to CAN and resilience to identify articles published between January 2016 and July 2021. The inclusion criteria were: (1) a focus on variables that positively impact resilience in individuals who have experienced CAN, (2) measurement of resilience variables using clear criteria, (3) collection of cross-sectional or longitudinal measurements from young adults or adults aged 18–65, (4) studies published between January 2016 and July 2021, (5) in English or Turkish. The exclusion criteria were: (1) including a nonrepresentative sample (e.g., immigrants, pregnant individuals, clinical samples, etc.), (2) investigating outcomes other than psychological resilience (e.g., physical or sexual health, economic well-being, etc.), (3) intervention or prevention studies, (4) review studies, meta-analyses, descriptive articles, abstracts, editor's notes, or book chapters, (5) qualitative research, and (6) a focus on risk factors that decrease resilience. Unrelated papers were excluded after the initial screening, considering their titles, abstracts, and full text. Finally, 39 studies met all the predetermined inclusion criteria. The quality of selected studies was examined with a quality assessment checklist (QACL) composed by researchers considering the aims of this review and recommendations from previous studies (e.g., Domhardt et al., 2015; Meng et al., 2018; Su et al., 2018; Walsh et al., 2010; Yoon et al., 2021).

Results

According to the QACL, most studies had medium quality ($N = 30$). The majority were cross-sectional and retrospective ($N = 33$). Most studies collected information about CAN by self-reporting ($N = 33$) and were conducted in Europe and Central Asia ($N = 15$), North America ($N = 12$), and Asia and the Pacific ($N = 10$) regions. The theoretical foundation was not provided in approximately half of the studies. One of the theoretical approaches was resilience theory and its models ($N = 6$), ecological theories ($N = 4$), and stress-related theories and models ($N = 4$). Resilience was evaluated by a single outcome in most studies ($N = 21$, 54.8%). The remaining 18 (46.2%) measured it by multiple outcomes. The resilience criteria of the studies were positive outcomes/functionality, psychopathological outcomes, and behavioral problems.

The results indicated that individual, familial/relational, and environmental/societal factors are protective resilience factors in young adults and adults maltreated as children. In a few studies, the investigated protective factors [negative religious coping and friend support (Schaefer et al., 2018), maternal support (Hébert et al., 2021), perceived control and self-forgiveness (Kaye–Tzadok & Davidson–Arad, 2016a; 2016b), and emotion-focused coping skills (Yılmaz Irmak et al., 2016) did not have a significant protective role. Notably, all these studies focused only on child sexual abuse.

The most consistent individual protective factor associated with low psychopathology and high functionality was the resilience score (Chen et al., 2022; Hong et al., 2018; Kelifa et al., 2020; Koçtürk et al., 2021; Lee et al., 2018; Mçtel et al., 2019; Xie et al., 2021). Self-esteem (Easterlin et al., 2019; Wolf & Elklit, 2020; Wu et al., 2018; Xiang et al., 2018), positive coping skills (Su et al., 2020), problem-focused coping (Yılmaz Irmak et al., 2016), distress tolerance (Robinson et al., 2021), optimism, positive religious coping skills (Schaefer et al., 2018), hope, positive affect, and life satisfaction (Kaye–Tzadok &

Davidson–Arad, 2016a; 2016b) were also protective factors. Physical activity and exercise, good coping skills to handle problems and daily demands (Afifi et al., 2016), subjective well-being (Baiden et al., 2016), self-compassion (Wu et al., 2018; Wu et al., 2021), gratitude (Wu et al., 2018), mindfulness (Chen et al., 2022), emotion regulation strategies and self-efficacy (Hong et al., 2018), purpose in life (Hartanto et al., 2020), cognitive bias (Meşel et al., 2019), and event centrality (Tranter et al., 2021) were categorized as individual protective factors after CAN.

Social support was the most established protective factor on a familial/relational level. Emotional availability of parents (Özsoy & Çelikkaleli, 2021), family resiliency (Dong et al., 2021), positive childhood experiences (Crandall et al., 2019), perceived social support from family (Afifi et al., 2016; Hébert et al., 2021; Lagdon et al., 2021; Schaefer et al., 2018), continuous trusted adult support (Bellis et al., 2017), having an adult during childhood who made you feel safe and protected (Crouch et al., 2019), and safe, stable, and nurturing adults in childhood/adolescence (Herrenkohl et al., 2016) were significant.

The societal/environmental protective factors were neighborhood characteristics (Schuck & Widom, 2019), perceived social support from close friends, partners, relatives, community, and others (Afifi et al., 2016; Lagdon et al., 2021; Oh et al., 2019; Su et al., 2020; Von Cheong et al., 2017; Xiang et al., 2018; Xu et al., 2019), school engagement, social acceptance, team sports participation in adolescence (Easterlin et al., 2019), high income, high school education, and some socio-demographic characteristics, such as the number of siblings and not being an only child (Afifi et al., 2016; Baiden et al., 2016; Kaye–Tzadok & Davidson–Arad, 2016b; Xu et al., 2019).

Discussion

Most studies in this review were cross-sectional and self-reported with moderate quality. In most studies, CAN and resilience were well-defined. Standardized measurement tools were used for CAN assessment, a satisfactory sample size was attained, and appropriate control variables were incorporated. Conversely, most studies relied on self-reporting for CAN measurement, used a cross-sectional research design, omitted the evaluation of specific CAN characteristics such as age, duration, frequency, and severity, and did not incorporate a control group. Future studies can address these limitations to achieve more accurate and generalizable results.

The examined studies delve into factors that mitigate the long-term negative impact of CAN on individuals' mental health and functionality, identifying high resilience contributors. These factors, categorized as individual, family/relational, and environmental/social, have patterns consistent with resilience theory (Crouch et al., 2019; Su et al., 2020). Regarding individual factors, resilience score, self-esteem, and coping skills emerge as pivotal variables with significant contributions from various studies. Family and relational factors, particularly perceived social support from family, friends, and school, play a prominent role in mitigating the adverse effects of CAN. Applying different theories and models, such as the compensatory and protective factor models within resilience theory, helps explain the mechanisms through which these factors operate.

Our findings align with the compensatory model, indicating that protective factors exert a direct and independent positive impact on outcomes, counteracting the effects of risk factors (Bellis et al., 2017; Crandall et al., 2019). Similarly, the protective factor model posits that

protective factors indirectly influence positive outcomes. This consistency is supported by studies illustrating a diminishing impact of protective factors as the frequency of CAN increases, in line with the challenge model's premise that moderate negative experiences foster resilience. In contrast, high levels are destructive (Masten, 2014b).

Our outcomes resonate with the resilience portfolio model, which posits that self-regulatory skills, interpersonal strengths, and meaning-making contribute to resilience after experiences of violence (Grych et al., 2015). This review found that self-regulation skills encompassing self-regulatory skills (e.g., emotion regulation, self-compassion, Wu et al., 2021), interpersonal strengths (e.g., social support and community support, Afifi et al., 2016; Lagdon et al., 2021), and meaning-making (e.g., life purpose, Hartanto et al., 2020; positive religious coping, Schaefer et al., 2018) contribute to resilience.

Past literature reviews have emphasized protective factors in similar domains (Afifi & MacMillan, 2011; Domhardt et al., 2015; Meng et al., 2018). These categories align with ecological models (Belsky, 1980; Cicchetti & Lynch, 1993). However, certain studies focusing on child sexual abuse reveal inconsistencies in the protective role of negative religious coping, friends (Schaefer et al., 2018), and maternal support (Hébert et al., 2021). This discrepancy could be due to the unique characteristics of child sexual abuse, which can have distinct and profound effects (Maniglio, 2009; Wolf & Elklit, 2020).

In conclusion, this study underscores the significance of individual, family/relational, and environmental/social factors in mitigating the impact of interpersonal violence, offering insights consistent with resilience theory and ecological models. However, the nuances associated with different CAN types, especially in the case of child sexual abuse, highlight the need for tailored research to understand the specific dynamics of protective factors in different contexts.

Protective factors can positively impact mental health outcomes after CAN. The most frequent and consistent variables found to have an impact across different studies are individual factors, namely resilience, self-esteem, and coping skills. Among familial and relational factors, perceived social support from various sources, such as family, friends, and school, is a prominent protective factor. Individual or group counseling, psychoeducation, and personal or group guidance can be widely implemented to enhance individuals' skills and characteristics, contributing to their resilience. As highlighted in the results, protective factors can increase in individuals during childhood or later stages of life. Moreover, protective factors can be fostered in individuals through their efforts (e.g., self-compassion or optimism) or externally by various individuals and institutions such as family, friends, school, community, and government. In summary, these results can be used to develop social policies, planning interventions, and prevention strategies to ensure the long-term resilience of individuals who were maltreated as children.

Çocuk istismarı, çocuğun fizyolojik ve psiko-sosyal gelişimini engelleyebilecek olan kötü muamelelerin tamamı; çocuk ihmali ise çocukların gelişimleri için ihtiyacı olan davranış, kaynak ve sorumlulukların yetişkinler tarafından sağlanmamasıdır (Hildyard ve Wolfe, 2002). Çocuk istismarı ve ihmali (Çİİ) temel olarak fiziksel istismar, fiziksel ihmâl, duygusal istismar, duygusal ihmâl ve cinsel istismar olmak üzere beş türde kategorize edilmektedir (Koçtürk, 2020).

Çİİ yaşantıları nörobiyolojik yapıyı bozarak (Teicher ve Samson, 2016) yaşam boyunca devam edebilen sonuçlar doğurabilmektedir. Çİİ yaşantıları yaşamın ilerleyen dönemlerinde depresif belirtiler (Yılmaz ve ark., 2016), kaygı, somatizasyon, benlik algısında bozulma, kendine zarar verme ve intihar gibi (Dube ve ark., 2001; Hildyard ve Wolfe, 2002; Maniglio, 2009) psikolojik ve davranışsal sorunlarla ilişkili bulunmuştur. Öte yandan alan yazında, bazı bireylerin Çİİ yaşantılarına rağmen psikolojik sağlamlık sergilediği vurgulanmaktadır (Masten ve ark., 1990). Bu kavramın Türkçeye kendini toplama gücü, toparlanma, güçlülük, dirençlilik, yılmazlık, sağlamlık, psikolojik dayanıklılık, dayanıklılık, psikolojik sağlamlık şeklinde çevrildiği görülmektedir (Basım ve Çetin, 2011). Bu çalışmada psikolojik sağlamlık ifadesi tercih edilmiştir.

Psikolojik sağlamlık, bireylerin olumsuz yaşantılar sonucu deneyimledikleri psikopatolojik belirtilere rağmen yaşantılarının olumsuz etkilerine dayanabilme ve bu sıkıntılı halden psikolojik olarak daha kabul edilebilir bir duruma geri dönebilme kapasitesi olarak tanımlanmaktadır (Ungar, 2013). Psikolojik sağlamlık bu çalışmada, psikopatolojinin veya yaşamdaki diğer olumsuz çıktılardan azlığı ve yaşamın farklı alanlarında işlevselliğin ve iyilik halinin varlığı gibi göstergelerin toplamını yansıtan çerçeve bir kavram olarak kullanılmıştır. Bunun nedeni Çİİ sonrası ruh sağlığı ile ilişkili tüm olumlu çıktılardan alan yazında psikolojik sağlamlık kavramı altında toplanmasıdır (Afifi ve MacMillan, 2011; Meng ve ark., 2018; Yoon ve ark., 2021). Psikolojik sağlamlık, Çİİ ile ilgili alan yazında aynı zamanda bir karakter özelliği (Hong ve ark., 2018), zaman içinde artıp azalabilen diğer bir deyişle dinamik bir kendini toplama süreci (Ashy ve ark., 2020) veya bir başa çıkma stratejisi (Beutel ve ark., 2017) olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışmada psikolojik sağlamlık, içerisinde farklı göstergeleri barındıran bir çıktı değişkeni olarak değerlendirilirken yer yer de bir aracı (mediatör), düzenleyici (moderatör) veya aracı-düzenleyici (moderatör mediatör) değişken olarak ele alınmıştır.

Çocuk İstismarı ve İhmali Sonrası Psikolojik Sağlamlık: Koruyucu Faktörler

Çİİ sonrası psikolojik sağlamlığa katkı sağlayan faktörler alan yazında olumlu yaşantılar, destekleyici faktörler, koruyucu faktörler, telafi edici faktörler ve olumsuz-karşıtı faktörler olarak adlandırılmaktadır (Crandall ve ark., 2019; Morris ve ark., 2021; Narayan ve ark., 2018). İstatistiksel bakımdan düşünüldüğünde risk faktöründen bağımsız olarak sonuç çıktılarını yordayan değişkenlere destekleyici veya telafi edici faktör adı verilirken risk durumlarıyla etkileşime girerek sonuç çıktılardan dolayı etki eden değişkenlere koruyucu faktör adı verilmektedir (Masten, 2014b; Zimmerman, 2013). Öte yandan alan yazında destekleyici ve koruyucu faktörler sıklıkla aynı anlamda kullanılmaktadır (Bkz. Domhardt ve ark., 2015; Yule ve ark., 2019). Bu çalışmada bireylerin Çİİ sonrası psikolojik sağlamlığına doğrudan ve dolaylı katkı sağlayan değişkenlerin tamamı koruyucu faktör olarak kavramsallaştırılmıştır.

Koruyucu faktörler, yüksek risk durumlarından sonra bireylerin daha sağlıklı ve iyi olmasına katkı sağlayan kişi ya da bağlam özellikleridir. Bu faktörler, bir risk ya da sıkıntı olduğunda anlam kazanarak ortaya çıkacak olumlu sonuçları yordamaktadırlar (Masten ve Reed, 2002). Söz konusu koruyucu faktörler araştırmacılar tarafından ekolojik kuramlara paralel olarak (Belsky, 1980; Cicchetti ve Lynch, 1993) bireysel, ailesel (veya ilişkisel) ve çevresel (veya toplumsal) faktörler olmak üzere üç grupta incelenmektedir (Afifi ve MacMillan, 2011; Meng ve ark., 2018; Yoon ve ark., 2021). Bireysel koruyucu faktörlerin bazıları kişilik özellikleri, öz yeterlik, başa çıkma ve yaşam doyumudur (Afifi ve MacMillan, 2011). Ailesel veya ilişkisel koruyucu faktörler; ilgili ve destekleyici bir yetişkinle kurulan süregelen bir ilişki (Obradovic ve ark., 2010), aile sosyal desteği (Elliott ve Carnes, 2001), işlevsel aile ortamı (Maniglio, 2009) olarak sıralanabilir. Ayrıca aile uyumu, istikrarlı ve dengeli bakım, ebeveyn ilişkileri ve eş desteği (Afifi ve MacMillan, 2011) ve yakın akran ilişkileri (Moses ve Villodas, 2017) Çİİ sonrası ailesel/ilişkisel koruyucu faktörlerdendir. Toplumsal düzeyde koruyucu faktörler içinde yaşanan çevrenin avantajları, rutin bir yaşam düzenine sahip olunması, akran ilişkileri, aile dışı bireylerle olan ilişkiler, aile dışı bireylerden alınan sosyal destek ve inanç sistemi olarak sıralanmaktadır (Afifi ve MacMillan, 2011).

Koruyucu faktörlere dair bu zamana dek pek çok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmaların son yıllarda artış göstermesi derleme çalışmalarını gerekli kılmaktadır. Alan yazında Çİİ sonrası psikolojik sağlık ile ilgili yapılan öncül gözden geçirme çalışmaları psikolojik sağlamlığa katkı sağlayan faktörleri geniş kapsamda ele almıştır (Afifi ve MacMillan, 2011; Meng ve ark., 2018; Walsh ve ark., 2010). Bu konudaki öncül çalışmalarda sistematik yöntemin kullanılmaması (Afifi ve MacMillan, 2011; Cicchetti, 2013) bir sınırlılık olarak görülmüştür. Sonraki yıllardaki gözden geçirme çalışmalarında sistematik yöntemler tercih edilse de tek bir Çİİ türünün ele alınması (örn., cinsel istismar; Bkz. Domhardt ve ark., 2015; Marriott ve ark., 2014), sadece nitel araştırmaların ele alınması (Leung ve ark., 2020), taramaların son yılları kapsamaması (Bkz. Meng ve ark., 2018) ve sadece İngilizce dilindeki çalışmaların dâhil edilmesi (Bkz. Leung ve ark., 2020) gibi sınırlılıkların sürdüğü görülmektedir. Bu çalışmada, yukarıda sayılan sınırlılıkları gidermek amacıyla Çİİ sonrası psikolojik sağlamlıkla ilişkili koruyucu faktörleri ele alan bir gözden geçirme yapılması amaçlanmıştır. Bu çalışmada sistematik yöntem kullanılarak (PRISMA-P Rehberi; Moher ve ark., 2015), İngilizcenin yanı sıra Türkçe çalışmalar da taranarak ve 2021 yılına kadar yayınlanan çalışmalar dahil ederek alan yazına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada Çİİ sonrası psikolojik sağlık araştırmalarında önemli görülen bazı ayrıntılara dikkat çekilecektir. Bunlar hangi Çİİ türlerinin araştırıldığı (Afifi ve MacMillan, 2011), psikolojik sağlamlığın hangi kriterler esas alınarak ölçüldüğü (Yoon ve ark., 2021), araştırmalarının kuramsal temeli (Belsky, 1980; Cicchetti ve Lynch, 1993), koruyucu faktörün hangi gelişim döneminde ölçüldüğü (Afifi ve MacMillan, 2011) şeklindedir. Bu doğrultuda bu incelemedeki araştırma soruları şu şekildedir:

51. Çİİ sonrası psikolojik sağlamlıkla ilişkili koruyucu faktörleri ele alan çalışmaların yöntemsel niteliği ve genel özellikleri (kuramsal temel, örneklem özellikleri, ülke vb.) nasıldır?

S2. Çİİ sonrası psikolojik sağlamlıkla ilişkili bireysel, ailesel/ilişkisel ve çevresel/toplumsal koruyucu faktörler nelerdir?

Bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda Çİİ yaşayan genç yetişkinlerin (18-25 yaş arası) ve yetişkinlerin (26-65 yaş arası) psikolojik sağlamlığında etkili olan koruyucu faktörlerin sistematik olarak gözden geçirilmesi ile Çİİ yaşayan daha küçük yaşlarda bireylerin sağaltımında nelere odaklanılabileceğine dikkat çekilebilir. Böylece önleme çalışmalarına yol gösterilebilir (McEwen ve Gregerson, 2019; Taillieu ve ark., 2016). Ayrıca koruyucu faktörlerin derlenmesi Çİİ yaşayan ve psikolojik sağlamlık konusunda desteğe ihtiyacı olan bireylere yönelik çalışmalara ışık tutabilir. Böylece bu çalışma müdahale çalışmalarına destek olabilir.

Yöntem

Dâhil Edilme ve Dışlama Kriterleri

Bu çalışmada Çİİ yaşantıları sonrası dönem ele alınmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken çocukluk sonrasını dikkate alan araştırmaların (18 yaş ve üstü; Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989) bu incelemenin kapsamında olmasına karar verilmiştir. Bu gözden geçirme kapsamında değerlendirilen çalışmaların dâhil edilme kriterleri olarak şunlar belirlenmiştir: (1) Çİİ yaşantısı olanlarda psikolojik sağlamlığa olumlu etki eden değişkenlere odaklanılması, (2) psikolojik sağlamlığa işaret eden değişkenlerin belirgin kriterler kullanılarak ölçülmesi (örn., psikopatolojinin yokluğu, işlevselliğin fazlalığı, ego sağlamlık puanının fazlalığı gibi çıktılar), (3) kesitsel ölçümlerin veya boylamsal ölçümlerden en az bir tanesinin genç yetişkin veya yetişkin bireylerden (18-65 yaş arası) toplanmış olması, (4) araştırmanın Ocak 2016 – Temmuz 2021 tarihleri arasında yayınlanması, (5) yayın dilinin İngilizce ve/ya Türkçe olması.

İnceleme kapsamına alınacak araştırmalar için dışlama kriterleri ise şunlardır: (1) toplum örneklemini temsil etmeyen özel bir örnekleme çalışılması (örn., çocuklukta kurum bakımında kalan bireyler, şiddet failleri, göçmenler, hamileler, askerler, etnik, dini veya cinsel yönelim bakımından azınlık gruplar, klinik örneklemeler, kalıtsal hastalığı bulunanlar vb.), (2) psikolojik sağlamlıktan farklı bir çıktının araştırılması (örn., fiziksel veya cinsel sağlık, nörobiyolojik çıktılar, ekonomik iyi oluş, suç davranışları, eğitsel çıktılar vb.); (3) müdahale veya önleme çalışması olması, (4) derleme çalışması, meta-analiz, betimsel makale, özet bildiri, editöre not veya kitap bölümü olması, (5) nitel araştırma olması, (6) psikolojik sağlamlığı azaltan risk faktörlerine odaklanması.

Tarama Süreci ve Seçim

İncelenecek araştırmaların belirlenmesi için 2021 Temmuz ayında PubMed, Ulakbim ve Web of Science (WoS) veri tabanlarından tarama yapılmıştır. Taramada ‘çocuk istismarı ve ihmali’ ve ‘psikolojik sağlamlık’ ile ilgili anahtar kelimeler farklı kombinasyonlarla kullanılmıştır. Türkçe taramada psikolojik sağlamlık kavramının farklı çevirileri de dikkate alınmıştır. Bu anahtar kelimeler Ulakbim’de [(çocuk istismarı VEYA çocuk ihmali VEYA çocuğa yönelik kötü muamele VEYA çocukluk travması) VE (psikolojik sağlamlık VEYA psikolojik dayanıklılık VEYA dayanıklılık VEYA yılmazlık VEYA esneklik VEYA koruyucu faktör)] şeklindedir. Uluslararası veri tabanlarında bu kavramların İngilizcesi [(child abuse OR child neglect OR child maltreatment OR childhood trauma) AND (resilience OR resiliency OR resilient OR resilien* OR protective factor)] kullanılmıştır.

Veri tabanlarında yayınlanma zamanı son beş yıl (Ocak 2016 ile Temmuz 2021), dil (İngilizce ve Türkçe) ve materyalin türü (akademik dergiler/hakemli) alanlarında sınırlandırma yapılmıştır. Tarama çalışması aynı anahtar sözcüklerle, aynı tarihlerle ve şartlarla bir hafta arayla tekrarlanmıştır ve konu kapsamına giren çalışmaların künyeleri kaydedilerek karşılaştırılmıştır. Bu iki taramada, tarama kapsamına giren araştırmaların sayısında bir değişiklik olmamıştır. Aynı zamanda erişilen makalelerin kaynakçaları incelenmiştir. Kaynakçalardan hareketle konu ile ilgili olduğu belirlenen araştırmalar internet tarayıcıları üzerinden (Google Scholar, Google.com) taranarak eklenmiştir.

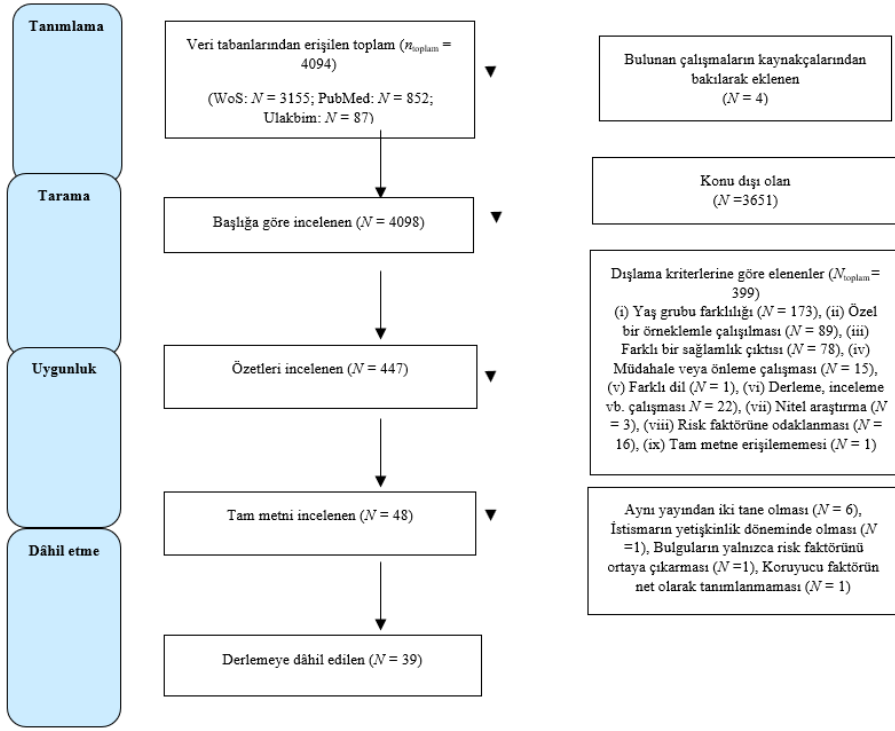
İlk taramada konu ile ilgili olabilecek 4094 çalışmaya rastlanmıştır. Ulaşılan makalelerin kaynakçaları incelenerek ilgili olduğu düşünülen dört çalışma daha eklenerek 4098 kayıt elde edilmiştir. Bu kayıtların başlığı bu gözden geçirmenin konusu ile ilgili olup olmaması bakımından incelenmiştir ve 3651 konu dışı çalışma elenmiştir. Kalan 447 çalışmanın 399'u dışlama kriterleri dikkate alınarak elenmiştir. Dâhil edilme kriterlerine uygun 48 çalışmanın tam metinleri incelenmiştir. Bu aşamada altı çalışma, farklı veri tabanlarından birden fazla sayıda dâhil edildiği için dışarda bırakılmıştır. Bir araştırma ele alınan istismarın çocukluk döneminde değil, yetişkinlik döneminde olmasından ötürü elenmiştir. Bir çalışma ise koruyucu faktörlerin net olarak tanımlanmamasından dolayı elenmiştir. Sonuç olarak 39 çalışma sistematik gözden geçirmeye dâhil edilmiştir. Dâhil edilen çalışmalar yazar, yıl, ülke, araştırma deseni, katılımcıların özellikleri, Çİİ türü, psikolojik sağlık ölçüm kriteri, koruyucu faktör ve sonuçlar bakımından incelemeye alınmıştır. Katılımcıların gelişim dönemleri incelenen araştırmada betimlendiği şekilde yazılmıştır (örn., ergen, genç yetişkin). Bahsedilen süreç Şekil 1.'deki PRISMA akış şemasında özetlenmiştir.

Veri Analizi

Bu çalışmada, tarama çalışmalarından sistematik gözden geçirme yöntemi kullanılmıştır. Süreçte ve raporlamada PRISMA-P rehberi (Moher ve ark., 2015) dikkate alınmıştır. Sistematik gözden geçirme için hazırlanan PRISMA-P kontrol listesine göre inceleme çalışmasına dair raporda genel bilgiler, giriş ve yöntem ana başlıklarını kapsayan toplam 17 bölüm bulunmalıdır (Moher ve ark., 2015). Bu çalışmanın taslak raporlanması sistematik gözden geçirme ile ilgili deneyimli, çalışma dışından bir araştırmacı tarafından PRISMA kontrol listesine uygun olarak gözden geçirilmiştir ve bu çalışmanın gerekli raporlamayı sağladığına karar verilmiştir.

Çalışmaların Yöntemsel Niteliğinin Değerlendirilmesi

Sistematik gözden geçirme ile incelenen araştırmaların niteliğinin değerlendirilmesi sonuçların yorumlanması için önemli görülmektedir (Domhardt ve ark., 2015). Bu çalışmanın konusuna özgü olarak Nitelik Değerlendirme Kontrol Listesi (NDKL) oluşturulmuştur. Bu liste oluşturulurken Çİİ yaşayanlarda psikolojik sağlık ile ilgili sistematik gözden geçirme çalışmaları gerçekleştiren Meng ve arkadaşları (2018) ve Domhardt ve arkadaşları (2015) tarafından kullanılan nitelik değerlendirme formları ve alan yazında Çİİ sonrası psikolojik sağlık ölçümüne dair önerilerden ve bilgi birikiminden (Bkz. Afifi ve MacMillan, 2011; Walsh ve ark., 2010; Yoon ve ark., 2021) yararlanılmıştır. Bu çerçevede çalışmaların tam metni sıralanan şu kriterlere göre incelenmiştir: (1) Çİİ'nin işe vuruk tanımının olması, (2) psikolojik sağlamlığın işe vuruk tanımının olması, (3) Çİİ'nin gerçekleşme yaşı, süresi, şiddeti gibi özelliklerin

Şekil 1. PRISMA Akış Diyagramı

betimlenmesi, (4) Çİİ ölçümünde kullanılan ölçme aracının özelliği (standardize edilmiş görüşme formu veya geçerli-güvenilir ölçekler, kontrol listeleri), (5) psikolojik sağlamlığın ölçümünde kullanılan ölçme aracının özelliği (standardize edilmiş görüşme formu veya geçerli-güvenilir ölçekler, kontrol listeleri), (6) ölçüm modelinin prospektif veya boylamsal olması, (7) örneklem büyüklüğünün 300 ve üstünde olması (veya normal dağılım, rastlantısallık, temsil edilirlilik kanıtlarından birinin sunulması), (8) kontrol grubunun olması (veya çalışma grubunun içinden Çİİ yaşamayan veya bunları az yaşayan grup oluşturulması), (9) (anımsama yanılıgına düşmemek açısından) Çİİ ölçümünün bilgi kaynağının resmi kayıtlar olması, (10) psikolojik sağlamlık göstergelerinin birden fazla çıktısı olması (örn., psikopatoloji yokluğunun ve psikolojik sağlamlık puanının birlikte değerlendirilmesi beklenmiştir. Bu kısımda birden fazla psikopatoloji yokluğunun ele alınması da tek çıktı olarak değerlendirilmiştir çünkü bu kriterin amacı, belirti azlığı ve psikolojik olarak işlevselliğin aynı anda var olmasıdır.), (11) ortak değişken etkilerinin (kovaryant) istatistiksel yollarla kontrol edilmesi (örn., sosyo-demografik değişkenler veya farklı türde travmatik yaşantılar). Yukarıda sıralanan her bir kriterin sağlanması 1; sağlanmaması ise 0 olarak puanlanmıştır. Liste değerlendirilirken her bir maddenin çalışmanın niteliğine eşit katkı sağladığı varsayımı doğru kabul edilmiştir. Alınabilecek en düşük puan 0, en yüksek puan 11'dir. Toplam puanın yüksek olması araştırmanın yöntemsel ve raporlamaya dair niteliğinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Yorumlamanın kolaylaştırılması için puanlar sıralanarak aralıklı ölçeğe dönüştürülmüştür. Sıfır ile üç arasında puan alanlar düşük, dört ile yedi arası orta, sekiz ve 11 arası alanlar yüksek nitelikli

olarak etiketlenmiştir. Çalışmaların niteliği biri bu çalışmanın yazarı (birinci yazar), biri araştırma dışından bir araştırmacı olmak üzere iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak değerlendirilmiştir. Kodlayıcılar arası güvenilirlik katsayısı $\Delta = \frac{C}{C + d} \times 100$ formülü ile hesaplanmıştır. C : Görüş birliği sağlanan konu, d : Görüş birliği sağlanmayan konu sayısını göstermektedir (Miles ve Huberman, 1994, akt., Baltacı, 2017). Bu yolla hesaplanan güvenilirlik katsayısı %83.6 ile kabul edilir seviyede bulunmuştur. Ardından iki görüş dikkate alınarak makaleler niteliğe göre çalışmanın yazarları tarafından tekrar değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Ardından yönetsel niteliğe dair bir görüş birliğine varılmıştır. NDKL Ek-1'de verilmiştir.

Bulgular

Bu çalışmada gözden geçirilen 39 araştırmanın ilk olarak yönetsel niteliğine ve genel özelliklerine ilişkin sonuçlara yer verilmiştir. Ardından Çİİ sonrası psikolojik sağlamlıkta rol oynayan koruyucu faktörlere dair bulgular verilmiştir. Araştırmaların yönetsel nitelikleri, genel özellikleri ve temel bulguları Tablo 1'de özetlenmiştir. Tablonun takibini kolaylaştırmak için bu sistematik gözden geçirmenin amacı da dikkate alınarak, sadece psikolojik sağlamlığa ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Dolayısıyla, bazı araştırmalarda fiziksel sağlık, eğitsel başarı, risk faktörleri gibi sonuçlar yer alsa da tabloya alınmamıştır.

Çalışmaların Yönetsel Niteliğine ve Genel Özelliklerine Dair Bulgular

Çalışmaların Yönetsel Niteliği

Çalışmaların yönetsel niteliği NDKL ile incelenmiştir. Sonuç olarak çalışmaların çoğunluğunun ($N = 30$) niteliği orta düzeyde bulunmuştur.

Çalışmaların Kuramsal Temeli

Çalışmaların yaklaşık yarısında kuramsal temele dair bilgi verilmediği görülmüştür ($N = 20$). Bu çalışmaların çoğunda psikolojik sağlamlıktan söz edilse de psikolojik sağlamlığın kuram ve modelleri test edilmediğinden kuramsal temel belirtilmemiş olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte, Tablo 1'den de takip edilebileceği üzere, bazı çalışmalarda birden fazla kuram esas alınmıştır. Ele alınan kuramsal yaklaşımlardan biri Psikolojik sağlık kuramı ve bu kuram kapsamında oluşturulan (1) telafi edici model, (2) koruyucu faktör modeli (3), meydan okuyucu model, (4) psikolojik sağlık portföyü modelidir ($N = 6$). ekolojik kuramlar ($N = 4$) ve strese dair kuram ve modeller de (strese duyarlılık kuramı kapsamında oluşturulan stresi tamponlama ve stres işleme modeli, $N = 4$) çalışmalarda benimsenmiştir. Bunlar dışında, gelişimsel kuramlar ($N = 2$), travma sonrası büyüme ($N = 2$) ve dünyaya ilişkin varsayımlar kuramı ($N = 2$) kullanılmıştır. Birer çalışmada ise duygu düzenleme kuramı ve pozitif psikoloji, bağlanma kuramı, çocukluk ile ilgili esaslar çerçevesi, depresyonun bilişsel modeli ve sınırda kişilik özelliklerinin çok faktörlü modeli yaklaşımlarından yararlanılmıştır.

Tablo 1. Çocuk İstismarı ve İhmal Sonrası Psikolojik Sağlamlıkla İlişkilendirilen Korumucu Faktörlere Dair Araştırmaların Özellikleri, Bulguları ve Niteliği

Yazar (Yıl), Ülke	Kuramsal Temel	Araştırma Deseni, Çİİ Ölçümü	Veri Toplama Yolu	Örneklem	N (%Cinsiyet); Yaş X (s.d.), Yaş Aralığı	Kontrol Grubu	Çİİ Türü	Sonuç Değişkenleri	Korumucu Faktör	Korumucu Faktörün Rolüne Dair Bulgular	Nite İlik
<i>Grup 1: Psikolojik sağlamlığın sonuç değişkeni olarak ele alındığı çalışmalar</i>											
Özsoy ve Çelikkaleli (2021), Türkiye	Bağlanma kuramı	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	251 (%52.9'u erkek); 22-36 (4.47)	Yok	Temel türler	Psikolojik sağlamlık	Annenin-babam duygusal erişilebilirliği	İçinde bulunulan gelişim dönemi	5
Dong ve arkadaşları (2020), Çin	Belirtimleniş	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	698 (%92.2'si erkek); 18-77 (8.6)	Yok	Temel türler	Psikolojik sağlamlık (sebat-güc-yımsırlık)	Aile sağlamlığı	İçinde bulunulan gelişim dönemi	5
Crandall ve arkadaşları (2019), Belirtimleniş*	Psikolojik sağlamlık kuramı (1) Telif edici, iş* Korumucu faktör (3) Meydan okuyucu modelleri	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Yetişkinler, toplum örnekle mi	246 (%58.1 erkek); 24.55, 19-57 (7.77)	Yok	Tümü-11	Yürütücü işlevler, içsel kontrol odağı, stres, depresyon, sıkıran, affetme, aile yakınlığı	Çocukluk dönemi olumlu yaşantıları	Çocukluk	7
Easterlin ve arkadaşları (2019), ABD	Belirtimleniş	Boylamsal	Öz bildirim	Ulusal temsiliyet ergenler (1.dalga) ve genç yetişkinler (4.dalga)	4888 (%48.1 erkek); 15-17 (1.74) 4.dalga: 24-32 (1.75)	Var (n _g =4700; %52.0'si erkek), 15.25 (1.75)	FIS ve CIS, DHI, ailede alkol, hapis, tek ebeveyn	Su ana dek depresyon ve kaygı bronkütajı tanısı alma ve yetkinlikte depresif belirtiler	Takım sporlarında yer alma, okul başarıları, benlik saygısı ve sosyal olarak kabul edileme	Ergenlik	10
Von Cleve ve arkadaşları (2017), İtalya	Stresle duyarlılık kuramı: Stresi tamponlama modeli	Mitchelston ve Kohort, 2010-2011 verileri	Öz bildirim	Yetişkinler, toplum örnekle mi	1926 (%48.8'i erkek); 35.8, 30-69	Var (n _g =457; n _g =1469)	Tümü-11	Depresif belirtiler	Algılanan sosyal destek	İçinde bulunulan gelişim dönemi	9
Bellis ve arkadaşları (2017), Birleşik Krallıklar	Belirtimleniş	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Yetişkinler, toplum örnekle mi	7047 (%45.9'u erkek); 18-69	Var (n _g =3083; n _g =3964)	Tümü-11	Fiziksel sağlığı tehdit eden davranışların azlığı ve psikolojik iyi oluş	Her zaman erişilebilir bir yetişkinin varlığı	Çocukluk	7
Crouch ve arkadaşları (2019), ABD	Psikolojik sağlamlık kuramı: Korumucu faktör modeli	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Yetişkinler, toplum örnekle mi	7079 (%51.9'u kadın); 18-80	Yok	Tümü-11	Öz bildirimle dayalı fiziksel ve ruhsal sağlık	Kendisinin stretil olarak gövde ve korunmalı hissettiğin bir yetişkinin varlığı, kendisinin temel ihtiyaçlarını stretil olarak karşılayan bir yetişkinin varlığı	Çocukluk çağı	6
Schuck ve Widom, ABD (2019), Ekolojik-etikeyişimci model	Sosyal duyarlılık kuramı ve Ekolojik-etikeyişimci model	Prospektif kohort	Resmi kayıt (Cİİ), diğer değişkenler yetişkinlikte öz bildirim	Yetişkinler	1132 (%49.5'i kadın); 29-23 (3.84), 19-40	Var (n _g =649; n _g =483)	FIS, FIB, CIS ve tıbbi ihmal	TSSB ve potansiyel travmatik yaşantılar	Yaşantılar çevrenin özellikleri (sosyal ve ekonomik avantaj-orta-yüksek SED bir yerde yaşamak, sabit bir yaşam yerinin olması- ev sahibi olmak)	Çocukluk	11
Su ve arkadaşları (2020), Kanada	Belirtimleniş	Kesitsel retrospektif	Öz bildirim	Ergenlik kten (15-17 yaş), ulusal temsiliyet	25.113 (%54.8'i kadın); 15-64 (%59.7'si 25-64)	Var (n _g =13284; n _g =11829)	FIS, CIS ve siddete tanık olma	Psikolojik stres ve olumlu ruh sağlığı (duygusal, sosyal ve psikolojik iyi oluş)	Olumlu başa çıkma stilleri ve sosyal destek (bağlanma, rehberlik alma, güvenilirm itifak sosyal bulunlms ve değer onay)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	7
Robinson ve arkadaşları (2021), Kuzey Kaliforniya	Sıkıntıya tolere etmenin rolüne dair gelişimsel bakış	Kesitsel-retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	642 (%76.17'si kadın); 18-61 (%83.4'u 18-30)	Var (n _g =166; n _g =476)	FIS, DİS, CIS ve ihmal	TSSB, depresyon, kaygı ve alkol kötüye kullanımı	Sıkıntıya tolere etme	İçinde bulunulan gelişim dönemi	7
Schaefer ve arkadaşları (2018), ABD	Dünyaya ilişkin inanç kuramı	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	161 (%86.4'u kadın); 19-97 (1.86), 18-24	Yok	FIS ve CIS	Psikolojik sağlamlık ve travma sonrası büyüme	Sosyal destek (aile ve arkadaş), iyimserlik, olumlu din başa çıkma ve olumsuz din başa çıkma	İçinde bulunulan gelişim dönemi	7

Tablo 1. Devamı

Lagdon ve arkadaşları (2021), Kuzey İrlanda	Belirtimsel	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	640 (%75.6'sı kadın); $Y_{88} = 20.74$, $Y_{88} = 22.0$, $Y_{88} = 21.0$	Var ($n_p = 167$; $n_g = 473$)	FIS, DIS, CIS ve ihmal (tırü belirtilmemiş)	Kaygı, depresyon, TSSB ve alkol kötüye kullanımı	Algılanan sosyal destek (aile, arkadaş, yakın ilişkideki partner)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	ÇH'nin TSSB, depresyon ve kaygı ile ilişkisinde algılanan sosyal desteğin dolaylı etkisi anlamlı. Özellikle algılanan aile desteğinin koruyucu rolü ön planda. Algılanan arkadaş desteği daha yüksek olanların kaygı belirtilerinin yüksek olma olasılığı daha düşük	6
Kaye-Tzadok Davidson-Arad (2016a), İsrail	Psikolojik sağlıkla kuram ve Dönüştürme ilişkili varsayımlar kuramı	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Genç yetişkinler	184 (%100'u kadın); $Y_{88} = 20.74$, $Y_{88} = 20.37$ (2.11), 18-26	Var ($n_p = 100$; $n_g = 84$)	CIS	Sosyal işlevsellik, depresyon, yaşam doyumu, olumlu duygulanım	Kendini affetme, gerçekçi kontrol ve umut (koruyucu faktör) Gerçekçi olmayan kontrol ve TSSB belirtileri (risk faktörü)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Gerçekçi ve gerçekçi olmayan kontrol bakımından çalışma grubu ve kontrol grubu arasında fark yok. TSSB ve umut CIS ve psikolojik sağlıkla ilişkisinde aracılı rol oynuyor	7
Affri ve arkadaşları (2016), Kanada	Belirtimsel	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Yetişkinler, ulusal temsilci et	23.395 (18-64) (cinsiyet dağılımı ve yaş ort.)	Var (Sayı belirtilmemiş)	FIS, CIS ve aile içi şiddetle tank olmak	Olumlu işlevsellik ve duygusal iyi oluş, geçmişimiz yılda ruh sağlığı bozukluğu tanısı ve geçtiğimiz yılda intihar düşünceleri	Fiziksel sağlık, fiziksel aktivite, başa çıkma becerileri - beklemedik ve zor olaylarla ve gündelik beklentilerle başa çıkma becerisi, sosyal destek	İçinde bulunulan gelişim dönemi	CI yaşamı, CI yaşamına kayıpla ilgili ruhsal sağlığına sahip olmasında rol oynayan bireysel ve ilişkisel anlamlı faktörler: yükseltilmiş ve yüksek gelir, fiziksel aktivite - egzersiz, sosyal ve gündelik beklentilerle karşı iyi başa çıkma becerileri, sosyal destek	8
Baiden ve arkadaşları (2016), Kanada	Psikolojik sağlıkla portföyü model	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Yetişkinler, ulusal temsilci et	8126 (%47.0'ü kadın); 20-69+	Yok	FIS, CIS ve aile içi şiddetle tank olmak	Belirsiz psikolojik stres	Öznel iyi oluş (duygusal, psikolojik, sosyal iyi oluş + toplam iyi oluş puanı)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Duygusal ve psikolojik iyi oluş ve eğitim almış olma belirsiz psikolojik stres ihtimalini azaltıyor. Öznel iyi oluşun belirsiz psikolojik stresle karşı koyucu rolü anlamlı	8
Wu ve arkadaşları (2018), Çin	Duygu düzenleme kuramı ve pozitif psikoloji	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	358 (%63.1'i kadın); 19-18 (1.46), 18-34	Yok	Temel tırler	Depresif belirtiler	Öz şefkat ve minnettarlık	İçinde bulunulan gelişim dönemi	DIS ve DHH yüksek öz şefkat aracılığıyla depresif belirtileri yorduyor. DHH ve FHH yüksek minnettarlık aracılığıyla depresif belirtileri yorduyor. FIS ile depresif belirtiler arasında öz şefkat ve minnettarlığın aracı etkisi anlamsız	6
Xiang ve arkadaşları (2018), Çin	Belirtimsel	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	426 (%66.6'u kadın); 20.63 (1.85), 18-26	Yok	Temel tırler	Korkanlık eğilimi	Benlik saygısı ve algılanan sosyal destek (aile, arkadaş ve diğerleri)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Benlik saygısının ÇH ile korkanlık arasındaki kısmi aracı rolü anlamlı. ÇH sosyal destek ve benlik saygısı aracılığıyla korkanlık eğilimini dolaylı olarak etkiliyor. Algılanan sosyal destek, ÇH ile korkanlık eğilimi arasındaki ilişkide aracı rolü oynayan benlik saygısını etkiliyor	5
Oh ve arkadaşları (2019), Çin	Belirtimsel	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	118 (%61.0'ü kadın); 21.73 (1.47), 18-26	Yok	FIS ve DIS (anne ve babadan ayrı ayrı)	Yetişkinlikte davranışsal problemler (salırganlık, suç eğilimi davranış)	Algılanan sosyal destek (öğretmenler, sınıf arkadaşları, yakın arkadaşlar)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Hem FIS hem de DIS ile davranış problemleri arasında sosyal desteğin düzenleyici etkisi anlamlı	4
Herrenkohl ve arkadaşları (2016), ABD	Cocukluk ile ilgili esaslar çerçevesi	Boylamsal, prospektif	Ebeveyn bildirim (2.dalgası FIS ve DIS) ve öz bildirim (3.ve 4.dalgası FIS ve DIS)	Okul öncesi, okul çağı, ergenlik, yetişkinlik olmak üzere 4 kez ölçtüm	1.dalgası: 457 çocuk ve ebeveynleri; 4.dalgası: 357 yetişkin (%52.1'i erkek) 1.dalgası: 1.5-6; 4.dalgası: 31-41	Yok	FIS ve DIS	Yetişkinlik fiziksel ve ruhsal sağlığı (Genel sağlık, psikolojik işlevsellik somatik şikayetler, tıbbi geçmiş hastalık sayısı)	Güveni, istikrarlı ve besleyici ilişkiler	Cocukluk dönemi	FIS ve DIS yetişkinlikteki fiziksel ve ruhsal sağlığı sosyal destek aracılığıyla sadece dolaylı olarak etkiliyor. CIS'nin yetişkinlikteki fiziksel ve ruhsal sağlığı ile ilişkisinde sosyal güveni, istikrarlı ve besleyici ilişkilerin aracı rolü anlamlı	8
Wolf ERIK (2020), Danimarka	Belirtimsel	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Genç yetişkinler, temsiliyet yüksek birtih kohort	2980 (%53.0'ü erkek); 24.0 (0.00)	Var ($n_p = 614$; $n_g = 2366$)	FIS, DIS ve CIS ve çoklu istismar	Yeme bozukluğu riski davranışları	Benlik saygısı (koruyucu faktör) ve TSSB (risk faktörü)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	DIS ve CIS ile yeme bozukluğu arasındaki ilişkide TSSB düzeyinin kısmi aracı etkisi anlamlı. Yüksek TSSB, yüksek öz şefkat yeme bozukluğu riski ile, yüksek benlik saygısı ise düşük yeme bozukluğu riski ile ilişkili. Benlik saygısının DIS ile yeme bozukluğu riski arasındaki ilişkideki aracı rolü anlamlı iken, CIS ve FIS ile yeme bozukluğu riski arasındaki ilişkide anlamlı aracı değişken ise TSSB	5
Yılmaz İrmak ve arkadaşları (2016), Türkiye	Belirtimsel	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	125 (%50.0'ü kadın); 20.18 (1.36)	Yok	CIS	Depresyon (BDI)	Başa çıkma becerileri (problem ve duygu odaklı)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Problem-odaklı başa çıkma yöntemi kullanılan daha az duygu odaklı başa çıkma yöntemi kullananlar daha fazla depresif belirtir gösteriyor	4
Wu ve arkadaşları (2021), Çin	Stres işleme modeli	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	258 (%63.1'i kadın); 19.18 (1.46), 18-34	Yok	Temel tırler	Öznel iyi oluş (Yaşam doyumu ölççeği)	Benlik saygısı ve öz şefkat	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Benlik saygısı tüm CI türleriyle olumsuz yönde ilişkili. Öz şefkat sadece DIS ve DHH ile olumsuz yönde ilişkili. Yaşam doyumu FHH, FIS, DIS ve DHH ile olumsuz yönde ilişkili. DIS ve DHH benlik saygısı aracılığıyla ve benlik saygısından öz şefkat gidem yol aracılığıyla yaşam doyumu ile ilişkili	5
Xu ve arkadaşları (2019), Çin	Belirtimsel	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	4799 (%58.1'i kadın); 20.51 (1.02)	Yok	FIS, DIS ve CIS	Kendine zarar verme davranışları	Sosyal destek (sınıf arkadaşları ve arkadaş, aile, akraba ve diğer kişilerden destek) ve tek çocuk olmak	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Tüm sosyal destek türleri toplam CI, FIS ve DIS ile kendine zarar verme davranışları arasındaki ilişkide tek çocuk olan kâtilerde anlamlı bir aracı rol oynuyor. En etkili sosyal destek türleri: aile ve akrabalar. Tek çocuk olmanın CI ile kendine zarar verme davranışları arasındaki ilişkide anlamlı düzenleyici-araçlı rolü anlamlı	3
Hartanto ve arkadaşları (2020), ABD	Belirtimsel	2 bağımsız çalışma 1.çalışma: kesitsel, retrospektif 2.çalışma: retrospektif kohort	Öz bildirim-Görünme	Yetişkinler, ulusal temsilci et	3664 Birincil (%45.26'sı erkek); 58.04 (11.62), 35-86; İkincil (%46.82'si erkek); 52.16 (14.27), 23-76	Yok	DIS ve DHH	Depresif belirtiler, duygu durumu ile ilgili problemler	Yaşam amacı ve psikolojik iyi oluş	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Yaşam amacı düşük olan bireylerin DIS ve DHH ile depresif belirtilerinin fazla olması anlamında ilişkiyi etkiliyor. Yaşam amacı yüksek olan bireylerin DIS ve DHH yaşantıları ile depresif belirtileri arasında anlamlı bir ilişki yok	6

Tablo 1. Devamı

Chen ve arkadaşları (2022), Çin	Biyo-psikososyal kuram	Boylamsal, retrospektif (3 ay aralıklarla iki ölçüm)	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	629 (%70.0'i erkek); 18.43 (0.90)	Yok	Temel türler	Olumsuz duygusal belirtiler (depresyon, kaygı ve stres)	Psikolojik sağlamlık puanı ve bilinçli farkındalık (mindful attention awareness)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Psikolojik sağlamlığın, ÇII ile olumsuz duygusal belirtiler arasındaki ilişkide aracı etkisi anlamı. Bilinçli farkındalık, ÇII'nin olumsuz duygusal belirtilere olan dolaylı etkisini psikolojik sağlamlık aracılığıyla etkiliyor (düzenleyici aracılık). Bu model etkiler için anlamlı, kadımlar için anlamsız	7
Kalbeti ve arkadaşları (2019), Endonezya	Belirtilmemiştir	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	443 (%26.6'su erkek); 18.60 (0.61), 17-21	Yok	Tümü-11	Depresyon	Psikolojik sağlamlık puanı-aracı	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Psikolojik sağlamlığın, ÇII ile depresyon ilişkisinde aracı etkisi anlamsız	4
Hong ve arkadaşları (2018), ABD	Belirtilmemiştir	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	267 (%31.5'i kadın); 19.77 (2.29)	Yok	FIS, DIS ve DHI	Algılanan stres düzeyi	Duygu düzenleme stratejileri, duygulara duyarlılık ve psikolojik sağlamlık (kişilik özelliği)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Kadınlarda hem anneden hem babadan gelen DIS ve algılanan stres arasındaki ilişkide hem annenin hem babanın DHI ve algılanan stres arasındaki ilişkide ve annenin FIS ile algılanan stres arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı rolü anlamlı iken erkeklerin yaşadıkları (ÇII türleri ile algıladıkları) stres arasındaki ilişkide aracı rolü anlamsız	5
Ashy ve arkadaşları (2020), ABD	Gelişim temelli bütüncül psikoneurolojik model	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	439 (%54.4'u kadın); 27.0 (medyan 21.0), 18-69	Yok	FIS ve DIS	Psikiyatrik belirtiler (depresyon, kaygı, öfke, somatizasyon)	Psikolojik sağlamlık (koruyucu faktör) Limbik sistem işlev bozukluğu, utanç ve suçluluk (risk faktörü)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	ÇII ile yetişkinlik psikopatolojisi arasındaki ilişkide utancın, suçluluğun ve limbik sistem işlev bozukluğunun aracı etkileri; psikolojik sağlamlığın işlev düzenleyici etkisi anlamlı	5
Ward ve arkadaşları (2020), İrlanda	Belirtilmemiştir	Prospektif kohorttan alınan retrospektif veri	Öz bildirim, görüşme	Yetişkinler, toplum örnekle mi	6127 (%52.5'i kadın); 66.4 (0.17), 54-94	Var (n _g =2047; n _e =4080)	FIS, DIS, ebeveynlerde alkol-uyuşturucu, yoksulluk	Depresif belirtiler	Psikolojik sağlamlık ve fiziksel sağlık göstergeleri	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Psikolojik sağlamlığın (ÇII yaşantılarından herhangi biri veya ÇII yaşantılarının toplamı) ile ilgili yaşlardaki depresyon arasındaki ilişkide aracı rolü anlamlı değil	5
Beutel ve arkadaşları (2017), Almanya	Belirtilmemiştir	Retrospektif	Öz bildirim, görüşme	Yetişkinler, toplum örnekle mi	2486 (%53.3'u kadın); 18.32, 14-92	Var	Temel türler	Stres, somatiform belirtiler, depresyon, kaygı	Psikolojik sağlamlık temelli başa çıkma sebat, yiyemelik, aktif problem çözme, olumlu büyümenin aktif olarak ortaya çıkması ve algılanan sosyal destek	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Başta çıkması yüksek olan katılımcılar çok daha az depresyon, kaygı ve somatik belirti sergiliyor. Psikolojik sağlamlık ÇII'nin stres üzerindeki etkisinde düzenleyici rol oynuyor. En düşük psikopatolojik belirti gösteren katılımcılar düşük ÇII ve yüksek düzeyde psikolojik sağlamlığa sahiptirler. Yüksek psikolojik sağlamlığı olanlar ÇII yaşantısı olsa dahi görece daha düşük psikopatolojik belirti gösteriyor	8
Mtel ve arkadaşları (2019), Polonya	Depresyonu n bilşsel modeli	Kesitsel, retrospektif	Öz bildirim	Genç yetişkinler	2218 (%62.1'i kadın); 26.4 (4.7), 18-35	Yok	FIS, DIS, CIS, DHI ve zorbalık	Depresif belirtiler	Psikolojik sağlamlık ve bilşsel yanlılık	İçinde bulunulan gelişim dönemi	ÇII'nin depresif belirtiler üzerinde standardize edilmiş anlamlı dolaylı etkisi bilşsel yanlılık ve psikolojik sağlamlık aracılığıyla anlamlı. Bilşsel yanlılık ve psikolojik sağlamlık değişkenleri olmadığında da, ÇII yaşantılarının depresif belirtiler üzerinde anlamlı rolü devam etmekte	4
Kelifa ve arkadaşları (2020), Eritrea, Sahra Altı Afrika	Psikolojik sağlamlık kuramı ve Stresle yanlılık modeli	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri, ulusal temsilciyet	507 (%49.51'i kadın); 19.69 (1.50), 18-25	Yok	Tümü-13	Depresif belirtiler	Psikolojik sağlamlık ve ginecel stres verici yaşantılar	İçinde bulunulan gelişim dönemi	ÇII'nin depresyon üzerindeki dolaylı etkisinde psikolojik sağlamlığın olumsuz yönde aracı etkisi ve ginecel stres verici yaşantıların olumlu yönde aracı rolü anlamlı	7
Hébert ve arkadaşları (2021), Fransa	Belirtilmemiştir	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri, 13'gün örnekle m	2309 (%79.3'u kadın); 19.55 (1.42), 14-23	Var (n _g =260; n _e =2049)	CIS	Psikolojik stres, intihar eğilimi, TSSB belirtileri, belirti kompleks (dışlaşılma sorunları, alkol, esrar ve diğer uyuşturucu kullanımı)	Psikolojik sağlamlık, başa çıkma stilleri ve ebeveyn desteği	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Duygu-odaklı ve kaçınan başa çıkma mekanizmaları belirli kompleks ile ilişkili bulunkere, problem odaklı başa çıkma belirli kompleksle ilişkili değil. Psikolojik sağlamlık ve baba desteği belirli kompleks karşısında koruyucu faktör iken anne desteğinin koruyucu etkisi anlamsız	8
Mongan ve arkadaşları (2019), ABD	Belirtilmemiştir	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Toplam örnekle mi (Amazon M/Turk)	748 (%55.7'si erkek); 27.93 (4.34), 18-35	Yok	Tümü-10	Hafif psikotik belirtiler	Psikolojik sağlamlık, başa çıkma stilleri, algılanan sosyal destek, yaşanan çevrenin dayanışması (sosyal dayanışma-ait olma)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Psikolojik sağlamlık ve bazı başa çıkma stilleri (zihinsel olarak ilgisi kesme, yadsırma, madde kullanma, duygusal sosyal destek kullanma, dışarıya döne yönelme ve kendini suçlama) ÇII sonrası öncül psikotik belirtileri anlamlı yorduyor. Başa çıkma stillerinden bazıları (aktif başa çıkma, anasal sosyal destek kullanma, davranışsal olarak ilgisi kesme, olumlu yeniden yapılandırma, planlama, miraz kullanma ve kabul etme), yaşanan çevrenin dayanışması ve sosyal destek anlamlı yordamıyor	3
Xie ve arkadaşları (2021), Çin	Sınırlı kişilik özelliklerini n çok faktörlü modeli ve Ekolojik sistem yaklaşımı	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	4034 (%41.9'u kadın); 20.39 (1.35), 18-23	Yok	FIS, DIS ve CIS	Sınırlı kişilik bozukluğu özellikleri	Benlik saygısı ve psikolojik sağlamlık	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Psikolojik sağlamlık ve benlik saygısı FIS, DIS ve CIS ile sınırlı kişilik özelliklerinde aracı etkisi sahip. Yalnızca DIS ve sınırlı kişilik özellikleri arasında psikolojik sağlamlık ve benlik saygısının kesni aracı etkisi anlamlı	5
Kaye-Tzadok ve Davidson-Arad (2016b), İsrail	Travma sonrası büyüme	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Genç yetişkin kadınlar ,uygun örnekle m	100 (%100'u kadın); 20.74 (2.67), 18-30	Yok	CIS	Travma sonrası büyüme	Psikolojik uyum (psikolojik sağlamlık, sosyal işlevsellik, ters puanlanmış depresyon), yaşam doyumu, olumlu duygulanım, TSSB belirtileri, bilşsel stratejiler, demografik-alevi özellikler	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Bilşsel başa çıkma stratejilerinden yalnızca umut ve kendini suçlamaya travma sonrası büyümesi yordamakta. Travma sonrası büyümenin en önemli yordayıcıları demografik-alevi özellikler (kardes sayısı ve doğum sırası)	7
Koçtirik ve arkadaşları (2021), Türkiye	Belirtilmemiştir	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrenci si kadınlar	450 (%100'u kadın); yaş belirtilmemiş	Yok	FH ve DHI	Öznel iyi oluş	Psikolojik sağlamlık ve algılanan sosyal destek (ale ve toplu)	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Psikolojik sağlamlıkla iyi oluş arasında anlamlı ilişki varken, sosyal destek ve iyi oluş arasında anlamlı ilişki yok. Çocuk ihmali yetişkinlikteki iyi oluşu direkt olarak olumsuz etkiliyor. Sosyal desteğin, ihmal ve iyi oluş arasında aracı etkisi anlamsızken;	5

Tablo 1. Devamı

Yazar ve Yılı	Ölçüm	Kesitsel/Retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	Oran (%)	Yaş (Ortalama)	Temel türler	Depresyon belirtileri	Psikolojik sağlamlık	İçinde bulunulan gelişim dönemi	FIS, FİH, DİS ve DİH, psikolojik sağlamlık ve depresif belirtilerle anlamlı olarak ilişkili iken, CİS'in depresif belirtilerle ilişkisi anlamsız. Yalnızca DİH düşük düzeyde psikolojik sağlamlık ve yüksek düzeyde depresyonu hem kadınlarda hem erkeklerde yorduyor ve bu ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı etkisi anlamlı. Erkeklerde aynı aracı etkisi FIS için de anlamlı.	Sayı
Lee ve arkadaşları (2018), Güney Kore	Belirtimniş	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Üniversite öğrencileri	438 (%60.5'i erkek); 25.2 (2.5)	Var (Yüksek ve düşük Çİİ grupları)	Temel türler	Depresyon belirtileri	Psikolojik sağlamlık	İçinde bulunulan gelişim dönemi	FIS, FİH, DİS ve DİH, psikolojik sağlamlık ve depresif belirtilerle anlamlı olarak ilişkili iken, CİS'in depresif belirtilerle ilişkisi anlamsız. Yalnızca DİH düşük düzeyde psikolojik sağlamlık ve yüksek düzeyde depresyonu hem kadınlarda hem erkeklerde yorduyor ve bu ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı etkisi anlamlı. Erkeklerde aynı aracı etkisi FIS için de anlamlı.	5
Tranter ve arkadaşları (2021), Birleşik Krallık	Travma sonrası bütüne	Kesitsel, Retrospektif	Öz bildirim	Yetişkinler	167 (%54.5'i kadın); 38.19 (15.90), 19-95	Yok	Tümü-11	Travma sonrası bütüne ve TSSB belirtileri	Psikolojik sağlamlık ve olay merkezliyeti	İçinde bulunulan gelişim dönemi	Çİİ'nin psikolojik sağlamlıkla ilişkisiyle travma sonrası bütüne üzerinde orta düzey dolaylı olumsuz etkisi anlamlı. Olay merkezliyeti ise Çİİ ve travma sonrası bütüne arasındaki ilişkide düşük ve olumlu düzeyde aracı etkisi sahip.	4

Çİ: Çocuk istismarı, **Çİİ:** çocuk istismarı ve ihmali, **FİS:** fiziksel istismar, **FİH:** fiziksel ihmâl, **DİS:** duygusal istismar, **DİH:** duygusal ihmâl, **CİS:** cinsel istismar, **AİS:** aile içi şiddet
Temel türler: Toplam beş Çİİ türünü kapsar. Bunlar: fiziksel istismar, fiziksel ihmâl, duygusal istismar, duygusal ihmâl ve cinsel istismar şeklindedir.
Tümü-11: Hastalıkların Kontrol Etme ve Engelleme Merkezi tarafından (2019) Olumsuz Çocukluk Yaşantıları (ACEs) kapsamında belirlenen 11 kategoriden oluşur. Bunlar: Aile içi ruhsal hastalık, madde kullanımı, hapis yasanması, ayrılık-boşanma, aile içi şiddete tanıklık, fiziksel, duygusal ve cinsel istismar ve fiziksel ve duygusal ihmâl şeklindedir.
Tümü-10: Felitti ve arkadaşları tarafından (1998) Olumsuz Çocukluk Yaşantıları (ACEs) kapsamında belirlenen 10 kategoriden oluşur. Bunlar: sözel istismar/tehdit, fiziksel, duygusal ve cinsel istismar, fiziksel ve duygusal ihmâl, ailede ruh sağlığı sorunu, ailede hapis yasanması, ailede madde kötüye kullanımı, aile içi/ ameye yönelik istismar, ebeveynlerin ayrılığı veya boşanması şeklindedir.
Tümü-13: Dünya Sağlık Örgütü (2018) tarafından Olumsuz Çocukluk Yaşantıları Uluslararası Erişir (ACEs-IQ) kapsamında belirlenen 13 kategoriden oluşur. Bunlar, fiziksel ve duygusal istismar/ ihmâl, cinsel istismar, alkol-uyuşturucu kullanımıyla yaşamak, ruhsal sağlığı bozucu veya intihar eğilimli biriyile yaşamak, suç karşın-hapse giren birinin varlığı, ebeveynlerin ayrılması, boşanması veya ölmesi, aile içi şiddet, toplumsal şiddet, zorbalık ve toplu şiddete maruz kalmak şeklindedir.
SEİ: Sosyoekonomik düzey
Nitelik: < 4 = Düşük; > 4 ve < 7 = Orta; > 8 = Yüksek
***Bu çalışmada farklı etnik köken, sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet özelliklerine sahip Amazon mTürk kullanıcıları oluşturduğundan katılımcıların etnisiteleri betimlenmemiştir.**

Araştırmanın Deseni ve Çİİ'nin Ölçümü

Çalışmaların çoğunluğu kesitsel ve retrospektif tasarlanmıştır ($N = 33$). Yine çalışmaların çoğunda Çİİ'ye dair bilgi öz bildirim yoluyla toplanmıştır ($N = 33$). Az sayıda çalışmada ise öz bildirim yanı sıra görüşme, adli bildirim ve ebeveyn bildirim yoluyla bilgi alınmıştır ($N = 6$).

Çalışmalarda Ele Alınan Çİİ Türleri ve Sayısı

Toplam 35 çalışmada (%89.7) çoklu Çİİ'nin ele alındığı görülmüştür. Dört çalışmada ise (%10.3) sadece çocuk cinsel istismarının ele alındığı görülmüştür.

Sonuç Değişkenleri

Toplam 21 çalışmanın (%53.8) psikolojik sağlamlığı tek bir çıktıya bakarak (örn., sadece ego sağlamlığı puanı yüksekliği); kalan 18 çalışmanın (%46.2) birden fazla çıktıya bakarak ölçtüğü (örn., psikolojik stres azlığı ve psikolojik sağlamlık başa çıkma puanı yüksekliği) görülmüştür. Sonuç değişkenleri Tablo 2'de özetlenmiştir.

Çalışmaların Örneklemi

Bu gözden geçirmede ele alınan çalışmaların örneklem büyüklüğü 100 ile 25.113 arasında değişmektedir. Dâhil edilen bazı boylamsal çalışmaların kimi ölçümleri çocukluk, ergenlik ve yaşlılık dönemlerini kapsamaktadır. Ayrıca genellenebilirliği yüksek toplum örnekleminden alınan çalışma grupları içinde 18 yaş altı veya 65 yaş üstü bireyler de yer almaktadır. Sonuç olarak, büyük çoğunluğu 18 yaş üstü olmak üzere, katılımcıların yaş aralıkları 15 ile 95+ arasında değişmektedir. Bazı çalışmalarda yaş aralığı, yaş ortalaması veya standart sapma raporlanmadığından bulgularda sunulamamıştır. Araştırmalarda çalışma grubunun gelişim dönemi, ele alınan araştırmalarda nitelendirildiği şekilde (örn., ergen, genç yetişkin, yetişkin vb.) Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 2. Çalışmalardaki Sonuç Değişkenlerinin Özeti

Sonuç değişkeni kategorisi	Değişkenler
Olumlu çıktılar/işlevsellik	<p>Psikolojik: Psikolojik sağlamlık (sebat-güç-iyimserlik), psikolojik sağlamlık (karakter özelliği), psikolojik sağlamlık (bireysel, temel bakım verenle ilişki, bağlamsal/aidiyet), içsel kontrol odağı, şükran, affetme, psikolojik iyi oluş, yaşam kalitesi (psikolojik sağlık), öz bildirim dayalı ruhsal sağlık, olumlu ruh sağlığı (duygusal, sosyal ve psikolojik iyi oluş), travma sonrası büyüme, yaşam doyumu, olumlu duygulanım, duygusal iyi oluş, olumlu işlevsellik, yaşam doyumu, öznel iyi oluş, psikolojik işlevsellik</p> <p>Fiziksel: Fiziksel sağlığı tehdit eden davranışların azlığı (kötü yeme alışkanlığı, günlük sigara tüketimi, ağır alkol alımı), öz bildirim dayalı fiziksel sağlık, yaşam kalitesi, genel sağlık, tıbbi geçmiş/hastalık sayısı</p> <p>İlişkisel/ sosyal: Aile yakınlığı, yaşam kalitesi (sosyal ilişkiler ve sağlıklı bir çevrede yaşama), sosyal işlevsellik</p> <p>Bilişsel: Yürütücü işlevler</p>
Psikolojik ve davranışsal sorunlar	<p>Somatik şikayetler/somatizasyon, stres, psikolojik stres, algılanan stres, depresif belirtiler ve depresyon (öz bildirim dayalı), depresyon ve kaygı bozukluğu (şu ana dek tanı alma), TSSB belirtileri, belirsiz psikolojik stres, geçtiğimiz yılda ruh sağlığı bozukluğu tanısı alma, yeme bozukluğu riskli davranışları, duygu durum ile ilgili problemler, geçtiğimiz yılda intihar düşünceleri, intihar eğilimi, kendine zarar verme davranışı, dışsallaştırma sorunları, hafif psikotik belirtiler, sınırda kişilik bozukluğu özellikleri, alkol kötüye kullanımı, esrar ve diğer uyuşturucu kullanımı, yetişkinlikte davranışsal problemler (saldırıcılık, suç eğilimli davranış), kıskançlık eğilimi</p>

Koruyucu Faktörün Araştırıldığı Gelişim Dönemi

Ele alınan çalışmalarda rolü veya etkisi araştırılan koruyucu faktörün hangi yaşam döneminde ölçüldüğüne bakıldığında, 33 çalışma (%84.6) içinde bulunan gelişim döneminde var olan faktörleri ele almaktadır. Altı çalışmada ise (%16.4) çocukluk ve/veya ergenlik dönemindeki koruyucu faktörlerin retrospektif olarak araştırıldığı görülmüştür.

Çalışmaların Gerçekleştirildiği Bölgeler

Araştırmaların yapıldığı ülkeler Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (2022) bölgeler ve ülkeler sınıflandırması dikkate alınarak incelenmiştir. Bu sınıflandırmaya göre çalışmaların çoğunluğu Avrupa ve Merkez Asya ($N = 15$), Kuzey Amerika ($N = 12$) ve Asya ve Pasifik ($N = 10$) bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Afrika bölgesinden sınırlı araştırmaya rastlanırken ($N = 1$) Arap Ülkeleri bölgesinden yapılan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bir araştırmada ise çalışmanın yürütüldüğü ülke belirtilmemiştir.

Psikolojik Sağlamlık Kriterleri

Psikolojik sağlamlık çıktıları gözden geçirildiğinde, 21 çalışmanın (%53.8) psikolojik sağlamlığı tek bir çıktıya bakarak (örn., sadece ego sağlamlığı puanı yüksekliği), kalan 18 çalışmanın (%46.2) birden fazla çıktıya bakarak ölçtüğü (örn., psikolojik stres azlığı ve psikolojik sağlam başa çıkma puanı yüksekliği) dikkat çekmektedir. Çalışmaların bir kısmının psikolojik sağlamlık puanını sonuç değişkeni olarak ele aldığı, bir kısmının ise psikolojik sağlamlık puanının aracı, düzenleyici ve aracı-düzenleyici etkisini araştırdığı görülmüştür. Bu nedenle sonuçlar 'Grup I: Psikolojik sağlamlığın sonuç değişkeni olarak ele alındığı çalışmalar ($N = 25$)' ve 'Grup II: Psikolojik sağlamlığın aracı, düzenleyici ve düzenleyici-aracılık rolünün ele alındığı çalışmalar ($N = 14$)' olarak ikiye ayrılarak aşağıda sunulmuştur.

Grup I: Psikolojik Sağlamlığın Sonuç Değişkeni Olarak Ele Alındığı Çalışmalar.

Toplam 25 çalışmada psikolojik sağlamlığın göstergesi olarak psikolojik, fiziksel, ilişkisel/sosyal ve bilişsel alanlardaki olumlu çıktılar/işlevsellik (Bellis ve ark., 2017;

Crandall ve ark., 2019; Herrenkohl ve ark., 2016; Kaye-Tzadok ve Davidson-Arad, 2016a; Schaefer ve ark., 2018; Su ve ark., 2020; Wu ve ark., 2021); depresyon, kaygı, somatizasyon, yeme bozukluğu riskinin, TSSB gibi psikolojik belirtilerin yokluğu/azlığı (Easterlin ve ark., 2019; Lagdon ve ark., 2021; Robinson ve ark., 2021; Schuck ve Widom, 2019; Von Cheong ve ark., 2017; Wolf ve Elklit, 2020; Wu ve ark., 2018; Xu ve ark., 2019; Yılmaz Irmak ve ark., 2016) ve alkol ve uyuşturucu kullanımı gibi davranışsal problemlerin yokluğu/azlığı (Oh ve ark., 2019; Robinson ve ark., 2021) sonuç değişkeni olarak ele alınmıştır.

Grup II: Psikolojik Sağlık Puanının Aracı, Düzenleyici ve Düzenleyici-Aracılık Rolünün Ele Alındığı Çalışmalar. Toplam 14 çalışmada psikolojik sağlık puanı değişkeni aracı, düzenleyici ve düzenleyici-aracılık rolünde koruyucu faktör olarak ele alınmıştır. Bu araştırmalarda psikolojik sağlık puanının Çİİ sonrasındaki koruyucu rolü olumlu çıktılar/işlevsellik (örn., öznel iyi oluş, travma sonrası büyüme; Kaye-Tzadok ve Davidson-Arad, 2016b; Koçtürk ve ark., 2021; Lee ve ark., 2018; Tranter ve ark., 2021), psikopatolojik çıktılar azlığı/yokluğu (örn., depresyon, kaygı, somatizasyon, hafif psikotik belirtiler; Ashy ve ark., 2020, Beutel ve ark., 2017; Chen ve ark., 2022; Hartanto ve ark., 2020; Hébert ve ark., 2021; Kelifa ve ark., 2020; Kaloeti ve ark., 2019; Mçtel ve ark., 2019; Mongan ve ark., 2019; Tranter ve ark., 2021; Ward ve ark., 2020; Xie ve ark., 2021), algılanan stresin azlığı/yokluğu (Hong ve ark., 2018) ve davranışsal problemlerin azlığı/yokluğu (örn., alkol ve uyuşturucu kullanımı; Hébert ve ark., 2021) değişkenleri üzerinden değerlendirilmiştir.

Çİİ Sonrası Psikolojik Sağlıkta Rol Oynayan Koruyucu Faktörlere Dair Bulgular

Çalışmalarda incelenen koruyucu faktörler ekolojik kuramların ve alan yazındaki öncü araştırmaların ele aldığı şekilde (Afifi ve MacMillan, 2011; Meng ve ark., 2018) bireysel, ailesel/ilişkisel ve çevresel/toplumsal faktörler olarak sınıflandırılarak özetlenmiştir. Koruyucu faktörlerin rolüne dair bulgular Tablo 1’de verilmiştir. Koruyucu rolü anlamlı ve anlamsız bulunan değişkenler Tablo 3’te özetlenmiştir.

Bireysel Faktörler

Bireysel faktörler olarak en öne çıkan değişkenlerden biri aracı, düzenleyici veya düzenleyici-aracılık rolü 14 çalışmada ele alınan psikolojik sağlık puanıdır. Psikolojik sağlık puanlarının Çİİ ile depresyon, kaygı, stres, öfke, somatizasyon, hafif psikotik belirtiler, sınırda kişilik bozukluğu özellikleri, öznel iyi oluş arasındaki ilişkideki kısmi veya tam aracı etkisi (Chen ve ark., 2022; Hong ve ark., 2018; Kelifa ve ark., 2020; Koçtürk ve ark., 2021; Lee ve ark., 2018; Mçtel ve ark., 2019; Xie ve ark., 2021), düzenleyici rolü (Ashy ve ark., 2020) ve düzenleyici-aracılık rolü (Chen ve ark., 2022; Tranter ve ark., 2021) olduğu bulunmuştur. Buna ek olarak psikolojik sağlık puanının psikolojik stres, intihar eğilimi, TSSB belirtileri, dışsallaştırma sorunları, alkol, esrar ve diğer uyuşturucu kullanımı puanlarıyla oluşturulan belirti kompleksine karşı koruyucu rolü (Hébert ve ark., 2021), psikotik belirtilerin öncüllerine karşı yordayıcılığı (Mongan ve ark., 2019) ve stres belirtilerine karşı düzenleyici etkisi (Beutel ve ark., 2017) anlamlı bulunmuştur. Buna karşın, iki çalışmada bireysel faktörlerin koruyucu rolü anlamlı bulunmamıştır. Söz konusu çalışmalarda psikolojik sağlık puanının Çİİ ile depresif belirtiler arasındaki aracı rolü anlamlı bulunmamıştır (Kaloeti ve ark., 2019; Ward ve ark., 2020). Bir çalışmada Çİİ ile

algılanan stres arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlık puanının aracı rolü kadınlar için anlamlı iken erkekler için anlamsız bulunmuştur (Hong ve ark., 2018).

Psikolojik sağlamlık puanının dışında, psikopatolojik belirtilerin azlığı ve olumlu çıktılar üzerinde koruyucu rolü anlamlı bulunan bireysel değişkenler benlik saygısı (Easterlin ve ark., 2019; Wolf ve Elklit, 2020; Wu ve ark., 2018; Xiang ve ark., 2018; Xie ve ark., 2021), olumlu başa çıkma stilleri (Su ve ark., 2020), problem odaklı başa çıkma (Yılmaz Irmak ve ark., 2016), sıkıntıyı tolere etme (Robinson ve ark., 2021), iyimserlik, olumlu dini başa çıkma (Schaefer ve ark., 2018), umut, olumlu duygulanım ve yaşam doyumu (Kaye-Tzadok ve Davidson-Arad, 2016a; 2016b), fiziksel aktivite- egzersiz, sorunlarla ve gündelik beklentilere karşı iyi başa çıkma becerileri (Afifi ve ark., 2016), öznel iyi oluş (Baiden ve ark., 2016), öz şefkat (Wu ve ark., 2018; Wu ve ark., 2021), minnettarlık (Wu ve ark., 2018), bilinçli farkındalık (Chen ve ark., 2022), duygu düzenleme stratejileri, duygu düzenleme öz yeterliği (Hong ve ark., 2018), yaşam amacı ve psikolojik iyi oluş (Hartanto ve ark., 2020), bilişsel yanlılık (Meşel ve ark., 2019), psikolojik uyum, psikolojik sağlamlık, sosyal işlevsellik, ters puanlanmış depresyon (Kaye-Tzadok ve Davidson-Arad, 2016b) ve olay merkezियeti (Tranter ve ark., 2021) olarak sıralanmıştır.

Öte yandan bir çalışmada bilinçli farkındalığın psikolojik sağlamlık puanı aracılığıyla olumsuz duygusal belirtilere karşı koruyucu rolünün erkekler için anlamlı olduğu, kadınlar için anlamlı olmadığı bulunmuştur (Chen ve ark., 2022). Diğer bir çalışmada problem odaklı başa çıkma stilinin çocuk cinsel istismar yaşantısı olanlarda belirti kompleksi ile ilişkisi anlamlı bulunmamıştır (Bkz. dışsallaştırma sorunları, alkol, esrar ve diğer uyuşturucu kullanımı belirtilerinin birden fazlasının aynı anda görülmesi; Hébert ve ark., 2021). Kontrol algısı ve kendini affetme değişkenlerinin cinsel istismar yaşayanlarda psikolojik sağlamlık ve travma sonrası büyümede anlamlı rolü olmadığı bulunmuştur (Kaye-Tzadok ve Davidson-Arad, 2016a; 2016b). Başka bir çalışmada, çocukluk döneminde duygusal istismar ve ihmal ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide öz şefkatin dolaylı rolü anlamlı; ihmal (duygusal ve fiziksel) ve cinsel istismar ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide minnettarlığın dolaylı rolü anlamlı bulunmuştur (Wu ve ark., 2018). Bunun yanında aynı çalışmada fiziksel istismar ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide öz şefkatin ve minnettarlığın dolaylı rolleri anlamlı bulunmamıştır (Wu ve ark., 2018). Çalışmalarda ayrıca duygu odaklı başa çıkma stili (Hébert ve ark., 2021; Yılmaz Irmak ve ark., 2016), kaçınan başa çıkma stili (Hébert ve ark., 2021), limbik sistem işlev bozukluğu, utanç ve suçluluk (Ashy ve ark., 2020) değişkenlerinin TSSB (Wolf ve Elklit, 2020) ve güncel stres verici yaşantılar için (Kelifa ve ark., 2020) risk faktörü olarak rol oynadığı belirlenmiştir.

Ailesel/İlişkisel Faktörler

Çİİ sonrası psikolojik sağlamlıkta koruyucu rolü olduğu bulunan ailesel ilişkisel değişkenlere bakıldığında ise yetişkinlerden algılanan sosyal desteğin ön plana çıktığı görülmektedir. Çalışmalarda annenin-babanın duygusal erişilebilirliği (Özsoy ve Çelikkaleli, 2021), aile sağlamlığı (Dong ve ark., 2021), çocukluk dönemi olumlu yaşantıları (Crandall ve ark., 2019), aileden algılanan sosyal destek (Afifi ve ark., 2016; Hébert ve ark., 2021; Lagdon ve ark., 2021; Schaefer ve ark., 2018), her zaman erişilebilir bir yetişkinin varlığı (Bellis ve ark., 2017), kendisini sürekli olarak güvende ve korunmalı hissettiren bir yetişkinin varlığı ve kendisinin temel ihtiyaçlarını sürekli olarak karşılayan

Tablo 3. Çalışmalardaki Koruyucu Faktörlere İlişkin Değişkenlerin Özeti

Koruyucu faktör türü	Anlamli bulunan değişkenler	Anlamli bulunmayan değişkenler
Bireysel	Psikolojik sağlıkli (N _{toplamlam} = 14 [psikolojik sağlıkli puanı (N = 12), karakter özelliği (N = 1), psikolojik sağlıkli temelli başa çıkma (N = 1)], benlik saygısı (N = 4), başa çıkma stilleri (N = 5) [(olumlu başa çıkma (N = 1), problem odaklı başa çıkma (N = 2), olumlu dini başa çıkma (N = 1), sorunlarla gündelik beklentilere karşı iyi başa çıkma (N = 1)], sıkıntıya tolere etme (N = 1), iyimserlik (N = 1), umut (N = 2), fiziksel aktivite- egzersiz (N = 1), iyi oluş = 2 [(öznel (N = 1), psikolojik (N = 1)], öz-şefkat (N = 2), minnettarlık (N = 1), bilinçli farkındalık (N = 1), duygu düzenleme stratejileri (N = 1), duygu düzenleme öz-yeterliği (N = 1), yaşam amacı (N = 1), bilişsel yanlılık (N = 1), psikolojik uyum (N = 1), olay merkezliyeti (N = 1)	Olumsuz dini başa çıkma (N = 1), kontrol çıkma becerileri (duygu odaklı, N = 2; kaçınan başa çıkma, N = 1), psikolojik sağlıkli (N = 2), kendini affetme (N = 1), öz-şefkat (N = 1), minnettarlık (N = 1)
Ailesel/İlişkişel	Algılanan sosyal destek (N _{toplamlam} = 14 [aile desteği (N = 2), her zaman erişilebilir bir yetişkinin varlığı (N = 1), kendisini sürekli olarak güvende ve korunmalı hissettiren bir yetişkinin varlığı (N = 1), kendisinin temel ihtiyaçlarını sürekli olarak karşılayan bir yetişkinin varlığı (N = 1), sosyal destek, güvenli, istikrarlı ve besleyici ilişkiler (N = 1), öğretmenler, sınıf arkadaşları, yakın arkadaşlar, arkadaşlar, yakın ilişkideki partner, akrabalar, toplum ve diğerlerinden algılanan sosyal destek (N = 7), baba desteği (N = 1), annenin-babanın duygusal erişilebilirliği (N = 1), aile sağlıkliği (N = 1), çocukluk dönemi olumlu yaşantıları (N = 1), ailevi özellikler (tek çocuk olmamak, doğum sırası, kardeş sayısı) (N = 1)]	Anne desteği (N = 1), arkadaş desteği (N = 1), algılanan sosyal destek (N = 1)
Çevresel/Toplumsal	Yaşanılan çevrenin özellikleri (N = 1), ergenlikte takım sporlarına katılma (N = 1), okul bağlılığı (N = 1), sosyal olarak kabul edilme (N = 1), bazı sosyo-demografik özellikler (yüksek öğrenim, yüksek gelir, lise eğitimi almış olmak, N = 1).	Yaşanılan çevrenin dayanışması (N = 1)

Not. N = sıklık.

bir yetişkinin varlığı (Crouch ve ark., 2019), çocuklukta/ergenlikte güvenli, istikrarlı ve besleyici ilişkiler (Herrenkohl ve ark., 2016) değişkenlerinin psikolojik sağlık üzerinde anlamli rolü olduğu bulunmuştur. Ayrıca ebeveyn dışında öğretmenler, sınıf arkadaşları, yakın arkadaşlar, arkadaşlar, yakın ilişkideki partner, akrabalar, toplum ve diğerlerinden algılanan sosyal destek değişkenlerinin (Afifi ve ark., 2016; Lagdon ve ark., 2021; Su ve ark., 2020; Oh ve ark., 2019; Von Cheong ve ark., 2017; Xiang ve ark., 2018; Xu ve ark., 2019) psikolojik sağlıkliğı katkıları anlamli bulunmuştur.

Ailesel/ilişkişel faktörlerin psikolojik sağlıkliğı katkılarının anlamsız olduğu çalışmalara da rastlanmıştır. Örneğin, fiziksel istismar ve cinsel istismarın ele alındığı bir çalışmada arkadaş desteğinin psikolojik sağlıkli ve travma sonrası büyüme ile ilişkili olmadığı bulunmuştur (Schaefer ve ark., 2018). Bir başka çalışmada da aileden ve toplumdan algılanan sosyal desteğinin duygusal ve fiziksel ihmal ile iyi oluş arasındaki ilişkideki rolü anlamli bulunmamıştır (Koçtürk ve ark., 2021). Yine cinsel istismar yaşantıları olan yetişkinlerle yapılan bir çalışmada anne desteğinin belirti kompleksine olan etkisi, baba desteğinin aksine anlamli bulunmamıştır (Hébert ve ark., 2021).

Çevresel/Toplumsal Faktörler

Çİİ sonrası olumlu çıktılar için etkisi anlamli bulunan çevresel/toplumsal değişkenler ise yaşanılan çevrenin özellikleri (sosyal, ekonomik avantaj ve orta-yüksek SED bir yerde

yaşamak, stabil bir yaşam yerinin olması, ev sahibi olma; Schuck ve Widom, 2019); okulla ilgili faktörler (okul bağlılığı, sosyal olarak kabul edilme, ergenlikte takım sporlarında yer alma; Easterlin ve ark., 2019) olarak sayılabilir. Ayrıca yüksek gelir, lise eğitimi almış olmak, kardeş sayısı, doğum sırası, tek çocuk olmamak gibi sosyo-demografik özelliklerin koruyucu rolü olduğu bulunmuştur (Afifi ve ark., 2016; Baiden ve ark., 2016; Kaye-Tzadok ve Davidson-Arad, 2016b; Xu ve ark., 2019). Ancak olumsuz çocukluk yaşantıları sonrası psikotik belirtilerin öncüllerinin araştırıldığı bir çalışmada, yaşanan çevrenin dayanışması ve algılanan sosyal desteğin yordayıcı rolleri anlamsız bulunmuştur (Mongan ve ark., 2019).

Tartışma

Çİİ sonrası psikolojik sağlamlıkla ilişkili koruyucu faktörlerin incelendiği bu gözden geçirme çalışmasına toplam 39 araştırma dahil edilmiştir. Çalışmaların yöntemsel niteliği ve genel özellikleri ve koruyucu faktörlere ilişkin bulgular aşağıda tartışılmıştır.

Çalışmaların Yöntemsel Niteliği ve Genel Özelliklerine İlişkin Tartışma

Bu gözden geçirmeye dahil edilen çalışmaların çoğunluğunun orta düzeyde niteliğe sahip olduğu bulunmuştur. Çalışmaların çoğunda, Çİİ ve psikolojik sağlamlığın işe vuruğu tanınımının yapıldığı, Çİİ ölçümünde standardize ölçme araçları kullanıldığı, yeterli örneklem büyüklüğüne ulaşıldığı ve uygun kontrol değişkenlerinin seçildiği görülmüştür. Öte yandan çalışmaların niteliklerinin yüksek olmamasına gerekçe olarak gösterilebilecek en önemli kriterler Çİİ ölçümünün öz bildirimine dayanması, araştırma modelinin kesitsel olması, Çİİ'nin gerçekleşme yaşı, süresi, sayısı, şiddeti gibi özelliklerinin değerlendirilmemesi ve kontrol grubunun kullanılmaması şeklindedir. Alan yazındaki Çİİ sonrası psikolojik sağlamlığı ele alan diğer sistematik gözden geçirme çalışmalarında da kontrol grubunun yer almadığı ve tekrarlı ölçümlerin yapılmasına imkân vermeyen kesitsel yöntemlerin tercih edildiği dikkat çekmektedir (Yoon ve ark., 2021).

Araştırmacılar, psikolojik sağlamlığın yaşamın farklı dönemlerinde gözlenebilen ve zaman içerisinde artıp azalabilen yapıda bir değişken olduğunu belirtmektedir (Afifi ve MacMillan, 2011; Yoon ve ark., 2021). Bu nedenle Çİİ araştırmalarında psikolojik sağlamlığın temsil edilebilirliği yüksek çalışma gruplarıyla, boylamsal veya prospektif yöntemlerle araştırılmasının önemli olduğu belirtilmektedir (Meng ve ark., 2018). Widom (1988) Çİİ araştırmalarında kontrol grubu olmasını sonuçların doğru yorumlanması için gerekli bulmaktadır çünkü ancak kontrol grupları olduğunda ele alınan değişkenlerin rolünün Çİİ yaşantıları olan bireylere özgü olup olmadığı belirlenebilir. Son olarak, Çİİ genellikle çoklu veya tekrarlayan istismar olarak gözlenen, etkileri bakımından istismarın ve istismarcının özelliğine göre karmaşık sonuçlar yaratan travmatik olaylar olduğundan (Aktepe, 2009; Maniglio, 2009; Pears ve ark., 2008) araştırmalarda Çİİ'ye ilişkin ayrıntıların da analizlere katılması önemlidir (Crandall ve ark., 2019). Sonuç olarak, Çİİ araştırmalarında sayılan bu eksikliklerin giderilmesi ve genellenebilir nitelikte araştırmalar ortaya konması gerekmektedir.

Koruyucu faktörlerin ölçüldüğü zaman dilimine bakıldığında, çalışmaların büyük çoğunluğunun içinde bulunulan gelişim dönemini (genç yetişkinlik veya yetişkinlik) araştırdığı görülmüştür. Bunun yanında, çocukluk ve/veya ergenlik dönemindeki koruyucu faktörlerin retrospektif olarak araştırıldığı araştırmalar sınırlı sayıdadır. Bunun giderilmesi

için Çİİ yaşayanların koruyucu faktörlerine ilişkin farklı kurumlar aracılığıyla kişiyle ilgili elde edilen kayıtlar (örn., okul kayıtları, hastane kayıtları vb.) incelenebilir. Bir diğer yol da koruyucu faktörlerin yetişkinlik döneminde, Çİİ ölçümlerine benzer şekilde, geriye dönük olarak ölçülmesidir. Alan yazına bakıldığında çocukluk dönemi koruyucu yaşantılarını retrospektif olarak belirleyen ölçme aracının ilki 2018 yılı itibarıyla geliştirilmiştir (Bkz. Narayan ve ark., 2018). O tarihten bu yana çocukluk dönemi olumlu yaşantılarını retrospektif olarak ölçmeye yarayan araçların geliştirilmesine artan bir ilginin olduğu görülmektedir (Bayar ve Doğan, 2023; Bethell ve ark., 2019; Doğan ve Aydın, 2020; Narayan ve ark., 2018). Bu nedenle, koruyucu yaşantıların çocukluk döneminde incelenmesi ile ilgili araştırmaların artış göstermesi ve bu çalışmada öne çıkan araştırma boşluğunun giderilmesi öngörülmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre çalışmaların özellikle Avrupa ve Merkez Asya (örn., Türkiye ve Birleşik Krallıklar), Kuzey Amerika (örn., ABD ve Kanada) ve Asya ve Pasifik (örn., Çin ve Güney Kore) bölgelerinde yoğunlaştığı ancak Afrika ve Arap ülkeleri bölgelerinde yeterince çalışma bulunmadığı görülmektedir. Belirlenen koruyucu faktörlerin farklı kültürel özellikte ve ekonomik gelişim düzeyindeki ülke ve bölgeler arasında genellenebilir olup olmadığının araştırılabilmesi için farklı bölgelerden elde edilen araştırma sonuçlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bulgulara göre çalışmaların yaklaşık yarısında psikolojik sağlık tek bir kritere bakılarak ölçülmüştür. Kalan çalışmalarda ise psikolojik sağlık olumlu çıktılar/işlevsellik ile psikopatolojik çıktılar azlığı/yokluğu, algılanan stresin azlığı/yokluğu ve davranışsal problemlerin azlığı/yokluğu değişkenleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bazı araştırmacılar, Çİİ sonrası psikolojik sağlamlığın tek bir çıktıya bakılarak ölçülmesinin yeterli olmadığını vurgulamaktadır (DuMont ve ark., 2007). Bunun nedeni, bir alandaki yeterliliğin (örn., eğitsel) diğerinin (örn., ilişkisel) varlığına dair bilgi vermemesidir (Afifi ve MacMillan, 2011; Walsh ve ark., 2010). Aynı zamanda, psikolojik belirtilerin veya psikopatoloji derecesinin düşük olması psikolojik sağlamlığın varlığını kanıtlamamaktadır (Keyes, 2005). Ayrıca, tek bir belirti kümesinin yokluğunun dikkate alınması da eleştirilmektedir. Örneğin, istismar yaşantısı olan madde bağımlısı birinin sadece depresyon puanının düşük olmasına bakılarak psikolojik sağlık sergilediğinin belirtilmesi eksik ve yanlış yönlendirici bir bilgi olarak değerlendirilmektedir (McGloin ve Widom, 2001). Dolayısıyla, Çİİ sonrası psikolojik sağlamlığın birden çok kriterle değerlendirildiği çalışmalara ihtiyaç olduğu söylenebilir.

Çalışmaların kuramsal temellerine bakıldığında ise psikolojik sağlık kuramı ve bu kurama dayalı olarak ortaya atılan modellerin, ekolojik kuramların ve stresle ilgili kuramların sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Araştırmacılar, Çİİ sonrası çalışmalarda risk faktörleri, koruyucu faktörler, travmatik yaşantılar ve psikolojik sağlık değişkenlerinin dinamik yapısını birlikte değerlendirmeye imkân veren psikolojik sağlık kuramından (Masten, 2014a; 2014b) veya pek çok koruyucu faktörü (örn., bireysel, ailesel ve çevresel faktörler) bir arada ele almaya imkân veren ekolojik modellerden yararlanması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar (Belsky, 1980; Cicchetti ve Lynch, 1993). Dolayısıyla çalışmaların kuramsal temellerinin Çİİ araştırmacılarının önerileriyle paralel olduğu söylenebilir. Öte yandan, sonuçlara göre Çİİ sonrası psikolojik sağlık çalışmalarında görece daha az

benimsenen gelişimsel kuramlar, bağlanma kuramı ve strese dair kuramlar da koruyucu faktörlerin ortaya konmasında anlamlı bir çerçeve sağlamıştır. Buradan hareketle, söz konusu kuramsal çerçevelerin de Çİİ sonrası psikolojik sağlıklı araştırmalarına entegre edilmesi önerilebilir.

Koruyucu Faktörlere İlişkin Tartışma

İncelenen çalışmalarda Çİİ'nin bireylerin ruh sağlığı ve işlevselliği üzerindeki uzun süreli olumsuz etkisini azaltmaya katkısı olan veya bireylerin psikolojik sağlamlığının ve işlevselliğinin yüksek olmasına etki eden faktörler ortaya konmuştur. Bu faktörler bireysel, ailesel/ilişkisel ve çevresel/toplumsal faktörler olarak sınıflandırılmıştır. Çalışmalarda etkisi en sık araştırılan ve farklı çalışmalarda anlamlı katkısı olduğu ortaya konan değişkenlerin bireysel faktörlerden psikolojik sağlamlık, benlik saygısı ve başa çıkma becerileri olduğu görülmüştür. Ailesel/ilişkisel faktörlerden ise aile, arkadaş, okul gibi farklı kaynaklardan algılanan sosyal destek ön plana çıkmıştır. Bu faktörlerin rolü farklı kuram ve modellerle açıklanabilir. Psikolojik sağlamlık kuramı modellerinden, telafi edici modele göre (Masten, 2014a; 2014b) koruyucu faktörler, bireylerin psikolojik sağlamlığını risk faktöründen bağımsız ve doğrudan etkilemekte ve bu faktörler risk faktörlerinin etkisini nötrleme işlevi görmektedir. Koruyucu faktör modeline göre ise koruyucu faktörlerin olumlu çıktılar üzerinde dolaylı bir etkisi vardır. Bu çalışmada vurgulanan değişkenler, Çİİ yaşantılarının olumsuz etkilerine karşı bireylerin psikolojik olarak sağlam kalabilmesinde doğrudan ve aracı, düzenleyici ve düzenleyici-aracılık rolleri ile katkı sağladığından psikolojik sağlamlık kuramı ve modelleri ile tutarlı sonuçlar vermiştir (Crouch ve ark., 2019; Su ve ark., 2020). Çalışmalarda aynı zamanda bireylerin yaşadığı Çİİ sayısı arttıkça koruyucu faktörlerin etkisinin azaldığı veya anlamsız hale geldiği ortaya konmuştur (Bellis ve ark., 2017; Crandall ve ark., 2019). Bu bakımdan, psikolojik sağlamlık kuramının modellerinden meydan okuyucu model ile de tutarlı sonuçlar bulunduğu görülmektedir. Meydan okuyucu modelin temel varsayımı, orta düzeyde olumsuz yaşantıların psikolojik sağlamlığın gelişmesine katkı sağlayacağı; ancak yüksek düzeyde olumsuz yaşantıların psikolojik sağlamlık üzerinde yıkıcı etki yaratacağıdır (Masten, 2014b).

Bu çalışmanın sonuçları, psikolojik sağlamlık kuramına dayalı olarak öne sürülen bir başka model olan psikolojik sağlamlık portföyü modeli ile (Grych ve ark., 2015) ilişkilendirilebilir. Bu modelin varsayımına göre, Çİİ sonrası psikolojik sağlamlığa yardımcı olan; kendini düzenleme becerileri, kişilerarası güçler ve anlam yaratma şeklinde üç temel unsur vardır. Bu gözden geçirmede söz konusu unsurları kapsayan kendini düzenleme becerisi (örn., duygu düzenleme, öz şefkat, Wu ve ark., 2021); kişilerarası güçler (Bkz. sosyal destek ve topluluk desteği, Afifi ve ark., 2016; Lagdon ve ark., 2021) ve anlam yaratma gücü (örn., yaşam amacı, Hartanto ve ark., 2020; olumlu dini başa çıkma, Schaefer ve ark., 2018) değişkenlerinin koruyucu olduğu bulunmuştur. Bu nedenle bulgular psikolojik sağlamlık portföyü modeli ile uyumludur.

Koruyucu faktörler bireysel, ailesel/ilişkisel ve çevresel/toplumsal kategorileri ile incelenmiştir. Alan yazındaki geçmiş derlemelerde de benzer alanlardaki faktörlerin koruyucu rollerine vurgu yapılmıştır (Afifi ve MacMillan, 2011, Domhardt ve ark., 2015; Meng ve ark., 2018). Bu kategoriler ekolojik modellerle (Belsky, 1980; Cicchetti ve Lynch, 1993) uyum göstermektedir. Çocuğa yönelik şiddet, içinde bulunulan toplumdan

ve kültürden bağımsız incelenemeyen sosyo-psikolojik durumlardır (Belsky, 1980) ve aynı sosyo-psikolojik özellikler, Çİİ sonrası sağlıklı uyum sağlamaya katkı sağlama gücüne sahiptir (Cicchetti, 2013). Ekolojik modelin çekirdeğinde bireyin kendisi bulunur. Daha geniş düzeyde ise bireyin çevresindeki diğer birimler olan aile, okul gibi yapılar ve bu yapıların birbirleriyle etkileşimleri, kültürel değerler ve inançlar, formal ve informal sosyal yapılar yer alır (Toth ve Cicchetti, 2013). Bu yapılar arasında bulgulara yer alan, yaşam amacı ve psikolojik iyi oluş (Hartanto ve ark., 2020), bilişsel yanlılık (Meşel ve ark., 2019) ve öznel iyi oluş (Baiden ve ark., 2016) gibi yapılar ekolojik yaklaşımdaki organizmaya; aile sağlığı (Dong ve ark., 2021), aileden algılanan sosyal destek (Afifi ve ark., 2016; Hébert ve ark., 2021; Lagdon ve ark., 2021; Schaefer ve ark., 2018), her zaman erişilebilir bir yetişkinin varlığı (Bellis ve ark., 2017), okul bağlılığı (Easterlin ve ark., 2019) gibi değişkenler mikrosisteme; yaşanan çevrenin özellikleri (sosyal ve ekonomik avantaj-orta-yüksek SED bir yerde yaşamak, sabit bir yaşam yerinin olması) değişkenleri (Schuck ve Widom, 2019) ekzosisteme örnek olarak gösterilebilir. Ekolojik kuramlara göre tüm bu yapılar bireylere ortalama düzeyde kabul edilir bir ortam sağlayarak, Çİİ sonrası sağlıklı bir uyum sağlama becerisi verebilir (Cicchetti, 2013). Sonuç olarak, farklı düzeydeki koruyucu faktörleri ele alan çalışmaları derleyen bu çalışmadan elde edilen sonuçlar, ekolojik modeli doğrulamaktadır ancak Çİİ türlerine ve psikolojik çıktılara dair bazı ayrıntılara dikkat çekilmesinde yarar vardır.

Görece az sayıda çalışmada, koruyucu rolü araştırılan olumsuz dini başa çıkma ve arkadaş desteği (Schaefer ve ark., 2018), anne desteği (Hébert ve ark., 2021), kontrol algısı ve kendini affetme (Kaye-Tzadok ve Davidson-Arad, 2016a; 2016b), duygu odaklı başa çıkma becerileri (Yılmaz Irmak ve ark., 2016) değişkenlerinin koruyucu rolü anlamsız bulunmuştur. Bu araştırmalar gözden geçirildiğinde çalışmaların hepsinin çocuk cinsel istismarına odaklandığı görülmektedir. Bu bulgu, alan yazında çocuk cinsel istismarı yaşayan yetişkinlerde umut, kontrol inancı, aile ve arkadaş desteği gibi değişkenlerin koruyucu faktör olduğunu ortaya koyan bir derleme çalışması ile çelişmektedir (Domhardt ve ark., 2015). Öte yandan sözü edilen çalışmada da koruyucu faktörlerin bazıları yalnızca kadınlarda anlamlı bulunmuştur ve ele alınan çalışmaların tamamında tutarlı sonuçlar vermemiştir. Bunun gerekçeleri çocuk cinsel istismarının kendine özgü özellikleri ile açıklanabilir. Çocuk cinsel istismarı uzun süreli yıkıcı sonuçlara yol açabilmektedir (Maniglio, 2009). Janoff-Bulman (2010) bu tür travmaların bireylerin kendilerine ve dünyaya yönelik olumlu varsayımlarını yerle bir edebildiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, diğer Çİİ türlerinde bireyleri korumada etkili olabilen içsel ve dışsal faktörler cinsel istismar yaşayanlarda işlev gösteremeyebilirler. Ele alınan çalışmalardan biri (Wolf ve Elklit, 2020) çocuk cinsel istismarı ile yeme bozukluğu riski arasındaki en önemli belirleyicinin TSSB olduğunu ve araştırmada ele alınan benlik saygısı değişkeninin etkisinin geri planda kaldığını göstermektedir. Dolayısıyla çocuk cinsel istismarı söz konusu olduğunda olumsuz etkileri azaltan koruyucu faktörlerden ziyade olumsuz etkileri artıran risk faktörlerinin varlığının daha belirleyici olma ihtimali dikkate alınmalıdır. Alan yazında bu bilgiye paralel olarak, Miron ve arkadaşlarının araştırmasında (2016) çocuk cinsel istismarının depresyon ve TSSB ile ilişkisinde öz şefkatini koruyucu rolü anlamlı bulunmamış ancak öz şefkat korkusunun risk faktörü olduğu ortaya konmuştur. Aynı zamanda çocuk cinsel istismarının düşük özgüven, diğerlerine güvenmede güçlük, damgalanma korkusu

gibi değişkenlerle ilişkili olduğu bilinmektedir (Browne ve Finkelhor, 1986). Cinsel istismarın bu etkileri, farklı kaynaklardan algılanan sosyal destek, kontrol algısı ve kendini affetme değişkenlerinin bireylerin psikolojik sağlamlığına anlamlı katkı sağlayamamasının gerekçelerinden olabilir. Son olarak, genellikle diğer Çİİ türlerinin eşlik ettiği çocuk cinsel istismarının (Koçtürk, 2018) birey üzerindeki yıkıcı etkisini belirleyen istismarcının mağdura yakınlığı, penetrasyon olup olmaması, tekrarlayıp tekrarlamadığı, istismarın başlama yaşı gibi karmaşık belirleyicilerin bulunduğu (Aktepe, 2009) unutulmamalıdır. Bu da çocuk cinsel istismarının etkilerine dair koruyucu faktörlerin, çoklu istismar ihtimalini de göz önünde bulundurarak bu istismar türü özelinde ve istismar/istismarcı özellikleri dikkate alınarak araştırılması gerekliliğini düşündürmektedir. Bir diğer çalışmada (Wu ve ark., 2018) öz şefkatin fiziksel istismar ile depresif belirtiler ilişkisindeki aracı rolü anlamlı bulunmamıştır. Bu bulguyla tutarlı olarak öz şefkatin genellikle duygusal istismar ve ihmal ile ilişkilendirildiği dikkat çekmektedir (Wu ve ark., 2021). Öz şefkat bireylerin kendilerine yaklaşımlarını şekillendiren içsel bir öz düzenleme tepkisidir ve temelleri bakım verenlerle olan ilişkilerle atılmaktadır (Neff, 2003). Dolayısıyla, öz şefkatin fiziksel istismarda koruyucu faktör olmasından ziyade duygusal istismar ve ihmal sonrası psikolojik sağlamlıkla ilişkili bulunması olağan değerlendirilebilir. Minnettarlığın ise duygusal ve fiziksel ihmal sonrası depresif belirtilere karşı koruyucu rolü varken fiziksel istismar sonrası ortaya çıkan depresif belirtiler üzerinde koruyucu rolü olmadığı bulunmuştur (Wu ve ark., 2018). Alan yazındaki farklı araştırmalar fiziksel ve duygusal ihmal ile pozitif çıktılar arasındaki (örn., yaşam doyumu) ilişkide öz şefkat ve minnettarlığın anlamlı rolü olduğunu göstermiştir (Zhang ve Li, 2022). Buradan hareketle söz konusu değişkenlerin koruyucu rolleri farklı Çİİ türleri özelinde daha çok araştırılmalıdır.

Çevresel/toplumsal faktörlerden yaşanan çevrenin dayanışması ve algılanan sosyal desteğin koruyucu rolünün anlamsız bulunduğu bir çalışmada, toplum örnekleminde psikotik belirtilerin öncülleri ortaya konmaya çalışılmıştır (Mongan ve ark., 2019). McGloin ve Widom (2001) tek belirtinin yokluğu üzerinden psikolojik sağlamlığa ilişkin çıkarımlarda bulunmanın yanıltıcı olabileceğini belirtmektedir. Dolayısıyla bu bulguya bakılarak pek çok çalışmada tutarlı bir biçimde etkili olduğu ortaya konan çevresel özellikler, her zaman erişilebilir, güvende ve korunmalı hissettiren bir yetişkinin varlığının ve sosyal desteğin (Bkz. Afifi ve ark., 2016; Bellis ve ark., 2017; Crouch ve ark., 2019; Lagdon ve ark., 2021; Schuck ve Widom, 2019; Su ve ark., 2020) bireylerin ruh sağlığında koruyucu etkisi olmadığını söylemek yanıltıcı olabilir.

Sonuç olarak, Çİİ sonrası psikolojik sağlamlıkla ilişkili koruyucu faktörlere ilişkin araştırmalar artan bir şekilde sürmektedir. Bu sistematik gözden geçirme çalışmasında söz konusu faktörlere genel bir bakış sağlanması amaçlanmıştır. Bu çalışma bu yönüyle, Çİİ yaşantısı olanların yaşam boyu psikolojik sağlamlığıyla ilişkili olabilecek koruyucu faktörleri ele alarak kapsamlı ve güncel bilgi birikimi sunmaktadır. Koruyucu faktörlerden anlamlı ve anlamsız olanları sentezlemenin yanı sıra Çİİ araştırmalarının yöntemsel niteliğini ve genel özelliklerini ortaya koyması bakımından alan yazına katkı sağlamaktadır.

Bu güçlü yönlerin yanında bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu gözden geçirmeye 2016-2021 tarihleri arasında yayınlanan çalışmalar dahil edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, bireysel, ailesel/ilişkisel ve çevresel/toplumsal koruyucu faktörleri kapsamı

bakımından önceki yılları kapsayan derleme çalışmalarıyla paralellik göstermektedir (Afifi ve MacMillan, 2011). Önceki gözden geçirmelerde vurgulanan psikolojik sağlamlığın genellikle tek bir çıktıya bakılarak ölçüldüğü (Domhardt ve ark., 2015); çalışmaların genellikle orta ve düşük yönetsel niteliğe sahip olduğu (Meng ve ark., 2018) sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu benzerliklerin yanı sıra önceki çalışmalardan farklı olarak psikolojik sağlamlığın çıktı değişkeni olarak ele alındığı (Grup I) ve aracı, düzenleyici, düzenleyici-aracı değişken olarak ele alındığı (Grup II) çalışmalar gruplandırılarak incelenmiştir. Ayrıca araştırmalarda benimsenen kuramsal yaklaşımlar özetlenmiştir. Bu gözden geçirme çalışması önceki çalışmalarla uyumlu olmayan sonuçlara da ulaşmıştır. Örneğin, çocuk cinsel istismarı ile ilgili 1995-2013 yıllarında yapılan çalışmaların dahil edildiği bir derleme çalışmasında elde edilen umut, kontrol inancı, aile ve arkadaş desteği değişkenlerinin koruyucu rolünün olduğu bulgusuna (Domhardt ve ark., 2015) bu çalışmada ulaşılmamıştır.

Bir diğer sınırlılık, ele alınan çalışmalarda destekleyici ve koruyucu faktörlere dair ayırım yapılmamış olmasıdır. Daha önce belirtildiği üzere temel etki modelleri destekleyici faktörlere; dolaylı (düzenleyici) etki modelleri ise koruyucu faktörlere işaret eder (Crandall ve ark., 2019, Morris ve ark., 2021; Narayan ve ark., 2018). İstatistiksel bakımdan bu kavramlar arasında fark olsa da araştırmalarda bu ayırım çoğunlukla yapılmadığından (Marriott ve ark., 2014; Yule ve ark., 2019) bu çalışmada da koruyucu faktör ifadesi tercih edilmiştir. İlerleyen çalışmalarda araştırmalar sentezlenirken destekleyici ve koruyucu rolleri test etmek için kullanılan istatistiksel yöntemler göz önünde bulundurulabilir.

İncelenen çalışmaların çoğunluğunun yönetsel niteliğinin orta düzeyde olması bir sınırlılık olarak görülebilir. Aynı zamanda ele alınan koruyucu faktörlerin etki büyüklüğü bu çalışmada değerlendirilmemiştir. Etki büyüklüğü, değişkenler arasındaki ilişkilerin veya farkların ne düzeyde anlamlı olduğunu belirleyen bir kavramdır ve psikiyatri/psikoloji çalışmalarında anlamlılığın yorumlanmasında dikkate alınması önerilmektedir (Kılıç, 2014). Bu değer göz önünde bulundurulmadığından her koruyucu faktörün psikolojik sağlamlığa yaptığı etki büyük veya eşit olarak düşünülmemelidir. Sonuçlar araştırmaların her birinin istatistiksel sınırlılıkları dikkate alınarak yorumlanmalıdır.

Bir diğer sınırlılık ise ele alınan Çİİ türleri ile ilgilidir. Bazı çalışmalar tek bir Çİİ türüne veya toplam puana odaklanırken bazılarında toplam Çİİ sayısı dikkate alınmıştır. Ayrıca çalışmaların çoğunda Çİİ'nin varlığı retrospektif ve öz bildirim dayalı olarak belirlenmiştir ve Çİİ'nin başlama yaşı, süresi veya şiddeti gibi özellikleri hesaba katılmamıştır. Tüm bu bilgiler ışığında, çalışmaların sınırlılıkları dikkate alınmalıdır. Çalışmalarda psikolojik sağlamlığın, Çİİ'nin ve koruyucu faktörlerin ölçülmesinde çok çeşitli veri toplama araçları kullanıldığından meta-analiz yapılması mümkün olmamıştır. Bu nedenle koruyucu faktörlerin etkililiğine dair nicel bir kanıt sunulamamıştır. İlerleyen araştırmalarda bulgular sentezlenip etki büyüklükleri hesaplanabilir. Bu çalışmada, bulguları bütünlüştürme ve genelleme amacıyla belli çalışma grupları dışarıda bırakılmıştır (örn., kurum bakımına alınanlar, klinik örneklem vb.). Bu da seçilen çalışmalarda yanlılık oluşturmuş olabilir. Araştırmacılar Çİİ deneyimleyen farklı alt grupları ele alan derleme çalışmaları yaparak koruyucu faktörleri gözden geçirebilir. Son olarak yalnızca Türkçe ve İngilizce araştırmaların dahil edilmesi sebebiyle pek çok ülkeden elde edilen bulgulara

erişilememiş olabilir. Dünyanın farklı bölgelerini de kapsayan araştırmalara ve gözden geçirme çalışmalarına ihtiyaç olduğu açıktır.

Bu sistematik gözden geçirme çalışmasının sonuçlarına göre, bireyler Çİİ yaşasa da sahip oldukları bireysel, ailesel/ilişkisel ve çevresel/toplumsal faktörler onların psikolojik sağlamlıkları üzerinde olumlu rol oynayabilmektedir. Bu gözden geçirme çalışmasına göre, Çİİ sonrası psikolojik sağlamlıkta koruyucu rolü olan faktörlerden en çok öne çıkan psikolojik sağlamlık puanı ve algılanan sosyal destektir. Bireylerin psikolojik sağlamlıklarını artırabilen becerilerini ve özelliklerini geliştirebilmeleri için bireysel veya grupla psikolojik danışma, psiko-eğitim, kişisel veya sosyal rehberlik gibi uygulamalar yaygınlaştırılabilir. Sonuçlarda öne çıktığı üzere koruyucu faktörler, bireylerin çocukluk döneminde veya yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde artırılabilir. Ayrıca koruyucu faktörlerin bireylerin yaşamına kendi çabaları ile içeriden (örn., öz şefkat veya iyimserlik) veya aile, arkadaşlar, okul, toplum, devlet gibi farklı kişi ve kurumlar tarafından dışarıdan (örn., aile desteği, arkadaş desteği veya güvenli bir çevrede büyüme) sağlanabileceği söylenebilir. Çİİ'nin ruh sağlığı üzerinde olumsuz etkilerini azaltma konusunda çeşitli müdahaleler yapılabilir. Araştırmacılar, bu çalışmada vurgulanan koruyucu faktörleri bütüncül olarak ele alabilecekleri çalışmalar planlayıp Çİİ yaşantısı olan farklı yaş gruplarındaki bireylerle test edebilirler. Hangi faktörün psikolojik sağlamlığa daha çok katkı sağladığı bu yolla ortaya konabilir ve böylece müdahaleler ve önleyici çalışmalar planlanabilir.

Teşekkür: Uzman görüşü desteği için Dr. E. S. Kanyılmaz Canlı'ya teşekkür ederiz.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- T.D., Ö.B.; Veri Toplama- Ö.B.; Veri Analizi/Yorumlama- Ö.B., T.D.; Yazı Taslağı- Ö.B.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- T.D.; Son Onay ve Sorumluluk- T.D., Ö.B.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgments: We would like to thank Dr. E. S. Kanyılmaz Canlı for her support through expert opinion.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- T.D., Ö.B.; Data Acquisition- Ö.B.; Data Analysis/Interpretation- Ö.B., T.D.; Drafting Manuscript- Ö.B.; Critical Revision of Manuscript- T.D.; Final Approval and Accountability- T.D., Ö.B.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declare that this study has received no financial support.

Kaynakça / References

- Affif, T. O. ve MacMillan, H. L. (2011). Resilience following child maltreatment: A review of protective factors. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 56(5), 266-272. <https://doi.org/10.1177/070674371105600505>
- Affif, T. O., MacMillan, H. L., Taillieu, T., Turner, S., Cheung, K., Sareen, J. ve Boyle, M. H. (2016). Individual-and relationship-level factors related to better mental health outcomes following child abuse: results from a nationally representative Canadian sample. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 61(12), 776-788. <https://doi.org/10.1177/0706743716651832>
- Aktepe, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(2), 95-119.
- Ashy, M., Yu, B., Gutowski, E., Samkavitz, A. ve Malley-Morrison, K. (2020). Childhood maltreatment, limbic dysfunction, resilience, and psychiatric symptoms. *Journal of Interpersonal Violence*, 35(1-2), 426-452. <https://doi.org/10.1177/0886260516683174>
- Baiden, P., Tarshis, S., Antwi-Boasiako, K. ve den Dunnen, W. (2016). Examining the independent protective effect of subjective well-being on severe psychological distress among Canadian adults with a history of child maltreatment. *Child Abuse and Neglect*, 58, 129-140. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.06.017>
- Baltacı, A. (2017). Nitel veri analizinde Miles-Huberman modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-14.
- Basım, N. ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi* 22(2), 104-114.
- Bayar, Ö. ve Doğan, T. (2023). Çocukluk Dönemi Koruyucu Yaşantılar Ölçeği (ÇD-KYÖ): Çocuk istismarı ve ihmaliinde koruyucu faktörlerin ölçülmesi, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 68, 128-155. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1292407>
- Bellis, M. A., Hardcastle, K., Ford, K., Hughes, K., Ashton, K., Quigg, Z. ve Butler, N. (2017). Does continuous trusted adult support in childhood impart life-course resilience against adverse childhood experiences - a retrospective study on adult health-harming behaviours and mental well-being. *BMC Psychiatry*, 17(1). <https://doi.org/10.1186/s12888-017-1260-z>
- Belsky, J. (1980). Child maltreatment: An ecological integration. *American Psychologist*, 35(4), 320-335. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.35.4.320>
- Bethell, C., Jones, J., Gombojav, N., Linkenbach, J. ve Sege, R. (2019). Positive childhood experiences and adult mental and relational health in a statewide sample: Associations across adverse childhood experiences levels. *JAMA pediatrics*, 173(11), e193007-e193007. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2019.3007>
- Beutel, M. E., Tibubos, A. N., Klein, E. M., Schmutzer, G., Reiner, I., Kocalevent, R. D. ve Brähler, E. (2017). Childhood adversities and distress- The role of resilience in a representative sample. *PLoS one*, 12(3), e0173826. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0173826>
- Birleşmiş Milletler (1989). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. <https://www.unicef.org/turkiye/çocuk-haklarına-dair-sözleşme>
- Browne, A. ve Finkelhor, D. (1986). Impact of child sexual abuse: A review of the research. *Psychological Bulletin*, 99(1), 66-77. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.99.1.66>
- Chen, J., Zhang, C., Wang, Y., Liu, X. ve Xu, W. (2022). A longitudinal study of childhood trauma impacting on negative emotional symptoms among college students: A moderated mediation analysis. *Psychology, Health and Medicine*, 27(3), 571-588. <https://doi.org/10.1080/13548506.2021.1883690>
- Cicchetti, D. (2013). Annual research review: Resilient functioning in maltreated children—past, present, and future perspectives. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 54(4), 402-422. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2012.02608.x>
- Cicchetti, D. ve Lynch, M. (1993). Toward an ecological/transactional model of community violence and child maltreatment for children's development. *Psychiatry*, 56, 96-118. <https://doi.org/10.1080/00332747.1993.11024624>
- Crandall, A., Miller, J. R., Cheung, A., Novilla, L. K., Glade, R., Novilla, M. L. B., Magnusson,

- B. M., Leavitt, B. L., Barnes, M. D. ve Hanson, C. L. (2019). ACEs and counter-ACEs: How positive and negative childhood experiences influence adult health. *Child Abuse and Neglect*, *96*, 104089. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104089>
- Crouch, E., Radcliff, E., Stropolis, M. ve Srivastav, A. (2019). Safe, stable, and nurtured: Protective factors against poor physical and mental health outcomes following exposure to adverse childhood experiences (ACEs). *Journal of Child and Adolescent Trauma*, *12*(2), 165-173. <https://doi.org/10.1007/s40653-018-0217-9>
- Doğan, T. ve Aydın, F. T. (2020). The Development of the Positive Childhood Experiences Scale. *HAYEF: Journal of Education*, *17*(1), 1-21.
- Domhardt, M., Münzer, A., Fegert, J. M. ve Goldbeck, L. (2015). Resilience in survivors of child sexual abuse: A systematic review of the literature. *Trauma, Violence, and Abuse*, *16*(4), 476-493. <https://doi.org/10.1177/152483801455728>
- Dong, C., Xu, R. ve Xu, L. (2021). Relationship of childhood trauma, psychological resilience, and family resilience among undergraduate nursing students: A cross-sectional study. *Perspectives in Psychiatric Care*, *57*(2), 852-859. <https://doi.org/10.1111/ppc.12626>
- Dube, S. R., Anda, R. F., Felitti, V. J., Chapman, D. P., Williamson, D. F. ve Giles, W. H. (2001). Childhood abuse, household dysfunction, and the risk of attempted suicide throughout the life span. *JAMA*, *286*, 3089-3096. <https://doi.org/10.1001/jama.286.24.3089>
- DuMont, K. A., Widom, C. S. ve Czaja, S. J. (2007). Predictors of resilience in abused and neglected children grown-up: The role of individual and neighborhood characteristics. *Child Abuse and Neglect*, *31*(3), 255-274. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.11.015>
- Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), (2018). *Adverse Childhood Experiences International Questionnaire (ACE-IQ)*. Erişim adresi: [https://www.who.int/publications/m/item/adverse-childhood-experiences-international-questionnaire-\(ace-iq\)](https://www.who.int/publications/m/item/adverse-childhood-experiences-international-questionnaire-(ace-iq))
- Easterlin, M. C., Chung, P. J., Leng, M. ve Dudovitz, R. (2019). Association of team sports participation with long-term mental health outcomes among individuals exposed to adverse childhood experiences. *JAMA pediatrics*, *173*(7), 681-688. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2019.1212>
- Elliott, A. N. ve Carnes, C. N. (2001). Reactions of nonoffending parents to the sexual abuse of their child: A review of the literature. *Child Maltreatment*, *6*(4), 314-331. <https://doi.org/10.1177/107755950100600400>
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., Koss, M. P. ve Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. *American Journal of Preventive Medicine*, *14*(4), 245-258. [https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8)
- Grych, J., Hamby, S. ve Banyard, V. (2015). The resilience portfolio model: Understanding healthy adaptation in victims of violence. *Psychology of Violence*, *5*(4), 343. <https://doi.org/10.1037/a0039671>
- Hartanto, A., Yong, J. C., Lee, S. T. H., Ng, W. Q. ve Tong, E. M. W. (2020). Putting adversity in perspective: Purpose in life moderates the link between childhood emotional abuse and neglect and adulthood depressive symptoms. *Journal of Mental Health*, *9*(4), 473-482. <https://doi.org/10.1080/09638237.2020.1714005>
- Hastalıkları Kontrol Etme ve Engelleme Merkezi [Centers for Disease Control and Prevention]. (2019). *Preventing adverse childhood experiences: Leveraging the best available evidence*. National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.
- Hébert, M., Smith, K., Caouette, J., Cénat, J. M., Karray, A., Cartierre, N. Veuillet-Combié, C., Mazoyer, A. V. ve Derivois, D. (2021). Prevalence and associated mental health outcomes of child sexual abuse in youth in France: Observations from a convenience sample. *Journal of Affective Disorders*, *282*(1), 820-828. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.08.044>
- Herrenkohl, T. I., Jung, H., Klika, J. B., Mason, W. A., Brown, E. C., Leeb, R. T. ve Herrenkohl, R. C. (2016). Mediating and moderating effects of social support in the study of child abuse and adult physical and mental health. *American Journal of Orthopsychiatry*, *86*(5), 573-583.

<https://doi.org/10.1037/ort0000136>

- Hildyard, K. L. ve Wolfe, D. A. (2002). Child neglect: Developmental issues and outcomes. *Child Abuse and Neglect*, 26(6-7), 679-695. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(02\)00341-1](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(02)00341-1)
- Hong, F., Tarullo, A. R., Mercurio, A. E., Liu, S., Cai, Q. ve Malley-Morrison, K. (2018). Childhood maltreatment and perceived stress in young adults: The role of emotion regulation strategies, self-efficacy, and resilience. *Child Abuse and Neglect*, 86, 136-146. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.09.014>
- Janoff-Bulman, R. (2010). *Shattered assumptions*. Simon and Schuster.
- Kaloeti, D. V. S., Rahmandani, A., Sakti, H., Salma, S., Suparno, S. ve Hanafi, S. (2019). Effect of childhood adversity experiences, psychological distress, and resilience on depressive symptoms among Indonesian university students. *International Journal of Adolescence and Youth*, 24(2), 177-184. <https://doi.org/10.1080/02673843.2018.1485584>
- Kaye-Tzadok, A. ve Davidson-Arad, B. (2016a). The contribution of cognitive strategies to the resilience of women survivors of childhood sexual abuse and non-abused women. *Violence Against Women*, 23(8), 993-1015. <https://doi.org/10.1177/1077801216652506>
- Kaye-Tzadok, A. ve Davidson-Arad, B. (2016b). Posttraumatic growth among women survivors of childhood sexual abuse: Its relation to cognitive strategies, posttraumatic symptoms, and resilience. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 8(5), 550-558. <https://doi.org/10.1037/tra0000103>
- Kelifa, M. O., Yang, Y., Herbert, C., He, Q. ve Wang, P. (2020). Psychological resilience and current stressful events as potential mediators between adverse childhood experiences and depression among college students in Eritrea. *Child Abuse and Neglect*, 106, 104480. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104480>
- Keyes, C. L. M. (2005). Mental illness and/or mental health? Investigating axioms of the complete state model of health. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(3), 539-548. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.73.3.539>
- Kılıç, S. (2014). Etki büyüklüğü. *Journal of Mood Disorders*, 4(1), 44-46.
- Koçtürk, N. (2018). Çocuk ihmali ve istismarını önlemede okul çalışanlarının sorumlulukları. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 38-47. <https://doi.org/10.21666/muefd.336170>
- Koçtürk, N. (2020). Toplumsal cinsiyet ve çocuk istismarı ve ihmali. Ö. Haskan Avcı (Ed.), *Toplumsal cinsiyet: Psikolojik danışma ve rehberlikte güncel konular içinde* (s. 357-392). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Koçtürk, N., Demirtaş-Zorbaz, S. ve Tarım, B. (2021). The mediating role of resilience and social support on the relationship between childhood neglect and adult well-being. *Violence and Victims*, 36(2), 292-305. <https://doi.org/10.1891/vv-d-19-00006>
- Lagdon, S., Ross, J., Robinson, M., Contractor, A. A., Charak, R. ve Armour, C. (2021). Assessing the mediating role of social support in childhood maltreatment and psychopathology among college students in Northern Ireland. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(3-4), NP2112-2136NP. <https://doi.org/10.1177/0886260518755489>
- Lee, S. W., Bae, G. Y., Rim, H. D., Lee, S. J., Chang, S. M., Kim, B. S. ve Won, S. (2018). Mediating effect of resilience on the association between emotional neglect and depressive symptoms. *Psychiatry Investigation*, 15(1), 62-69.
- Leung, D. Y., Chan, A. C. ve Ho, G. W. (2020). Resilience of emerging adults after adverse childhood experiences: A qualitative systematic review. *Trauma, Violence, and Abuse*, 1-19. <https://doi.org/10.1177/1524838020933865>
- Maniglio, R. (2009). The impact of child sexual abuse on health: A systematic review of reviews. *Clinical Psychology Review*, 29(7), 647-657.
- Marriott, C., Hamilton-Giachritsis, C. ve Harrop, C. (2014). Factors promoting resilience following childhood sexual abuse: A structured, narrative review of the literature. *Child Abuse Review*, 23(1), 17-34. <https://doi.org/10.1002/car.2258>

- Masten, A. S. (2014a). Global perspectives on resilience in children and youth. *Child Development*, 85(1), 6-20.
- Masten, A. S. (2014b). *Ordinary magic: Resilience in development*. Guilford Publications.
- Masten, A. S., Best, K. M. ve Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, 2(4), 425-444. <https://doi.org/10.1017/s0954579400005812>
- Masten, A. S. ve Reed, M. G. J. (2002). Resilience in development. Lopez, S. J. ve Snyder, C. R. (Ed.), *The Oxford Handbook of positive psychology* içinde (ss. 117-132). Oxford University Press.
- McEwen, C. A. ve Gregerson, S. F. (2019). A critical assessment of the adverse childhood experiences study at 20 years. *American Journal of Preventive Medicine*, 56(6), 790-794. <https://doi.org/10.1016/j.amepre.2018.10.016>
- McGloin, J. M. ve Widom, C. S. (2001). Resilience among abused and neglected children grown up. *Development and Psychopathology*, 13(4), 1021-1038. <https://doi.org/10.1017/S095457940100414X>
- Meng, X., Fleury, M. J., Xiang, Y. T., Li, M. ve D'arcy, C. (2018). Resilience and protective factors among people with a history of child maltreatment: A systematic review. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 53(5), 453-475. <https://doi.org/10.1007/s00127-018-1485-2>
- Meşel, D., Arciszewska, A., Daren, A., Frydecka, D., Cechnicki, A. ve Gawęda, Ł. (2019). Resilience and cognitive biases mediate the relationship between early exposure to traumatic life events and depressive symptoms in young adults. *Journal of Affective Disorders*, 254, 26-33. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.05.008>
- Miron, L. R., Seligowski, A. V., Boykin, D. M. ve Orcutt, H. K. (2016). The potential indirect effect of childhood abuse on posttrauma pathology through self-compassion and fear of self-compassion. *Mindfulness*, 7, 596-605. <https://doi.org/10.1007/s12671-016-0493-0>
- Moher, D., Shamseer, L., Clarke, M., Ghersi, D., Liberati, A., Petticrew, M., Shekelle, P., Stewart, L. A. ve PRISMA P Group (2015). Preferred reporting items for systematic review and meta-analysis protocols (PRISMA-P) 2015 statement. *Systematic Reviews*, 4(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/2046-4053-4-1>
- Mongan, D., Shannon, C., Hanna, D., Boyd, A. ve Mulholland, C. (2019). The association between specific types of childhood adversity and attenuated psychotic symptoms in a community sample. *Early Intervention in Psychiatry*, 13(2), 281-289. <https://doi.org/10.1111/eip.12478>
- Morris, A. S., Hays-Grudo, J., Zapata, M. I., Treat, A. ve Kerr, K. L. (2021). Adverse and protective childhood experiences and parenting attitudes: The role of cumulative protection in understanding resilience. *Adversity and Resilience Science*, 2, 181-192. <https://doi.org/10.1007/s42844-021-00036-8>
- Moses, J. O. ve Villodas, M. T. (2017). The potential protective role of peer relationships on school engagement in at-risk adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 46(11), 2255-2272. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0644-1>
- Narayan, A. J., Rivera, L. M., Bernstein, R. E., Harris, W. W. ve Lieberman, A. F. (2018). Positive childhood experiences predict less psychopathology and stress in pregnant women with childhood adversity: A pilot study of the benevolent childhood experiences (BCEs) scale. *Child Abuse & Neglect*, 78, 19-30. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.09.022>
- Neff, K. D. (2003). Self-compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and Identity*, 2(2), 85-101. <https://doi.org/10.1080/15298860309032>
- Obradovic, J., Bush, N.R., Stamperdahl, J., Adler, N.E. ve Boyce, W.T. (2010). Biological sensitivity to context: The interactive effects of stress reactivity and family adversity on socioemotional behavior and school readiness. *Child Development*, 81(1), 270-289. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01394.x>
- Oh, A., Han, M., Choi, Y., Lau, S. ve Shum, M. S. (2019). Exploring relationship among child maltreatment experience in childhood and behavior problems as young adults: Role of social support among college students in Hong Kong. *International Social Work*, 62(2), 1011-1024. <https://doi.org/10.1177/0020872818762718>

- Özsoy, G. ve Çelikkaleli, Ö. (2021). Çocukluk dönemi ihmal ve istismar yaşantısının psikolojik sağlık üzerindeki etkisinde ebeveyn duygusal erişilebilirliğinin aracılık rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 58, 312-333. <https://doi.org/10.21764/mauefd.885366>
- Pears, K. C, Kim, J. E. ve Fisher, P. A. (2008). Psychosocial and cognitive functioning of children with specific profiles of maltreatment. *Child Abuse and Neglect*, 32(10), 958-971. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.12.009>
- Robinson, M., Ross, J., Fletcher, S., Burns, C. R., Lagdon, S. ve Armour, C. (2021). The mediating role of distress tolerance in the relationship between childhood maltreatment and mental health outcomes among university students. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(15-16), 7249-7273. <https://doi.org/10.1177/0886260519835002>
- Schaefer, L. M., Howell, K. H., Schwartz, L. E., Bottomley, J. S. ve Crossnine, C. B. (2018). A concurrent examination of protective factors associated with resilience and posttraumatic growth following childhood victimization. *Child Abuse and Neglect*, 85, 17-27. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.08.019>
- Schuck, A. M. ve Widom, C. S. (2019). Posttraumatic stress disorder in maltreated children grown up: The influence of neighborhood. *Journal of Traumatic Stress*, 32(1), 78-87. <https://doi.org/10.1002/jts.22355>
- Su, Y., D'Arcy, C. ve Meng, X. (2020). Social support and positive coping skills as mediators buffering the impact of childhood maltreatment on psychological distress and positive mental health in adulthood: Analysis of a national population-based sample. *American Journal of Epidemiology*, 189(5), 394-402. <https://doi.org/10.1093/aje/kwz275>
- Taillieu, T. L., Brownridge, D. A., Sareen, J. ve Afifi, T. O. (2016). Childhood emotional maltreatment and mental disorders: Results from a nationally representative adult sample from the United States. *Child Abuse and Neglect*, 59, 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.07.005>
- Teicher, M. H. ve Samson, J. A. (2016). Annual research review: Enduring neurobiological effects of childhood abuse and neglect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 57(3), 241-266. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12507>
- Toth, S. L. ve Cicchetti, D. (2013). A developmental psychopathology perspective on child maltreatment. *Child Maltreatment*, 18(3), 135-139. <https://doi.org/10.1177/1077559513500380>
- Tranter, H., Brooks, M. ve Khan, R. (2021). Emotional resilience and event centrality mediate posttraumatic growth following adverse childhood experiences. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 13(2), 165-173.
- Uluslararası Çalışma Örgütü (2022). Regions. <https://www.ilo.org/actemp/regions/lang-en/index.htm>
- Ungar, M. (2013). Resilience, trauma, context, and culture. *Trauma, Violence, and Abuse*, 14(3), 255-266. <https://doi.org/10.1177/1524838013487805>
- Von Cheong, E., Sinnott, C., Dahly, D. ve Kearney, P. M. (2017). Adverse childhood experiences (ACEs) and later-life depression: Perceived social support as a potential protective factor. *BMJ Open*, 7(9), e013228.
- Walsh, W. A., Dawson, J. ve Mattingly, M. J. (2010). How are we measuring resilience following childhood maltreatment? Is the research adequate and consistent? What is the impact on research, practice, and policy?. *Trauma, Violence, and Abuse*, 11(1), 27-41. <https://doi.org/10.1177/1524838009358892>
- Ward, M., Turner, N., Briggs, R., O'Halloran, A. M. ve Kenny, R. A. (2020). Resilience does not mediate the association between adverse childhood experiences and later life depression. Findings from The Irish Longitudinal Study on Ageing (TILDA). *Journal of Affective Disorders*, 277, 901-907. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.08.089>
- Widom, C. S. (1988). Sampling biases and implications for child abuse research. *American Journal of Orthopsychiatry*, 58(2), 260-270.
- Wolf, N. M. ve Elklit, A. (2020). Child maltreatment and disordered eating in adulthood: A mediating role of PTSD and self-esteem?. *Journal of Child and Adolescent Trauma*, 13(1), 21-32. <https://doi.org/10.1007/s40653-018-0224-x>

- Wu, Q., Chi, P., Lin, X. ve Du, H. (2018). Child maltreatment and adult depressive symptoms: Roles of self-compassion and gratitude. *Child Abuse and Neglect*, 80, 62-69. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.03.013>
- Wu, Q., Cao, H., Lin, X., Zhou, N. ve Chi, P. (2021). Child maltreatment and subjective well-being in Chinese emerging adults: A process model involving self-esteem and self-compassion. *Journal of Interpersonal Violence*, 1-22. <https://doi.org/10.1177/0886260521993924>
- Xiang, Y., Wang, W. ve Guan, F. (2018). The relationship between child maltreatment and dispositional envy and the mediating effect of self-esteem and social support in young adults. *Frontiers in Psychology*, 9, 1054.
- Xie, G. D., Chang, J. J., Yuan, M. Y., Wang, G. F., He, Y., Chen, S. S. ve Su, P. Y. (2021). Childhood abuse and borderline personality disorder features in Chinese undergraduates: The role of self-esteem and resilience. *BMC Psychiatry*, 21(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/s12888-021-03332-w>
- Xu, H., Song, X., Wang, S., Zhang, S., Xu, S. ve Wan, Y. (2019). Mediating effect of social support in the relationship between childhood abuse and non-suicidal self-injury among Chinese undergraduates: The role of only child status. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(20), 4023. <https://doi.org/10.3390/ijerph16204023>
- Yılmaz Irmak, T., Aksel, Ş. ve Thompson, D. (2016). Coping strategies and depression among college students following child sexual abuse in Turkey. *Journal of Child Sexual Abuse*, 25(8), 881-894. <https://doi.org/10.1080/10538712.2016.1236871>
- Yoon, S., Howell, K., Dillard, R., McCarthy, K. S., Napier, T. R. ve Pei, F. (2021). Resilience following child maltreatment: Definitional considerations and developmental variations. *Trauma, Violence, and Abuse*, 22(3), 541-559. <https://doi.org/10.1177/1524838019869094>
- Yule, K., Houston, J. ve Grych, J. (2019). Resilience in children exposed to violence: A meta-analysis of protective factors across ecological contexts. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 22, 406-431. <https://doi.org/10.1007/s10567-019-00293-1>
- Zhang, H. ve Li, Y. (2022). Child neglect and life satisfaction among left-behind children in rural China: The roles of self-compassion and gratitude. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(17-18), NP15649-NP15669. <https://doi.org/10.1177/08862605211016348>.

Atıf Biçimi / How cite this article

Bayar, Ö. ve Doğan, T. (2024). Çocuk istismarı ve ihmali sonrası psikolojik sağlamlık: Koruyucu faktörlere dair sistematik inceleme. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 44(1), 1-33. <https://doi.org/10.26650/SP2022-1026794>

Ekler

Ek 1. Nitelik Değerlendirme Kontrol Listesi

No	Kriter	Puanlama
1.	İstismarın/ihmalin işevuruk tanımı	Var = 1; Yok = 0
2.	Psikolojik sağlamlığın işevuruk tanımı	Var = 1; Yok = 0
3.	İstismarın/ihmalin gerçekleşme yaşı, süresi, şiddeti gibi özelliklerin betimlenmesi	Var = 1; Yok = 0
4.	İstismar/ihmalin ölçümünde kullanılan ölçme aracı	Standardize edilmiş görüşme formu veya geçerli-güvenilir ölçekler, kontrol listeleri = 1; diğer = 0
5.	Psikolojik sağlamlığın ölçümünde kullanılan ölçme aracı	Standardize edilmiş görüşme formu veya geçerli-güvenilir ölçekler, kontrol listeleri= 1; diğer = 0
6.	Ölçüm modeli	Prospektif veya boylamsal ölçümler= 1; Retrospektif veya kesitsel ölçümler = 0
7.	Örneklem büyüklüğü	300 ve üstünde ise (veya normal dağılım/ rastlantsallık /temsil edirlilik kanıtı sunulduysa) = 1; 300'ün altında ise = 0
8.	Kontrol grubu (çalışma grubunun içinden Çİİ yaşamayan veya bunları az yaşayan grup oluşturulması)	Var = 1; Yok = 0
9.	İstismar/ihmal ölçümünün bilgi kaynağı	Resmi kayıtlar = 1; diğer = 0 (örneğin, öz-bildirim, bir başkasının bildiri vb.)
10.	Psikolojik sağlamlık göstergeleri	Birden fazla çıktı = 1 (örneğin, psikopatoloji yokluğu ve psikolojik sağlamlık puanı birlikte); Tek çıktı= 0 (örneğin, sadece işlevsellik veya sadece psikopatolojik belirtiler)
11.	Ortak değişken etkilerinin (kovaryant) kontrol edilmesi	Var = 1 (örneğin, sosyo-demografik değişkenlerin veya farklı istismar yaşantılarının rolü); Yok = 0

Yorumlama: Toplam puanın yüksek olması araştırmanın yöntemsel ve raporlamaya dair niteliğinin fazla olduğuna işaret etmektedir. Sıfır ile üç arasında puan alanlar düşük, dört ile yedi arası orta, sekiz ve 11 arası alanlar yüksek nitelikli olarak etiketlenmiştir.

Hapishanelere Yönelik Sosyal Temsillerin İncelenmesi: Deneyim, Mekân ve Gündelik Üretimler

Examining Social Representations of Prisons: Experiences, Space, and Daily Productions

Mehmet Karasu¹ , Remziye Yeşilyaprak² , Sercan Karlıdağ³

¹Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Van, Türkiye

²Psikolog, Bağımsız Araştırmacı, Gaziantep, Türkiye

³Arş. Gör., Altınbaş Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZ

Hapishaneler, bir cezalandırma yöntemi olarak kapatılma işleminin icra edildiği ve mekânsal olarak genellikle etrafı yüksek duvarlar, demir parmaklıklar ve tel örgülerle çevrili, koğuş ve hücre sistemi ile ayrılmış mekânlardır. Türkçe literatürde insan-hapishane ilişkilerinin sosyal psikolojik ve mekânsal yönlerini ele alan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Buna göre bu araştırmanın amacı, (i) hapishane deneyimi olan, (ii) hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan ve (iii) hapishane deneyimi ve mahpus yakını olmayan insanların hapishaneleri nasıl algıladıkları ve değerlendirdiklerini, bu algı ve değerlendirmelerin nasıl ortaklaştığını veya farklılaştığını inceleyerek hapishane temsillerini açığa çıkartmaktır. Bu kapsamda Türkiye'nin çeşitli şehirlerinden amaçlı, kartopu ve kolay ulaşılabilir örneklem teknikleriyle 50 katılımcı (18 Kadın, 32 Erkek) ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılarak ve bilişsel haritalama yöntemi kullanılarak bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Yarı-yapılandırılmış görüşme formunda, katılımcıların hapishanelere yönelik algı, değerlendirme ve deneyimlerini anlamak amacıyla oluşturulmuş açık-uçlu sorular yer almıştır. Bilişsel haritalama tekniğiyle ise katılımcılardan zihinlerindeki hapishane imge/imağlarını boş bir kâğıda aktarmaları istenmiştir. Veriler içerik analizi ile incelenmiştir. Sonuçlar, üç farklı katılımcı grubunun hapishaneyeye ilişkin sosyo-mekânsal temsillerinde çeşitli ortaklıklar (izolasyon deneyimi, hapishanelerin mekânsal özellikleri gibi) olduğunu gösterse de katılımcıların, hapishane temsilleri yoluyla inşa edilen ve sürdürülen farklı sosyal gerçeklikleri olduğuna işaret etmektedir. Bu sosyal gerçekliklerde hapishanelere ilişkin birincil deneyimlerin, hapishanelerin mekânsal özelliklerinin ve gündelik iletişim kanallarında oluşan üretimlerin kurucu rollerde olduğu anlaşılmaktadır. Dahası sonuçlar hapishanelere ilişkin sosyal temsillerin, güç ilişkilerini ve sosyal eşitsizlikleri sürdüren bir sistem içinde, farklı sosyal gerçekliklerin inşa edilmesinde ve sürdürülmesindeki açık rolüne dikkat çekmektedir. Ayrıca bilişsel haritaların, yarı-yapılandırılmış görüşme formlarına nazaran, hapishanelerin mekânsal unsurlarını, mahpusların durumsallıklarını ve hapishanelerin sosyal koşullarını daha belirgin biçimde ortaya çıkardığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hapishane temsilleri, bilişsel haritalama, sosyal temsiller, insan-mekân ilişkileri, sosyo-mekânsal temsiller

ABSTRACT

Prisons are spaces in which confinement is implemented as a method of punishment. They are typically surrounded by high walls, iron bars, and wire fences and organized into a ward and cell system. Scholarly attention on and studies that address the social-psychological and spatial aspects of human-prison

Corresponding Author: Mehmet Karasu E-mail: karasumehmet@yyu.edu.tr

Submitted: 24.10.2021 • **Revision Requested:** 24.01.2023 • **Last Revision Received:** 20.03.2023 • **Accepted:** 05.09.2023

Published Online: 01.04.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

relationships are scant in the Turkish literature. Thus, the current study aims to reveal the prison representations of the three groups: those (i) with prison experience, (ii) without prison experience but are relatives of prisoners, and (iii) without prison experience and prisoner relatives. The study also aims to examine how prison representations are shared or differentiated among these groups. It conducted a field study using the cognitive mapping method and semistructured interviews with 50 participants (18 women, 32 men) from various cities in Turkey selected via the purposeful, snowball, and convenience sampling techniques. In the semistructured interviews, open-ended questions were formulated to elucidate the perceptions, evaluations, and experiences of the participants toward prisons. Using the cognitive mapping technique, the participants draw mental images of prisons on a blank paper. Data were analyzed by content analysis. The results demonstrated various commonalities, such as the experience of isolation and the spatial characteristics of prisons in the sociospatial representations of the three groups of participants. However, the findings indicate that the participants exhibit diverse social realities constructed and maintained through their representations of prisons. The primary experiences of, the spatial characteristics of prisons and the production in daily communication channels are important factors in the emergence of these social realities.. Furthermore, the results highlighted the explicit role of the social representation of prisons in forming and perpetuating various social realities within a system that sustains power relation and social inequality. Moreover, the findings illustrated that the cognitive maps reveal the spatial elements of prisons, the contingencies of prisoners, and the social conditions of prisons more clearly than did semistructured interviews.

Keywords: Prison representation, cognitive mapping, social representation, human–space relation, sociospatial representation

EXTENDED ABSTRACT

Prisons are social spaces in which incarceration is conducted as a method of punishment. The majority of psychology-based studies on prisons generally focused on the prison experiences and situations of prisoners (Bronson & Berzofsky, 2017; Facer-Irwin et al., 2019). Moreover, scant attention has been given to studies that address the social–psychological and spatial aspects of the human–prison relationship in the Turkish literature.

The current study used social representation theory (Moscovici, 1984; 1988) to examine individual representations of prisons. Moscovici (1963) defined social representation as the detail “of a social object by the community for the purpose of behaving and communicating” (p. 251). In other words, social representation encompasses the thoughts and meanings that emerge and shared in everyday discussion and communication chaos, which serves the individual need to comprehend the world (Moscovici, 1984). This representation plays a crucial role in shaping one’s ideas about the world, which influences one’s perception and explanation of it (Moscovici, 1988; 2000). Social representation emerges under the influence of direct experience, indirect information, and daily production (e.g., media and daily conversation). Examining social representation through visual outputs poses advantages such as elucidating the active role of a space more clearly, which reveals symbolic and affective representations and the situational characteristics of these representations in an integrated manner (Arruda, 2014; 2015). This study used cognitive mapping, which is essentially an environmental psychology technique, because it provides presents advantages and enables the effective examination of spatial representation.

This study aims to reveal the prison representation of three groups, namely, those (i) with prison experience, (ii) without prison experience but are relatives of prisoners, and (iii) without prison experience and prisoner relatives. In addition, this study aims to examine the formation or differentiation of prison representation among the groups.

Method

The sample consists of 50 participants (18 women, 32 men). Ages ranged from 14 to 58 years ($M = 29.64$; $SD = 9.47$) across seven provinces in Turkey, namely, Adana, Van, İzmir, Şanlıurfa, Diyarbakır, Bursa, and İstanbul.

The study prepared personal information to collect data from the participants such as gender, age, and city. In addition, this form included closed-ended questions about the prison experience of the participants and whether or not they are relatives of prisoners. The semistructured interviews included open-ended questions about the mental representation of the participants of prisons such as What are the first five words that come to mind when you think of prison?, What is the purpose/function of the prison in your opinion?, and What would the ideal prison be like for you? Lastly, we used an A3-size blank white sheet on which the participants can draw their sociospatial representation of prisons.

The participants were selected using the purposeful, snowball, and convenience sampling techniques. In this regard, we also obtained support from organizations such as Turkish Bar Associations and Civil Society in the Penal System Association. We ensured that the interviews were conducted in quiet environments in which the participants could feel safe and comfortable. In the first part, the participants filled in the personal information and semistructured interview forms. For the second part, they were given the blank sheet of paper and instructed to visualize their mental image of a prison then draw it.

Data were analyzed by open-coded content analysis using MAXQDA 20. Open coding enables the construction of new categories and concepts by discovering various commonalities in the data (Joffe & Yardley, 2004). The third author conducted the coding, which the other authors independently reviewed. Discrepancies related to the coding were negotiated, and the codes were finalized. In the first stage of coding, the study analyzed the responses of the participants at the level of words or word groups and created codes. Subcategories were developed by combining the codes that overlapped with one another. Lastly, the researchers grouped close subcategories under categories.

Results

The results demonstrated a number of similarities and differences in the prison representations of the three groups. The study observed that the groups with prison experience and without prison experience but with prisoner relatives shared the representations of the isolation experience (e.g., chain and lock), when the cognitive maps and the semistructured interviews were examined. Compared with the semistructured interviews, the participants expressed more spatial elements in cognitive mapping. The drawings of the three groups were common in terms of highlighting the spatial characteristics of prisons (e.g., prison and yards). However, the drawings of the group with prison experience frequently depicted prisoner states (e.g., prisoners who are longing or transferred to another prison) with a high frequency (30.19%), whereas the groups without prison experience but with prisoner relatives and those without prison experience and prisoner relatives (28% and 28.57%, respectively) drew the personal belongings of prisoners and fixtures in prison (e.g., rosaries and posters). In the semistructured interviews, the study noted a clear consensus among the three groups: the need for a compulsory punishment mechanism to fight against crimes.

The study then examined the first words thought by the three groups regarding prison

using word-level associations of prisons, the group with prison experience frequently expressed their denomination of feelings, such as freedom and longing (37.61%), while the group without prison experience but with prisoner relatives uttered political-themed phrases such as the government, intellectual crime, and the Kurdish people (20%). The group without prison experience and prisoner relatives more frequently expressed words related to law such as crime, criminal, punishment, and justice (25.33%).

In response to the question, Do you think prisons are useful or beneficial for prisoners?, 72.7%, 22.7%, and 4.5% of the group with prison experience answered *no*, *yes*, and *not sure*, respectively. Among the participants without prison experience but with relatives in prison, 53.8%, 7.7%, and 38.5% responded with *no*, *yes*, and *not sure*, respectively. In contrast, 40%, 20%, and 40% of the participants without prison experience and prisoner relatives cited *no*, *yes*, and *not sure*, respectively. These results indicate a higher rate of not sure responses among participants in the two groups without prison experience. In other words, the evaluations of participants of prison experience on this issue are more decisively in favor of *no*.

Discussion

In the cognitive maps and semistructured interviews of the participants with prison experience and without prison experience but with relatives in prison, the study observed common representations of the isolation experience. These shared representations may stand out as a common theme in expressing experiences in prison, which may be influenced by interactions between prisoners and their relatives as well as the heightened sensitivity of relatives to explicit or implicit cues on this issue. Indeed, isolation is a highly significant experience that can lead to negative outcomes, such as withdrawal, risk of alienation, asociality, loss of the ability to establish boundaries, expression of frustrations through violence, and an increased tendency toward self-harm (Haney, 1993; Richards, 1978).

In the semistructured interviews with participants without prison experience and without relatives in prisoners, the study found that prison was predominantly expressed in legal terms (e.g., crime, punishment, and justice). Notably, the study observed that these participants described the situation of prisoners using “external” emotions (e.g., compassion and pity). These results indicate that this group tended to identify with and empathize with prisoners less than did participants in the other groups.

The prison representations are organized with internal–external distinction when the results of the cognitive maps are evaluated in general. A number of clear markers demonstrate the worlds inside versus outside the prison based on spatial, emotional, and experiential. Prisons are perceived as self-contained entities that are separate and isolated from external spaces. Similarly, the inside of prisons is characterized by negative emotions and experiences (e.g., fear, torture, and persecution), while the outside is associated with positive emotions (e.g., happiness, freedom, trust, and peace). These findings are seemingly related to the high salience of both spatial and emotional and experiential characteristics of prisons.

The results underscore the explicit role of social representation in constructing and maintaining distinct social realities within a system that perpetuates power relation and social inequality. The sociospatial representations of prisons by the three groups fulfill the need to understand, interpret, and predict the world in which one lives, while crystallizing

their desire to transform this world according to their expectations and needs (Moscovici, 1984; 1988). The sociospatial representations of prisons differ from a social reality in which participants simply express personal needs. Instead, these representations point to expectations and needs within a given context — in this case, within the components of a powerful social and political system that surrounds them on all sides. For example, the three groups agree on the necessity of a system of punishment as *desired* by such a system. Simultaneously, as *permitted* by the system (which implies that the system legitimizes controllable demands without changing the existing basic function of the system). The group with prison experience, in fact, expressed that they view prisons as dysfunctional institutions. This definition, which is similar to a dilemma, becomes comprehensible by emphasizing a context or a social and political system. On the one hand, these systemic elements, which transcend individuality, suggest that the penal system must exist; otherwise, individuals will live in a worse world. However, it implies that the existing functioning must be maintained by correcting *minor* flaws within the penal system, which holds the reformist perspective. This implication seemingly enables the expression of the ideas that prisons should exist and that they are dysfunctional. Moreover, given that a significant number of participants with prison experience have been in and out of prison for political reasons, their view that prisons as disciplinary institutions do not, in fact, rehabilitate prisoners and deter them from crime is unsurprising. They are individuals with knowledge and experience of the abovementioned disadvantageous conditions of the system (Foucault, 1992). Notably, therefore, the existence of different social realities established and maintained through prison representations within a more inclusive system than these social realities should be emphasized.

In summary, the results demonstrate that the prison representations of the participants are substantially constructed by the spatial characteristics of prison, prison experiences, and observations about prison. These results indicate that the human–space relationship as well as the production and experience occurring in daily communication channels are effective in the formation of social representation.

Hapishaneler, bir cezalandırma yöntemi olarak kapatılma işleminin icra edildiği ve mekânsal olarak genellikle etrafı yüksek duvarlar, demir parmaklıklar ve tel örgülerle çevrili, koğuş ve hücre sistemi ile ayrılmış, belirli zaman dilimlerinde kullanılabilen ortak alanların (örn., avlu, atölye) bulunduğu mekânlardır. Hapishanelerle ilgili uluslararası ve ulusal düzeyde gerçekleştirilen psikoloji temelli çalışmalar, genellikle mahpusların hapishane içi deneyimlerini ve durumlarını (örn., mahpusların psikolojik durumları, yaşadıkları zorluklar, hapishanede uygulanan terapilerin ya da danışmanlıkların etkililiği gibi) konu edinmektedir (Bronson ve Berzofsky, 2017; Demir ve Demir, 1998; Facer-Irwin ve ark., 2019; Görgülü ve Tutarel-Kışlak, 2014; Graffam ve Shinkfield, 2012; Karakartal, 2019; Özsoy, 2018). Özelde sosyal psikoloji alanında önemli etik ve kuramsal tartışmalara yol açan Stanford Hapishane Deneyi zorbalığın durumdan, diğer bir deyişle hapishane ortamından nasıl etkilendiğini ele almaktadır (Zimbardo, 2004). Diğer yandan, BBC Hapishane Çalışması ise zorbalığın sadece durumdan ya da eğilimlerden kaynaklanmadığını, ancak zorbalığa eğilimli kişilerin bir sosyal kimliği paylaştıkları ve hâlihazırdaki liderliği kullandıkları karşılıklı dinamik etkileşimlerden nasıl etkilendiğini tartışmaktadır (Reicher ve Haslam, 2006).

Öte yandan, insanların hapishanelere ilişkin algılarının ve görüşlerinin sosyal-psikolojik ve sosyo-mekânsal kaynakları hakkında daha derinlikli bir bakış açısına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu bakış açısı ile hapishane içi deneyimlerin psikopatolojik yanlarından ziyade sosyal-psikolojik yanlarının anlaşılmasına katkı sunulabileceği gibi hapishanelerin mekânsal özelliklerinde yapılacak basit müdahalelerle hem hapishanelerin amacı ve işlevini hem de mahpusların gündelik iyilik hâllerini geliştirebilecek birtakım öneriler ileri sürülebilecektir. Ayrıca insanların hapishaneye ilişkin temsilleri insanların hapishane deneyimi, mahpus yakın olup olmaması gibi doğrudan ya da dolaylı deneyimlerine göre farklılaşabilir. Bu farklılaşma sosyal temsillerin oluşumunda farklı kaynakların nasıl işlediğini görmeye bir katkı sunarak doğrudan hapishane deneyiminin, bir yakını üzerinden hapishane deneyiminin (örn., ekonomik zorluklar, damgalanma, sosyal destek yoksunluğu gibi) ya da hapishanelere ilişkin dolaylı bilgiler ve gündelik üretimler üzerinden hapishane deneyiminin (medya, günlük konuşmalar, kitap, film gibi) rollerini ayırt etmeye olanak tanıyabilir. Bununla paralel olarak hapishanelere ilişkin sosyal temsillerin, yaşadığımız dünyayı anlama ve yorumlama, aynı zamanda kişilerarası iletişimi sağlama işlevleriyle, sosyal gerçekliklerin kurulması ve sürdürülmesine nasıl hizmet ettiğini farklı katılımcı grupları üzerinden göstermek, gündelik hayattaki bu sosyal gerçekliklerin ortaklaştığı ve farklılaştığı yanları daha belirgin bir şekilde anlamayı sağlayabilir. Bir tür beden denetimi üzerinden tutum ve davranışları kontrol etme ve yönlendirme işlevleriyle “disipliner kurum” olarak hapishaneler, farklılaşan bu sosyal gerçekliklerin izini sürebilmek için elverişli mekânlardır (Foucault, 1992). Bu bakımdan hapishanelere ilişkin farklı katılımcı grupları üzerinden elde edilecek algı ve değerlendirmelerin gündelik güç ilişkileri ve sosyal eşitsizliklere dair bir bakış açısı da kazandıracığı ileri sürülebilir.

Literatürdeki bu eksikliklerden yola çıkılarak, hapishanelerin “mahpuslar,” “mahpus yakınları” ve “mahpus olmayanlar” açısından nasıl algılandığını ve değerlendirildiğini öğrenmek amacıyla gerçekleştirilen bu nitel yönelimli araştırma, harmanlanmış olan sosyal-psikoloji ve çevre psikolojisi kuramsal ve metodolojik perspektifiyle Türkçe

literatürde bir başlangıç çalışması olma özelliğindedir. Bir sosyal temsil nesnesi olarak hapishaneyi yalnızca paylaşılan anlam, düşünce ya da kanaatler açısından değil, çevre psikolojisi bilgisinden hareketle bilişsel haritalama tekniği sayesinde, aynı zamanda paylaşılan imaj/imge yönüyle incelemek, Sosyal Temsiller Kuramı'nın oldukça sınırlı biçimde üzerinde durulmuş olan imajiner boyutunu (Bkz. Arruda, 2015) aydınlatmaya katkı potansiyeli taşımaktadır.

Sosyal Temsiller ve Hapishaneye Yönelik Paylaşılan Anlamlar

Bu çalışmada, insanların hapishanelere ilişkin temsillerini açığa çıkartabilmek için Sosyal Temsiller Kuramı temel alınmıştır. Moscovici (1963) sosyal temsilleri, "davranışta bulunma ve iletişim kurma amacıyla belirli bir topluluk tarafından sosyal bir nesnenin detaylı olarak incelenmesi" şeklinde tarif etmektedir (s. 251). Diğer bir deyişle sosyal temsiller, bireyin dünyayı anlama ihtiyacını karşılamak için, gündelik tartışmalar ve iletişim karmaşasında ortaya çıkan ve paylaşılan düşünce ve anlamlardır (Moscovici, 1984). Sosyal temsiller dünyaya ilişkin fikirlerimiz, onu nasıl algıladığımız ve nasıl açıkladığımız konusunda bizlere yön göstermektedir (Moscovici, 1988; 2000).

Moscovici (1973; 1984), sosyal temsillerin, kişinin sosyal çevresine bir tür hâkimiyet kurarak onu anlamlandırmasını sağlaması ve ortak iletişim kodları vasıtasıyla aynı topluluğun üyeleri arasında uzlaşmayı ve iletişimi kolaylaştırması gibi işlevlerinden söz etmektedir. İnsanların dünyayı anlama ve bilinmeyi tanıdık hâle getirme süreçlerinin çıktısı olan sosyal temsiller, sosyal ve mekânsal bir bağlam içinde gündelik tartışmalar ve iletişim karmaşasında oluşmaktadır (Moscovici, 1984). İnsanların hapishanelere dair sosyal temsillerinin ise bu karmaşık ağ içindeki doğrudan ya da dolaylı deneyimlerle, hapishanelerin sosyo-mekânsal özellikleriyle yakından ilişkili olması beklenmektedir. Hapishaneler, mekânsal özellikleri, tarih içindeki dönüşümleri, toplumsal karşılıkları ya da hukuki olarak cezalandırma mekânları olarak çeşitli alanlarda karşılığı olan çok yönlü bir olgudur. Sosyal düşüncedeki ve sağduyu bilgisindeki yeri itibarıyla ise insanların anlam ve değer dünyasında ve kolektif belleğinde kapladığı yer ile hapishane olgusunu bir sosyal temsil nesnesi olarak ele almak mümkün görünmektedir. Hapishane nosyonuna ilişkin paylaşılan fikir, değer ve pratiklerin neler olduğu, hapishane deneyimi olmayanların bu nosyonu nasıl aşına kıldığını anlamak için sosyal temsiller kuramı güçlü bir sosyal psikolojik zemin sunmaktadır.

Kişilerin doğrudan deneyimleri, sosyal temsillerin oluşmasında önemli bir rol oynar. Bir olguya, duruma ya da kavrama dair doğrudan deneyimi olan ve olmayan kişiler arasında sosyal temsillerin içeriği açısından farklılıklar olduğu görgül çalışmalarla bilinmektedir (Aktaş ve ark., 2004; Tavani ve ark., 2009). Örneğin, avukat olan ve olmayanların adalet ve Türkiye'deki hukuk sistemine ilişkin sosyal temsillerinin incelendiği bir çalışmada, hukuk alanında çalışmayanların adalet kavramıyla ilgili sosyal temsillerinde "içsel adalet" ve "ilahi adalet" kavramlarına atıfta bulunurken, avukatların bu kavramlara hiç değinmedikleri görülmüştür (Aktaş ve ark., 2004). Bu bakış açısıyla, (i) hapishane deneyimi olan insanların, (ii) hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan insanların ve (iii) hapishane deneyimi de mahpus yakını da olmayan insanların birbirlerinden farklı hapishane temsilleri olabileceği ileri sürülebilir: Sözelimi, hapishane deneyimi olmayan insanlarda hukuki tabirler ve medyanın başat etkisi hapishane temsillerini biçimlendirecekken, mahpus veya

mahpus yakını olarak çeşitli biçimde deneyim sahibi olanlarda hapishane içi uygulamaların ve bireysel yaşantıların hapishane nosyonuna dair paylaşılan anlamlar üzerinde etkili olabileceği savunulabilir.

Hapishanelerin izolasyon, mahremiyet, bedensel ve psikolojik sağlık, kişiler arası ilişkiler, mekân kullanımı ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi pek çok konuda sosyal psikolojik ve mekânsal etkileri olabilmektedir (Aygül ve ark., 2018; Cochran ve Mears, 2013; Çelik, 2019; Demir ve Demir, 1998; Gamman, 1995; Göregenli, 2003). Örneğin mekânların, insan etkileşimini kolaylaştırması ve/ya zorlaştırması özelliğiyle ele alındığında (Osmond, 1959, Sommer, 1969), hapishanelerin insanları ayıran yanlarının öne çıktığı açıkça fark edilmektedir. Temel bir ihtiyaç olarak sosyal ilişkilerin mekânsal bir yolla kısıtlanmasının ortaya çıkardığı sonuçlar, hapishane deneyimi olan bir kimsenin hapishanelere ilişkin sosyal temsillerinin en belirleyici kaynakları arasında değerlendirilebilir. Diğer yandan, hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan kimselerin de hapishane temsilleri sözü edilen temsil kaynaklarından etkilenebilir. Ayrıca, bu kimselerin yakınlarının hapsedilmesi sonucu ekonomik zorluklarla, sosyal çevreleri tarafından damgalanma, dışlanma ve sosyal destek yoksunluğu gibi deneyimlerle karşılaşabildikleri bilinmektedir (Merçil, 2018). Dolayısıyla bu deneyimlerin de hapishane temsillerinin oluşmasına zemin sağlayabileceği düşünülmektedir. Hapishane deneyimi ve mahpus yakını olmayan kimseler için ise yukarıda sözü edilen temsil kaynaklarından ziyade hapishanelerle ilgili dolaylı bilgilerin ve gündelik üretimlerin hapishane temsillerinin oluşmasında daha etkili olabileceği düşünülebilir. Bir olgunun medyada, günlük konuşmalarda, kitap, film gibi gündelik üretimlerdeki sunumu, o konudaki sosyal temsillerin oluşmasına katkı sağlayabilmektedir (Balcı ve Korkmaz, 2020; Bulut, 2008; Şah, 2011; Zümrüt ve ark., 2020). Örneğin, filmler ve belgesellerde hapishaneler genellikle mekânın kısıtlı, zamanın geniş olduğu, mahpusların buldukları durumla gerçeklikten kopma, bir çeşit kabuğa çekilme ve içsel yolculuklara çıkarak hayal evrenine sığınma tepkileri gösterdikleri, sürekli gözetlendikleri, baskı ve şiddet üreten ortamlar olarak sunulabilmektedir (Gün, 2016; Maktav, 2017). Diğer bir örnek olarak, 2000 yıllarında yapılan hapishane operasyonlarıyla ilgili gazete haberlerinin analiz edildiği bir çalışmada, medyanın çoğunluğunun söylemsel olarak resmi kaynakların yanında yer aldığı, mahpuslar ve mahpus yakınlarının yaşadığı zorlukları görmezden gelerek ‘biz’ ve ‘onlar’ ayrımı yapan bir dil tercih ettiği görülmüştür (Altaş, 2007). Hapishanelere ilişkin bu türden sunumların, sıradan insanların hapishane temsillerinin şekillenmesinde önemli bir rol oynayabileceği düşünülmektedir.

Bilişsel Haritalama ve Hapishaneye Yönelik Paylaşılan İmajlar

Sosyal temsilleri incelemenin pek çok yolu vardır. Sosyal temsiller gündelik yaşamdaki sözlü ve yazılı üretimler üzerinden ele alınabileceği gibi görsel çıktılar üzerinden, imaj/ingeler yoluyla da incelenebilir. Sosyal temsillerin görsel çıktılar üzerinden incelenmesinin bazı avantajları olduğu söylenebilir. Bu avantajlar, yöntemin insan-mekân ilişkilerini, “mekânın aktif rolünü” daha açık görebilmeyi sağlaması ve sembolik ve duyuşsal temsillerin ve bu temsillerin durumsal özelliklerinin de bütünlüklü olarak daha kolay açığa çıkarılmasına olanak tanınmasıdır (Arruda, 2014; 2015). Bu çalışmada ise sosyal-psikoloji ve çevre psikolojisi çalışmalarında kullanılan geleneksel ve araştırma konusunu

etkili bir şekilde görselleştirmeye hizmet eden bilişsel haritalama tekniği kullanılmıştır (Bollini, 2017; Milgram ve Jodelet, 1976).

Bilişsel haritalar ilk olarak psikolog Edward W. Tolman'ın (1948) labirent üzerinde sıçanların mekânı nasıl öğrendiklerini araştırdığı çalışmalarda ifade edilmiştir. Hayvan deneylerinden elde edilen bu sonuçlardan sonra, şehir plancısı Kevin A. Lynch (1960), bilişsel harita kavramını doğrudan kullanmaksızın ancak Tolman'ın işaret ettiği biçime oldukça yakın bir tarzda, insanların yaşadıkları şehirlere ilişkin imgelerini araştırmıştır. Bilişsel haritalar, mekânsal çevreyi tanımak ve kullanmak için oluşturulan zihinsel yapılarıdır ve mekânsal çevreye ilişkin bilgilerin alınması, işlenmesi, depolanması, hatırlanması ve gerektiğinde yeniden düzenlenmesi gibi süreçleri içermektedir (Downs ve Stea, 1973; 1977). Bilişsel haritaların; blok stil, grafik stil, sembolik stil gibi çeşitleri vardır. Blok haritalar, imaj ve öğelerin parça ve bloklar hâlinde gruplandığı ancak aralarında çizime dayalı bağlantıların bulunmadığı haritalardır. Grafik haritalar, bir mekâna ait somut ayrıntıları resimleyen haritalardır. Sembolik haritalar ise duyularla doğrudan ifade edilmeyen bilişsel imajlara dair sembolik ve resimsel ifadeleri kapsayan haritalar olarak tarif edilebilir (Göregenli, 1985; 2015). Her bir bilişsel harita türü farklı bilgiler sunabilmektedir. Hapishanelerin geniş bir çeşitlilik içinde nasıl temsil edildiğini gösterebilmek için bilişsel harita türlerinin önemli olabilir. Bilişsel haritalama tekniğinin, özellikle doğrudan deneyimin aktif rolünün, sözelimi hapishane mekânının fiziksel bileşenlerinin, kapatılma deneyiminde mahpus olma hâllerinin ve hapishanenin sembolik boyutunun incelenebilmesi açısından işlevsel bir rolü olacağı düşünülmektedir.

Bu nitel araştırmanın amacı; mahpusların, mahpus yakını olanların ve mahpus yakını olmayanların hapishanelere yönelik paylaşılan imaj, kanaat, anlam ve duygulanımlarını incelemektir. Diğer bir ifadeyle araştırmanın amacı, (i) hapishane deneyimi olan, (ii) hapishane deneyimi ve mahpus yakını olmayan ve (iii) hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan insanların hapishaneleri nasıl algıladıklarını ve değerlendirdiklerini, bu algı ve değerlendirmelerin nasıl ortaklaştığını ve farklılaştığını inceleyerek hapishane temsillerini özellikle paylaşılan anlamlar ve imajlar ölçeğinde açığa çıkartmaktır. Doğrudan deneyimin sosyal temsiller üzerindeki belirleyiciliği değerlendirildiğinde, geçmişte hapishane deneyimi olanların, diğerlerine kıyasla, fizik-mekânsal unsur kullanımında ve buna yüklenen anlamlarda bir içerik zenginliği olacağı beklenmektedir. Hapishane nosyonuna dair paylaşılan anlamlar, görüşler ve duygulanımlar konusunda, hapishane deneyimi olmayan ve mahpus yakınlığı bulunmayanların temsillerinde medya ve kurumlar gibi dış ve makro faktörlerin etkisinin başat ve kurucu olabileceği ileri sürülebilir. İdeal hapishanenin nasıl olması gerektiğine ilişkin paylaşılan görüşlerin ve hapishanelerin olmadığı bir dünya tasavvurunun nasıl olacağına ilişkin paylaşılan kanaatlerin neler olduğu araştırma problemi dahilindedir.

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini hapishane deneyimi olan¹ ($N = 22$; 4 Kadın, 18 Erkek), hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan ($N = 13$; 6 Kadın, 7 Erkek) ve hapishane deneyimi ve mahpus yakını olmayan ($N = 15$; 8 Kadın, 7 Erkek) toplam 50 katılımcıdan (18 Kadın, 32 Erkek) oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 14 ila 58 arasında değişmektedir ($Ort_{yaş} = 29.64$; $SS = 9.47$). Katılımcılar Türkiye'nin farklı illerinde ikamet etmektedirler². Katılımcıların ikamet ettiği iller şunlardır: Adana ($N = 6$), Van ($N = 19$), İzmir ($N = 6$), Şanlıurfa ($N = 6$), Diyarbakır ($N = 5$), Bursa ($N = 4$) ve İstanbul ($N = 4$).

Katılımcılara amaçlı, kartopu ve kolay ulaşılabilir örnekleme teknikleriyle erişilmiştir. Üç katılımcı grubuna erişmek için farklı şehirlerde ikamet etmekte olan araştırmacıların sosyal ağlarındaki kimselerin önerileri ve katılımcıların önerilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca hapishane deneyimi olan katılımcılara erişebilmek için Barolar ve Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği gibi kuruluşların katılımcı yönlendirmeleri de kullanılmıştır.

Hapishane deneyimi olan katılımcıların hapishanede kalma süreleri iki ila 144 ay arasında değişmektedir ($Ort_{süre} = 28.86$; $SS = 35.13$; $Mdn_{süre} = 14.00$). Bu katılımcıların %86.4'ünün hapishaneye girmiş en az bir yakını (örn., aile fertleri, akrabalar, yakın arkadaşlar) bulunmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların cinsiyet, yaş, yaşadıkları coğrafi bölge, şehir gibi bilgilerinin öğrenilmesi için araştırmacılar tarafından hazırlanmış olan formdur. Ayrıca bu formda, katılımcıların hapishane deneyimi (Daha önce hiç hapishaneye girdiniz mi?) ile mahpus yakınlarının olup olmadığına (Hapishaneye girmiş ya da şu an hapishanede olan herhangi bir yakınınız var mı?) ve hapishaneleri işlevli veya yararlı görüp görmediklerine ilişkin (Hapishanelerin mahpuslar için işe yaradığını ya da faydalı olduğunu düşünüyor musunuz?) bilgileri öğrenmek üzere kapalı uçlu sorular da yer almıştır.

Yarı-Yapılandırılmış Görüşme Formu

Katılımcıların hapishaneleri zihinlerinde nasıl temsil ettiklerini anlamaya yönelik açık uçlu sorular (örn., Hapishane denilince aklınıza gelen ilk beş sözcük nelerdir?, Size göre hapishanenin amacı / işlevi nedir?, Size göre ideal hapishane nasıl olmalı?, Size göre hapishaneler olmasaydı ne olurdu? gibi) yer almaktadır. Açık-uçlu sorular konuyla ilgili literatür bağlamında katılımcı yönelimli bir perspektifle bireylerin öznel anlam dünyalarını, deneyimlerini ve görüşlerini yansıtmaya olanak tanınması ve hapishane temsillerini çok boyutlu biçimde inceleme hedefi göz önünde bulundurularak araştırmacılar tarafından belirlenmiştir.

¹ Bu gruptaki katılımcıların önemli bir kısmı, hapishaneye girme nedeni ile ilgili herhangi bir soru olmamasına rağmen, siyasi gerekçelerle hapishaneye girdiklerini görüşme esnasında beyan etmişlerdir.

² Araştırmada yaşa özgü bir inceleme bulunmamaktadır. Yaşları 14 ve 17 olmak üzere 18 yaş altı iki katılımcı araştırmaya dâhil olmuştur. Veri toplama sürecinde olumsuz bir dönüt ve/veya uygulamada bir güçlük ile karşılaşmamıştır.

Bilişsel Haritalama Formu

Katılımcıların hapisanelere ilişkin sosyo-mekânsal temsillerini anlamak için kullanılan A3 boyutunda boş ve beyaz bir sayfadır.

İşlem

Araştırma Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği'ne (2004) uygun şekilde birbirleri arasında uygulama tutarlılığının sağlandığı üç araştırmacı tarafından yüz yüze 2017-2018 yıllarında gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, Türkiye'nin farklı şehirlerinde ikamet etmektedirler. Uygulama tutarlılığının sağlanabilmesi için, veri toplama aşamasına geçilmeden önce, çevrim içi toplantılar düzenlenerek işlem aşaması teorik olarak netleştirilmiş ve deneme uygulamaları yapılmıştır.

Görüşmelerin katılımcıların kendilerini güvende ve rahat hissedebilecekleri, sessiz ortamlarda yapılmasına özen gösterilmiştir. Görüşmeye başlamadan önce katılımcılara çalışmayla ilgili kısa ve anlaşılır tanıtıcı bilgiler verilmiş, sonrasında ise onam formu sunulmuştur. Veri toplama süreci iki aşamada gerçekleşmiştir. Birinci bölümde kişisel bilgi formu ve yarı-yapılandırılmış görüşme formu katılımcılar tarafından doldurulmuştur. Kendisi doldurmak istemeyen katılımcıların formları, araştırmacılar tarafından sözlü geri bildirimle dayalı biçimde doldurulmuştur. İkinci bölümde ise katılımcılara A3 boyutunda boş birer kâğıt verilerek önce "hapisaneyi" düşünceleri daha sonra zihinlerinde oluşan hapisaneyi kâğıda aktarmaları istenmiştir. Her iki uygulama toplamda ortalama 50 dakika sürmüştür.

Veri Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler MAXQDA 20 aracılığıyla açık kodlu içerik analizi ile incelenmiştir. Açık kodlama verilerde çeşitli ortaklıkların keşfedilmesiyle, yeni kategoriler ve kavramlar inşa etmeye olanak tanımaktadır (Joffe ve Yardley, 2004). Kodlamalar üçüncü yazar tarafından yapılmış, diğer yazarlar tarafından bağımsız olarak gözden geçirilmiştir. Kodlamalarla ilgili uyuşmazlıklar müzakere edilerek kodlara son hâli verilmiştir. Kodlamaların ilk aşamasında katılımcıların yanıtları, sözcükler ya da sözcük grupları düzeyinde ele alınarak kodlar oluşturulmuştur. Devamında bu kodlardan birbiriyle örtüşenler birleştirilerek alt-kategoriler geliştirilmiştir. Son aşamada ise birbirine yakın alt-kategoriler kategorilerin altında bir araya getirilmiştir.

Bulgular

Analiz sonuçları iki bölümde sunulmuştur. Birinci bölümde bilişsel haritalardan elde edilen bulgular ve farklı harita stilleri; ikinci bölümde ise yarı-yapılandırılmış görüşmelerden bulgular gösterilmiştir.

Bilişsel Haritalama Bulguları

Hapishane deneyimi olan katılımcıların hapisanelere ilişkin bilişsel haritaları incelendiğinde, bu katılımcılarda mahpus hâllerine (%30.19), hapisanelerin makro ve mikro mekânsal bölümlerine (%20.13) ve izolasyon deneyimine dair çizimlerinin (%16.35) öne çıktığı görülmektedir (Bkz. Tablo 1).

Hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan katılımcılar, mahpusların özel

Tablo 1. *Hapishane Deneyimi Olan Katılımcıların Bilişsel Haritalardaki Hapishane Temsilleri*

Hapishane Temsilleri	Frekans	Yüzde
Mahpus hâlleri (özlem duyan, volta atan, başka bir hapishaneye nakledilen mahpus gibi)	48	30.19
Hapishanenin makro ve mikro mekânsal bölümleri (avlu, koğuş, hücre gibi)	32	20.13
İzolasyon imgeleri ve deneyimi (demir parmaklık, izole mahpus gibi)	26	16.35
Mahpusların özel ve hapishanenin demirbaş eşyaları (kitap, ranza, masa gibi)	22	13.84
Hapishane dışı imgeler ve diğer sembolik unsurlar (güneş, doğa, içeri-dışarı zıtlığı gibi)	22	13.84
Hapishane görevlileri (gardiyân, hapishane müdürü, polis gibi)	9	5.66
<i>Toplam</i>	159	100

ve hapishanenin demirbaş eşyalarını (%24), izolasyon imgelerini (%20) ve zaman, adalet gibi kavramları gösteren sembolik unsurları (%18.67) daha sık çizmişlerdir (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. *Hapishane Deneyimi Olmayan Ancak Mahpus Yakını Olan Katılımcıların Bilişsel Haritalardaki Hapishane Temsilleri*

Hapishane Temsilleri	Frekans	Yüzde
Mahpusların özel ve hapishanenin demirbaş eşyaları (fotoğraf, ranza, telefon gibi)	18	24.00
İzolasyon imgeleri ve deneyimi (zincir, kilit, tek başına olan mahpus)	15	20.00
Sembolik unsurlar (zaman, adalet imgeleri)	14	18.67
Mahpus hâlleri (avluya çıkmış mahpus, çıplak aranan mahpus gibi)	14	18.67
Hapishanenin makro ve mikro mekânsal bölümleri (koğuş, hücre, lavabo gibi)	11	14.67
Hapishane görevlileri (asker, polis gibi)	3	4.00
<i>Toplam</i>	159	100

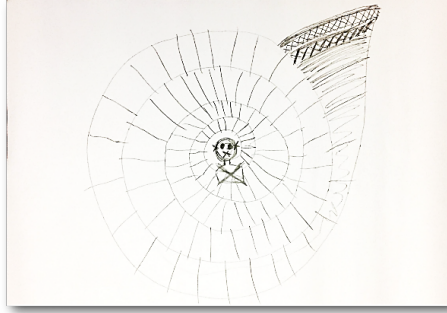
Ne hapishane deneyimi ne de mahpus yakını olan katılımcıların hapishanelere ilişkin bilişsel haritalarında ise mahpusların özel ve hapishanenin demirbaş eşyalarını (%28.57), mahpus hâllerini (%21.77) ve hapishanelerin makro ve mikro mekânsal bölümlerini (%18.37) daha sık çizdikleri görülmüştür (Bkz. Tablo 3).

Tablo 3. *Hapishane Deneyimi ve Mahpus Yakını Olmayan Katılımcıların Bilişsel Haritalardaki Hapishane Temsilleri*

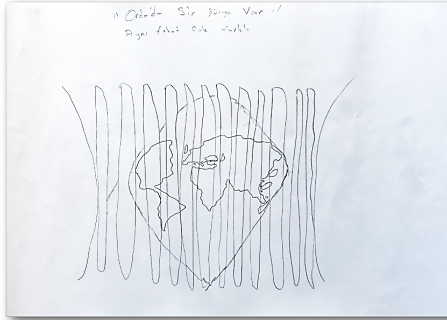
Hapishane Temsilleri	Frekans	Yüzde
Mahpusların özel ve hapishanenin demirbaş eşyaları (tespih, ünlü posterleri, ranza gibi)	42	28.57
Mahpus hâlleri (spor yapan, resim yapan, pişman mahpus gibi)	32	21.77
Hapishanenin makro ve mikro mekânsal bölümleri (revir, yemekhane, koğuş gibi)	27	18.37
İzolasyon imgeleri ve deneyimi (tel örgü, demir kapı gibi)	20	13.61
Hapishane dışı imgeler ve diğer sembolik unsurlar (doğa, gökyüzü, sabır imgeleri)	16	10.88
Hapishane görevlileri (gardiyân, hapishane müdürü, polis gibi)	10	6.80
<i>Toplam</i>	147	100

Giriş kısmında da değinildiği üzere, bilişsel haritalar farklı stillerde olabilmektedir. Bu çalışma kapsamında öne çıkan bilişsel harita stilleri ise sembolik stil, blok stil ve grafik stil bilişsel haritalardır. Hapishane deneyimi olmayan ama mahpus yakını olan bir katılımcı, sembolik stille çizdiği bilişsel haritada, bir mahpusu spiral görünümüne bir imgede girdaba kapılmış olarak ifade etmiştir. (Bkz. Şekil 1). Benzer şekilde hapishane deneyimi olmayan

ama mahpus yakını olan bir başka katılımcı hapisanenin “içini” bir dünya olarak çizmiştir. Bu dünyanın “dışı” ise parmaklıklarla ayrılmıştır. Katılımcı bu çiziminin hemen üzerine “Orda da bir dünya var, aynı ama çok farklı.” notunu eklemiştir (Bkz. Şekil 2).

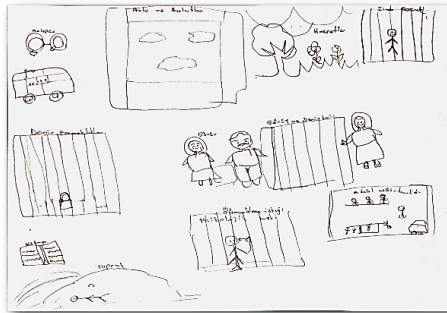

Şekil 1. Katılımcı 21: Kadın, 25 Yaşında, Hapishane Deneyimi Olmayan ama Mahpus Yakını Olan Katılımcı (Sembolik Stil).

Şekil 2. Katılımcı 39: Erkek, 22 Yaşında, Hapishane Deneyimi Olmayan Ama Mahpus Yakını Olan Katılımcı (Sembolik Stil).

Hapishane deneyimi olan bir katılımcı ise bloklar hâlinde gruplanan ancak aralarında çizime dayalı bağlantıların bulunmadığı bilişsel haritasında farklı görünümelerde mahpus hâllerini (örn., demir parmaklıklar ardında, görüş salonunda gibi) betimlemiştir (Bkz. Şekil 3).

Şekil 3. Katılımcı 12: Kadın, 32 Yaşında, Hapishane Deneyimi Var (Blok Stil).

Hapishane deneyimi olmayan ama mahpus yakını olan bir katılımcı ise hapishaneye ilişkin somut detayları (örn., koğuş koridoru, hücreler, avlu gibi) bütünlüklü olarak çizmiştir (Bkz. Şekil 4).

Şekil 4. Katılımcı 28: Kadın, 25 Yaşında, Hapishane Deneyimi Olmayan Ama Mahpus Yakını Olan Katılımcı (Grafik Stil).

Yarı-Yapılandırılmış Görüşmelerin Bulguları

Hapishanelere ilişkin temsilleri belirlemek amacıyla katılımcıların, “Hapishane denilince aklınıza gelen ilk beş sözcük nelerdir?”, “Size göre hapishanenin amacı / işlevi nedir?”, “Size göre ideal hapishane nasıl olmalı?” ve “Size göre hapishaneler olmasaydı ne olurdu?” sorularına verdiği yanıtlar incelenmiştir:

Hapishane deneyimi olan katılımcıların hapishanelere ilişkin kullandıkları ilk sözcükler incelendiğinde, bu katılımcılarda özgürlük, özlem gibi duygu isimlendirmelerinin (%37.61), izolasyona işaret eden tecrit, kısıtlanma gibi sözcüklerin (%17.43) ve işkence, baskı gibi olumsuz deneyimlere işaret eden sözcüklerin (%11.01) öne çıktığı görülmektedir (Bkz. Tablo 4). Hapishane deneyimi olan katılımcılar için hapishanelerin amacı ve işlevinde öne çıkan temsiller şunlardır: *Sözde rehabilitasyon, ıslah etme, korkutma, baskı, susturma, işlevsiz ve amaçsız yerler ve topluma kazandırma yeri*³. İdeal hapishanelere ilişkin öne çıkan görüş-kanaat temelli temsiller ise şunlardır: *Eğitim ve değişim yeri, toplumsal hayata yönlendirici, fiziksel şartlarının iyi olması, toprakla iç içe olması*. Hapishane deneyimi olan katılımcılar, “Size göre hapishaneler olmasaydı ne olurdu?” sorusuna; *başka bir mekanizmanın gelişeceği, toplumsal olayların daha fazla artacağı, kaos olacağı ve böyle bir durumun gerçekleşemeyeceği* gibi yanıtlar vermişlerdir.

Hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan katılımcıların hapishanelere ilişkin sözcükleri incelendiğinde, bu katılımcılar, hükümet, fikir suçu, Kürt halkı gibi siyasi bağlantıları (%20), tecrit, kısıtlılık, kapatma gibi izolasyona dair ifadeleri (%18.46) ve suç, suçlu, ceza ve adalet sözcüklerini (%18.46) daha sık ifade etmektedirler (Bkz. Tablo 5). Hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan katılımcılar için hapishanelerin amacı ve işlevinde öne çıkan temsiller şunlardır: *Korku, bastırma, susturma, kısıtlama, uyarma, caydırma, disiplin ve denetim*. Bu katılımcılar için ideal hapishaneler *topluma*

³ Bu bölümde *italik* olarak belirtilen sözcükler ve sözcük grupları katılımcıların kendi ifadeleridir.

Tablo 4. *Hapishane Deneyimi Olan Katılımcıların Hapishane Temsilleri*

Hapishane Temsilleri	Frekans	Yüzde
Duygular (özgürlük, özlem gibi)	41	37.61
İzolasyon (tecrit, kısıtlanma gibi)	19	17.43
Olumsuz deneyimler (işkence, baskı gibi)	12	11.01
Hapishane görevlileri (gardiyan, asker gibi)	7	6.42
Suç, suçlu, ceza ve adalet	6	5.50
Kontrol	5	4.59
Eğitim ve ıslah yeri	4	3.67
Bellek şahsiyetleri (Nelson Mandela gibi)	3	2.75
Hapishane bölümleri ve eşyaları (koğuş, ranza)	2	1.83
Diğer (voleybol, kuru fasulye gibi)	10	9.17
<i>Toplam</i>	109	100

kazandırıcı, bilinçli ve ilkeli, pişman ettirici, farkındalık kazandırıcı, eğitimleri olan yerler olmalıdır. Bu gruptaki katılımcıların bir kısmı hapishaneler olmasa kişiye göre adaletin olacağını, suç oranının daha fazla artacağını ifade ederken, diğer bir kısmı hayatın daha güzel olacağını belirtmiştir. Bir kısmı ise bu konuda kararsız kaldığını ifade etmiştir.

Tablo 5. *Hapishane Deneyimi Olmayan Ancak Mahpus Yakını Olan Katılımcıların Hapishane Temsilleri*

Hapishane Temsilleri	Frekans	Yüzde
Siyasi bağlantılar (hükümet, fikir suçu, Kürt halkı gibi)	13	20.00
İzolasyon (tecrit, kısıtlılık, kapatma gibi)	12	18.46
Suç, suçlu, ceza ve adalet	12	18.46
Olumsuz deneyimler (fiziksel işkence, psikolojik işkence gibi)	8	12.31
Duygular	5	7.69
Hapishane bölümleri ve eşyaları	4	6.15
Hapishane görevlileri	3	4.62
Kontrol	2	3.08
Adaletsizlik-kötülük	2	3.08
Diğer (zaman, toparlanma gibi)	4	6.15
<i>Toplam</i>	65	100

Ne hapishane deneyimi ne de mahpus yakını olan katılımcıların hapishanelere ilişkin kullandıkları ilk sözcükler incelendiğinde, bu katılımcılar hukukla ilgili suç, suçlu, ceza ve adalet gibi sözcükleri (%25.33), hapishanenin mekânsal bölümleri ve eşyalarının isimlerini (%18.67) ve pişmanlık, hüznün, özlem gibi duyguları ifade eden sözcükleri (%17.33) daha sık olarak ifade etmişlerdir (Bkz. Tablo 6). Hapishane deneyimi ve mahpus yakını olmayan katılımcılar için hapishanelerin amacı ve işlevi konusunda öne çıkan temsiller şunlardır: *Islah, rehabilitasyon, ceza, toplumsal düzen, uyarıcı, caydırıcı, suç oranını düşürücü ve suçlu olanı ayırıcı*. Bu katılımcılar için ideal hapishaneler *suçlara göre muamelenin yapıldığı, psikolojik desteğin verildiği, suç işlememeye teşvik edilen, dışarıdan kopuk olmayan, rehabilite edici olan ve bir eğitim yeri olan yerlerdir*. Yine bu gruptaki katılımcılar hapishaneler olmasa *suç oranının artacağını, kişiye göre adaletin ortaya çıkacağını, başka bir mekanizmayla yine izolasyonun olacağını, güvensizlik ve saygısızlığın artacağını* ifade etmişlerdir.

“Hapishanelerin mahpuslar için işe yaradığını ya da faydalı olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna hapishane deneyimi olan katılımcıların %72.7’si “hayır”, %22.7’si “evet” ve %4.5’i “kararsızım” yanıtlarını vermiştir. Hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan katılımcıların %53.8’i “hayır”, %7.7’si “evet” ve %38.5’i “kararsızım”

Tablo 6. *Hapishane Deneyimi ve Mahpus Yakını Olmayan Katılımcıların Hapishane Temsilleri*

Hapishane Temsilleri	Frekans	Yüzde
Suç, suçlu, ceza ve adalet	19	25.33
Hapishane bölümleri ve eşyaları	14	18.67
Duygular	13	17.33
İzolasyon	9	12.00
Eğitim ve islah yeri	4	5.33
Kontrol	4	5.33
Hapishane görevlileri	3	4.00
Bellek kurumu (Metris cezaevi)	1	1.33
Diğer (yanlış zaman, yanlış yer gibi)	8	10.67
<i>Toplam</i>	<i>75</i>	<i>100</i>

yanıtlarını vermiştir. Hapishane deneyimi ve mahpus yakını olmayan katılımcıların ise %40'ı “hayır”, %20’si “evet” ve %40’ı “kararsızım” yanıtlarını vermiştir (Bkz. Tablo 7). Bu sonuçlarla hapishane deneyimi olmayan iki gruptaki katılımcılarda “kararsızım” yanıtının daha yüksek oranlarda olduğu, diğer bir deyişle hapishane deneyimi olan katılımcıların bu konudaki değerlendirmelerinin “hayır” lehine daha net olduğu görülmüştür.

Tablo 7. *Katılımcıların Hapishanelerin İşlevine İlişkin Değerlendirmeleri*

	Hapishanelerin mahpuslar için işe yaradığını ya da faydalı olduğunu düşünüyor musunuz?		
	Hayır (%)	Evet (%)	Kararsızım (%)
Hapishane deneyimi olan katılımcılar	72.7	22.7	4.5
Hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan katılımcılar	53.8	7.7	38.5
Hapishane deneyimi ve mahpus yakını olmayan katılımcılar	40	20	40

Tartışma

Bu çalışmada üç grup katılımcının, diğer bir deyişle hapishane deneyimi olan, hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan ve hapishane deneyimi ve mahpus yakını olmayan insanların hapishaneleri nasıl algıladıkları ve değerlendirdikleri; bu algı ve değerlendirmelerin hangi konularda ortaklaştığı ve farklılaştığı incelenerek hapishane temsilleri açığa çıkarılmıştır. Sosyal psikoloji ve çevre psikolojisinin perspektifleri kullanılarak, bu çalışmada bir sosyal temsil nesnesi olarak “hapishane” hem paylaşılan anlam, düşünce ya da kanaatler hem de paylaşılan imaj/imge yönüyle incelenmiştir.

Hapishane deneyimi olan katılımcılar ile hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan katılımcıların bilişsel haritalarında ve yarı-yapılandırılmış görüşmelerinde izolasyon deneyimine dair temsiller ortaklaşmaktadır. Bu paylaşılan temsiller, izolasyon gibi güçlü etkileri olan bir deneyimin mahpuslar ve mahpus yakınları arasındaki etkileşimlerle ve mahpus yakınlarının bu konudaki açık ya da örtük ipuçlarına dair artan hassasiyeti gibi olası nedenlerle hapishane temsillerinin ifade edilmesinde ortak bir temsil olarak öne çıkmaktadır. Nitekim izolasyon; yabancılaşma ve asosyalite riski altında içe kapanma, sınır koyma yeteneğini kaybetme, hayal kırıklıklarını şiddet yoluyla ifade etme, kendine zarar verme eğiliminin artması gibi olumsuz çıktılara yol açabilen oldukça belirgin bir deneyimdir (Haney, 1993; Richards, 1978).

Hapishane deneyimi ve mahpus yakını olmayan katılımcıların yarı-yapılandırılmış görüşmelerinde hapishanelerin hukuksal terimlerle (örn., suç, ceza, adalet gibi) daha baskın

şekilde ifade edildiği gözlenmiştir. Ayrıca bu katılımcıların hapisshanedeki mahpusların durumlarını daha çok “dışarıdan” duygularla (örn., merhamet, acıma gibi) tarif ettikleri görülmektedir. Bu sonuçlar, bu gruptaki katılımcıların diğer gruptaki katılımcılara kıyasla mahpuslarla daha az özdeşim ve empati kurma eğiliminde olduklarına işaret etmektedir.

Her üç gruptaki katılımcılar genelinde, suçlar ile mücadele için zorunlu olarak bir cezalandırma mekanizmasına ihtiyaç duyulduğu konusunda belirgin bir ortaklaşma görülmektedir. Bu fikirdeki katılımcılar hapisshanelerin olmaması durumunda suç oranının artacağı, kaos ortamının oluşacağı ya da kişiye göre adaletin hâkim olacağı gibi argümanlar ifade etmektedir. Bu durum kapatılmaya dayalı cezalandırma yönteminin suçları azaltmada ya da engellemede “işe yaradığına” dair paylaşılan inançla ilgili görülmektedir. Cezalandırmayı destekleyen bu paylaşılan inanç, otoriter tutumlar ve otoriter bağlamdan besleniyor olabilir. Nitekim otoriterliğin, tehdit olarak görülen kimselere ya da yasaları çiğneyenlere karşı daha az hoşgörü gösterme ve daha fazla cezalandırma tutum ve davranışları sergileme ile güçlü ilişkiler gösterdiği bilinmektedir (Adorno ve ark., 1950; Altemeyer, 1981, 1996; Wylie ve Forest, 1992). Ayrıca bu konuda çeşitli kültürlerde gerçekleştirilen çalışmalarda farklı sonuçlar söz konusu olabilmektedir. Bu çalışmalarda, hapsedme cezasının suç işlemekten alıkoyma konusundaki işlevinde suçların türünün, hapsedilme süresinin, hapisshane koşullarının önemli faktörler olduğu vurgulanmaktadır (Flórez, 2021; Kury ve ark., 2003).

Cezalandırma mekanizmasını destekleyen “işe yarama” inancının tersine, hapisshane deneyimi olan gruptaki katılımcıların hapisshaneleri işlevleri açısından sözde rehabilitasyon ve esasen işlevsiz kurumlar olarak tarif etmeleri, hapisshanelere dair ideal koşullar ile hapisshaneleri gerçekte deneyimlemenin arasındaki derin farka işaret etmektedir. Bu gruptaki katılımcılar suç oranının artacağı, kaos ortamının oluşacağı ya da kişiye göre adaletin hâkim olacağı gibi (gelecekteki) endişelere değil hapisshanelerdeki (geçmişteki) olumsuz deneyimlerine dayanarak hapisshanelerin işlevini yerine getirmediğine inanmaktadırlar. Hapisshane deneyimi olan katılımcıların bu paylaşılan inançları diğer gruplara kıyasla daha belirgindir. Ayrıca bu gruptan bazı katılımcılar hapisshaneleri, suç işleme bakımından pekiştirici yerler olarak görmekte ya da en azından bazı suçlar bakımından (örn., hırsızlık) “yeni tekniklerin” öğrenildiği yerler olarak tarif etmektedir. Bu durum, hapisshanelerin tekrar eden suç oranlarıyla ilişkili mekânlar olduğunu, suç işleyen kişileri suçlardan caydırma kapasitelerinin düşük olduğunu, suçta profesyonelliği sağlayabildiğini, suçlarla ilgili alt kültürlerin oluşumuna katkı sağladığını gösteren sonuçlarla tutarlıdır (Kızmaz, 2007).

Hapisshanelerin sözcük düzeyinde çağrışıma dayalı temsilleri incelendiğinde, hapisshane deneyimi olanların ve hapisshane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olanların olumsuz deneyimleri (örn., fiziksel işkence, psikolojik işkence, baskı gibi) vurguladıkları görülmektedir. Hapisshane deneyimi ve mahpus yakını olmayan grupta ise olumsuz deneyimlerin ifade edilmediği dikkati çekmektedir. Bu durum, Altaş’ın (2007) çalışma sonuçlarıyla, hapisshane deneyiminin dışında kalan aktörlerin (örn., medya), mahpusların yaşadıkları zorlukları görmezden gelme eğilimiyle benzerlik taşımaktadır. Benzer şekilde hapisshane deneyimi ve mahpus yakını olmayan grubun hapisshane temsillerinin ana akım medyadaki hapisshane sunumlarından etkilenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim,

ana akım medyada hapishaneler, mahpusların konumundan ziyade, resmi kaynakların konumundan değerlendirilmektedir (Altaş, 2007).

İdeal hapishanelerin nasıl olması gerektiği konusunda hapishanelerin mekânsal özelliklerini (örn., fiziksel özelliklerin iyi olması, toprakla iç içe olması gibi) açıkça vurgulayan katılımcılar hapishane deneyimi olanlar arasındadır. Bu durum, sosyal temsillerin oluşumunda doğrudan deneyimin kurucu rolüne işaret etmektedir. Ayrıca bu sonuç sosyal temsillerin üzerinde yaşadığımız dünyayı kendi ihtiyaçlarımız doğrultusunda arzu ettiğimiz bir yere dönüştürme isteğini yerine getirme işleviyle de oldukça yakından ilişkili görünmektedir (Moscovici, 1984). Diğer iki gruptaki katılımcılar ise ideal hapishanelerin mekânsal yanlarından ziyade sistemsel ya da yapısal yanlarını (örn., suçu engellemeye yönelik aktiviteler, politikalar gibi) vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla, hapishane idealine ilişkin kanaat ve görüşe dayalı temsillerde doğrudan deneyimin olması katılımcıları fiziksel bir mekân olarak ideal hapishaneye odaklanmaya, doğrudan deneyimin olmaması ise cezalandırma pratikleri ve kapatılmaya dair değerlendirmelere sevk ediyor gibi görünmektedir.

Yukarıda çeşitli yanlarıyla öne çıkarılan sonuçlar esasında sosyal temsillerin, güç ilişkilerini ve sosyal eşitsizlikleri sürdüren bir sistem içinde, farklı sosyal gerçekliklerin inşa edilmesinde ve sürdürülmesindeki açık rolüne dikkat çekmektedir. Hapishaneye ilişkin üç farklı nitelikteki grubun hapishanelere dair sosyo-mekânsal temsilleri yaşadıkları dünyayı anlama, yorumlama ve öngörme ihtiyaçlarını karşılarken, diğer yandan bu dünyayı kendi beklenti ve ihtiyaçlarına göre dönüştürme isteklerini de belirginleştirmektedir (Moscovici, 1984; 1988). Bu durum katılımcıların basitçe kişisel ihtiyaçlarını dile getirdikleri bir sosyal gerçeklikten farklı olarak, bir bağlam içinde, deyim yerindeyse dört bir yanı kuşatmış güçlü sosyal ve politik bir sistemin bileşenleri içinde beklenti ve ihtiyaçlara işaret etmektedir. Söz gelimi bu tür bir sistemin “arzu ettiği” biçimde, üç katılımcı grubu bir cezalandırma sisteminin gerekliliği konusunda uzlaşmaktadırlar. Aynı zamanda bu kez sistemin “müsaade ettiği” ölçüde, diğer bir deyişle sistemin var olan temel işleyişi değiştirmeden fakat kontrol edilebilir talepleri meşru gördüğünü ima etmesiyle; hapishane deneyimi olan katılımcılar aslında hapishaneleri işlevsiz kurumlar olarak gördüklerini ifade etmektedirler. Bir ikilem olarak görülebilecek bu durum, aslında bir bağlam ya da sosyal ve politik bir sistem vurgusuyla anlaşılır olmaktadır. Bireyselliği aşan bu sistemik unsurlar bireylere bir yandan adeta cezalandırma sisteminin mutlaka olması gerektiğini, aksi durumda daha kötü bir dünyada yaşayacaklarını, diğer yandan ise reformist bir perspektifle cezalandırma sistemi içindeki “küçük” aksaklıkları düzelterek var olan işleyişin devam ettirilmesi gerekliliğini ima etmektedir. Bu ima hem hapishanelerin olması gerektiğini hem de işlevsiz olduklarını ifade etmeyi olanaklı kılıyor gibi görünmektedir. Dahası, hapishane deneyimi olan katılımcıların önemli bir kısmının siyasi gerekçelerle hapishaneye girip çıktıkları düşünüldüğünde, yukarıda işaret edilen sistemin dezavantajlı durumlarını hem bilen hem de deneyimleyen kimseler olmalarından dolayı, disipline edici bir kurum olarak hapishanelerin mahpusları rehabilite etme, suçtan caydırma işlevlerinin aslında olmadığını düşünceleri şaşırtıcı değildir (Foucault, 1992). Dolayısıyla hapishane temsilleriyle kurulan ve sürdürülen bu farklı sosyal gerçekliklerin kendilerinden daha kapsayıcı bir sistem içinde var oldukları önemle vurgulanmalıdır.

Bilişsel haritaların sonuçlarında, yarı-yapılandırılmış görüşmelerin sonuçlarına kıyasla, daha fazla mekânsal unsurlar ifade edilmiştir. Bu mekânsal unsurlar sosyal temsiller olarak çerçevelenmiştir, ayrı olarak “mekânsal temsiller” şeklinde ele alınmamıştır. Mekânsal temsiller olarak değerlendirilebilecek (örn. koğuş, hücre, lavabo gibi hapisanenin makro ve mikro mekânsal bölümleri) içerikler, bütün katılımcı gruplarında ortak bir şekilde ve öne çıkan sıklıklarda ifade edilmiştir. Bu çizimler söz konusu temsillerin katılımcılarca paylaşıldığına, onların kişisel deneyimlerini aşan bir nitelikte olduğuna işaret etmektedir. Bilişsel haritalarda, ayrıca, yarı-yapılandırılmış form uygulamasına kıyasla, mahpus hâlleri daha açık bir şekilde gösterilebilmiştir. Bu durum bilişsel haritalamanın, durumsallığı yani mahpusların niteliklerini ve içinde buldukları fiziksel ve sosyal koşulları açığa çıkartabilmek için elverişli bir teknik olduğunu desteklemektedir (Arruda, 2014; 2015).

Bilişsel haritaların sonuçları bir bütün olarak ve küçük ölçekte değerlendirildiğinde, katılımcıların hapisane temsilleri daha çok hapisanelerin mekânsal özellikleri, hapisane deneyimleri ve gözlemleriyle inşa edilmektedir. Her üç gruptan katılımcılar, hapisanelerin mekânsal özelliklerini (örn., koğuş, avlu, hücre gibi) öne çıkarma açısından ortaklaşmaktadır. Bu durum, herhangi bir belirli mekânın çizilmesi istendiğinde ortaya çıkabilecek genel bir ortaklıktan besleniyor gibi görünmektedir. Ancak aynı zamanda Türkiye’deki bazı eski hapisanelerin müzeye çevrilmesi (örn., Ulucanlar Cezaevi Müzesi), film, dizi ve belgesel gibi görsel üretimlerde hapisane mekânlarının gerçeğe yakın özelliklerle izleyicilere sunulması, hapisanedeki mahpusların yazılı basında haber ve röportajlarının yer alması gibi faktörlerin bu ortaklığı hapisane deneyimi olmayan katılımcılar için daha anlaşılır kılmaktadır. Hapisane deneyimi olan katılımcılar için ise hapisanelerin fiziksel mekân olma özellikleri, beklenebileceği üzere, daha çok birincil/doğrudan deneyime dayanmaktadır. Bu noktada hapisane deneyimi olan katılımcılar ile hapisane deneyimi olmayıp mahpus yakını olan katılımcıların çizimlerini yaparken hayal ettikleri hapisane çevrelerinin ortak olmayışı, temsillerdeki farklılaşmada belirleyici rol oynamış olabilir.

Bilişsel haritaların sonuçları daha büyük bir ölçekte değerlendirildiğinde ise hapisane temsillerinin iç-dış ayrımı ile örgütlendiği düşünülmektedir. Hapisane ile hapisane dışı dünya mekânsal, duygusal ve deneyime dayalı birtakım açık belirteçlerle gösterilmektedir. Örneğin mekânsal olarak hapisanenin içi ile dışarıyı belirgin biçimde duvarlar, parmaklıklar, tel örgüler ve kapılar gibi ayırıcılarla vurgulanmaktadır. Bu sonuç, kamusal bir mekân olarak Kültürpark İzmir temsillerinin incelendiği bir çalışmanın bu konuyla ilgili sonuçlarıyla benzerlik taşımaktadır. Bu çalışmada Kültürpark İzmir’in kent içinde merkezi bir yerde olmasına rağmen, katılımcılarca genellikle belirgin giriş kapıları ve sınır belirten çizimlerle ifade edilmesi, Kültürpark İzmir kamusal mekânının zihinlerde iç-dış ayrımı ile temsil edildiğini göstermektedir (Karakuş ve Göregenli, 2008). Her iki mekân (hapisaneler ve Kültürpark İzmir) kendi içinde bütünlüklü ve dışarıdaki mekânlardan ayrı ve izole olarak algılanmaktadır. Benzer şekilde hapisanelerin içi olumsuz duygular ve deneyimler ile (örn., korku, işkence, zulüm gibi), dışarıyı ise tersine olumlu duygular ile (örn., mutluluk, özgürlük, güven, huzur gibi) ifade edilmektedir. Bütün bu sonuçlar hapisanelerin hem mekânsal hem de duygusal ve deneyime dayalı özelliklerinin yüksek düzeyde belirgin olmasıyla ilgili görünmektedir.

Bilişsel haritalardaki mekânsal özelliklerin ortaklığına rağmen, hapishanelerin katılımcılar üzerindeki duyguları ve anlamları farklılaşmaktadır. Örneğin çalışmamızda, hapishane deneyimi olmayan ancak mahpus yakını olan katılımcıların haritalarında zaman, fotoğraf, telefon gibi bekleme, haber alma gibi temalarla ilgili nesnelere yönelik vurguları, diğer gruptaki katılımcılara kıyasla daha belirgindir. Bu durum mahpus yakınının mekânsal bir birim olarak hapishaneleri sıra, özlem gibi uzakta olma, kavuşamama duyguları üzerinden anlamlandırılmasıyla ilgili görünmektedir.

Bilişsel haritalarda hapishane deneyimi olan katılımcılar ile hapishane deneyimi ve mahpus yakını olmayan katılımcıların mahpus hâllerine yönelik çizimleri ortaklaşmaktadır. Ancak hapishane deneyimi olan grupta yaşanmışlığa işaret eden *gerçek* deneyimlerin (örn., özlem duyan, volta atan, nakledilen mahpus gibi); hapishane deneyimi ve mahpus yakını olmayan grupta ise daha çok film, dizi ve belgesellerde *sunulan* mahpus deneyimlerinin (örn., mektup yazan, boncuk işi yapan gibi) ifade edildiği görülmektedir. Özellikle hapishane deneyimi olan katılımcıların sonuçları, mekâna ilişkin deneyimin doğası, o mekânda yapılan davranışlar, bu davranışlara dair duygusal değerlendirmeler, duygusal deneyimler (örn., dokunma, iştme, koklama gibi), mekânda bulunma süresi gibi belirli deneyim-davranış-değerlendirme süreçleriyle ilişkili görünmektedir (Beck ve Wood, 1976; Ohta 2001).

Çalışma bulgularına dayanarak, hapishanelerin sadece mekânsal özelliklerinde basit modellerle yapılabilecek değişimlerle dahi mahpusların psikolojik hâlleri ve sosyal ilişkilerinin olumlu yönde dönüştürülmesi mümkün olabilir. Bu kapsamda, mahpuslar arasında eşit sosyal ilişkileri kolaylaştıran ve hiyerarşiyi azaltan mekânsal düzenlemeler cezalandırma edimiyle amaçlanan sonuçları (örn., rehabilitasyon, suçtan caydırma) kolaylaştırabilecektir. Özellikle hapishane deneyimi olan katılımcıların hapishanelerin amacı ve işlevi konusundaki “sözde rehabilitasyon,” “korkutma,” “baskı,” “susturma,” “işlevsiz ve amaçsız yer” gibi temsilleri göz önüne alındığında, mekânsal düzenlemelerin ne kadar önemli olabileceği fark edilecektir. Benzer şekilde, bu gruptaki katılımcıların ideal hapishanelerin mekânsal olarak nasıl olması gerektiğine dair temsillerindeki “fiziksel şartların iyi olması,” “toprakla iç içe olma” gibi öneriler, bu hususun önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

Çalışmanın örnekleme, kolay, kartopu ve amaçlı örneklemeyle dayalı olarak sınırlı sayı ve profildeki katılımcılardan meydana gelmektedir. Bu nedenle örneklemin hapishane temsilleri Türkiye’deki insanları bütünüyle temsil etmemektedir. Diğer taraftan hapishane deneyimi olan katılımcıların önemli bir kısmı siyasi gerekçelerle hapishaneye girip çıkmış katılımcılardan oluşmaktadır. Bu katılımcı grubunda erkek katılımcı sayısı belirgin olarak öne çıkmaktadır. Buna göre, sonraki çalışmalarda farklı suç türlerinden hapishane deneyimi olan katılımcılara yer verilebilir. Ayrıca, hapishane deneyimi olan kadın, trans ve LGBTİ+ ve çocuk-ergen katılımcılara has örneklemlere odaklanma hedefi güdülebilir. Buna ek olarak, hapishanede geçirilen süre ve hapishane koşulları gibi belirli değişkenler göz önünde bulundurulabilir. Son olarak, bu çalışmada veri toplama aşamasında önce katılımcılar tarafından kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu doldurulmuş, sonrasında bilişsel haritalama uygulamasına geçilmiştir. Dolayısıyla katılımcıların bilişsel haritalama uygulaması öncesinde hapishanelere yönelik çağrışımlarının tetiklenmesinin

bilişsel haritalardaki çizimlerini ne denli etkilediği bilinmemektedir. Sonraki benzer tasarımı çalışmaları uygulama sırasını değiştirmeleri bu konuda daha fazla bilgi edinilmesine katkı sunabilir.

Teşekkür: Çalışmanın başlangıç aşamalarındaki desteği için Feyzan Tuzkaya'ya teşekkür ederiz.

Etik Kurul Onayı: Araştırma Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliğine (2004) uygun şekilde birbirleri arasında uygulama tutarlılığının sağlandığı üç araştırmacı tarafından yüz yüze 2017-2018 yıllarında gerçekleştirilmiştir.

Bilgilendirilmiş Onam: Çalışma için tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- M.K., S.K., R.Y.; Veri Toplama- M.K., S.K., R.Y.; Veri Analizi/Yorumlama- M.K., S.K., R.Y.; Yazı Taslağı- M.K., S.K., R.Y.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- M.K., S.K., R.Y.; Son Onay ve Sorumluluk- M.K., S.K., R.Y.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgments: We thank Feyzan Tuzkaya for her support in the initial stages of the study.

Ethics Committee Approval: The research was conducted face to face in 2017-2018 by three researchers, ensuring consistency of application among each other, in accordance with the Turkish Psychologists Association Ethical Directive (2004).

Informed Consent: Informed consent was obtained from all participants for the study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- M.K., S.K., R.Y.; Data Acquisition- M.K., S.K., R.Y.; Data Analysis/Interpretation- M.K., S.K., R.Y.; Drafting Manuscript- M.K., S.K., R.Y.; Critical Revision of Manuscript- M.K., S.K., R.Y.; Final Approval and Accountability- M.K., S.K., R.Y.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declare that this study has received no financial support.

Kaynakça / References

- Adorno, T., Frenkel-Brunswick, E., Levinson, D. ve Sanford, N. (1950). *The authoritarian personality*. Harper.
- Aktaş, V., Cirihinioğlu, F. ve Özkan-Öner, B. (2004). Türk örnekleminde avukat olan ile olmayanların adalete ve Türkiye'deki hukuk sistemine ilişkin sosyal temsilleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 21(2), 61-80.
- Altaş, Ü. (2007). *Haber alma hakkı ve medya: Cezaevi operasyonları örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Altemeyer, B. (1981). *Right-wing authoritarianism*. University of Manitoba Press.
- Altemeyer, B. (1996). *The authoritarian specter*. Harvard University Press.
- Arruda, A. (2015). *Image, social imaginary and social representations*. G. Sammut, E. Andreouli, G. Gaskel ve J. Valsiner. (Ed.), *The Cambridge handbook of social representations* içinde (s. 128-142). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781107323650.012>
- Arruda, A., Banchs, M. A., de Alba, M. ve Permanadeli, R. (Ed.). (2014). Social imaginary and social representations of Brazil [Special Issue]. *Papers on Social Representations*, 23(2), 13.1-13.23.
- Aygül, H. H., Çelik, G. ve Şensoy, A. F. (2018). Mahpus öğrencilerin benlik sunumları: Dramaturjik ilkeler, damga ve total kurum. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(45), 186-204.
- Balci, B. B. ve Korkmaz, L. (2020). Yas sürecine ilişkin sosyal temsiller üzerine niteliksel bir çalışma. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 8(16), 95-111. <https://doi.org/10.7816/nesne-08-16-07>
- Beck, R. J. ve Wood, D. (1976). Cognitive transformation of information from urban geographic fields to mental maps. *Environment and Behavior*, 8(2), 199-238. <https://doi.org/10.1177/001391657682003>
- Bollini, L. (2017). The urban landscape and its social representation. A cognitive research approach to rethinking historical cultural identities. *INTBAU International annual event* içinde (s. 834-842). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-57937-5_86
- Bronson, J. ve Berzofsky, M. (2017). *Indicators of mental health problems reported by prisoners and jail inmates, 2011-12* (Rapor No. NCJ 250612). Bureau of Justice Statistics.
- Bulut, M. (2008). Bir sosyal temsil araştırması: Medyada ve üniversite öğrencilerinde “töre”nin algılanışı. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(3), 63-78.
- Cochran, J. C. ve Mears, D. P. (2013). Social isolation and inmate behavior: A conceptual framework for theorizing prison visitation and guiding and assessing research. *Journal of Criminal Justice*, 41(4), 252-261. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2013.05.001>
- Çelik, N. (2019). *Kadın tutuklu hükümlülerin travma düzeyleri ve bilişsel çarpıtma şekillerinin toplum örneklemini ile karşılaştırılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Işık Üniversitesi.
- Demir, G. ve Demir A. (1998). Hükümlülerin psikiyatrik belirtiler yönünden değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13(41), 35-44.
- Downs, R. ve Stea, D. (1973). *Image and environment: Cognitive mapping and spatial behavior*. Aldine.
- Downs, R. M. ve Stea, D. (1977). *Maps in minds: Reflections on cognitive mapping*. Harper & Row.
- Facer-Irwin, E., Blackwood, N. J., Bird, A., Dickson, H., McGlade, D., Alves-Costa, F. ve MacManus, D. (2019). PTSD in prison settings: A systematic review and meta-analysis of comorbid mental disorders and problematic behaviours. *PLoS One*, 14(9), e0222407. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0222407>
- Flórez, J. F. (2021). The effect of mass incarceration on criminality in Colombia. *International Journal for Crime, Justice and Social Democracy*, 10(2), 15-33. <https://doi.org/10.5204/ijcjsd.1644>
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu* (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Yayınevi. (Orijinal çalışma basım tarihi 1975).
- Gamman, T. (1995). Hazardous health effect of isolation. A clinical study of 2 groups of persons in custody. *The Journal of the Norwegian Medical Association*, 115(18), 2243-2246.

- Göregenli, M. (1985). *Kentsel alanların algılanması ve kentsel imajlar*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi.
- Göregenli, M. (2003, 6 Eylül). Cezaevleri ve bilimsel gerçekler. *Bianet*. <https://bit.ly/3etHBYE> adresinden erişilmiştir.
- Göregenli, M. (2015). *Çevre psikolojisi: İnsan-mekân ilişkileri*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Görgülü, T. ve Tutarel-Kışlak, Ş. (2014). Erkek hükümlü ve tutukluların boyun eğici davranışları, depresyon ve intihar olasılıkları. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 51, 40-45 <https://doi.org/10.4274/npa.y6563>.
- Graffam, J. ve Shinkfield, A. J. (2012). The life conditions of Australian ex-prisoners: An analysis of intrapersonal, subsistence, and support conditions. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 56(6), 897-916. <https://doi.org/10.1177/0306624X11415510>
- Gün, G. (2016). Türkiye Sineması'nda hapsedilmişliğin güncel temsilleri: Abluka ve Sarmaşık. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 24, 101-118. <https://doi.org/10.16878/gsuilet.258973>
- Haney, C. (1993). Infamous punishment: The psychological effects of isolation. *National Prison Project Journal*, 8(2), 3-21.
- Joffe, H. ve Yardley, L. (2004). Content and thematic analysis. D. F. Marks ve L. Yardley (Ed.), *Research methods for clinical and health psychology* içinde (s. 56-68). Sage.
- Karakartal, D. (2019). Cezaevinde yatan mahkûmlara sunulan psiko-sosyal destek hizmetlerinin incelenmesi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 5(10), 207-222.
- Karakuş, P. ve Göregenli, M. (2008, 20-25 Temmuz). *The place attachment and the mental representations of a public space in a Turkish big city* [Sözlü bildiri]. 29. Uluslararası Psikoloji Kongresi, Berlin, Almanya.
- Kızmaz, Z. (2007). Cezaevinin ve hapsedmenin suçu engellemedeki etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 44-69.
- Kury, H., Ferdinand, T. N. ve Obergfell-Fuchs, J. (2003). Does severe punishment mean less criminality? *International Criminal Justice Review*, 13(1), 110-148. <https://doi.org/10.1177/105756770301300106>
- Lynch, K. (1960). *The image of the city*. MIT Press.
- Maktav, H. (2017). Türkiye sinemasının cezaevleri. *Sinecine: Sinema Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 7-38. <https://doi.org/10.32001/sinecine.536701>
- Merçil, İ. (2018). "İçerisi" ile "dışarı" arasında mahpus yakınları. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 374-411.
- Milgram, S. ve Jodelet, D. (1976). Psychological maps of Paris. H. Proshansky, W. Ittelson ve L. Rivlin (Ed.), *Environmental psychology: People and their physical settings* içinde (s. 104-124). Holt, Rinehart & Winston.
- Moscovici, S. (1963). Attitudes and opinions. *Annual Review of Psychology*, 14, 231-260. <https://doi.org/10.1146/annurev.ps.14.020163.001311>
- Moscovici, S. (1973). Foreword. C. Herzlich (Ed.), *Health and illness: A social psychological analysis* içinde (s. ix-xiv). Academic Press.
- Moscovici, S. (1984). The phenomenon of social representations. R. M. Farr ve S. Moscovici (Ed.), *Social representations* içinde (s. 3-69). Cambridge University Press.
- Moscovici, S. (1988). Notes towards a description of social representations. *European Journal of Social Psychology*, 18, 211-250. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420180303>
- Moscovici, S. (2000). The phenomenon of social representations. G. Duveen (Ed.), *Social representations: Explorations in social psychology* içinde (s. 18-77). Polity Press.
- Ohta, H. (2001). A phenomenological approach to natural landscape cognition. *Journal of Environmental Psychology*, 21(4), 387-403. <https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0233>
- Osmond, H. (1959). The relationship between architect and psychiatrist. C. E. Goshen (Ed.), *Psychiatric architecture* içinde (s. 16-20). American Psychiatric Association.

- Özsoy, M. (2018). Foucaultcu bir iktidar analizi: Türkiye’de hapishanelerde iletişimsel süreçler. *İletişim*, 28, 257-277. <https://doi.org/10.16878/gsuilet.436055>
- Reicher, S. ve Haslam, S. A. (2006). Rethinking the psychology of tyranny: The BBC prison study. *British Journal of Social Psychology*, 45(1), 1-40. <https://doi.org/10.1348/014466605X48998>
- Richards, B. (1978). The experience of long-term imprisonment. *British Journal of Criminology*, 18, 162-169. <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.bjc.a046888>
- Sommer, R. (1969). *Personal space: The behavioral basis of design*. Prentice-Hall.
- Şah, U. (2011). Türkiye’deki gençlerin cinsel yönelimlere ilişkin sosyal temsilleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 14(27), 88-99.
- Tavani, J. L., Zenasni, F. ve Pereira-Fradin, M. (2009). Social representation of gifted children: A preliminary study in France. *Gifted and Talented International*, 24(2), 61-70. <https://doi.org/10.1080/15332276.2009.11673530>
- Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği (2004). <https://psikolog.org.tr/belgeler/etik-yonetmeliqi-qbf8w.pdf>
- Tolman, E. (1948). Cognitive maps in rat and men. *Psychological Review*, 55, 189-208. <https://doi.org/10.1037/h0061626>
- Wylie, L. ve Forest, J. (1992). Religious fundamentalism, right-wing authoritarianism and prejudice. *Psychological Reports*, 71, 1291-1298. <https://doi.org/10.2466/pr0.1992.71.3f.1291>
- Zimbardo, P. G. (2004). A situationist perspective on the psychology of evil: Understanding how good people are transformed into perpetrators. A. G. Miller (Ed.), *The social psychology of good and evil* içinde (s. 21-50). The Guilford Press.
- Zümrüt, N., Şen, S., Rodop, A. B. ve Arslan, S. (2020). Psikopat kavramının Türkiye’deki sosyal temsilleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 45(7), 492-509. <https://doi.org/10.29228/SOBIDER.42913>

Atıf Biçimi / How cite this article

Karasu, M., Yeşilyaprak, R. ve Karlıdağ, S. (2024). Hapishanelere yönelik sosyal temsillerin incelenmesi: Deneyim, mekan ve gündelik üretimler. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 44(1), 34-57. <https://doi.org/10.26650/SP2021-1014200>

Psychometric Features of The Turkish Version of the Negative Mood Regulation Scale

Olumsuz Duygu Düzenleme Beklentileri Ölçeği Türkçe Formunun Psikometrik Özellikleri

Ayşe Altan Atalay¹ , Yasemin Sohtorik İlkmen²

¹ Assoc. Prof. Dr., Kadir Has University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Department of Psychology, İstanbul, Türkiye

² Asisst. Prof. Dr., Boğaziçi University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology, İstanbul, Türkiye

ABSTRACT

Negative mood regulation expectancies (NMRE) constitute a construct that explains individual beliefs and degree of confidence in the ability to address negative emotions. The significance of this concept is that it is a meta-emotion regulation variable that functions as a resilience factor. Based on social learning theory (Rotter 1954), scholars proposed that believing that one exerts control over life events (e.g., through thoughts and actions) may be relatively beneficial when addressing difficult emotions. Such expectancies give the impression that one possesses the resources necessary for coping and, thus, alleviate subjectively felt distress. The NMRE scale, which was constructed to measure individual differences in NMRE, has been adapted to different languages and examined in terms of factor structure, reliability, and validity. The current study aims to examine the psychometric characteristics of the NMRE Scale (Catanzaro & Mearns, 1990) in the Turkish context. A total of 399 (female: $n = 271$, 68%) participants completed the NMRE scale along with measures of emotion regulation, learned resourcefulness, and self-efficacy as well as depression and anxiety. All scales and tests were administered face-to-face. The findings yielded a two-factor structure, namely, positive and negative expectancies, and provided support for the reliability (internal consistency and test-retest reliability with a five-week time interval) of the measure. Additionally, high scores for NMRE were positively associated with emotion regulation, learned resourcefulness, and self-efficacy, whereas they were negatively associated with depression and anxiety. Furthermore, NMRE scores explained the variance in depression and anxiety scores above and beyond emotion regulation, learned resourcefulness, and self-efficacy, which provides support for its incremental validity. Furthermore, the study found that the additional variance explained is due to the subscores for negative expectations. The overall results provided evidence for reliability and validity, which makes the NMRE scale appropriate for use in research settings.

Keywords: Negative mood regulation expectancies, self-efficacy, learned resourcefulness, emotion regulation, psychological distress

Corresponding Author: Yasemin Sohtorik İlkmen **E-mail:** sohtorik@bogazici.edu.tr

Submitted: 28.02.2022 • **Revision Requested:** 22.08.2022 • **Last Revision Received:** 16.09.2023 • **Accepted:** 16.09.2023

Published Online: 02.04.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Negative mood regulation expectancies (NMRE) are concerned with the degree of individual confidence in one's ability to address unpleasant emotions (Catanzaro & Mearns, 1990). It is conceptualized based on the social learning model (Rotter, 1954), which suggests that believing that one exerts control over life events (e.g., through thoughts and actions) may be relatively beneficial while addressing difficult emotions. Such expectancies give the impression that one possess the resources necessary for coping and, thus, alleviate the subjectively felt distress. In other words, NMRE are conceptualized as a meta-emotion regulation variable, because mood regulation expectancies require the capacity to perceive and evaluate the levels of the effectiveness of one's emotion regulation strategies (Catanzaro & Mearns, 2016). Furthermore, they appear to be relatively stable across situations (Catanzaro & Mearns, 2016). Catanzaro and Mearns (1990) proposed that NMRE are a resilience factor, because having a strong confidence in one's capacity for coping is considered to make an individual ready to address negative life events and difficult emotions (Wang et al., 2019). According to Catanzaro and Mearns (1990), confidence in the effectiveness of previously existing coping mechanisms is attributable to the selection of adaptive coping strategies, because people tend to perceive a situation as manageable and, thus, do not feel overwhelmed. Specifically, research consistently illustrates that high levels of NMRE were associated with active and problem-focused coping, whereas low levels were related to avoidant coping (Hemenover & Harbke, 2019; Kassel et al., 2000; Kirsch et al., 1990; Shepherd-McMullen et al., 2015; Wang et al., 2019).

Catanzaro and Mearns (1990) developed the NMRE scale to measure individual differences in NMRE. The scale has been translated into various languages, including Turkish (Kaymakçioğlu, 2001). However, studies that examine the factor structure of the Turkish version of the scale have been lacking. Furthermore, no validity information is available for this version. Given that recent research findings associate NMRE with resilience (Shepherd-McMullen et al., 2015), measuring this variable using reliable and valid instruments is imperative. The current study aims to contribute to the coping literature by examining the psychometric features of the Turkish version of the NMRE scale.

NMRE and Related Constructs

The relationship between NMRE and emotional distress is well established (Catanzaro, 1996; Mazur-Socha & Przepiórka, 2021; Sung et al., 2012). Studies consistently reveal that NMRE are significantly negatively associated with various types of emotional distress such as anxiety (Catanzaro, 1996; Çakar, 2012), job-related stress (Mearns & Mauch, 1998), posttraumatic stress disorder symptomatology (Kulkarni et al., 2013), and depression (Kassel, et al., 2000; Mearns et al., 2016; Wang et al., 2019). These findings indicate that individuals who report high levels of confidence in the effectiveness of their negative mood regulation skills report such problems less frequently. Furthermore, low levels of NMRE were found to predict problem drinking behavior among college undergraduates (Kassel & Unrod, 2000) and poor quality of life among people diagnosed with social phobia (Sung et al., 2012) in addition to suicidal behavior and nonsuicidal self-harm among college students (Tresno et al., 2012). Similarly, therapeutic interventions that improve NMRE appear significantly related to better psychological wellbeing (Backenstrass et al., 2006; Cloitre et al., 2010).

The literature indicates that NMRE were used with the objective of assessing emotion

regulation capacities (Grant et al., 2018; Hemenover & Habke, 2019). Although high levels of NMREs are associated with the less frequent use of maladaptive strategies for emotion regulation (Brockmeyer et al., 2012) and the more frequent use of adaptive strategies (Berking et al., 2012), studies do not report perfect correlations between NMRE and measures of emotion regulation (Gratz & Roemer, 2004; Pfeiffer et al., 2012). In other words, despite the conceptual overlap, NMRE are distinct from typical emotion regulation strategies that are used to address negative emotions encountered in daily life. Specifically, NMRE emphasize individual differences in the expectations of people in addressing negative emotions instead of the actual emotion regulation strategies being used (Catanzaro & Mearns, 1990; 2016).

Self-efficacy is another construct that bears conceptual similarities with NMRE (Altan-Atalay, 2020; Backenstrass et al., 2006; Laurent et al., 2019), because both concepts refer to the perception of self-competence (Maddux & Kleiman, 2018). Parallel to NMRE, self-efficacy is related to whether or not individuals predict that they can modify certain aspects of their environment and control their lives instead of the actual skills they employ to reach the desired outcomes (Bandura, 1986). Especially, outcome expectancies, which refer to “the belief that certain behaviors will lead to certain outcomes” (Sherer, 1982, p. 663), are similar to the essence of NMRE. Similar to NMRE, high levels of self-efficacy are linked to low degrees of psychological distress, which emphasizes its potential to function as a protective factor (Hoeltherhoff & Chung, 2020). Nevertheless, the two concepts can be distinguished from each other on the basis of Bandura’s (1986) conceptualization of expectancies. Specifically, according to Bandura (1986), self-efficacy is indicative of one’s estimates of the capacity to act in a certain (and desired) manner when necessary. He defines expectancy as confidence in the effectiveness of behaviors performed to reach the desired outcome, which indicates that expectancy also involves anticipation of obtaining a good outcome from engaging in an action. Backenstrass et al. (2010) reported a significantly moderate association between NMRE and self-efficacy, which highlights that the two constructs are conceptually different from each other despite their similarities.

Learned resourcefulness is a resilience-related construct, which poses potential associations with NMRE (Guloglu, 2017). Rosenbaum (2000) defined learned resourcefulness as possessing a repertoire of coping skills, including problem solving, delay of gratification, and positive self-talk in addition to awareness of the difficulty of obtaining change, because it requires excessive effort and commitment. Available research posited that learned resourcefulness is linked to low levels of anxiety and depression (Guloglu, 2017; Guo et al., 2019; Hamamura & Mearns, 2019; Huang et al., 2018). Although none of the existing studies tested the association between NMRE and learned resourcefulness, they are significantly associated with adaptive coping strategies (Ronen & Rosenbaum, 2010) and psychological distress measures (Chen et al., 2014). Thus, assessing this concept is important in testing the validity of the NMRE scale. Given this theoretical background, the subsequent text provides a description of the scale and its psychometric features and adaptation studies in different languages.

The NMRE Scale

The NMRE scale, which was developed by Catanzaro and Mearns (1990), is designed to assess individual differences in the expectations of people in addressing negative emotions. It is a measure of one's belief in the effectiveness of the strategies they use in the down-regulation of negative mood states (Catanzaro & Mearns, 2016). The NMRE scale is composed of 30 items that begin with the phrase ("When I'm upset, I believe that . . ."). The scale involves items for assessing individuals beliefs in the effectiveness of cognitive strategies (e.g., "Telling myself it will pass will help me calm down"), behavioral strategies (e.g., "I can do something to feel better"), and general beliefs (e.g., "I'll be upset for a long time") in their mood regulation skills (Catanzaro & Mearns, 1990). Although the NMRE scale was designed to assess thoughts about one's negative mood regulation skills, it is also used to assess coping self-efficacy (Altan-Atalay, 2020; Bardeen & Fergus, 2019; Clauss et al., 2019) and emotion regulation capacities (Grant et al., 2018; Hemenover & Habke, 2019) in research settings.

Given the significance of NMRE in emotion regulation and robust evidence on the association between NMRE with psychopathology-related variables, scholars have translated and validated the NMRE scale in different languages (e.g., Mearns et al., 2016; Pfeiffer et al., 2012; Schneider et al., 2021). However, the literature reveals certain inconsistencies in its factor structure. In their original paper, Catanzaro and Mearns (1990) proposed a conceptualization of NMRE as composed of cognitive and behavioral-social components and a "general expectancies" subscale that covers overall beliefs regarding one's capacity for mood regulation. However, contrary to the original model proposed by Catanzaro and Mearns (1990), further analyses indicated a unidimensional structure with all subscales loading to the latent construct called generalized expectancies (Kirsch, et al., 1990). In line with this result, further research used the total score for the NMRE scale instead of subscale scores (Catanzaro, 1994; Creasey et al., 1999; Fergus & Bardeen, 2018; Kono & Mearns, 2013; Mearns et al., 2016). The psychometric qualities of the NMRE scale have been examined in different languages, which revealed mixed results regarding its factor structure. Although the Spanish (Pfeiffer et al., 2012), German (Backenstrass et al., 2006; 2010), Japanese (Mearns et al., 2016), and Brazilian (Schneider et al., 2021) versions yielded a unidimensional factor structure, the Polish (Grotkowski, 2022) version indicated the bifactorial structure of the NMRE scale, which are more and less optimistic. Furthermore, the Korean (Mearns et al., 2013) or Chinese (Wang et al., 2019) version did not report the factor structure of the scale. In light of these conflicting findings, one of the objectives of the current study is to evaluate the factor structure of the Turkish version of the NMRE scale.

Although various empirical studies (Akkuş & Peker, 2022; Altan-Atalay, 2020; Altan-Atalay & Sohtorik İlkmen, 2020) used the Turkish version of the NMRE scale, which was based on the adaptation by Kaymakçioğlu (2001), its psychometric characteristics and, especially, factor structure require examination. Notably, Kaymakçioğlu (2001), in addition to translating the scale into Turkish using the translation-back translation method, provided information only on the reliability and validity of the scale without testing its factor structure. Moreover, another study conducted on a Turkish sample (Bahadır, 2006) pointed to a four-factor structure (i.e., avoidance of negative emotions, active effort, confrontation,

and social support) as the best fit for the NMRE scale. Although a number of recent studies (e.g., Onat & Otrar, 2010; Turan et al., 2019) used this factor structure, the fact that it never appeared in other cultures indicated the need to conduct additional studies on the psychometric characteristics and factor structure of the scale. In this respect, the current study aims to investigate the psychometric characteristics of the NMRE scale. Notably, the study will explore the factor structure of the questionnaire using a Turkish sample. The NMRE scale is expected to produce adequate levels of internal consistency and test-retest reliability. Furthermore, the construct-related validity of the scale will be assessed by examining its correlations with the measures of emotion regulation, anxiety, depression, and generalized self-efficacy. Specifically, we expect the NMRE scale to exhibit significant negative correlations with the measures of maladaptive emotion regulation, anxiety, and depression and significant positive correlations with the measures of adaptive emotion regulation strategies, generalized self-efficacy, and learned resourcefulness, which will provide evidence for concurrent validity (Altan-Atalay & Sohtorik İlkmen, 2019; Gratz & Roemer, 2004; Pfeiffer et al., 2012; Ronen & Rosenbaum, 2010). Furthermore, previous studies utilized the scale to assess emotion regulation skills and self-efficacy (Altan-Atalay & Sarıtaş-Atalar, 2020; Hemenover & Habke, 2019), which makes understanding whether or not it can explain the variance in the measures of psychological distress over and above the variance explained by the aforementioned constructs necessary. Thus, the study tests for the incremental validity of the NMRE scale by examining the association between the scores for the NMRE scale and anxiety and depression beyond the variance explained by emotion regulation, self-efficacy, and learned resourcefulness. We expect that the scores will remain significantly associated with depression and anxiety even after controlling for the effects of emotion regulation, self-efficacy, and learned resourcefulness.

The study poses the following hypotheses:

H1: Scores for the NMRE scale will be positively correlated with (a) adaptive emotion regulation strategies, (b) self-efficacy, and (c) learned resourcefulness.

H2: Scores for the NMRE scale will be negatively correlated with (a) maladaptive strategies for emotion regulation, (b) anxiety, and (c) depression.

H3: Scores for the NMRE scale will be continue to be significantly associated with anxiety and depression even after controlling for the effects of emotion regulation strategies (adaptive and maladaptive), self-efficacy, and learned resourcefulness.

Method

Participants

The study recruited a total of 415 adults with ages ranging from 18 to 47 years ($M = 21.18$, $SD = 2.16$, $N = 280$ women, 68%). Among them, 96.7% ($N = 401$) were single, and 54.1% ($N = 225$) were living with their families during the data collection phase. Moreover, many were undergraduate students and, thus, completed high school (79.4%, $n = 330$) and were currently living in one of the big cities in Turkey (73.9%, $N = 307$). A total of 66 participants completed the scale in the retest phase. These participants were university students (50 women, 16 men) with ages ranging from 18 to 31 years ($M = 21.86$, $SD = 2.65$).

Instruments

The NMRE Scale

It is composed of 30 items and designed to measure beliefs regarding mood regulation (Catanzaro & Mearns, 1990). The items were rated using a five-point Likert-type scale with high scores representing high levels of confidence in the effectiveness of mood regulation abilities. Items begin with the same expression, “When I am upset, I believe that . . .” and example items include “I can feel better by treating myself something I like,” “Catching up with my work will help me calm down,” and “I’ll feel okay if I think about more pleasant times.” In the original scale, the total score is calculated by summing the items after reverse coding items 3, 5, 8, 9, 10, 11, 14, 18, 19, 21, 22, 24, 25, 27, 28, and 30 (Catanzaro & Mearns, 1990). Based on the total score, high scores indicate high levels of expectations for negative mood regulation. The authors reported good internal consistency and acceptable discriminant validity. The current study used the Turkish translation of the NMRE scale by Kaymakçioğlu (2001). The translation was conducted using the translation–back translation method, and the items were then evaluated by a psychology professor who is fluent in Turkish and English. This version of the instrument yielded good internal consistency (Cronbach’s $\alpha = .88$) and acceptable convergent and divergent validity; however, its factor structure and test–retest reliability were not assessed (Kaymakçioğlu, 2001).

Generalized Self-Efficacy Scale

Originally developed to measure self-efficacy expectations proposed by Bandura’s self-efficacy theory, the Generalized Self-Efficacy Scale (GSES) is a 17-item measure of beliefs regarding the ability to master tasks (Sherer et al., 1982). Each item is evaluated using a five-point Likert-type scale with high scores referring to high levels of self-efficacy beliefs. The original version of the GSES has been documented to possess sound psychometric characteristics. Yıldırım and İlhan (2010) adapted the scale into Turkish, which yielded Cronbach’s α of .80 in addition to split half and test–retest reliabilities reported as .77 and .66, respectively. GSES was also able to distinguish between individuals with high and low levels of depression and anxiety, which supports its validity. In the current study, Cronbach’s α is .67.

Learned Resourcefulness Scale

Rosenbaum (1980) designed the Learned Resourcefulness Scale (LRS) to assess individual capacity to address difficult emotions using various strategies, such as self-instruction, to cope with emotional responses and to anticipate consequences. It is composed of 36 items rated using a six-point Likert-type scale with high scores indicating better learned resourcefulness skills. The scale exhibited adequate psychometric characteristics with Cronbach’s alpha values of .78 and .86 (measured on different samples) and moderate correlations with measures of locus of control and dysfunctional beliefs. Dağ (1991) adapted LRS to Turkish, which revealed a Cronbach’s α of .78 and concurrent validity evidence indicated by significant negative correlations with locus of control and symptoms of various psychological disorders. Cronbach’s alpha in the current study is .79.

Cognitive Emotion Regulation Questionnaire (CERQ)

Developed by Garnefski et al. (2001), the Cognitive Emotion Regulation Questionnaire (CERQ) is composed of 36 items rated using a five-point Likert-type scale and designed to

measure nine distinct strategies for cognitive emotion regulation, which are mainly grouped as adaptive and less adaptive strategies. Alpha reliabilities between subscales ranged from .63 to .83. Adaptive strategies were found to be negatively associated with depression and anxiety symptoms. Tuna and Bozo (2012) adapted the scale to Turkish with Cronbach alpha values ranging from .72 to .83. Similarly, the test–retest reliability coefficients of the CERQ subscales were between .50 and .70. In the current study, Cronbach’s alpha values are .85 and .82, respectively. Composite scores for adaptive and maladaptive cognitive emotion regulation were used in the analyses following the procedures outlined by Vanderhasselt et al. (2014) instead of individual subscale scores.

Beck Depression Inventory-II

The study measured depression using the revised version of the Beck Depression Inventory-II (BDI-II) developed by Beck et al. (1996), which includes 21 items. Responses to each item range from 0 (not present) to 3 (severe). Cronbach’s alpha values for outpatients and nonclinical samples were .92 and .93, respectively. Test–retest reliability was found to be .93 over a week. The scale was significantly correlated with measures of depression ($r = .71$) and anxiety ($r = .47$). Kapci et al. (2008) adapted the Turkish version with internal consistencies of .90 and .89 for nonclinical and clinical groups, respectively. Test–retest reliability was .94. The researchers also reported satisfactory convergent and divergent validity. In the current study, Cronbach’s α reached .92.

Beck Anxiety Inventory

This scale is designed to assess the severity of anxiety symptoms and comprises 21 items (Beck et al., 1988). The Beck Anxiety Inventory (BAI) displayed good internal consistency (Cronbach’s $\alpha = .92$) and test–retest reliability ($r = .75$; with a one-week interval) in addition to good divergent and convergent validity. Ulusoy et al. (1998) adapted the Turkish version, which reached high internal consistency (Cronbach’s $\alpha = .93$) and good convergent and divergent validity. In the current study, the internal consistency measured using Cronbach’s alpha is .92.

Procedure

Data collection began after approval from the Yeditepe University Social Sciences Ethics Committee (approval no: 75078252-050.01-047, date: 08.03.2019). Furthermore, permissions were obtained from Catanzaro and Kaymakçioğlu in October 2019. The study was conducted face-to-face, and all measures were provided in a paper-and-pencil format. The participants were recruited via convenience sampling, such that voluntary psychology students distributed questionnaires among their friends, the majority of whom were university students. After reading and signing the informed consent form, participants completed the questionnaires in approximately 30 min. Participants who agreed to participate in the retest assessment ($n = 66$) were contacted five weeks after the original administration and completed the NMRE scale only. The participants did not receive any compensation.

Data Analysis

Data analyses were conducted using the IBM SPSS Statistics Version 26 (IBM Corp., 2016). Descriptive statistics were calculated, and variables were examined for normality,

linearity, and outliers. To examine the factor structure of the NMRE scale, the study conducted principal component analysis (PCA) on the 30 item scale with Promax rotation. As previously mentioned, the factor structure of the NMRE scale remains unexamined in the Turkish population, such that the study used PCA to reveal the latent variables in the scale. Promax rotation was implemented as a method of oblique rotation, because it enables correlations between factors/components, and it is a fast procedure for large data sets (Finch, 2006).

Internal consistency reliabilities were calculated after two factors were extracted with a total of 25 items loading significantly on two factors. To assess test–retest reliability, the study calculated Pearson’s r between scores for the NMRE scale at two time points with a five-week interval. To examine construct validity, the study also calculated zero-order correlations with measures of cognitive emotion regulation, learned resourcefulness, self-efficacy, anxiety, and depression using Pearson’s r . The incremental validity of the scale was examined by conducting a series of hierarchical regression analyses separately for depression and anxiety controlling for cognitive emotion regulation, learned resourcefulness, and self-efficacy.

Results

Prior to analysis, data were checked for missing values, normality, and linearity followed by the omission of univariate and multivariate outliers. Data from six participants were excluded due to a large number of missing values (greater than 10% missing based on the criteria set by Cohen and Cohen [1983]). Data from an additional eight were excluded due to their appearance as univariate or multivariate outliers. Thus, analyses were conducted with 399 participants with ages ranging from 18 to 47 years ($M = 22.17$, $SD = 2.98$, 271 women, 68%). The normality and linearity of the scores were within acceptable ranges (Tabachnick & Fidell, 2007).

Principal Component Analysis

The study conducted PCA with Promax rotation to explore the factor structure of the NMRE scale ($KMO = .89$, $\chi^2 = 3912.39$, $p < .001$). The initial analyses based on eigenvalues yielded an eight-factor solution. However, an examination of the scree plot and parallel analysis revealed that a three-factor explanation would be more suitable for the dataset. Thus, the same analysis was once again conducted by inducing a three-factor solution. The results of the items loading to different factors indicated that only two items (items 16 and 19) were loading to Factor 3. Given the item contents and the fact that the third factor lacked sufficient markers (only two items), we opted to conduct factor analysis by inducing a two-factor solution. The results of the third PCA indicated that the factors explained 31.66% of variance (23.99% and 7.67% for negative and positive expectancies, respectively). The factor loadings indicated that three items (i.e., 5, 17, and 22) lacked significant loadings to any of the factors (highest loadings of .25, .27, and .23, respectively). Thus, they were excluded on the basis of the recommendations of Tabachnick and Fidell (2007). We also omitted three other items (items 16, 19, and 20) to protect the conceptual clarity of the factors, because they exhibited significant loadings to both factors.

A second PCA was run following the exclusion of the aforementioned items ($KMO = .88$, $\chi^2 = 2986.18$, $p < .001$) with two factors explaining 35.65% of variance (26.93%

and 8.72% for Factors 1 and 2, respectively). Examination of the items loading to Factor 1 indicated that they are positively worded and corresponded to positive beliefs regarding the consequences of using previously existing regulation strategies. Alternatively, the second factor is related to the belief that one's strategies for addressing with difficult situations will be ineffective. Thus, the factors are named positive and negative expectancies, respectively. Table 1 presents the scale items, item–total correlations, and factor loadings.

Table 1. Factor Loadings, Common Variance and Item Total Correlations of the Scale Items

Factors and Items	Factor loading		Common Variance	r_{it}
	NE	PE		
<i>Negative Expectancies (Eigenvalue = 6.90, Variance Explained = 26.93)</i>				
24- Uzun süre kötü hissedeceğim. ^R	.76	-.05	.63	.66
14- Bu gidişle gerçekten depresyona gireceğim. ^R	.75	-.04	.59	.62
27- Kendim hakkında gerçekten kötü hissetmeye başlayacağım. ^R	.73	-.09	.62	.67
25- Bunu aklımdan çıkaramayacağım. ^R	.71	-.01	.51	.55
11- Beni gerçekten anlayan birini bulmak zor olacaktır. ^R	.70	.35	.37	.34
30- Eğer bir grup insanla berabersem kendimi kalabalık içinde yalnız hissedeceğim. ^R	.65	.09	.39	.46
8- Bu durumla ilgili bir şey yapmak için kendimi ikna edemeyeceğim. ^R	.54	.07	.32	.47
28- Sonunda her şeyin daha iyi olacağını düşünmek daha iyi hissetmeye yardımcı olmayacaktır. ^R	.51	.04	.22	.36
21- Problemi kafamda çözmeye çalışmak yalnızca daha kötü görünmesine neden olacaktır. ^R	.50	.01	.25	.37
3- Tüm yapabildiğim aynı sıkıntı içinde yuvarlanmaktadır. ^R	.46	-.19	.37	.53
18- Arkadaşların vereceği öğütler daha iyi hissetmeye yardımcı olamayacaktır. ^R	.36	.04	.21	.27
<i>Positive Expectancies (Eigenvalue = 2.11, Variance Explained = 8.72)</i>				
2- Daha iyi hissetmek için bir şeyler yapabilirim.	-.06	.73	.54	.58
6- Kendimi hoşlandığım bir şeye yönlendirerek, daha iyi hissedeceğim.	.13	.72	.45	.44
1- Genellikle kendimi neşelendirecek bir yol bulabilirim.	-.08	.70	.51	.57
26- Yaratıcı bir şeyler yaparak kendimi daha iyi hissedebilirim.	-.04	.58	.33	.46
29- Durumda mizahi bir yan bulabilir ve daha iyi hissedebilirim.	.07	.58	.29	.36
9- Durumun iyi yanını bulmaya çalışmakla kendimi daha iyi hissedeceğim. ^R	-.04	.56	.35	.46
7- Neden kötü hissettiğimi anladığım zaman kendimi daha iyi hissedeceğim.	.14	.55	.25	.28
15- Olayları nasıl ele alacağımı planlamak yardımcı olacaktır.	.02	.55	.27	.37
23- Arkadaşlarla yemeğe çıkmak yardımcı olacaktır.	.14	.54	.23	.29
4- Daha güzel zamanları düşünürsem kendimi daha iyi hissedeceğim.	-.01	.51	.25	.37
10- Uzun bir süre geçmeden kendimi sakinleştiribilirim. ^R	-.16	.48	.30	.45
13- Başka biri için güzel bir şey yapmak beni neşelendirecektir.	-.03	.46	.21	.36
12- Kendi kendime, geçeceğimi söylemek sakinleşmeye yardımcı olacaktır.	.12	.44	.26	.43
5- Başka insanlarla beraber olmak can sıkıcı olacaktır.				.32
16- Beni üzen şeyi kolayca unutabilirim.				.38
17- Geri kaldığım işlerimi yetiştirmeye çalışmak sakinleşmeye yardımcı olacaktır.				.29
19- Genelde zevk aldığım şeylerden zevk alamayacağım. ^R				.56
20- Rahatlamamın bir yolunu bulabilirim.				.60

Note. r_{it} : item-total correlations, PE: Positive expectancies, NE: Negative expectancies; Reverse items are indicated as R; items 5, 17, 22, 16, 19 and 20 were deleted.

Reliability

The study investigated the internal consistency of the NMRE scale and the Cronbach's alpha values of the factors to assess reliability. Cronbach's α values were .89 and .83 for the total NMRE scale and positive and negative expectancies, respectively. This result indicated that the scale achieved satisfactory levels of reliability. Moreover, test-retest reliability reached .76, .71, and .72 for total scores in the NMRE scale and negative and positive expectancies, respectively (with a five-week interval). This finding illustrates that scores in the NMRE scale are stable across time ($N = 66$).

Construct Validity

The study evaluated the construct validity of the scale by verifying its correlations with related constructs, including cognitive emotion regulation, learned resourcefulness, self-efficacy, anxiety, and depression. The results (Table 2) revealed that the NMRE scale exhibits significant positive associations with self-efficacy, learned resourcefulness, and adaptive emotion regulation strategies (such as accepting emotions, reappraisal, and positive refocusing), which support *H1a*, *H1b*, and *H1c*. These results indicate that people who are confident of their mood regulation capacities are likely to address negative emotions using healthy strategies. In addition, they possess a rich repertoire of behaviors that can be used to regulate difficult emotions; they believe that they have control over their environments, as indicated by high scores in learned resourcefulness and self-efficacy. High scores in the NMRE scale were also significantly associated with less frequent reliance on maladaptive strategies for cognitive emotion regulation (e.g., catastrophizing, rumination, and self-blame), which supports *H2a*. Lastly, regarding measures of anxiety and depression, the results displayed significant negative correlations, which demonstrates that individuals with high levels of NMRE are less likely to report high levels of anxiety and depression, which is consistent with *H2b* and *H2c*.

However, the factor scores of NMRE indicated that negative expectancies were significantly associated with low levels of self-efficacy, learned resourcefulness, and the tendency to use more adaptive strategies for emotion regulation. Conversely, this factor is positively correlated with anxiety, depression, and the inclination to use maladaptive strategies for emotion regulation. The results of the subscale of positive expectancies pointed to positive associations with self-efficacy, learned resourcefulness, and the adaptive use of strategies for emotion regulation. This subscale displayed a significant negative association with depression scores in addition to significant but weak negative correlations with maladaptive strategies for emotion regulation and anxiety. As presented in Table 2, age and sex are negatively correlated with negative and positive expectancies, respectively. Specifically, negative expectancies decreased with the increase in age, and being female was associated with positive expectancies.

Incremental Validity

The study tested the incremental validity of the NMRE scale through a series of hierarchical regression analyses. In both analyses, generalized self-efficacy, learned resourcefulness, and adaptive and maladaptive cognitive emotion regulation were included in the analyses in the first step followed by the entry of the factors of the NMRE scale (positive and negative expectancies) in the second step. The results of the first regression

Table 2. Descriptive Statistics, Reliability Coefficients and Zero-Order Correlations of NMRE Scale Scores with Other Constructs

	<i>M</i>	<i>SD</i>	α	2	3	4	5	6	7	8	9	Age	Sex
1 NMRE Scale	55.95	14.16	.89 (.76)	.86**	-.87**	.47**	.59**	.52**	-.39**	-.56**	-.32**	-.03	-.09
2 Negative expectancies	27.11	8.40	.83 (.72)		-.49**	-.44**	-.47**	-.43**	.49**	.58**	.38**	-.11*	.09
3 Positive expectancies	49.14	7.97	.83 (.71)			.38**	.57**	.53**	-.14*	-.37**	-.11*	.08	-.13*
4 Generalized self-efficacy	58.25	8.51	.67				.63**	.33**	-.28**	-.41**	-.17**	-.11*	-.06
5 Learned resourcefulness	112.85	17.29	.79					.53**	-.26**	-.43**	-.23**	.09	-.16**
6 ACER	69.77	12.41	.85						-.09	-.34**	-.12*	-.11*	-.05
7 MCER	45.12	9.96	.85							.45**	.42**	-.08	.04
8 Depression	12.97	10.47	.92								.53**	-.14**	.07
9 Anxiety	13.13	11.36	.92									-.10	-.13*

Note. * $p < .05$, ** $p < .001$; Sex: 1 = female, 2 = male; NMRE = Negative mood Regulation Expectancies; ACER = Adaptive Cognitive Emotion Regulation; MCER = Maladaptive Cognitive Emotion Regulation; Numbers in parentheses are test-retest reliabilities.

analysis, which was performed with depression scores as the outcome variable indicated that the variables entered in the first step explained 34% of variance with all scores exhibiting significant associations with scores for depression. Notably, although the frequent use of maladaptive strategies for emotion regulation appeared linked to high scores in depression, the other variables (generalized self-efficacy, learned resourcefulness, and adaptive emotion regulation) pointed to significant associations with scores for depression in the opposite direction. Lastly, among the factors of the NMRE scale, only negative expectancies continued to produce a significant positive association with depression, which indicates that the connection between NMRE and depression complaints exists even after controlling for the other variables. The findings for positive expectancies were nonsignificant (Table 3).

Table 3. Summary of Hierarchical Regression Analyses on the Association of NMRE and Other Variables with Depression and Anxiety

	Depression						Anxiety					
	R^2	ΔR^2	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>pr</i>	R^2	ΔR^2	β	<i>T</i>	<i>p</i>	<i>pr</i>
Step 1	.34*						.19*					
Generalized self-efficacy			-.17	-3.19	.00	-.16			-.02	-.31	.76	-.02
Learned resourcefulness			-.13	-2.17	.03	-.11			-.13	-1.98	.01	-.10
Adaptive cognitive emotion regulation			-.19	-3.88	.00	-.19			-.02	-.34	.74	-.02
Maladaptive cognitive emotion regulation			.35	8.18	.00	.38			.39	8.07	.00	.38
	$F(4, 395) = 48.62^{**}$						$F(4, 395) = 23.99^{**}$					
Step 2	.41**	.07**					.22**	.03*				
Positive expectancies			-.07	-1.26	.21	-.06			-.09	-1.46	.14	-.07
Negative expectancies			.33	6.10	.00	.29			.25	4.00	.00	-.20
	$F(6, 393) = 21.74^*$						$F(4, 393) = 8.53^{**}$					

* $p < .05$, ** $p < .001$

Table 3 indicates that when the same analysis was performed with anxiety scores as the outcome variable, the results indicated that parallel to the scores for depression, only negative and not positive expectancies were significantly associated with scores for anxiety after controlling for the other variables. These results indicate that negative expectancies

are associated with depression and anxiety over and above emotion regulation, self-efficacy, and emotion regulation, which supports *H3*.

Discussion

The main objective of the study was to test the factor structure of the Turkish version of the NMRE scale in a group of Turkish-speaking individuals in addition to confirming its concurrent validity and reliability, which was reported by Kaymakçioğlu (2001). Based on the current findings, the Turkish version of the NMRE scale yielded a two-factor structure, namely, positive and negative expectancies. Four items did not load on any factor, and two loaded on both factors and, thus, were omitted. The resulting 24-item scale displayed good reliability with both factors yielding satisfactory internal consistency scores. Furthermore, the two factors provided distinct information on the negative and positive beliefs of the effectiveness of one's mood regulation strategies. Consequently, researchers can use the scores of individual factors and the total NMRE scale of the Turkish version.

The factor negative expectancies mainly assesses individual beliefs regarding the ineffectiveness of one's existing mood regulation skills. Specifically, the items loading to this factor involve the idea that negative moods will prevail and even worsen, because one's efforts do not lead to improvement in the current mood state, which increases hopelessness and the sense of being stuck in a negative mood state. Alternatively, the factor positive expectancies taps into one's confidence in the idea that he/she will very easily address difficult emotions and eventually lead a peaceful life with limited interference from negative emotions. An assessment of the items loading to positive expectancies also involves a hopeful attitude toward the possible consequences of one's efforts at improving a negative mood state. Furthermore, examination of the variances explained by each factor revealed that negative expectancies explain a large portion of the NMRE scale than did positive expectancies. In other words, items that measure negative expectancies in one's ability to regulate unpleasant emotions are better indicators of the NMRE scale than those that reflect positive expectancies about negative mood regulation skills. The total score in the NMRE scale is indicative of general beliefs in the effectiveness of strategies used to address unpleasant emotions.

The bi-factor explanation indicated by the current results was also reported in the Polish adaptation of the NMRE scale (Grotkowski, 2022). A review of the factor loadings in the Polish scale reveals that the distribution of items among two factors overlaps with those in the current study. Grotkowski posited that the two factors supported by their data reflect the high and low ends of the construct of optimism, namely, low and high levels of optimism. Compared with the current study, low levels of optimism coincide with negative expectancies, while high levels of optimism coincides with positive expectancies. Taken together, these results imply that the positive and negative contents of the items are not mere reversals of the same statements. Instead, they represent distinct mood regulation expectancies. This finding regarding the two-factor structure of the scale was unexpected given that majority of its versions across languages, as well as the original English version, yielded a one-dimensional measure (Catanzaro & Mearns, 1990). In the original study, although Catanzaro and Mearns (1990) constructed the scale as consisting of three subscales, namely, general, behavioral, and cognitive emotion regulation strategies,

they concluded that the scale depicts a unidimensional factor structure, and the total score is a useful measure of mood regulation expectancies. In further works, they no longer referred to these three subscales (e.g., Mearns, 1991; Mearns et al., 2009). Further research with versions of the scale in various languages also yielded a single-factor solution (Backenstrass et al., 2008; Pfeiffer et al., 2012; Schneider et al., 2021; Wang et al., 2019). Whether or not this result offers a cultural underpinning needs exploration; however, authors adapting the scale in diverse cultures, including, German (Backenstrass, et al., 2008), Spanish (Pfeiffer et al., 2012), Chinese (Wang et al., 2019), and Brazilian (Schneider et al., 2021), report the unidimensional factor structure.

The results suggested that the NMRE scale is a reliable instrument for assessing expectancies of one's mood regulation skills among Turkish-speaking individuals. The results indicate satisfactory evidence for the internal consistency and test re-test reliability of the total score of the NMRE scale and its subscales. These findings on reliability are similar to those reported for the English version and for adaptation studies with German, Spanish, Chinese, Japanese, Korean, Brazilian, and Polish samples. These results demonstrate that the Turkish version of the NMRE scale displays adequate levels of reliability similar to the versions in other languages.

The present findings also provide evidence for the construct validity of the NMRE scale through its significant correlations with adaptive and maladaptive emotion regulation, self-efficacy, learned resourcefulness, anxiety, and depression. Notably, confirming the hypotheses, individuals with high levels of confidence in their mood regulation skills reported using adaptive emotion regulation skills more frequently in daily life when confronted with emotionally charged situations. In addition, in line with the expectations, the study observed an inverse relationship between NMRE and maladaptive strategies for cognitive emotion regulation, which indicates that the tendency to ruminate, blame the self and others, and catastrophize are less observed in individuals who believe that they can use various strategies to help them undergo negative emotions. Examining the factors separately, the correlations were also in the expected direction.

Furthermore, negative expectancies were associated with anxiety and depression over and above the actual emotion regulation strategies, which confirms the notions that, at the least, the negative expectancies dimension of NMRE is a metacognitive emotion regulation variable. It can remain associated with psychological distress independent of the actual strategies for emotion regulation habitually used by individuals. In other words, one's tendency to perceive one's emotion regulation repertoire as inadequate may be a robust predictor of psychological distress over and above other resources related to emotion regulation.

The differential contribution of negative versus positive expectancies for the NMRE scale provides several implications for researchers. Separately investigating the associations of negative and positive expectancies to the variables of mental health and psychological dysfunction is imperative. Based on the current findings, one may argue that the perceived lack of effective mood regulation strategies exerts an impact on one's vulnerability in psychopathology instead of one's confidence in the effectiveness of previously existing mood regulation strategies. In summary, the current findings put forward the idea that

negative expectancies represent the core of NMRE, and individuals with high levels of negative expectancies are at increased risk of anxiety and depression.

Moreover, high levels of confidence in the effectiveness of previously existing coping skills, as indicated by high scores in the NMRE scale, also emphasized significant connections with other variables associated with coping resources and confidence in the effectiveness of these skills. Notably and as expected, generalized self-efficacy and learned resourcefulness are positively associated with NMRE in general and positive expectancies in particular, which indicates that individuals with high levels of NMRE also perceive themselves as competent (high self-efficacy) and possess a wide variety of coping skills (high levels of learned resourcefulness). Conversely, the lack of confidence in one's capacity to lessen negative emotions, that is, negative expectancies, was significantly related to low levels of self-efficacy and learned resourcefulness. Especially, the significant association between NMRE and self-efficacy is in line with the previous research on and conceptualization of NMRE (Altan-Atalay, 2020; Backenstrass et al., 2006; Laurent et al., 2019), which highlights similarities between NMRE and coping-related self-efficacy.

Although previous studies did not assess any conceptual connections between NMRE and learned resourcefulness, the current results demonstrate that they are significantly associated with each other. Specifically, high levels of positive expectancies were associated with high levels of learned resourcefulness, while the opposite pattern was true for negative expectancies. This significant association between NMRE and learned resourcefulness becomes meaningful when considering the results of previous research on the link between NMRE and coping (Catanzaro & Mearns, 1990). Although the causal nature of this relationship is unclear, scholars proposed that NMRE are predictors and outcomes (Mearns & Cain, 2003) of adaptive coping strategies.

The finding on the relationship of NMRE with depression and anxiety being independent of other variables replicates the results of previous studies (Catanzaro et al., 2014; Davis et al., 2005). Moreover, the significant association of negative expectancies to the intensity of depressive symptoms and anxiety continued to exist over and above the impact of the other variables (self-efficacy, learned resourcefulness, and adaptive and maladaptive cognitive emotion regulation), which emphasizes that negative perceptions regarding the use of one's mood regulation skills may continue to be crucial even when individuals are generally equipped with the necessary coping skills and confidence in their skills. However, the effect size of NMRE in the prediction of anxiety scores is relatively low.

In conclusion, the current study indicates that the Turkish version of the NMRE scale is a reliable and valid instrument for assessment of expectancies regarding the outcomes of previously existing resources for coping with negative mood states. In addition to testing the internal consistency of the scale, which was translated by Kaymakçioğlu (2001), the current study builds up on it and provides evidence regarding the factor structure, test-retest reliability, and validity. However, the current study has its limitations in which the major one is the characteristics of the participants. The majority were university students in Istanbul and mainly aged in their early 20s. Although a few of them spent the early years of their lives in the rural and eastern provinces of Türkiye, caution should be practiced when generalizing the findings to the entire population. Similarly, an examination of the gender

distribution of the sample revealed that the total number of female participants was twice as many as that of the male participants ($N_{\text{women}} = 280, N_{\text{men}} = 135$), which restricts the external validity of the results. Future studies may assess measurement invariance across genders and age-related changes in the NMRE scale and its contribution to the development and maintenance of anxiety and depression. Further studies may also examine the factor structure obtained in the current study on other populations using confirmatory factor analysis. Moreover, the current study used healthy participants from the community, which may differ significantly from clinical populations; thus, future studies should test the validity of the NMRE scale on clinical populations. Furthermore, although within the acceptable range, the internal consistency coefficients are lower for generalized self-efficacy and learned resourcefulness, which may weaken the conclusions drawn from analyses. Thus, further studies may utilize the other adaptations of generalized self-efficacy scales (Özalp Türetgen & Cesur, 2007) that exhibit more sound psychometric characteristics. Finally, although the current study aimed to test the factor structure of the Turkish version of the NMRE scale, it made no further attempts to adapt it to the Turkish culture. Thus, future studies, following the footsteps of Mearns et al. (2013; 2016) can add other culture-specific items to better understand the aspects of NMRE specific to the Turkish culture.

In summary, the current findings provide evidence of the psychometric characteristics of the Turkish version of the NMRE scale, which is composed of 25 items. The findings indicate that the scale can be used in mainly research settings to assess confidence in one's capacity to address negative emotions. However, in contrast to the other versions of the NMRE scale, the results indicate that using the subscores for negative and positive expectancies in addition to the total score can yield detailed information regarding the separate contributions of positive and negative expectancies to mental health and wellbeing.

Ethics Committee Approval: Approval from the Yeditepe University Social Sciences Ethics Committee (approval no: 75078252-050.01-047, date: 08.03.2019).

Informed Consent: Informed consent was obtained from the participants.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author declare that this study has received no financial support.

References / Kaynaklar

- Akkuş, K., & Peker, M. (2022). Exploring the relationship between interpersonal emotion regulation and social anxiety symptoms: The mediating role of negative mood regulation expectancies. *Cognitive Therapy and Research, 46*(2), 287-301. <https://doi.org/10.1007/s10608-021-10262-0>
- Altan-Atalay, A. (2020). An exploration of moderator effect of Negative Mood Regulation Expectancies (NMRE) in the association of Looming Cognitive Style (LCS) with trait anxiety. *Current Psychology, 39*(6), 2159-2165. <https://doi.org/10.1007/s12144-018-9907-6>
- Altan-Atalay, A., & Saritas-Atalar, D. (2022). Interpersonal emotion regulation strategies: How do they interact with negative mood regulation expectancies in explaining anxiety and depression?. *Current Psychology, 41*, 379-385. <https://doi.org/10.1007/s12144-019-00586-2>
- Altan-Atalay, A., & Sohtorik İlkmen, Y. (2020). Attachment and psychological distress: The mediator role of negative mood regulation expectancies. *Journal of Clinical Psychology, 76*(4), 778-786. <https://doi.org/10.1002/jclp.22913>
- Backenstrass, M., Joest, K., Gehrig, N., Pfeiffer, N., Mearns, J., & Catanzaro, S. J. (2010). The German version of the generalized expectancies for negative mood regulation scale. *European Journal of Psychological Assessment 26*(1), 28-38. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000005>
- Backenstrass, M., Schwarz, T., Fiedler, P., Joest, K., Reck, C., Mundt, C., & Kronmueller, K.-T. (2006). Negative mood regulation expectancies, self-efficacy beliefs, and locus of control orientation: Moderators or mediators of change in the treatment of depression? *Psychotherapy Research, 16*(2), 250-258. <https://doi.org/10.1080/10503300500485474>
- Bahadır, Ş. (2006). *Romantik ilişkilerde bağlanma stilleri, çatışma çözme stratejileri ve olumsuz duyudurumunu düzenleme arasındaki ilişki*. [Unpublished doctoral dissertation]. Ankara Üniversitesi.
- Bandura, A. (1986). The explanatory and predictive scope of self-efficacy theory. *Journal of Social and Clinical Psychology, 4*(3), 359-373. <https://doi.org/10.1521/jsep.1986.4.3.359>
- Bardeen, J. R., & Fergus, T. A. (2018). Executive control deficits potentiate the effects of maladaptive metacognitive beliefs on posttraumatic stress symptoms. *Frontiers in Psychology, 9*. Article 1898. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01898>
- Bardeen, J. R., & Fergus, T. A. (2019). Emotion regulation self-efficacy mediates the relation between happiness emotion goals and depressive symptoms: A cross-lagged panel design. *Emotion*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1037/emo0000592>
- Beck, A. T., Steer, R. A., Ball, R., & Ranieri, W. (1996). Comparison of Beck Depression Inventories -IA and -II in psychiatric outpatients. *Journal of Personality Assessment, 67*(3), 588-97. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6703_13
- Berking, M., Poppe, C., Luhmann, M., Wupperman, P., Jagbi, V., & Seifritz, E. (2012). Is the association between various emotion-regulation skills and mental health mediated by the ability to modify emotions? Results from two cross-sectional studies. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry, 43*(3), 931-937. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2011.09.009>
- Brockmeyer, T., Bents, H., Holtforth, M. G., Pfeiffer, N., Herzog, W., & Frederick H.W. (2012). Specific emotion regulation impairments in major depression and anorexia nervosa. *Psychiatry Research, 200*(2-3), 550-553. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2012.07.009>
- Catanzaro, S. J. (1994). Discrimination of mood regulation expectancies from dysphoria: Confirmatory factor analytic findings. *Journal of Counseling Psychology, 1*(1), 53-58. <https://doi.org/10.1177/1073191194001001008>
- Catanzaro, S. J. (1996). Negative mood regulation expectancies, emotional distress, and examination performance. *Personality and Social Psychology Bulletin, 22*(10), 1023-1029. <https://doi.org/10.1177/01461672962210005>
- Catanzaro, S. J., Backenstrass, M., Miller, S. A., Mearns, J., Pfeiffer, N., & Brendalen, S. (2014). Prediction of symptoms of emotional distress by mood regulation expectancies and affective traits. *International Journal of Psychology, 49*(6), 471-479. <https://doi.org/10.1002/ijop.12062>
- Catanzaro, S. J., & Mearns, J. (1990). Measuring generalized expectancies for negative mood

- regulation: Initial scale development and implications. *Journal of Personality Assessment*, 54 (3-4), 546-563. <https://doi.org/10.1080/00223891.1990.9674019>
- Catanzaro, S. J., & Mearns, J. (2016). Generalized expectancies for negative mood regulation: development, assessment, and implications of a construct. In *Interpersonal and Intrapersonal Expectancies* (pp. 52-61). Routledge.
- Chen, M. C., Chen, K. M., & Chu, T. P. (2014). Caregiver burden, health status, and learned resourcefulness of older caregivers. *Western Journal of Nursing Research*, 37(6), 767-780. <https://doi.org/10.1177/0193945914525280>
- Clauss, K., Bardeen, J. R., Benfer, N., & Fergus, T. A. (2019). The interactive effect of happiness emotion goals and emotion regulation self-efficacy on anxiety and depression. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 33(2), 97-105. <https://doi.org/10.1891/0889-8391.33.2.97>
- Cloitre, M., Stovall-McClough, K. C., Noonan, K., Zorbas, P., Cherry, S., Jackson, C. L., Gan, W., & Petkova, E. (2010). Treatment for PTSD related childhood abuse: A randomized controlled trial. *American Journal of Psychiatry*, 167(8), 915-924. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2010.09081247>
- Creasey, G., Kershaw, K., & Boston, A. (1999). Conflict management with friends and romantic partners: The role of attachment and negative mood regulation expectancies. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(5), 523-543. <https://doi.org/10.1023/a:1021650525419>
- Çakar, F. S. (2012). The relationship between the self-efficacy and life satisfaction in young adults. *International Education Studies*, 5(6), 123-130. <http://dx.doi.org/10.5539/ies.v5n6p123>
- Dağ, İ. (1991). Learned resourcefulness schedule: A reliability and validity study. *Turkish Journal of Psychiatry*, 2, 269-274.
- Davis, N. R., Andresen, E. N., Trosko, M., Massman, P. J., & Lovejoy, M. C. (2005). Negative mood regulation (NMR) expectancies: A test of incremental validity. *Personality and Individual Differences*, 39(2), 263-270. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.01.002>
- Finch, H. (2006). Comparison of the performance of varimax and promax rotations: Factor structure recovery for dichotomous items. *Journal of Educational Measurement*, 43(1), 39-52. <https://doi.org/10.1111/j.1745-3984.2006.00003.x>
- Garnefski, N., Karaaij, V., & Spinhoven, P. (2001). Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Personality and Individual Differences*, 30(8), 1311-1327. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(00\)00113-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(00)00113-6)
- Grant, M., Salsman, N. L., & Berking, M. (2018). The assessment of successful emotion regulation skills use: Development and validation of an English version of the emotion regulation skills questionnaire. *PLOS ONE*, 13(10). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0205095>
- Gratz, K. L. & Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 41-54. <https://doi.org/10.1007/s10862-008-9102-4>
- Grotkowski, K. (2022). *Development and examination of the Polish Negative Mood Regulation Expectancies Scale* [Unpublished doctoral dissertation]. Rosalind Franklin University of Medicine and Science.
- Guloglu, B. (2017). Mediating role of psychiatric symptoms on the relationship between learned resourcefulness and life satisfaction among Turkish university students. *Australian Journal of Psychology*, 69(2), 95-105. <https://doi.org/10.1111/ajpy.12122>
- Guo, L., Zauszniewski, J. A., Liu, Y., Yv, S., & Zhu, Y. (2019). Is resourcefulness as a mediator between perceived stress and depression among old Chinese stroke patients? *Journal of Affective Disorders*, 253, 44-50. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2019.04.083>
- Hamamura, T., & Mearns, J. (2019). Depression and somatic symptoms in Japanese and American college students: Negative mood regulation expectancies as a personality correlate. *International Journal of Psychology*, 54(3), 351-359. <https://doi.org/10.1002/ijop.12467>
- Hemenover, S. H., & Harbke, C. R. (2019). Individual differences in negative affect repair style.

- Motivation and Emotion*, 43(3), 517-533. <https://doi.org/10.1007/s11031-019-09752-2>
- Hoelterhoff, M., & Chung, M. C. (2020). Self-efficacy as an agentic protective factor against death anxiety in PTSD and psychiatric co-morbidity. *Psychiatric Quarterly*, 91, 165-181. <https://doi.org/10.1007/s11126-019-09694-5>
- Huang, L. F., Gui, S. J., Wan, Y. P., Gong, F. H., Wang, D., Yan, W. J., Ding, R. L., & Zeng, G. Q. (2018). Effect of resourcefulness training on symptoms distress of patients with nasopharyngeal carcinoma. *International Medical Journal of Experimental and Clinical Research*, 24, 5624–5634. <https://doi.org/10.12659/MSM.909442>
- IBM Corp. (2016). *IBM SPSS statistics for windows, version 24.0*. IBM Corp.
- Kapci, E.G., Uslu, R., Turkcapar, H., & Karaoglan, A. (2008). Beck Depression Inventory II: Evaluation of the psychometric properties and cut-off points in a Turkish adult population. *Depression and Anxiety*, 25(10), 104-10. <https://doi.org/10.1002/da.20371>
- Kassel, J. D., Jackson, S. I., & Unrod, M. (2000). Generalized expectancies for negative mood regulation and problem drinking among college students. *Journal of Studies on Alcohol*, 61(2), 332-340. <https://doi.org/10.15288/jsa.2000.61.332>
- Kassel, J. D., & Unrod, M. (2000). Smoking, anxiety, and attention: Support for the role of nicotine in attentionally mediated anxiolysis. *Journal of Abnormal Psychology*, 109(1), 161–166. <https://doi.org/10.1037/0021-843X.109.1.161>
- Kaymakçioğlu, Ç. (2001). *Effects of perceived stress and social support, expectancies and coping style on depression and anxiety*. [Unpublished master's thesis]. Bogaziçi University.
- Kirsch, I., Mearns, J., & Catanzaro, S. J. (1990). Mood-regulation expectancies as determinants of dysphoria in college students. *Journal of Counseling Psychology*, 37(3), 306–312. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.37.3.306>
- Kono, K., & Mearns, J. (2013). Distress of Japanese parents with intellectual disabilities: Correlations with age of parents and negative mood regulation expectancies. *Japanese Psychological Research*, 55(4), 358-365. <https://doi.org/10.1111/jpr.12027>
- Kulkarni, M., Pole, N., & Timko, C. (2013). Childhood victimization, negative mood regulation, and adult PTSD severity. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 5(4), 359–365. <https://doi.org/10.1037/a0027746>
- Laurent, J., Roome, A., Catanzaro, S. J., Mearns, J., & Harbke, C. (2019). Generalized expectancies for negative mood regulation among youth in grades 4 to 8. *Journal of Early Adolescence*, 39(3), 395-425. <https://doi.org/10.1177/0272431618757678>
- Maddux, J. E., & Kleiman, E. M. (2018). *Self efficacy*. Guilford Press.
- Mazur-Socha, Z., & Przepiórka, A. (2021). Affective correlates of negative mood regulation expectancies: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Research in Personality*, 104098. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2021.104098>
- Mearns, J. (1991). Coping with a breakup: Negative mood regulation expectancies and depression following the end of a romantic relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(2), 327–334. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.60.2.327>
- Mearns, J., & Cain, J. E. (2003). Relationships between teachers' occupational stress and their burnout and distress: Roles of coping and negative mood regulation expectancies. *Anxiety, Stress & Coping*, 16(1), 71-82. <https://doi.org/10.1080/1061580021000057040>
- Mearns, J., & Cain, J. E. (2003). Relationships between teachers' occupational stress and their burnout and distress: Roles of coping and negative mood regulation expectancies. *Anxiety, Stress & Coping*, 16(1), 71-82. <https://doi.org/10.1080/1061580021000057040>
- Mearns, J., & Mauch, T. G. (1998). Negative mood regulation expectancies predict anger among police officers and buffer job stress. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 186(2), 120-125. <https://doi.org/10.1097/00005053-199802000-00008>
- Mearns, J., Park, J. H., & Catanzaro, S. J. (2013). Developing a Korean language measure of generalized expectancies for negative mood regulation. *Journal of Asia Pacific Counseling*, 3(1), 91-99. <https://doi.org/10.1111/jpr.12027>

- Mearns, J., Patchett, E., & Catanzaro, S. J. (2009). Multitrait-multimethod matrix validation of the Negative Mood Regulation Scale. *Journal of Research in Personality, 43*(5), 910-913. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2009.05.003>.
- Mearns, J., Self, E., Kono, K., Sato, T., & Takashima, E. (2016). Measuring generalized expectancies for negative mood regulation in Japan: The Japanese language NMR Scale. *International Journal of Quantitative Research in Education, 3*(1/2), 109-127. <https://doi.org/10.1504/ijqre.2016.073675>
- Onat, O., & Otrar, M. (2010). Adaptation of Cognitive Emotion Regulation Questionnaire to Turkish: Reliability and validity studies. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 31* (31), 123-143.
- Özalp Türetgen, İ., & Cesur, S. (2007). Öz Etkinlik Ölçeği'nin psikometrik özellikleri-II. *Öneri Dergisi, 7*(28), 337-343. <https://doi.org/10.14783/maruoneri.684448>
- Pfeiffer, N., Martínez, V., Mearns, J., Catanzaro, S. J., Rojas, G., Backenstrass, M., & Kaemmerer, A. (2012). Preliminary reliability and validity of the Spanish generalized expectancies for negative mood regulation scale. *Revista Panamericana de Salud Pública, 31*, 129-134.
- Ronen, T., & Rosenbaum, M. (2010). Developing learned resourcefulness in adolescents to help them reduce their aggressive behavior: Preliminary findings. *Research on Social Work Practice, 20*(4), 353-355. <https://doi.org/10.1177/1049731509331875>
- Rosenbaum, M. (1980). A schedule for assessing self-control behaviors: Preliminary findings. *Behavior Therapy, 11* (1), 109-121. [https://doi.org/10.1016/s0005-7894\(80\)80040-2](https://doi.org/10.1016/s0005-7894(80)80040-2)
- Rosenbaum, M. (2000). The self-regulation of experience: Openness and construction. In P. Dewe, T. Cox, & M. Leiter (Eds.), *Coping, health, and organizations* (pp. 53-70). Taylor & Francis.
- Rotter, J. B. (1954). *Social learning and clinical psychology*. Prentice Hall.
- Schneider, J. A., Habigzang, L. F., & de Freitas, C. P. P. (2023). Translation, cultural, adaptation and validity evidence of the negative mood regulation scale for the Brazilian context. *Current Psychology, 42*, 5188-5199. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-01876-4>
- Shepherd-McMullen, C., Mearns, J., Stokes, J. E., & Mechanic, M. B. (2015). Negative mood regulation expectancies moderate the relationship between psychological abuse and avoidant coping. *Journal of Interpersonal Violence, 30*(9), 1553-1566. <https://doi.org/10.1177/0886260514540805>
- Sherer, M., Maddux, J. E., Mercandante, B., Prentice-Dunn, S., Jacobs, B., & Rogers, R. W. (1982). Self-efficacy scale: Construction and validation. *Psychological Reports, 51*(2), 343-347. <https://doi.org/10.2466/pr0.1982.51.2.663>
- Sung, S. C., Porter, E., Robinaugh, D. J., Marks, E. H., Marques, L. M., Otto, M. W., Pollack, M. H., & Simona, N. M. (2012). Mood regulation and quality of life in social anxiety disorder: An examination of generalized expectancies for negative mood regulation. *Journal of Anxiety Disorders, 26*(3), 435-441. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2012.01.004>
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2007). *Using multivariate statistics* (Vol. 5, pp. 481-498). Pearson.
- Tresno, F., Ito, Y., & Mearns, J. (2012). Risk factors for nonsuicidal self-injury in Japanese college students: The moderating role of mood regulation expectancies. *International Journal of Psychology, 48*(6), 1009-1017. <https://doi.org/10.1080/00207594.2012.733399>
- Tuna, E., & Bozo, Ö. (2012). The Cognitive Emotion Regulation Questionnaire: Factor structure and psychometric properties of the Turkish version. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 34*(4), 564-570. <https://doi.org/10.1007/s10862-012-9303-8>
- Turan, S., Özyurt, G., Çatlı, G., Öztürk, Y., Abacı, A., & Pekcanlar Akay, A. (2019). Social cognition and emotion regulation may be impaired in adolescents with obesity independent of the presence of binge eating disorder: A two-center study. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology, 29*(4), 887-894. <https://doi.org/10.1080/24750573.2019.1693727>
- Ulusoy, M., Sahin, N., & Erkmen, H. (1998). Turkish version of the Beck Anxiety Inventory: Psychometric properties. *Journal of Cognitive Psychotherapy, 12*(2), 163-172.

- Vanderhasselt, M.-A., Koster, E. H. W., Onraedt, T., Bruyneel, L., Goubert, L., & De Raedt, R. (2014). Adaptive cognitive emotion regulation moderates the relationship between dysfunctional attitudes and depressive symptoms during a stressful life period: A prospective study. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 45(2), 291-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbtep.2014.01.003>
- Wang, G., Mearns, J., Yang, X., Han, P., & Catanzaro, S. J. (2019). Measuring generalized expectancies for negative mood regulation in China: The Chinese language Negative Mood Regulation scale. *International Journal of Psychology*, 54(2), 223-231. <https://doi.org/10.1002/ijop.12443>
- Yıldırım, F., & İlhan, İ. Ö. (2010). The validity and reliability of the General Self-Efficacy Scale-Turkish form. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 21(4), 301-308.

How cite this article / Atf Biçimi

Altan Atalay, A., & Sohtorik İlkmen, Y. (2024). Psychometric features of the Turkish Version of the Negative Mood Regulation Scale. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 44(1), 58-77. <https://doi.org/10.26650/SP2023-1076143>

Yaşlı Ebeveynlere Bakım Vermeye Yönelik Tutumlar: Kültürel ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenlerin Rolü

Attitudes toward Caring for Older Parents: The Role of Cultural and Sociodemographic Variables

Nagihan Taşdemir¹

¹ Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Eskişehir, Türkiye

ÖZ

Bu çalışmada yaşlı ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutumlar (evlat yükümlülüğü normları ve gelecekte ebeveynlere bakım verme niyeti), kültürel (özerklik ve ilişkisellik değerleri ile çocuğun araçsal ve psikolojik değeri) ve bazı sosyo-demografik (aile yaşam birimi ve anne ve baba eğitim düzeyi) değişkenlerle ilişkili olarak incelenmiştir. Çalışmaya 364 üniversite öğrencisi katılmıştır. Çalışmada katılımcılar, Evlat Yükümlülüğü Normları Ölçeği, Gelecekte Ebeveyni Destekleme Niyeti Ölçeği, Değerler Ölçeği, Çocuğun Değeri Ölçeği ve sosyo-demografik bilgi formu doldurmuştur. Bulgulara göre aile yaşam birimi büyük şehir olan katılımcılar, olmayanlara göre maddi evlat yükümlülüğü normları ve çocuğun araçsal ve psikolojik değeri bakımından daha düşük puan almıştır ve böylece görece az toplulukçu özellikler sergilemiştir. Anneleri düşük eğitim düzeyine sahip olan katılımcılar, çocuğun araçsal değeri bakımından daha yüksek puan almıştır ve böylece kuşaklararası ekonomik bağımlılığa görece fazla önem vermiştir. Babaları düşük eğitim düzeyine sahip olan katılımcılar, maddi ve duygusal evlat yükümlülüğü normları, çocuğun araçsal ve psikolojik değeri ve ilişkisellik değerleri bakımından daha yüksek puan almıştır ve böylece görece fazla toplulukçu özellikler sergilemiştir. Hiyerarşik regresyon analizi bulgularına göre maddi evlat yükümlülüğü normları, baba eğitim durumu, çocuğun araçsal ve psikolojik değeri ve ilişkisellik değerleri tarafından yordanmıştır. Duygusal evlat yükümlülüğü normları ise çocuğun psikolojik değeri ve ilişkisellik değerleri tarafından yordanmıştır. Gelecekte anne-babaya bakım verme niyeti, cinsiyet ve maddi evlat yükümlülüğü normları tarafından yordanmıştır. Bulgular, ilgili alan yazın bağlamında, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi yükseldikçe Türkiye'de aile ve kuşaklararası ilişkilere dair toplulukçu eğilimlerin ve çocuğun hem araçsal hem de psikolojik değerinin azalma eğilimine dikkat çekmektedir. Anne-babaya bakım verme niyeti ise sosyal-duygusal temelli evlat yükümlülüğü normları ile değil, hiyerarşi yönelimli evlat yükümlülüğü normları ile ilişkilidir. Çalışmanın bulguları aile değişim modeline ve yaşlı bakımı konusunda sosyal politikalar geliştirilmesine yönelik önerileri bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Evlat yükümlülüğü normları, çocuğun araçsal ve psikolojik değeri, özerklik ve ilişkisellik değerleri, aile değişim modeli, sosyo-demografik değişkenler

ABSTRACT

This paper presents research that investigated attitudes toward caring for older parents, including filial obligation norms and the intention to support parents in the future. It explores the relationship between these attitudes and cultural values (relatedness and autonomy and instrumental and psychological values of children) and sociodemographic factors (family living situation, maternal and paternal educational levels). This study involved 364 university students who completed the measures of filial obligation norms, intention

Corresponding Author: Nagihan Taşdemir **E-mail:** nagihantashdemir@anadolu.edu.tr

Submitted: 25.05.2022 • **Revision Requested:** 28.12.2022 • **Last Revision Received:** 25.10.2023 • **Accepted:** 26.10.2023

Published Online: 01.04.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

to support parents in the future, cultural values, value of children, and sociodemographic variables. Results indicated that participants from urban areas were less inclined to endorse material family obligation norms and instrumental and psychological values of children compared with their non-urban counterparts, reflecting lower levels of collectivist tendencies. Moreover, participants with lower maternal educational levels demonstrated higher levels of children's instrumental value, highlighting their emphasis on intergenerational dependencies. Similarly, those with lower paternal educational levels demonstrated higher endorsement of material and emotional filial obligation norms, as well as instrumental and psychological values of children, indicating stronger collectivist tendencies. Hierarchical regression analyses revealed that paternal education level, instrumental and psychological values of children, and relatedness values predicted material filial obligation norms, while psychological values of children and relatedness values predicted emotional filial obligation norms. Furthermore, the intention to support parents in the future was predicted by gender and material filial obligation norms. In the context of relevant literature, the results show a decline in familial and intergenerational collectivist characteristics, as well as instrumental and psychological values of children, in Türkiye with socioeconomic development. The intention to support parents in the future was associated with hierarchy-oriented filial obligation norms. These findings are significant for informing family change models and the development of social policies aimed at caring for older people.

Keywords: Filial obligation norms, instrumental and psychological values of children, relatedness and autonomy values, family change models, sociodemographic variables

EXTENDED ABSTRACT

The global population of older adults is increasing rapidly, necessitating diverse approaches to address this demographic shift across societies and families. Türkiye is experiencing a notable demographic change in this increase in older adults, prompting urgent scholarly studies into how intergenerational relationships are in parallel with socioeconomic shifts (Tufan, 2003; 2014).

Social, cultural, political, and economic dynamics significantly influence attitudes toward intergenerational relations within families (Kağıtçıbaşı & Ataca, 2015; Lowenstein & Daatland, 2006). The family change model posits that both cultural and socioeconomic contexts shape attitudes toward caring for older parents (Kağıtçıbaşı & Ataca, 2015). In lower socioeconomic status (SES) contexts, children are often perceived in terms of their material or economic (i.e., instrumental) value, particularly in providing “old-age security,” whereas in higher SES contexts, children are valued more for their psychological or emotional contributions. Consequently, in collectivist or lower SES contexts, children are more likely to be viewed as potential caregivers for their aging parents than in individualist or higher SES contexts.

Filial obligation norms involve societal expectations concerning children's roles and responsibilities toward their aging parents. The dual filial piety model (Bedford & Yeh, 2019) distinguishes between reciprocal and authoritarian filial piety, with the former related to parent-child relationship dynamics and the latter associated with socioeconomic and cultural factors. Filial obligation norms play an important role in shaping attitudes and behaviors related to caregiving for older parents (Bedford & Yeh, 2019). In Türkiye, where the elderly population is increasing rapidly, there is a pressing need for studies examining how cultural and socioeconomic shifts influence attitudes toward caring for older parents (Ar & Karanci, 2019; Kağıtçıbaşı & Ataca, 2015; Tufan, 2014).

This study examines how attitudes toward caring for older parents as measured by filial obligations norms and the intention to support parents in the future are related to cultural values (relatedness and autonomy values, alongside the instrumental and psychological

value attributed to children) as well as sociodemographic variables (including family living arrangements and parental educational attainment). Furthermore, this study examines how material and emotional filial obligation norms predict the intention to provide future support for older parents.

Türkiye occupies a unique position in scrutinizing the influence of cultural and sociodemographic factors on attitudes toward eldercare. Cultural values and norms in Türkiye reflect elements of both relatively individualistic Western ideals and collectivist Eastern traditions. Moreover, internal migration patterns from Eastern to Western regions have enriched and complicated the cultural landscape, particularly in urban centers, where a blend of Western Eastern norms is prevalent (Akyil et al. 2016). Akyil and colleagues (2016) explain shifts in family values in Türkiye over recent generations, attributing them to political and economic changes, urbanization (which has led to diminished intergenerational economic reliance), and increased female workforce participation (resulting in reduced maternal authority). Notably, rising values in Türkiye include self-esteem, individual autonomy, and the psychological valuation of children, while diminishing values include authoritarian parental control, filial concern, and intergenerational financial dependencies. Nevertheless, the significance of tightly-knit family bonds persists.

Previous studies have examined filial obligation norms in both relatively collectivist (Cheung & Kwan, 2009; Tsutsui et al. 2014) and individualist cultures (Lowenstein & Daatland, 2006), as well as in countries receiving immigrants from collectivist backgrounds (de Valk & Schans, 2008). However, examination of filial obligation norms remains scarce in Türkiye, where a unique blend of individualist and collectivist values is emphasized (Kağıtçıbaşı & Ataca, 2015). Studies conducted in Türkiye have predominantly focused on the attitudes and perceptions of adult children currently providing care for elderly parents, yielding inconsistent findings (Ar & Karanci, 2019; Gök Metin, Karadas, Balci & Cankurtaran, 2019). Consequently, there is a striking need for research in Türkiye that examines attitudes toward eldercare in conjunction with cultural, family, and sociodemographic variables. Notably, it is crucial to examine the attitudes and intentions of young university students, who are likely to assume caregiving responsibilities for their aging parents in the near future (Akyil et al., 2016).

In this study, attitudes toward caring for older parents are examined concerning both individualist and collectivist values, family living arrangements, and parental education levels. Drawing upon the family change model (Kağıtçıbaşı, 1996, 2013), family living environments (rural, urban, suburban) are closely related to SES and cultural values. According to this model, higher SES contexts foster emotional dependence and autonomy within family relationships, whereas lower SES contexts engender material and instrumental dependencies. Moreover, feelings of responsibility toward caring for older parents are closely related to SES and cultural influences (Kağıtçıbaşı & Ataca, 2015).

Filial obligation norms have been explored with the living environment (Cheung & Kwan, 2009; Lowenstein & Daatland, 2006), highlighting its significance as a sociodemographic variable that shapes cultural and family values alongside socioeconomic development (Dinn & Sunar, 2017; Kağıtçıbaşı et al. 2010). Rogers-Sirin and colleagues (2017) discovered that as maternal education levels increase, traditional collectivist family values, such as harmony and hierarchy-based respect for older family members, decrease.

Thus, this study adopts a comprehensive approach, integrating cultural (autonomy and relatedness values, and the value attributed to children) and sociodemographic variables within the framework of the family change model (Kağıtçıbaşı, 1996, 2013). It examines attitudes toward caring for older parents through the lenses of filial obligation norms and intentions for future caregiving. Notably, this study marks the first exploration of the relationship between cultural, sociodemographic factors, and attitudes toward eldercare within the framework of the family change model in Türkiye (Kağıtçıbaşı, 1996, 2013). In addition, this study sheds light on how attitudes toward child rearing and eldercare evolve across socioeconomic differences in Türkiye. The hypotheses (H) of this study are presented below:

H1. Participants residing in urban areas and with parents possessing higher education levels exhibit (a) lower scores in terms of material dependencies (instrumental value of children and material filial obligation norms) and (b) higher scores in terms of emotional dependencies (psychological value of children and emotional filial obligations norms) compared with those living outside urban areas and with lower parental education levels.

H2(a). The psychological value of children and relatedness values positively predict emotional filial obligation norms, even after controlling for family living arrangements and parental educational levels. *(b)* The instrumental value of children and relatedness values positively predict material filial obligation norms after controlling for family living arrangements and parental educational levels.

H3. Material filial obligation norms positively predict the intention to care for parents in the future, even after accounting for the effects of emotional filial obligation norms.

Method

Participants comprised 364 university students who completed measures assessing filial obligations norms, intention to support parents in the future, cultural values, value of children, and sociodemographic variables.

All data were analyzed using SPSS 24.0. First, exploratory factor analyses were conducted for the measure of filial obligation norms, which were translated into Turkish for this study. Subsequently, descriptive and correlational analyses were conducted. Gender differences were examined using one-way ANOVA, while sociodemographics differences were explored using MANOVA. Finally, multiple hierarchal regression analyses were performed.

Results

A series of MANOVAs revealed that participants hailing from urban areas were less inclined to endorse material filial obligation norms, as well as instrumental and psychosocial values of children, compared to their counterparts from non-urban areas. Moreover, individuals with lower maternal educational attainment exhibited higher levels of children's instrumental value. In addition, those with lower paternal educational levels demonstrated higher levels of material and emotional filial obligation norms, as well as instrumental and psychological values of children, along with relatedness values.

To assess *H2(a)* and *(b)*, hierarchal multiple regression analyses were conducted. In Step 1, family living arrangements and parental education levels were included as control variables. Subsequent analysis revealed that in Step 2, paternal education level, instrumental and psychological values of children, and relatedness values significantly predicted material

filial obligation norms. Conversely, the psychological values of children and relatedness values emerged as predictors of emotional filial obligation norms.

In investigating *H3*, hierarchical multiple regression analyses were conducted. In Step 1, gender was included as a control variable due to observed differences in the intention to support parents in the future. The results showed that gender and maternal filial obligation norms significantly predicted the intention to support parents in the future in Step 2.

Discussion

The findings of this study align with both the family change model (Kağıtçıbaşı & Ataca, 2015) and the dual filial piety model (Bedford & Yeh, 2019). Participants from lower SES backgrounds exhibited higher levels of collectivist values and norms, such as relatedness values, instrumental and psychological values attributed to children, and material and emotional filial obligations norms. Contrary to expectations based on the family change model, participants from higher SES contexts demonstrated lower levels of not only instrumental but also psychological value attributed to children. According to the model, the latter should increase in higher SES or more individualistic contexts. These results imply that young university students with fathers educated to a university level or higher, and/or those from urban areas, tend to harbor relatively negative attitudes toward parenthood or becoming parents in general.

Emotional filial obligation norms were predominantly predicted by relatedness and psychological values attributed to children, emphasizing mutual and close family relationships. Conversely, material filial obligation norms were less influenced by these values and were also predicted by the instrumental value attributed to children. These results imply that material filial obligations norms are more susceptible to situational factors, a crucial consideration (e.g., Tsutsui et al. 2014) for future research in Türkiye. Moreover, the intention to support parents in the future was predicted by gender and material filial obligation norms. Women university students, in particular, exhibited a greater willingness to make sacrifices for their potentially dependent parents in the future. Given that material filial obligations norms represent hierarchy-oriented family relationships and obedience to social norms (Bedford & Yeh, 2019), it is possible that participants who endorsed these norms more readily also expressed greater intention to support their parents in the future.

Dünya üzerinde yaşlı nüfus oranı hızla artış gösterirken bu durumla baş etme yolları toplumlar ve aileler arasında farklılık göstermektedir. Yaşlı nüfus artışıyla birlikte Türkiye’de de dikkat çekici bir demografik değişim söz konusudur (Tufan, 2003; 2014). Özellikle gelişmekte olan ülkelerin yaşlı nüfus artışının sonuçlarına hazırlıksız yakalanabileceği tahmin edilmektedir (Hummert, 2007). Araştırmacılara göre sosyal güvenlik sisteminin kaynak eksikliği, işsiz sayısının fazlalığı ve artan yaşlı sayısından dolayı ailelerin ihtiyaç halindeki üyelerine bakım verme zorluğu yaşamaları Türkiye’nin önemli güncel sorunları arasındadır. Buna paralel olarak, toplumsal gelişim ve değişimlere paralel olarak kuşaklar arası ilişkilere nasıl yaklaşılacağı bilimsel çalışmaların cevaplaması gereken önemli sorular arasındadır (Tufan, 2003). Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki üniversite öğrencileri arasında yaşlı ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutumları kültürel ve bazı sosyo-demografik değişkenlerle ilişkili olarak incelemektir.

Aile içi kuşaklar arası ilişkilere yaklaşımı, sosyal, kültürel, politik ve ekonomik pek çok faktör etkilemektedir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015; Lowenstein ve Daatland, 2006). Tufan’a (2003) göre modernleşmeyle birlikte aile ilişkilerinde meydana gelen değişimler, kuşaklar arası ilişkileri azaltmış ve farklılaştırmıştır. Bu bağlamda “aile, yaşlısına bakar mı?” sorusu ortaya çıkmıştır. Ancak araştırmacıya göre sorulması gereken soru “aile ne zaman, hangi koşullarda yaşlısına bakar ya da bakmaz?” olmalıdır (s. 110).

Yaşlı ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutumların incelenmesi yaşlı bakımı üzerine geliştirilen kamu politikalarını etkilemesi bakımından da önemlidir (Tufan, 2003; 2014). Örneğin, Çin’de ekonomik alandaki hızlı modernleşmeyle birlikte aileye-ataya saygı normunun (filial piety) devam edip etmeyeceğine dair endişeler oluşmuştur (Zhan, 2004) ve bu normlara vurgu yapan Konfüçyüs etik ilkeleri devlet ve yasalar tarafından canlandırılmaya çalışılmıştır (Xu ve Ji, 1999). Artan küresel ekonomik rahatsızlıklar ve sosyal güvenlik sisteminin zayıflamasıyla, Batı toplumlarında da yaşlı bakımında ve yaşlıların desteklenmesinde, aileye-ataya saygı normunun rolü keşfedilmeye başlanmıştır (Lowenstein ve Daatland, 2006; Silverstein ve ark. 2012). Toplumlarda genel olarak yaşlıların ihtiyaç duyduklarında ve zor zamanlarında yetişkin çocuklarından destek beklentisi içinde oldukları varsayılmaktadır (Burr ve Mutchler, 1999). Aileye-ataya saygı normu yaşlı anne babaya bakım ve destek vermeye yönelik tutum ve davranışların temel boyutlarından birisini oluşturmaktadır (Bedford ve Yeh, 2019). Yaşlı topluma geçiş sürecinde yer alan Türkiye’de ise bu alanda yürütülecek çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır (Ar ve Karancı, 2019; Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015; Tufan, 2014).

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’deki üniversite öğrencileri arasında yaşlı ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutumları kültürel ve bazı sosyo-demografik değişkenlerle ilişkili olarak incelemektir. Yaşlı ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutumları etkileyen kültürel ve sosyo-demografik değişkenlerin incelenmesi bakımından Türkiye özel bir konuma sahiptir. Türkiye’de toplumsal normlar görece bireyci Batı ve görece toplulukçu Doğu kültürlerinin etkisini bir arada yansıtmaktadır. Aynı zamanda, ülkenin doğusundan batısına doğru gerçekleşen göç daha Batılı norm ve değerlerin paylaşıldığı büyükşehirlerde kültürel dokuyu zenginleştirmiş ve karmaşık bir hale getirmiştir (Akyıl ve ark. 2016). Akyıl ve arkadaşları (2016) son iki kuşak boyunca Türkiye’de ailevi değerlerde meydana gelen değişimleri, politik (örn., Batılı modernleşme ve dindar tutuculuk ayrımının gelişmesi) ve ekonomik değişikliklere, şehirleşmeye (örn., kuşaklararası ekonomik bağımlılıkların

azalması) ve kadının işgücüne daha fazla katılımına (örn., anne kontrolünün azalması) bağlamıştır. Araştırmacılara göre Türkiye’de, benlik saygısı, birey ve çocuğun özerkliği ve çocuğun psikolojik değeri yükselen değerler arasında; otoriter ebeveyn kontrolü, ebeveyn için endişe etme ve kuşaklararası ekonomik bağımlılıklar düşen değerler arasındadır. Aile üyeleri arasındaki ilişki ve bağlılığa verilen önem ise devam etmektedir.

Geçmiş çalışmalarda evlat yükümlülüğü normları, Çin, Japonya, Tayland gibi görece toplulukçu (Cheung ve Kwan, 2009; Tsutsui ve ark. 2014); Norveç, İngiltere, İspanya gibi görece bireyci (Lowenstein ve Daatland, 2006) veya Hollanda gibi toplulukçu kültürlerden göçmen alan ülkelerde incelenmiştir (de Valk ve Schans, 2008). Bireyci ve toplulukçu kültürleri bir arada yansıtan ve değişim sürecinde bulunan Türkiye’de ise bu normlar henüz incelenmemiştir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015). Türkiye’de yürütülen çalışmalar genellikle hâlihazırda yaşlı ebeveyn bakım veren yetişkin çocukların tutum ve algılarını incelemiş ve bazı farklı sonuçlar önermiştir. Örneğin, Gök ve arkadaşları (2019) zayıf ve kırılgan durumdaki yaşlı bireylere yönelik algılanan bakım verme yükünün görece yüksek olduğunu rapor etmiştir. Ar ve Karancı (2019) ise Alzheimer hastası ebeveyn bakım verenler arasında, ebeveyn bakım vermenin çocuğun sorumluluğu olarak görüldüğünü, ebeveyni bakım evine yerleştirmenin ahlaki olarak ve komşulardan çekinme nedeniyle uygun bulunmadığını; aynı zamanda kurumsal bakıma güvenin eksik olduğunu belirtmiştir. Türkiye’de yaşlı ebeveyn bakım vermeye yönelik tutumları, doğrudan kültürel ve ailevi değerlerle ve sosyo-demografik değişkenlerle ilişkili olarak inceleyen çalışma ise bulunmamaktadır. Özellikle, toplumun taşıyıcıları olarak genç üniversite öğrencilerinin ve yaşlı anne babaya sahip olacak yetişkin adaylarının tutum ve niyetlerinin incelenmesi önemlidir (Akyil ve arkadaşları, 2016).

Bu çalışmada, yaşlı ebeveyn bakım vermeye yönelik tutumlar hem bireyci ve toplulukçu değerlerle hem de aile yaşam birimi ve ebeveyn eğitim durumu ile ilişkili olarak incelenmektedir. Aile değişim modeline göre (Kağıtçıbaşı, 1996, 2013), aile yaşam birimi (köy, kasaba, ilçe, şehir, büyükşehir), yüksek ve düşük SES (sosyoekonomik gelişmişlik seviyesi) ve kültürel özelliklerle yakından ilişkilidir. Bu modele göre ailede ilişkiler yüksek SES ortamlarda (kentli olma) duygusal bağımlılık/özerklik temelli veya bağımsız/ayrı olma biçiminde gelişirken, düşük SES ortamlarda (köylü/taşralı olma) materyal ve araçsal bağımlılık temelli gelişmektedir; ayrıca yaşlı bakımı ve sorumluluğunu üstlenme, SES ve kültürle yakından ilişkilidir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015). Evlat yükümlülüğü normları geçmiş çalışmalarda da yaşam birimi ile ilişkili olarak incelenmiştir (Cheung ve Kwan, 2009; Lowenstein ve Daatland, 2006). Kültürel ve ailevi değerleri ve sosyoekonomik gelişmişliği etkileyen bir diğer önemli sosyo-demografik değişken ebeveyn eğitim durumudur (Dinn ve Sunar, 2017; Kağıtçıbaşı ve arkadaşları, 2010). Örneğin, Rogers-Sirin ve arkadaşları (2017), annenin eğitim düzeyi yükseldikçe, geleneksel toplulukçu aileyi yansıtan, hem uyum (geniş aileye önem ve destek verme) hem de hiyerarşi temelli (yaşlıya saygı ve itaat) aile değerlerine verilen önemin azaldığını göstermiştir.

Bu çalışmada, kültürel (özerklik ve ilişkisellik değerleri ve çocuğun değeri) ve sosyo-demografik değişkenler aile değişim modeli (Kağıtçıbaşı, 1996, 2013) kapsamında ele alınmaktadır. Yaşlı ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutumlar ise evlat yükümlülüğü normları (aileye-ataya saygı) ve gelecekte ebeveyn bakım verme niyeti bakımından

incelenmektedir. Kültürel ve sosyo-demografik değişkenler ve yaşlı ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutumlar arasındaki ilişkiler aile değişim modeli (Kağıtçıbaşı, 1996; 2013) kapsamında ilk kez bu çalışmada incelenmiştir. Özellikle, yaşlı ebeveyne bakım vermeye yönelik tutumları, özelde çocuğa atfedilen değerlerle, genelde ise özerklik ve ilişkisellik değerleri ile ilişkili olarak incelemesi ve böylece ailede farklı kuşaklara yaklaşımı dikkate alması bakımından bu çalışma önemlidir. Çalışma, aynı zamanda, Türkiye’de bazı sosyoekonomik farklılıklara bağlı olarak (aile yaşam birimi ve ebeveyn eğitim durumu), çocuk sahibi olmaya ve yaşlı ebeveyne bakım vermeye yönelik tutumların nasıl değiştiği konusunda çıkarımlarda bulunmaktadır. Bu çerçevede, aile değişim modelinin yaşlı ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutumlara ilişkin bazı çıkarımları (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015), ilk kez bu çalışmada test edilmiştir. Aşağıda öncelikli olarak çalışmanın değişkenlerini ele alan ilgili alan yazına yer verilmiştir.

Evlat Yükümlülüğü Normları

Yaşlı ebeveynlere bakım vermede ve kuşaklar arası yardım ve desteğin sürdürülmesinde, evlat yükümlülüğü normları (filial obligation norms) önemli bir role sahiptir (Bedford ve Yeh, 2019). Evlat yükümlülüğü normları, toplumda yetişkin çocukların yaşlı anne ve babalarının ihtiyaçlarına cevap vermede üstlendikleri rollere ilişkin tutum ve beklentileri ifade etmektedir (Ohta ve Kai, 2007). Evlat yükümlülüğü normları genel olarak aile üyelerinin birbirlerine bakım vermeleri, destek olmaları ve karşılıklı yükümlülüklerini değiş-tokuş etmeleri üzerine kültürel değer yargılarını içermektedir (Rossi ve Rossi, 1990). Kişisel yükümlülük ve sorumluluklar bireylerin kendi öznel koşullarına ve ebeveynlerinin koşullarına bağlı iken, evlat yükümlülüğü normları farklı kuşaklardan ve kesimlerden toplumun tüm bireylerini ilgilendirmektedir (Ganong ve Coleman, 2005; Gans ve Silverstein, 2006; Tsutsui ve ark. 2014). Örneğin, anne-baba veya çocuklarının bulunup bulunmadığına bakmaksızın, toplumun tüm bireylerinin evlat yükümlülüğü normlarına yönelik bir tutum geliştirmiş olmaları beklenmektedir (örn., Dykstra ve Fokkema 2012).

Evlat yükümlülüğü normları, sıklıkla Çin, Japonya, Tayland, Kore gibi Uzakdoğu Asya ülkelerinde görülen Konfüçyüs etik ilkeleri bağlamında ele alınmıştır (Cheung ve Kwan, 2009; Tsutsui ve ark. 2014). Aile içi ilişkiler hakkındaki Konfüçyüs etik ilkeleri, aile onurunun korunmasına önem vermekte ve aile üyeleri arasındaki karşılıklı görev ve sorumluluklara vurgu yapmaktadır (Bedford ve Yeh, 2019; Ng, 2002). Anne-baba ve çocuklar arasındaki karşılıklı görev ve sorumluluklar, Konfüçyüs etik ilkeleri arasında en önemli erdemler arasında sayılmaktadır. Buna göre aileye-ataya saygı gereği evlatlar özellikle yaşlı anne-babaya saygı duymalı, itaat etmeli, bakım vermeli ve bağlılık, sevgi ve ilgi göstermelidir (Ho, 1994; Sung, 1995).

Aslında, Konfüçyüs etik ilkelerine göre yaşlılık görüp geçirmiş olmak ve bilgelige ulaşmak anlamına geldiği için yaşlılar her fırsatta el üstünde tutulmalı ve onlara saygıda kusur edilmemelidir. Bu ilkelere göre aileye-ataya saygı herhangi bir koşula ve şarta bağlı olmaksızın, yaşlı anne-babaya gösterilen her türlü ekonomik ve duygusal desteği içerir. Araştırmacılara göre Konfüçyüs etik ilkelerinin görüldüğü ülkelerde, çocuklar sosyalleşme sürecinde aileye-ataya saygı normuna uygun davranmayı, uygun davranmadıklarında ise utanç ve suçluluk hissetmeyi öğrenmektedir ve bu durum yetişkinlikte de devam etmektedir (Bedford ve Hwang, 2003). Böylece, yaşlı anne babaya yönelik saygı, sevgi, hürmet, bakım

ve destek, anne-babanın bir otorite figürü olarak itaat etmeye zorlamasıyla değil, evlatların kendi istek, arzu ve tercihleriyle yerine getirilmelidir (Cheung ve Kwan, 2009).

Evlat yükümlülüğü normlarının materyal, sosyal-etkileşimsel ve tutum temelli özellikleri arasında ayırım yapılmıştır (Ng, 2002). *Materyal evlat yükümlülüğü normları*, yaşlı anne-babaya, materyal ve ekonomik yardım ve fiziksel bakım sağlamakla ilgili normları içermektedir. *Sosyal-etkileşimsel evlat yükümlülüğü normları*, yaşlı anne-babayla temas ve görüşme halinde olma, onlarla etkili iletişim kurma ve onların talep ve isteklerini yerine getirmekle ilgili normları içermektedir. *Tutum temelli evlat yükümlülüğü normları* ise yaşlı anne-babaya saygı duyma ve onları memnun etmeye çalışmakla ilgili normları içermektedir. Bu özellikler birbirleriyle ilişkili bulunmakla birlikte aralarındaki ayırım, daha sonra ele alınacağı gibi kültürlerarası farklılıkların incelenmesinde önem kazanmıştır (Ng, 2002, s. 299-302).

Evlat yükümlülüğü normlarının altında yatan psikolojik süreçler, Çin toplumlarında tarihsel ve kültürel faktörlere bağlı olarak çift yönlü model ile açıklanmıştır (Bedford ve Yeh, 2019; Yeh, 2003). Çift yönlü modele göre aileye-ataya saygı, sosyal-politik bağlamda hiyerarşik ilişkilerin ön planda tutulduğu zamanlarda otoriterlik odaklı (authoritarianism), eşitlikçi ilişkilerin ön planda tutulduğu zamanlarda ise karşılıklılık odaklı (reciprocity) olarak önem kazanmıştır (Bedford ve Yeh, 2019).

Otoriterlik odaklı aileye-ataya saygı, aile içi hiyerarşiye ve rollere göre belirlenen görev ve sorumluklara vurgu yapar. Yaşça büyük olan ebeveynlerin talep ve isteklerine uygun davranış göstermek, bireyin kendi talep ve isteklerine göre davranmasından önemlidir. Diğer bir deyişle, çocukların sosyalleşmesi sürecinde ebeveynler otorite figürüdür. Bu saygı türünün geliştiği ortamlarda ailenin devamını sağlamak ve itibarını korumak tek başına değerlidir. Araştırmacılara göre otoriterlik odaklı aileye-ataya saygı toplumsal normlara dayanır ve bireylerin sosyal açıdan ait olma ve kolektif kimliğe sahip olma ihtiyaçlarına karşılık gelir (Bedford ve Yeh, 2019). *Karşılıklılık odaklı aileye-ataya saygı ise* ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin niteliğine ve yakınlık derecesine bağlıdır. Bu saygı türü, gündelik hayat içerisinde kurulan uzun süreli pozitif yönlü ebeveyn-çocuk etkileşiminden doğar ve iki taraf arasındaki samimi ve içten duyguya dayanır. Bu yönüyle, bu saygı türünün kazanımı, iki kişi arasındaki yakın ilişkiye ve bağlanmaya yönelik psikolojik ihtiyaca karşılık gelir. Karşılıklılık odaklı aileye-ataya saygı ile yetişkinler ebeveynlerine gönüllü destek verir ve böylece onlara verdikleri önemi, duydukları sevgiyi ve özeni ifade ederler (Bedford ve Yeh, 2019).

Evlat yükümlülüğü normlarının kültürel farklılıklar ve benzerlikler bakımından anlaşılması için ebeveyn-çocuk ilişkisinin ikili yönüne vurgu yapılmıştır (Bedford ve Yeh, 2019). Çift yönlü modele göre karşılıklılık odaklı aileye-ataya saygı psikolojik kökenlidir ve ebeveyn-çocuk arasındaki evrensel olarak ortaya çıkan derin psikolojik işleyişe işaret eder. Bu yönüyle bu saygı türünün zamana ve mekâna göre değişim göstermesi beklenmez. Otoriterlik odaklı aileye-ataya saygı ise sosyal-kültürel kökenlidir ve ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkide ebeveynin toplumsal bir otorite figürü olarak içselleştirilmiş rolüne işaret eder. Çocukların ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde ebeveynin otorite figürü olarak rolü azalmakla birlikte, bu dönemlerde kültürel olarak içselleştirilmiş evlat yükümlülükleri normları bu saygı türüyle ifade edilmeye devam eder. Toplumsal aidiyet hissiyle ilişkili

olan bu saygı türünün, böylece kültürel ve sosyoekonomik koşullara bağlı olarak değişmesi beklenir (Bedford ve Yeh, 2019). Örneğin, Çin’de araştırmacılar bu saygı türünün azalma eğilimine dikkat çekmiştir (Chan ve arkadaşları, 2012; Chow, 2006). Yeni Zelenda’da yaşayan Çinli aileler arasında ise bu saygı türü azalma yönünde değişim gösterirken, karşılıklılık odaklı aileye-ataya saygı değişim göstermemiştir (Liu ve arkadaşları, 2000). Liu (2013) ise Tayvanlı ergenler arasında iki yıllık boylamsal bir çalışmada, karşılıklılık odaklı aileye-ataya saygının daha fazla onaylandığını, bununla birlikte otoriterlik odaklı aileye-ataya saygının da devam ettiğini ileri sürmüştür. Aşağıda ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutum ve davranışları, kültür ve sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi ile ilişkilendiren aile değişim modeli (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015) ele alınmaktadır.

Aile Değişim Modeli ve Evlat Yükümlülüğü Normları

Aile değişim modeli (Kağıtçıbaşı, 1996; 2005; 2007; 2013) bireyin gelişimi ile aile içi kuşaklar arası ilişkiler, kültür ve SES arasında bağlar kurar. Bu modele göre, toplumların sosyal-kültürel koşulları bireycilik (ayrı olma ve özerklik) ve toplulukçuluk (ilişkisel olma ve özerk olmama); ekonomik koşulları ise yüksek SES (kentli olma) ve düşük SES (köylü/taşralı olma) bakımından değişir. Kaynaklara erişimi sınırlı, düşük SES ve/veya tarımla uğraşan geleneksel yerleşim bölgelerinde tam bağımlı (toplulukçu) aile modeli gelişir. Birbirine ekonomik ve duygusal olarak bağımlı ilişkilerin görüldüğü bu aile modelinde, özerkliği düşük, ilişkiselliği yüksek bireyler gelişir. Bu aile modelinde çocuğa araçsal değer atfedilir; çocuklar ebeveynlerinin yaşlılık güvencesi olarak görülür ve aileye ekonomik olarak katkı sağlamakla yükümlüdür. Karşıt olarak, kaynaklara erişim imkânı bulunan, orta ve yüksek SES ortamlarda (örn., endüstrileşmiş Batılı ülkeler) bağımsız (bireyci) aile modeli gelişir. Aile üyeleri arasında bağımlılıkların oluşmadığı bu aile modelinde özerkliği yüksek ve ilişkiselliği düşük (kendi kendine yeterli) bireyler gelişir. Bu aile modelinde, çocuğa psikolojik değer atfedilir ve yetişkin çocuğun ayrı ve özerk olması yaşlılık güvencesi için tehdit oluşturmaz.

Toplulukçu kültürlerin kaynaklara erişim imkânı bulunan, orta ve yüksek SES (örn., kentler) ortamlarında ise duygusal bağımlı aile modeli gelişir. Aile üyeleri arasında duygusal bağımlılıkların devam ettiği bu aile modelinde ekonomik bağımlılıklar ve hiyerarşiye dayalı rol ilişkileri azalır ve özerkliği ve ilişkiselliği yüksek bireyler gelişir. Bu aile modelinde de çocuğa psikolojik değer atfedilir ve çocuk yaşlılık güvencesi için kaynak oluşturmaz (Kağıtçıbaşı, 2005; 2007; 2013).

Yukarıdaki bilgilerden hareketle, aile değişim modeline göre, yaşlı bakımı ve sorumluluğunu üstlenme, SES ve kültürle yakından ilişkilidir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015). SES arttıkça, yaşlı bireylerin çeşitli ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik kurum ve organizasyonlar artmaktadır. Kültür ise aile değerleri ve ailede rol paylaşımına yönelik sosyal normları belirler. Örneğin, aile birliğinin önemine vurgu yapan toplulukçu ve geleneksel kültürlerde yaşlı anne babanın bakımını yetişkin çocuğun üstlenmesi beklenir. Bununla birlikte, sosyoekonomik değişimle birlikte aile ve aile değerleri de değişmektedir. Araştırmacılara göre bu değişimin incelenmesi, devamlılığı olan ve olmayan norm ve değerlerin belirlenmesi, yaşlı bakımı için önemlidir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015).

Evlat yükümlülüğü normları üzerine yürütülen çalışmalar genel olarak aile değişim modeliyle tutarlı sonuçlar önermiştir. Hollanda’da yürütülen çalışmada, de Valk ve Schans

(2008) hipotezlerini ve bulgularını aile değişim modeline (Kağıtçıbaşı, 1996) dayanarak açıklamıştır. Araştırmacılar, Türkiye ve Fas'ın özellikle kırsal bölgelerini ve Surinamlılar ve Hollanda Antillerini, aile ve kuşaklar arası bağların önemli olduğu ilişki kültürü (culture of relatedness) bakımından incelemiştir. de Valk ve Schans (2008) Hollanda'daki yaşlı göçmenlerin genel olarak kuşaklar arası bağımlılığın ekonomik iyi oluş hali için ön şart kabul edildiği ailelerden geldiklerini ve akrabalık bağlarının kuvvetli olduğunu ileri sürmüştür. Bu tarz ailelerde evlatlar, çocuk iken tarlada vb. çalışarak, yetişkin olduklarında ise yaşlı anne-babaya destek olarak aile ekonomisine katkı sağlamaktadır. Yerli Hollanda ise anne, baba ve çocuğun bağımsızlık ve özerkliğinin vurgulandığı ayrı olma kültürü (culture of separateness) bakımından tanımlanmıştır. Bu tarz kültürlerde anne, baba ve çocuklar arasındaki duygusal bağlar kuvvetli olmakla birlikte, yaşlılara genel olarak resmî kurumlar destek sağlamaktadır. Çalışmada, göçmen yaşlılar yerli yaşlılara göre evlat yükümlülüğü normlarına (örn., “Çocuklar hasta anne babalarına bakmalıdır”) yönelik daha fazla olumlu tutum sergilemiştir. Aynı zamanda, grup ortalamasının üzerinde çocuk sahibi olan Faslılar ve Türkler olmayanlara göre evlat yükümlülüğü normlarına daha fazla onay vermiştir. Yaşlı katılımcıların fiziksel sağlığı ise evlat yükümlülüğü normları ile ilişkili bulunmamıştır. Araştırmacılar, sayıca fazla çocuk sahibi olanların, evlatlarından bakım ve destek bekleme tercihlerinin ve eğilimlerinin görece fazla olacağını iddia etmiştir (de Valk ve Schans, 2008).

Diğer bir çalışmada, zenginlik düzeyi, kurumsal sosyal destek sistemi ve kültür bakımından farklılık gösteren beş ülkenin (Norveç, İngiltere, Almanya, İspanya, İsrail) büyük şehirlerinde yaşayan farklı kuşaklardan katılımcıları karşılaştırılmıştır (Lowenstein ve Daatland, 2006). Çalışmada beş ülkeden katılımcılar da evlat yükümlülüğü normlarına yönelik görece olumlu tutum sergilerken, ülkeler arası anlamlı farklar da bulunmuştur. İspanya ve İsrail'dekiler, Almanya, Norveç ve İngiltere'dekilere göre daha fazla olumlu tutum sergilemiştir. Araştırmacılar, bu bulguları kuzey ülkelerine göre güney ülkelerinde aile üyeleri arasındaki bağların daha güçlü olmasıyla açıklamıştır. Bununla birlikte, ilgili ülkeler, aile üyeleri arasındaki duygusal ve yakın ilişkilere, karşılıklı destek ve uyuma yönelik tutumları bakımından fark göstermemiştir. Araştırmacılar, en fazla farkı İspanya ve Norveç arasında bulmuştur. İspanya'nın geleneksel anlamda aile odaklı kültürünü yansıtır biçimde, İspanyalılar hem yaşlı ebeveynlerle duygusal ve yakın ilişkilere hem de evlat yükümlülüğü normlarına önem atfetmiştir. Norveç'in yüksek zenginlik düzeyi ve güçlü kurumsal sosyal destek sistemini yansıtır biçimde ise Norveçliler evlat yükümlülüğü normlarından çok, yaşlı ebeveynlerle duygusal ve yakın ilişkilere önem atfetmiştir. Sonuç olarak, Lowenstein ve Daatland'a (2006) göre gelişmiş ülkelerin büyük şehirlerinde dahi aile içi karşılıklı yükümlülükler, birlik ve bağlılık önemli bulunmaktadır. Bununla birlikte, aile içi birliğin sağlanmasında geleneksel toplumsal beklentiler, görev ve sorumlulardan çok, duygusal yakınlık ve bağ kurma gibi bireysel koşullar ve tercihler belirleyici olmaya başlamıştır.

Japonya'da araştırmacılar, boylamsal bir çalışmada yaşlılarla birlikte yaşayanların (gelin, evlat, eş) tutumlarını, ülkede kurumsal uzun süreli bakım servisi uygulaması başlamadan ve başladıktan sonra incelemiştir (Tsutsui ve ark. 2014). Araştırmacılar, 1999 ve 2001 yıllarında katılımcılara fiziksel destek (örn., “Ebeveynlerin bakımını üstlenmek çocukların görevidir”), ekonomik destek (örn., “Ebeveynlerine maddi destek vermek

çocukların görevidir”) ve duygusal destek (örn., “Çocukların ebeveynleriyle birlikte bir şeylerin keyfini çıkarmak için zamanı olmalıdır”) bakımından sorular sormuştur. Çalışmada evlat yükümlülüğü normlarına yönelik genel olarak orta düzeyde olumlu tutum sergilenirken, en az fiziksel, en fazla duygusal destek onaylanmıştır. Kurumsal bakım uygulaması başladıktan sonra, fiziksel destek bakımından tüm katılımcı gruplar arasında anlamlı değişim oluşmuştur ve duygusal destek bakımından ise sadece gelinlerin kız evlatlarına göre olumlu tutumları azalmıştır. Araştırmacılar bulgulara dayanarak, evlat yükümlülüğü normlarını durumsal faktörlerle ilişkilendirmiştir. Tsutsui ve arkadaşları (2014), kurumsal bakım servisi uygulamasının halihazırda bir yaşlıya bakım verenleri daha çok ilgilendireceği için, benzer çalışmaların bir yaşlıyla birlikte yaşamayanlar arasında da yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

Diğer bir çalışmada, yaşanan şehrin modernleşme düzeyinin evlat yükümlülüğü normlarını yerine getirmeyle (saygı gösterme, olumlu karşılık verme, bakım verme, memnun etme, itaat, ekonomik destek) ilişkisi incelenmiştir (Cheung ve Kwan, 2009). Çin’de altı büyük şehirde araştırmacılar, 40 yaş ve üzeri katılımcılara, son üç ay içerisinde her bir evlat yükümlülüğü normunu ne sıklıkla yerine getirdiklerini sormuştur. Çalışmada şehirlerin modernleşme düzeyi, şehirde kazanılan ortalama aylık/maaş miktarı, şehirde kişi başına düşen ortalama gayri safi milli hasıla ve şehirde hizmet sektöründe çalışan iş gücü oranı toplanarak hesaplanmıştır. Bulgulara göre, şehrin modernleşme düzeyi arttıkça (bireysel değişkenler kontrol edildikten sonra dahi) şehirde yaşayanların evlat yükümlülüğü normlarını yerine getirme düzeyi azalmaktadır.

Yeni Zelanda’da yaşayan Avrupalı ve Çinli ailelerin karşılaştırıldığı bir çalışmada, Çinliler yaşlı anne-babaya itaat etmeye, bakım vermeye ve maddi olarak yardım etmeye daha fazla önem vermiştir. Avrupalılar, evlat yükümlülüğü normları arasında en fazla yaşlı anne-babayla temas ve görüşme halinde olmaya önem verirken, Çinliler böyle bir ayırım yapmamıştır (Ng, 2002). Çalışmada hem Avrupalı hem de Çinli aileler evlat yükümlülüğü normları arasında saygı duymaya ve temas ve görüşme halinde olmaya yönelik görece olumlu, itaat etmeye ve maddi olarak yardım etmeye yönelik görece olumsuz tutum sergilemiştir. Katılımcıların, yaşlı anne-babaya bakım vermeye ve onları memnun etmeye yönelik tutumları ise orta düzeyde kalmıştır (Ng, 2002).

Görüldüğü gibi, evlat yükümlülüğü normları üzerine yürütülen kültürler arası çalışmalar (örn., Cheung ve Kwan, 2009; Lowenstein ve Daatland, 2006, Ng, 2002) genel olarak aile değişim modeli (Kağıtçıbaşı, 1996; 2013) ve çift yönlü modelle (Bedford ve Yeh, 2019) tutarlı bulgular rapor etmiştir. Buna göre SES arttıkça, özellikle otoriterlik odaklı evlat yükümlülüğü normlarına (örn., itaat, fiziksel bakım verme) yönelik olumlu tutumlar azalmaktadır. Ancak karşılıklılık odaklı (örn., temas ve görüşme halinde olma) aileye-ataya saygıya yönelik olumlu tutumlar, SES ve kültürden bağımsız olarak varlığını devam ettirmektedir.

Aile Değişim Modeli ve Türkiye Örnekleme

Kültürler arası ve kültür içi karşılaştırmaların bir arada yapıldığı bir çalışmada Dinn ve Sunar (2017), ABD ve Türkiye’deki katılımcıların ebeveynlerinden algıladıkları kabul (sıcaklık) düzeyinde fark bulunmadığını, kontrol (düşük özerklik ve/veya yüksek katı disiplin) düzeyinde ise fark bulunduğunu belirtmiştir. Araştırmacılar, görece

yüksek sosyoekonomik gelişmişlik ve bireycilik düzeyine sahip ABD’li ebeveynlerle karşılaştırıldığında, Türkiye’deki ebeveynlerin özerkliğe daha az izin veren ve daha otoriter olarak algılanmalarının beklendiğini belirtmiştir. Kültür içi karşılaştırmalar, Türkiye’nin üç ayrı coğrafi bölgesi arasında yapılmıştır. Metropol (İstanbul) ve İç-Doğu Anadolu (Niğde, Van) bölgelerinde yaşayanlar, Batıda (İzmir, Edirne) yaşayanlarla kıyaslandığında, ebeveynlerini hem daha fazla kural koyucu ve disipline edici hem de daha az sıcaklık ve kabul edici olarak algılamıştır. Araştırmacılar, ilgili bulguları Batı bölgesinin görece yüksek eğitim seviyesine ve “Batılı” özelliklere (daha az toplulukçu) sahip olması ile açıklamıştır. Öğrencilerin, itaat ve saygı kurallarına daha fazla uyumu gerektiren (dikey) toplulukçuluk puanları arttıkça da ebeveynlerinden algıladıkları kontrol artmıştır. Annelerin eğitim seviyesi arttıkça ise kontrol algısı azalmış, bununla birlikte babaların eğitim seviyesi arttıkça kabul algısı artmıştır.

Diğer bir çalışmada, Avustralya’da yaşayan Türkiye kökenli anneler, SES ve kültürleşme tutumlarından bağımsız olarak, yüksek düzeyde sıcaklık (örn., “Çocuğumla birlikte sıcak, samimi zamanlar geçiririz”) ifade etmiştir (Yağmurlu ve Sanson, 2009). Öz kültürüyle bütünleşme eğilimi sergileyen ve Avustralya toplumuyla düşük seviyede temas kuran anneler ise çocuklarından görece yüksek düzeyde itaat talep etmiştir (örn., “Çocuğumun söylenileni tartışmadan yerine getirmesini beklerim”). Özellikle düşük SES anneler arasında itaat talep etme arttıkça, çocuğun göstermesi hedeflenen uyum davranışı da artmıştır.

Kağıtçıbaşı, Ataca ve Diri (2010), Almanya, Türkiye, Filistin ve İsrail’deki anneler ve ergen çocukları arasındaki ilişkileri inceledikleri çalışmada, Türkiye ve Filistin’deki çocukların, Almanya’dakilere göre annelerinden daha fazla duygusal destek beklemediklerini rapor etmiştir. Almanya’ya kıyasla Türkiye, Filistin ve İsrail’de anneler ile ergen çocukları ve anneler ile kendi anneleri arasında daha fazla kuşaklar arası yakınlık ifade edilmiştir. Bu ülkelerdeki anneler kendi annelerine daha fazla duygusal destek sağladıklarını da belirtmiştir. Çalışmada, anne ile ergen çocuk arasındaki yakınlık, ergen çocuğun anneye yönelik duygusal desteğini artırmıştır.

Görüldüğü gibi, Türkiye’deki katılımcılar arasında kuşaklar arası ilişkileri inceleyen çalışmalar (örn., Dinn ve Sunar, 2017; Yağmurlu ve Sanson, 2009), genel olarak aile değişim modeli ile (Kağıtçıbaşı, 1996; 2013) tutarlı bulgular rapor etmiştir. Buna göre, özellikle, ebeveyn kontrolü ve çocuktan beklenen uyum ve itaat, düşük SES ve toplulukçulukla birlikte artmaktadır. Ebeveyn kabulü ve karşılıklı duygusal destek ise görece benzerlik gösterirken, özellikle çocuk yetiştirmede özerklik vurgusu yüksek SES ve bireycilikle birlikte görülmektedir (Yağmurlu ve Sanson, 2009).

Bu çalışmanın amacı, yaşlı ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutumları Türkiye’deki üniversite öğrencisi gençler arasında incelemektir. Yaşlanan nüfusla birlikte daha önce görülmemiş oranda orta yaşlı bireyin hayatta olan ebeveyne sahip olacağı tahmin edilmektedir (Dünya Sağlık Örgütü-WHO, 2015). Toplumun taşıyıcıları olarak genç üniversite öğrencilerinin ve yaşlı anne babaya sahip olacak yetişkin adaylarının yaşlı ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutumlarının incelenmesi önemlidir.

Yaşlı ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutumlar, sosyal-ekonomik, kültürel ve politik koşullara bağlı olarak farklı biçimlerde ifade edilebilir (Dykstra ve Fokkema, 2012;

Lowenstein ve Daatland, 2006). Bu tutumlar, aile değişim modeli bağlamında açıklanmaya çalışılmış (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015) ancak ampirik bir çalışmayla incelenmemiştir. Aile değişim modeline göre kültürel değerler, aile değerleri ve çocuğun değeri, kuşaklar arası ilişkileri anlamada önemlidir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015; Trommsdorff ve Mayer, 2012). Çocuğun değeri yaklaşımı, çocuk sahibi olma isteğini genelde kültürel değerler, özelde ise çocuğa atfedilen değerlerle açıklamaktadır. Bu yaklaşım, kültürel değerlerin ve çocuğun değerinin refah ve zenginlik düzeyiyle olan ilişkisine dikkat çeker ve kuşaklar arası ilişkilere dair önemli çıkarımları vardır. Çalışmalar, refah ve zenginlik düzeyi düştükçe, çocuğun araçsal değerinin ve çocuk sayısının arttığını göstermiştir (Kağıtçıbaşı, 2007) ve çocuğun değerinin, kuşaklar arası ilişkilere dair değerlerle bağlantılı olduğu iddia edilmiştir (Trommsdorff ve Mayer, 2012).

Kağıtçıbaşı ve Ataca' ya (2015) göre kuşaklar arası ilişkilerin ve çocuğa atfedilen değerlerin, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi (SES) ve değişim bağlamında incelenmesi, yaşlı bireylerin iyi olma hallerinin artırılmasına yönelik önemli bilgiler sağlayacaktır. Bu bağlamda, kuşaklar arası dinamiklerin, kültür ve SES ile ilişkili olarak incelendiği çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Aile değişim modeli bağlamında, bağımsız ve tam bağımlı aile modelleri arasında önemli farklar beklenmiştir (bkz. Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015). Buna göre, yüksek SES ortamlarda ortaya çıkan bağımsız aile modeli kurumsal temelli yaşlı bakımına yönelirken, düşük SES ortamlarda ortaya çıkan tam bağımlı aile modeli, aile temelli yaşlı bakımına yönelecektir (ayrıca bkz. Albertini ve Mantovani, 2022; Dykstra ve Fokkema, 2012). Böylece, aile yaşam birimi ve ebeveyn eğitim durumuna göre çalışmanın değişkenleri arasında farklılıklar olmalıdır (bkz. Akyıl ve arkadaşları, 2016; Dinn ve Sunar, 2017; Kağıtçıbaşı, Ataca ve Diri, 2010; Rogers-Sirin ve arkadaşları, 2017). Bu bağlamda çalışmanın birinci hipotezi şöyledir:

H1. Aile yaşam birimi büyükşehir olan ve ebeveyn eğitim durumu yüksek olan katılımcılar, olmayanlara göre (a) maddi bağımlılıklar (çocuğun araçsal değeri ve maddi evlat yükümlülüğü normları) bakımından daha düşük, (b) duygusal bağımlılıklar (çocuğun psikolojik değeri ve duygusal evlat yükümlülüğü normları) bakımından ise daha yüksek puan alır.

Kağıtçıbaşı ve Ataca 'ya (2015) göre, duygusal bağımlı aile modelinde ise yaşlı bakımı için SES ve kültür birbirine ters mesajlar verecektir. Diğer bir deyişle, kurumsal temelli yaşlı bakımı için sosyoekonomik koşullar yeterliyken, kültürel değerler yakın ve birbirine bağlı ilişkilere ve aile bakımının önemine vurgu yapacaktır. Maddi ve duygusal bağımlılık bağlamında düşünüldüğünde, birincisinin SES ile azalması beklenmektedir. Buna göre, yaşlı bireylere yönelik, yaşlılık aylıkları, sosyal güvenlik yardımları, sağlık sigortası gibi kurumsal sosyal desteğe erişilebilirliğin artması, yaşlı bireylerin yetişkin çocuklarına olan ihtiyacını ve ailenin maddi bağımlılığını azaltacaktır. Bununla birlikte, özellikle aile içi yakın ilişkilere yüksek değer atfedilen toplulukçu geleneğe sahip toplumlarda, sosyoekonomik gelişme ailenin duygusal bağımlılığını azaltmamalıdır. Diğer bir deyişle, aile içi yakınlık ve duygusal bağımlılık, SES ve kentleşmeyle uyumsuz değildir. Böylece, duygusal bağımlı aile modeli için yaşlı bakımına yaklaşımın sosyoekonomik ve kültürel faktörlerle ilişkisi incelenmelidir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015). Bu bağlamda, Türkiye toplulukçuluk yönü ağır basan ve aile çıkarımın ön planda tutulduğu; ancak (özellikle büyük şehirlerin kent merkezlerinde) bireycilik yönü de bulunan bir ülkedir (örn., Ar ve Karancı,

2019; Mottram ve Hortaçsu, 2005). Böylece, çocuğun değeri ve kültürel değerlerin, evlat yükümlülüğü normlarını yordaması beklenmektedir. Çalışmanın ikinci hipotezi şöyledir:

H2. (a) Çocuğun psikolojik değeri ve (b) ilişkisellik değerleri, aile yaşam birimi ve ebeveyn eğitim durumu kontrol edildikten sonra, duygusal evlat yükümlülüğü normlarını pozitif yönde yordar.

H3. (a) Çocuğun araçsal değeri ve (b) ilişkisellik değerleri, aile yaşam birimi ve ebeveyn eğitim durumu kontrol edildikten sonra, maddi evlat yükümlülüğü normlarını pozitif yönde yordar.

Çalışmada, aynı zamanda, evlat yükümlülüğü normlarının gelecekte ebeveyne bakım verme niyetini yordayıp yordamadığı incelenecektir. Yetişkin çocukların yaşlı anne ve babalarına yönelik sorumluluklarına ilişkin toplumsal beklentilere yönelik tutumlarını yansıtan evlat yükümlülüğü normları, ebeveyne yönelik gerçek anlamda bakım verme ve destek olma davranışıyla ilişkilidir (Dykstra ve Fokkema, 2012; Hwang, Kim, Brown ve Silverstein, 2022; Ikkink, Van Tilburg ve Knipscheer, 1999). Örneğin, Norveç ve Hollanda’da yürütülen boylamsal bir çalışmada katılımcıların evlat yükümlülüğü normları, beş yıl sonra ebeveyne gösterdikleri destek olma davranışını yordamıştır (Herlofson, Hagestad, Slagsvold, Sørensen, 2011). Dykstra ve Fokkema (2012) ise evlat yükümlülüğü normlarını onaylayanların son üç ay içerisinde ebeveynlerine daha fazla hem maddi hem de duygusal destek sağladığını belirtmiştir. Böylece, gelecekte ebeveyne bakım verme niyeti evlat yükümlülüğü normları ile ilişkili olmalıdır. Bununla birlikte, kuşaklararası ekonomik bağımlılıklara daha fazla vurgu yapan ve toplulukçu ve/veya düşük SES ortamlarda görülmesi beklenen maddi evlat yükümlülüğü normlarının (Bedford ve Yeh, 2019; Kağıtçıbaşı, 1996, 2013), duygusal normlara göre daha güçlü yordayıcı olması beklenmektedir. Buna göre çalışmanın dördüncü hipotezi şöyledir:

H4. Gelecekte ebeveyne bakım verme niyetini, duygusal evlat yükümlülüğü normlarının etkisi kontrol edildikten sonra, maddi evlat yükümlülüğü normları pozitif yönde yordar.

Böylece, bu çalışmada yaşlı ebeveynlere sahip olacak Türkiye’deki gençler arasında, kültürel değerler, çocuğun değeri ve bazı sosyo-demografik değişkenler ile evlat yükümlülüğü normları arasındaki ilişkiler ve bu normların gelecekte ebeveyne bakım verme niyetini nasıl yordadığı incelenmiştir.

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmada elverişlilik örnekleme yolu kullanılmış ve üniversitenin farklı fakültelerinden öğretim elemanlarıyla iletişime geçilerek anket uygulaması için uygun olabilecek dersleri öğrenilmiştir. Çalışmaya yaşları 18-25 (*Ort.* = 20.52, *SS* = 1.71) arasında değişen İç Anadolu Bölgesinde bir devlet üniversitesinde farklı bölümlerde okuyan 364 üniversite (190 Kadın; 171 erkek, üç diğer) öğrencisi katılmıştır. Ailesinin yaşam birimi olarak büyük şehir belirten katılımcılar arasında annesi üniversite ve üstü mezunu olanların oranı %22,5, babası üniversite ve üstü mezunu olanların oranı %28,3’tür. Büyük şehir belirtmeyenler (köy, kasaba, ilçe veya şehirde yaşayan) arasında annesi üniversite ve üstü mezunu olanların oranı %16, babası üniversite ve üstü mezunu olanların oranı %22,7’dir. Katılımcıların annelerinin yaşı 33-63 (*Ort.* = 47.56, *SS* = 5.17), babalarının yaşı 40-71 (*Ort.* = 51.62, *SS* = 5.80) arasında değişmiştir. “Ailenizde yaşlı bir birey (65 yaş ve üstü) var mı?” sorusuna katılımcıların %50’si “var” cevabını vermiştir. Katılımcı özellikleri Tablo-1’de de verilmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri

	N	%
Cinsiyet		
Kadın	190	52.2
Erkek	171	47
Diğer	3	0.8
Yaş (18-21 ve 22-25)	262 ve 99	72.6 ve 27.4
Aile yaşam birimi		
Köy	17	4,7
Kasaba	12	3,3
İlçe	65	18
Şehir	92	25,5
Büyükşehir	175	48,5
Eğitim durumu (anne - baba)		
İlkokul	(100 – 77)	(27,9 - 21,3)
Ortaokul	(79 – 74)	(22,1 - 20,5)
Lise	(109 – 117)	(30,4 - 32,4)
Üniversite	(66 – 83)	(19,4 – 23)
Üniversite üstü	(4 – 10)	(1,1 - 2,8)
Aile gelir durumu (alt – orta -üst)	(38 – 309 – 13)	(10,6 - 85,8 - 3,6)
Aile SES (alt - orta - üst)	(31 – 317 – 12)	(8,6 - 88,1 - 3,3)
Annesi ev hanımı	204	59,3
Ailede yaşlı birey	180	49,5

Veri Toplama Araçları

Evlat Yükümlülüğü Normları Ölçeği

Evlat Yükümlülüğü Normları Ölçeği Ohta ve Kai (2007) tarafından geliştirilmiştir ve 5’li Likert tipi ölçek (1: Katılıyorum, 5: Katılmıyorum) 11 madde içermektedir. Açımlayıcı faktör analizi kullanarak Ohta ve Kai (2007), ekonomik destek için üç madde (örn., “Çocuklar, ebeveynlerine beslenme sorunları çekmemeleri için maddi destek sağlamalıdır”), fiziksel destek için beş madde (örn., “Ebeveynlerinin bakımını üstlenmeyen çocuklar, çocuk olarak görevlerini ihmal etmiş olurlar”), duygusal destek için üç madde (örn., “Çocukların ebeveynleriyle birlikte vakit geçirmek için zamanları olmalıdır”) belirlemiştir. Ölçeğin 3-faktörlü yapısı, yine Japonya’da yürütülen bir çalışmada Tsutsui ve arkadaşları (2014) tarafından doğrulayıcı faktör analizi kullanılarak desteklenmiştir. Ölçek Türkiye örnekleminde ilk kez bu çalışmada kullanılmıştır ve araştırmanın yazarı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Çevrilen maddeler ve orijinal maddeler araştırmanın yazarı tarafından karşılaştırılıp değerlendirilmiştir. Daha sonra, sosyal bilimler alanından dört akademisyen maddeleri okumuş ve açıklık ve anlaşılabilirlik bakımından görüşlerini paylaşmıştır. Son olarak, İngilizce Mütercim Tercümanlık bölümünden bir akademisyen Türkçe ve İngilizce maddeleri değerlendirmiştir. Ölçeğin, Türkçe formu mevcut çalışmada ilk kez kullanıldığı için faktör yapısı açımlayıcı faktör analizi kullanılarak test edilmiştir. Bulgulara göre, iki faktörlü yapı varyansın %62,27’sini açıklamıştır. Birbirine yakın çapraz yük alan madde 5 çıkarıldıktan sonra, iki faktörlü yapı varyansın %65,86’sını açıklamıştır. Buna göre, ölçeğin ekonomik-fiziksel (maddi) destek ve duygusal destek boyutları tanımlanmıştır. Bu boyutlar için Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla .89 ve .83 olarak hesaplanmıştır. Ölçekten alınan toplam puan arttıkça katılımcıların ilgili evlat yükümlülüğü normlarına yönelik olumlu tutumlarının arttığı varsayılmıştır.

Gelecekte Ebeveyne Bakım Verme Niyeti Ölçeği

Gelecekte Ebeveyne Bakım Verme Niyeti Ölçeği Rossi ve Rossi'den (1990) alınarak çocuğun değeri araştırmaları için Schwarz ve arkadaşları (2001) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Tek faktörlü ölçekte katılımcılara gelecekte ihtiyaç halinde ebeveyne bakım vermek için ne ölçüde bir zahmete/sıkıntıya katlanacakları 7'li likert tipi ölçümle (1: Hiç Sıkıntı Olmaz, 7: Pek Çok Sıkıntı Olur) yedi madde/konu üzerinden (örn., “parasal sıkıntılara”) sorulmaktadır. Ölçekten alınan toplam puan arttıkça katılımcıların gelecekte ebeveyne bakım verme niyetleri düşmektedir. Mevcut çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı .91 hesaplanmıştır.

Değerler Ölçeği

Schwartz Değerler Ölçeğinin (Schwartz Values Survey; Schwartz ve Boehnke, 2004), kısa versiyonu Kam ve arkadaşları (2012) tarafından geliştirilmiştir ve 18 madde içermektedir (7'li Likert tipi ölçek, 1: Önemli değil, 7: Çok önemli). Ölçek Türkçeye Alper (2016) tarafından uyarlanmıştır. Alper (2016) ilişkisellik (sorumluluk sahibi olmak, aidiyet hissi, öz-disiplin, ailenin güvenliği, sadakat, mütevazılık, itaatkâr olma, yardımseverlik, affedebilme) ve özerklik (özgürlük, bireysel bağımsızlık, işinde yetkin olma, yaratıcılık, renkli bir yaşam, insanların üzerinde etki sahibi olma, heyecanlı bir yaşam, kendine saygı duymak, kendi hedefini belirleyebilme) değerleri için sırasıyla .79 ve .73 Cronbach Alpha katsayıları rapor etmiştir. Sakman (2016) ise ilişkisellik ve özerklik değerleri için sırasıyla .85 ve .68 Cronbach Alpha katsayıları rapor etmiştir. Bu çalışmada ilişkisellik ve özerklik için Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla .75 ve .70 hesaplanmıştır. İlgili ölçekten alınan toplam puan arttıkça katılımcıların ilgili değerlere verdiği önem artmaktadır.

Çocuğun Değeri Ölçeği

Çocuğun değeri ölçeği Schwarz ve arkadaşları (2001) tarafından geliştirilmiş ve Türkçeye uyarlanmıştır. 7-li likert tipi ölçek (1: Hiç katılmıyorum, 7: Tamamen katılıyorum) 27 madde içermektedir. Bu çalışmada ölçeğin faktör yapısı açıklayıcı faktör analizi kullanılarak test edilmiştir. Bulgulara göre, üç faktörlü yapı varyansın %53.82'sini açıklamıştır. Kuramsal yaklaşım ve özdeğerlerin çizgi grafik dağılımı (scree plot) dikkate alınarak iki faktörlü yapı test edilmiştir. Çapraz yük alan maddeler 4, 13, 10 çıkarıldıktan sonra tekrar test edilen iki faktörlü yapı varyansın %50'sini açıklamıştır. Ölçeğin iki boyutu çocuğun araçsal değeri ve çocuğun psikolojik değeri olarak belirlenmiştir. Bu boyutların Cronbach Alpha katsayıları sırasıyla .86 ve .90 olarak hesaplanmıştır. İlgili ölçekten alınan toplam puan arttıkça katılımcıların ilgili boyutta çocuğa affettikleri değer artmaktadır.

Sosyoekonomik Gelişmişlik Seviyesi (SES) Bilgi Formu

SES hakkında bilgi sağlamak için katılımcılar “Ailenizin sosyoekonomik düzeyi”, “Ailenizin gelir durumu”, “Ailenizin yaşadığı yerleşim birimi” sorularına cevap vermiştir. Aynı zamanda, katılımcılar “Annenizin en son bitirdiği okul” ve “Babanızın en son bitirdiği okul” sorularını cevaplandırmıştır.

İşlem

Katılımcılar ölçeklere sınıf ortamında yanıt vermiştir. Araştırmaya katılım gönüllülük esas alınarak sağlanmıştır. Katılımcılara araştırmaya katılım için herhangi bir teşvik teklif

edilmemiştir. Çalışmanın etik kurul onayı Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 30 Ekim 2019 tarihinde 80419 protokol numarası ile alınmıştır.

Veri Analizi

Araştırma verileri SPSS 24 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Öncelikli olarak Türkiye örnekleminde ilk kez bu çalışmada kullanılan Evlat Yükümlülüğü Normları Ölçeği için Açıklayıcı Faktör Analizi uygulanmıştır. Daha sonra çalışmanın betimleyici ve ilişkisel bulguları elde edilmiştir. Tek-yönlü ANOVA kullanılarak kadın ve erkek öğrencilerin çalışma değişkenleri bakımından fark gösterip göstermediğine bakılmıştır. Fark bulunan değişkenler için yapılan regresyon analizlerinde cinsiyetin etkisi kontrol edilmiştir. Sosyo-demografik değişkenler bakımından grupların karşılaştırılması için çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) kullanılmıştır. Gruplar aile yaşam birimi ve ebeveyn eğitim durumuna göre oluşturulmuştur. Aile yaşam birimi büyükşehir olanlar ve olmayanlar biçiminde; ebeveyn eğitim durumu ise düşük, orta, yüksek biçiminde gruplara ayrılmıştır. Daha sonra aile yaşam birimi ve anne eğitim durumu ile baba eğitim durumunun etkilerinin birinci basamakta kontrol edildiği çoklu hiyerarşik regresyon analizleri uygulanmıştır.

Bulgular

Betimleyici ve İlişkisel Bulgular

Betimleyici analiz bulgularına göre, katılımcılar genel olarak maddi ve duygusal yükümlülük, çocuğun psikolojik değeri ve ilişkisellik ile özerklik bakımından görece yüksek (ortanın üzerinde) puanlar alırken; çocuğun araçsal değeri ve gelecekte ebeveyn bakım verme niyeti bakımından düşük puan almıştır. Bulgular Tablo 2'de verilmektedir.

Korelasyon analizi bulgularına göre, ilişkisellik, bakım verme niyeti hariç çalışmanın diğer değişkenleriyle (pozitif yönde) ilişkili bulunmuştur. Özerklik ise çocuğun psikolojik değeri (ve düşük düzeyde maddi evlat yükümlülüğü) ile pozitif yönde ilişkilidir. Çocuğun araçsal değeri, maddi ve duygusal yükümlülük ile pozitif yönde görece düşük düzeyde ilişkiliden, çocuğun psikolojik değeri pozitif yönde görece yüksek düzeyde ilişkilidir. Gelecekte ebeveyn bakım verme niyeti ise maddi yükümlülük ile pozitif yönde ve yüksek düzeyde duygusal yükümlülük ile pozitif yönde ve görece düşük düzeyde ilişkilidir. Bulgular Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2. *Betimleyici Bulgular ve Değişkenler Arasındaki İlişki Katsayıları*

	Ort.	SS	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
1. Gelecekte bakım verme niyeti	3.37	1.61	(.91)	-.24*	-.11*	.07	-.05	.01	-.04
2. Maddi yükümlülük	4.79	1.37		(.89)	.50*	.251	.35**	.13*	.33**
3. Duygusal yükümlülük	5.87	1.21			(.83)	.11*	.35**	.10	.37**
4. Çocuğun araçsal değeri	2.84	1.24				(.86)	.42**	.05	.19**
5. Çocuğun psikolojik değeri	5.14	1.32					(.90)	18**	.49**
6. Özerklik	6.29	.52						(.70)	.38**
7. İlişkisellik	5.85	.74							(.75)

**p < .01, N = 364. Parantez içindeki değerler Cronbach Alfa katsayılarıdır.

Tek-yönlü ANOVA bulgularına göre ilişkisellik ($F(1, 359) = 8.277, p < .01$) bakımından kadınlar ($Ort. = 5.96, SS = .66$), erkeklerden ($Ort. = 5.73, SS = .79$) daha yüksek puan almıştır. Gelecekte ebeveyne bakım verme niyeti ($F(1, 359) = 6.549, p < .05$) bakımından da kadınlar ($Ort. = 3.58, SS = 1.65$), erkeklerden ($Ort. = 3.15, SS = 1.53$) daha yüksek puan almıştır. Bu nedenle, gelecekte ebeveyne bakım verme niyeti için yapılan regresyon analizinde cinsiyetin etkisi kontrol edilmiştir.

Sosyo-Demografik Değişkenler Bakımından Grupların Karşılaştırılması

Birinci hipotezi test etmek üzere, aile yaşam birimine göre katılımcılar ikiye (büyükşehir olanlar ve olmayanlar), ebeveyn eğitim durumuna göre ise üçe (düşük: ilk ve orta okul, orta: lise, yüksek: üniversite ve üstü) ayrılmıştır ve gruplar arası karşılaştırma için çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) kullanılmıştır. Aile yaşam birimine göre çalışmanın değişkenlerinin karşılaştırıldığı MANOVA bulgularına göre Wilks' Lambda = .96, $F(7,353) = 2.06, p < .05$ ve çok değişkenli $\eta^2 = .04$ 'dür. Gruplar arasında maddi evlat yükümlülüğü normları ($F(1, 359) = 4.07, p < .05, \eta^2 = .01$) ve çocuğun araçsal ($F(1, 359) = 6.26, p < .05, \eta^2 = .02$) ve psikolojik değeri ($F(1, 359) = 7.53, p < .01, \eta^2 = .02$) bakımından fark bulunmuştur. Buna göre, büyük şehirden geldiğini ifade edenler ilgili değişkenler bakımından daha düşük puan almıştır.

Ebeveyn eğitim durumuna göre çalışmanın değişkenlerinin karşılaştırıldığı MANOVA bulgularına göre anneler için çok değişkenli etki anlamlı değildir. Bununla birlikte, çocuğun araçsal değeri bakımından düşük ve orta eğitim düzeyi arasında fark bulunmuştur ($F(2, 355) = 3.39, p < .05, \eta^2 = .02$). Anneleri düşük eğitim düzeyinden gelen katılımcılar, orta eğitim düzeyinden gelenlere göre ilgili değişken bakımından daha yüksek puan almıştır. Babalar için Wilks' Lambda = .91, $F(14,704) = 2.37, p < .01$ ve çok değişkenli $\eta^2 = .05$ 'tir. Gruplar arasında maddi ($F(2, 358) = 10.05, p < .01, \eta^2 = .03$) ve duygusal ($F(2, 358) = 4.90, p < .01, \eta^2 = .03$) evlat yükümlülüğü normları, çocuğun araçsal ($F(2, 358) = 3.68, p < .05, \eta^2 = .02$) ve psikolojik değeri ($F(2, 358) = 7.66, p < .01, \eta^2 = .04$) ve ilişkisellik ($F(2, 358) = 6.05, p < .01, \eta^2 = .03$) bakımından fark bulunmuştur. Buna göre, babaları düşük eğitim düzeyinden gelen katılımcılar, orta ve yüksek eğitim düzeyinden gelenlere göre maddi evlat yükümlülüğü normları bakımından daha yüksek puan almıştır. Babaları düşük eğitim düzeyinden gelen katılımcılar, yüksek eğitim düzeyinden gelenlere göre duygusal evlat yükümlülüğü normları, çocuğun araçsal ve psikolojik değeri ve ilişkisellik bakımından daha yüksek puan almıştır.

Bu bulgulara göre *H1a* desteklenmiştir. Baba eğitim durumu arttıkça maddi bağımlılıklar azalmıştır, anne eğitim durumu arttıkça ise çocuğun araçsal değeri azalmıştır. Büyük şehirden gelen katılımcılar maddi evlat yükümlülüğü normları ve çocuğun araçsal değeri bakımından daha düşük puan almıştır. *H1b* ise baba eğitim durumu ve yaşam birimi bakımından desteklenmemiştir. Bulgulara göre, baba eğitim durumu arttıkça duygusal bağımlılıklar ve ilişkisellik değerleri daha az onaylanmıştır. Büyük şehirden gelen katılımcılar çocuğun psikolojik değeri bakımından düşük puan almıştır.

Regresyon Analizleri

İkinci (*H2a* ve *H2b*) ve üçüncü hipotez (*H3a* ve *H3b*) için bağımsız değişkenler olan kültürel değerler (özerklik ve ilişkisellik) ve çocuğun değerinin (çocuğun araçsal

ve psikolojik değeri) maddi ve duygusal evlat yükümlülüğü normlarını nasıl yordadığını incelemek üzere çoklu hiyerarşik regresyon analizleri yürütülmüştür. Birinci basamakta kontrol değişkenleri olarak aile yaşam birimi ve anne ve baba eğitim düzeyi analize dahil edilmiştir. Bulgular Tablo 3'te verilmektedir.

Tablo 3. Maddi ve Duygusal Evlat Yükümlülüğü Normları için Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	Maddi evlat yükümlülüğü		Duygusal evlat yükümlülüğü	
	SH	β	SH	β
1. Basamak				
Aile yaşam birimi	.15	.06	.13	.04
Anne eğitim durumu	.08	.01	.07	.01
Baba eğitim durumu	.08	-.19**	.07	-.14*
2. Basamak				
Aile yaşam birimi	.14	.04	.12	.02
Anne eğitim durumu	.08	.03	.06	.01
Baba eğitim durumu	.07	-.13*	.06	-.05
Araçsal çocuğun değeri	.06	.14*	.05	-.05
Psikolojik çocuğun değeri	.06	.13*	.06	.29***
Özerklik	.14	.04	.12	-.03
İlişkiselik	.11	.17**	.10	.23***
R^2	.16		.18	
F for $R^2 \Delta$	12.28***		17.30***	

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Tablo 3'te görüldüğü üzere, maddi evlat yükümlülüğü normları, ikinci basamakta, baba eğitim durumu ($\beta = -.13$, SH = .07, $p < .05$) ve çocuğun araçsal ($\beta = -.14$, SH = .06, $p < .01$) ve psikolojik değeri ($\beta = -.13$, SH = .07, $p < .05$) ve ilişkiselik ($\beta = -.17$, SH = .11, $p < .01$) tarafından yordanmıştır. Duygusal evlat yükümlülüğü normları çocuğun psikolojik değeri ($\beta = -.29$, SH = .06, $p < .001$) ve ilişkiselik ($\beta = -.23$, SH = .10, $p < .001$) tarafından yordanmıştır. Bu bulgulara göre H2a ve H2b desteklenmiştir. Duygusal evlat yükümlülüğü normları çocuğun psikolojik değeri ve ilişkiselik değerleri tarafından yordanmıştır. H3a ve H3b de desteklenmiştir. Maddi evlat yükümlülüğü normları, çocuğun araçsal değeri ve ilişkiselik değerleri tarafından yordanmıştır. Bununla birlikte, maddi evlat yükümlülüğü normları (düşük düzeyde de olsa) çocuğun psikolojik değeri tarafından da yordanmıştır.

H4 için maddi ve duygusal evlat yükümlülüğü normlarının, gelecekte anne-babaya bakım verme niyetini nasıl yordadığını incelemek üzere de çoklu ve hiyerarşik regresyon analizi yürütülmüştür. Bulgular Tablo 4'de verilmektedir.

Tablo 4. Gelecekte Ebeveyne Bakım Verme Niyeti için Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişken	Gelecekte ebeveyne bakım verme niyeti	
	SH	β
1. Basamak		
Aile yaşam birimi	.17	-.04
Anne eğitim durumu	.09	-.12
Baba eğitim durumu	.09	.11
Cinsiyet	.17	.13*
2. Basamak		
Aile yaşam birimi	.17	-.02
Anne eğitim durumu	.09	-.10
Baba eğitim durumu	.09	.05
Cinsiyet	.17	.11*
Maddi evlat yükümlülüğü	.07	-.25***
Duygusal evlat yükümlülüğü	.08	.01
R^2	.06	
F for $R^2 \Delta$	9.35***	

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

Sonuçları Tablo 4’te sunulan analize göre, birinci basamakta kontrol değişkenleri olarak aile yaşam birimi, anne ve baba eğitim düzeyi ve cinsiyet dahil edilmiştir. Bakım verme niyeti, ikinci basamakta cinsiyet ($\beta = -.11, SH = .17, p < .05$) ve maddi evlat yükümlülüğü normları ($\beta = -.25, SH = .07, p < .001$) tarafından yordanmıştır. Bu bulgulara göre, H4 desteklenmiştir. Bakım verme niyeti bakımından bulunan cinsiyet farkı nedeniyle, bu analize cinsiyet kontrol değişkeni olarak dahil edilmiştir ve ikinci basamakta anlamlı yordayıcı olarak kalmıştır. Çalışmada ebeveyne gelecekte bakım verme niyetinin duygusal yükümlülüklerden çok maddi yükümlülüklerle ilişkili olduğu gösterilmiştir.

Tartışma

Bu çalışmada evlat yükümlülüğü normları kültürel ve bazı sosyo-demografik değişkenlerle ilişkili olarak incelenmiştir. Çalışmada, aynı zamanda, evlat yükümlülüğü normlarının gelecekte ebeveyne bakım verme niyetini yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Bulgulara göre, öncelikli olarak, çalışmanın sürekli değişkenleri üzerinde aile yaşam birimi ve anne ve baba eğitim düzeyi bakımından önemli grup farkları gözlenmiştir. Buna göre, ailesi büyükşehirde yaşayan katılımcılar, büyükşehirde yaşamayanlara göre maddi evlat yükümlülüğü normları bakımından daha düşük puan almıştır. Diğer bir deyişle, ailesinin köy, kasaba, ilçe veya şehirde yaşadığını belirten katılımcılar maddi evlat yükümlülüğü normlarını daha fazla öne çıkarmıştır.

Yaşanılan şehrin özelliklerine göre (maddi) evlat yükümlülüğü normlarını inceleyen geçmiş çalışmalar da genellikle benzer bulgular rapor etmiştir. Örneğin, Hollanda’da şehirde ve kırsalda yaşayan katılımcıları inceledikleri çalışmada, Dykstra ve Fokkema (2012) kentleşme düzeyi arttıkça (maddi) evlat yükümlülüğü normlarına onay verme düzeyinin azaldığını rapor etmiştir. Çin’de ise altı büyük şehirde, araştırmacılar, şehrin modernleşme düzeyi arttıkça, şehirde yaşayanların evlat yükümlülüğü normlarını yerine getirme düzeyinin azaldığını göstermiştir (Cheung ve Kwan, 2009). Tutarlı olarak, çift yönlü modele göre de karşılıklılık odaklı (duygusal) aileye-ataya saygının değil, otoriterlik odaklı (maddi) aileye-ataya saygının sosyoekonomik koşullara bağlı olarak değişeceği varsayılmaktadır (Bedford ve Yeh, 2019).

Çalışmada büyükşehirden gelenlerle gelmeyenler arasında duygusal evlat yükümlülüğü normları değil, maddi evlat yükümlülüğü normları bakımından fark bulunması aile değişim modeli (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015) ile de tutarlıdır. Bu modele göre ilişki olma, büyükşehirde veya toplulukçu kültürlerin görece bireyci ortamlarında yaşamının gerekleri ile ters düşmez ve aslında gençlere psikolojik destek sağlar (Kağıtçıbaşı, 2013; 2014). Diğer bir deyişle, aile içi yakınlık ve duygusal bağımlılık kentleşmeyle uyumsuz değildir. Diğer taraftan, maddi bağımlılıkların kentleşme düzeyi ile azalması beklenir. Buna göre, kurumsal sosyal desteğe erişilebilirliğin görece fazla olduğu büyükşehirlerden gelen katılımcılar, maddi evlat yükümlülüğü normlarını daha düşük düzeyde onaylamış olabilir. Aynı zamanda, Türkiye’nin görece yüksek eğitilmiş ve “Batılı” özelliklere sahip bölgelerinden gelen ve ebeveyn kontrolünü daha düşük algılayan katılımcılar (bkz. Dinn ve Sunar, 2017), hiyerarşik ve bağımlı ilişkilere vurgu yapan maddi evlat yükümlülüğü normlarını daha az benimsemiş olabilir (bkz. Bedford ve Yeh, 2019). Geçmiş çalışmalarda Türkiye’de aile ve kuşaklararası ilişkilere dair toplulukçu eğilimlerin azaldığı gösterilmiştir (Rogers-Sirin ve ark., 2017; Dinn ve Sunar, 2017). Mevcut çalışma ise yaşlı ebeveyne

bakım vermeye yönelik toplulukçu eğilimlerin/maddi bağımlılıkların azalma eğilimine dikkat çekmektedir.

Bulgular, aynı zamanda, büyük şehirden gelmenin çocuğa affedilen değer azalmasıyla olan ilişkisini göstermiştir. Buna göre ailesinin köy, kasaba, ilçe veya şehirde değil de büyükşehirde yaşadığını belirten katılımcılar çocuğa hem araçsal hem de psikolojik olarak daha az değer atfetmiştir. Ebeveyn eğitim düzeyine göre ise anneleri lise mezunu olanlar (ilk ve orta okul mezunu olanlara göre) çocuğa daha az araçsal değer atfederken, babaları üniversite ve üstü mezunu olanlar (ilk ve orta okul mezunu olanlara göre) çocuğa hem araçsal ve hem de psikolojik açıdan daha az değer atfetmiştir. Buna göre bulgular, genel olarak Türkiye’de artan kentleşme ve/veya eğitim düzeyi ile birlikte çocuğa verilen değer azaldığına işaret etmektedir. Aile değişim modeli kapsamında, refah ve zenginlik düzeyi düştükçe çocuğun araçsal değerinin ve çocuk sayısının artması beklenmiştir (Kağıtçıbaşı, 2007). Görece yüksek SES ortamlarda ortaya çıkan bağımsız ve duygusal bağımlı aile modelinde ise çocuğa daha fazla psikolojik değer atfedilmelidir. Bu beklentiyle ters yönde, bulgular günümüzde Türkiye’de SES arttıkça, çocuğun psikolojik değerinin de azaldığını ima etmektedir. Bulgulara göre büyükşehirden gelen ve/veya babaları üniversite ve üstü eğitim düzeyine sahip olan üniversite öğrencisi gençler, çocuk sahibi olma isteğine veya eğilimine görece daha az sahiptir. Babası üniversite ve üstü mezunu olan katılımcılar ilişkisellik değerleri ile maddi ve duygusal evlat yükümlülüğü normları bakımından da daha az puan almıştır. İlgili bulgular bir arada Türkiye’de günümüzde özellikle baba eğitim düzeyinin, kuşaklararası ilişkilerin ve kültürel değerlerin biçimlenmesinde belirleyici olabildiğini ima etmektedir. Buna göre, Türkiye’de baba eğitim düzeyi ve/veya SES arttıkça hem ilişkisellik ve duygusal bağımlılık hem de hiyerarşik ve ekonomik bağımlılık temelli toplulukçu özelliklerin bir arada azaldığı görülmektedir. Diğer bir deyişle hem çocuğa hem de yaşlı ebeveyn yönelik tutumlar dikkate alındığında, mevcut bulgular Türkiye’de kuşaklararası ilişkilerin azalma eğilimine dikkat çekmektedir (bkz. Tufan, 2003).

Geçmiş çalışmalar Türkiye’deki katılımcılar arasında annelerin eğitim seviyesi arttıkça ebeveyn (psikolojik) kontrol algısının (toplulukçulukla ilişkili) azaldığını, babaların eğitim seviyesi arttıkça ise ebeveyn kabul algısının (bireycilikle ilişkili) arttığını göstermiştir (Dinn ve Sunar, 2017). Rogers-Sirin ve arkadaşları (2017) ise annenin eğitim düzeyi yükseldikçe hem uyum hem de hiyerarşi temelli aile değerlerine verilen önemin azaldığını göstermiştir. Anne ve baba eğitim durumunu bir arada ele alan mevcut çalışmada ise bulgular Türkiye’de üniversite öğrencisi gençler arasında duygusal ve maddi bağımlılıkların özellikle üniversite ve üstü baba eğitim düzeyi ile birlikte azalma eğilimine işaret etmektedir.

Görece toplulukçu ve patriarkal bir kültüre sahip Türkiye’de (örn., Gök ve ark., 2019) anne kabulü duygusal bağımlılıkla (ilişkisel olma) ilişkiliyken, (eğitim seviyesi ve gelir düzeyi görece yüksek) baba kabulü bireycilikle (özerklik ve/veya ilişkisel olmama) ilişkili olabilir. Bu çerçevede, bireysel anlamda gelişimlerine ve kariyer ve iş yolculuklarına odaklanan görece yüksek SES genç üniversite öğrencileri, ileride (yaşlı) ebeveynleriyle ve olası çocuklarıyla kuracakları maddi ve duygusal bağımlılıklardan kaçınabilir. Buradan hareketle, bulgulara göre günümüzde duygusal bağımlı aile modelinin (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015) değişim gösterdiği düşünülebilir ve değişen bu aile modelinde bireylerin veya üniversite öğrencisi gençlerin (duygusal ve maddi anlamda) yaşlı ebeveyn

bakımına yaklaşımının çok da olumlu olmadığı varsayılabılır. Akyil ve arkadaşları (2016) Türkiye’de otoriter ebeveyn kontrolü, ebeveyn için endişe etme vb. değerlerin düşme, aile üyeleri arasındaki ilişki kurma ve bağlılığın ise devam etme eğilimine dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, çocuğa ve yaşlı ebeveynle yönelik tutumları bir arada inceleyen bu çalışmanın bulgularına göre Rogers-Sirin ve arkadaşları (2017) ile tutarlı olarak, aile ve kuşaklararası ilişkilere dair toplulukçu eğilimler genel olarak azalmaktadır. Bu bulguları destekler nitelikte çalışmada katılımcılar özgürlük, bağımsızlık, yetkin olma, yaratıcılık, renkli bir yaşam, etki sahibi olma, heyecanlı bir yaşam ve kendine saygı duymak gibi özerklik değerlerine görece yüksek puan vermiştir. Bu durum, yukarıda bahsedildiği gibi genç üniversite öğrencilerinin bireysel anlamda gelişimlerine ve kariyer yolculuklarına odaklanma eğilimine işaret ediyor olabilir. Benzer biçimde, Akyil ve arkadaşları (2016) da son iki kuşak boyunca Türkiye’de benlik saygısı, bireysel özerklik ve duyguları ifade etme gibi değerlerin öne çıktığını belirtmiştir.

Bulgulara göre kültürel değişkenler arasında çocuğun araçsal ve psikolojik değeri ve ilişkisellik değerleri, maddi evlat yükümlülüğü normlarını yordamıştır. Duygusal evlat yükümlülüğü normları ise görece yüksek yordama gücü ile çocuğun psikolojik değeri ve ilişkisellik değerleri tarafından yordanmıştır. Buna göre aile değişim modeli (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015) kapsamında, maddi bağımlılık/düşük özerklik (çocuğun araçsal değeri) ve ilişki olmanın (çocuğun psikolojik değeri ve ilişkisellik değerleri), yani toplulukçu değerlerin (ve baba düşük eğitim seviyesinin) bir arada maddi yükümlülüklerle, duygusal bağımlı veya ilişki olmanın ise tek başına duygusal yükümlülüklerle ilişkili bulunduğu iddia edilebilir.

Maddi evlat yükümlülüğü normlarının kültürel değişkenler tarafından görece düşük düzeyde yordlanması, bu normlara yönelik tutumların daha çok durumsal faktörler tarafından belirlendiğini (örn., ebeveynin sağlık durumu.) ve henüz bu faktörlere ilişkin deneyimleri bulunmayan üniversite öğrencisi gençlerin bu normlara yönelik görece olumsuz tutum sergilediğini işaret edebilir (bkz. Dykstra ve Fokkema 2012). Diğer bir deyişle, henüz ebeveynlerinin gerçek anlamda bakım ihtiyacıyla karşılaşmamış olan üniversite öğrencisi gençler, görece hiyerarşik ve otoriter ebeveyn çocuk ilişkisini yansıtan (Bedford ve Yeh, 2019) ve kuşaklar arası maddi bağımlılıklara dayanan (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015) görev ve sorumluluklara mesafeli bir duruş sergilemiş olabilir. Örneğin, bu durumla ilişkili olarak, Japonya’da araştırmacılar, kurumsal bakım uygulaması başladıktan sonra fiziksel destek sağlamaya yönelik evlat yükümlülüğü normlarını onaylanma düzeyinin, özellikle bu desteği sağlaması beklenen kişiler arasında azaldığını göstermiştir (Tsutsui ve ark. 2014).

Diğer taraftan, çalışmada çocukla kurulan psikolojik bağımlılığa ve sorumluluk sahibi olma, aidiyet hissi, öz-disiplin, ailenin güvenliği, sadakat ve mütevazılık gibi ilişkisellik değerlerine verilen önem arttıkça, yaşlı ebeveynlerle karşılıklı temas ve etkileşim halinde olmaya vurgu yapan duygusal evlat yükümlülüğü normlarına yönelik olumlu tutumlar artmıştır. Bu bulgular hem aile değişim modeli (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015) hem de çift yönlü modelle (Bedford ve Yeh, 2019) tutarlı görülebilir. Buna göre, kuşaklararası ilişkilerde duygusal bağımlılıkları ve genel olarak ilişkili olma değerlerini öne çıkaran katılımcılar, yaşlı ebeveynle temas ve etkileşim halinde olmayı vurgulayan normlara yönelik

daha olumlu tutum sergilemiştir. Gruplar arası karşılaştırmalar her ne kadar büyükşehirden ve/veya görece yüksek SES ortamlardan gelmiş olmanın (ebeveyn ve çocuğa) duygusal bağımlı olma üzerindeki negatif etkisini çağrışırsa da genel olarak bulgular, toplulukçu (ilişkili olma) özelliklerin yaşlı ebeveynye yönelik duygusal yükümlülüklerle ilişkisine işaret etmektedir.

Regresyon analizi bulgularına göre gelecekte ebeveynye bakım verme niyeti cinsiyet ve maddi evlat yükümlülüğü normları tarafından yordanmıştır. Bulgulara göre, kadın üniversite öğrencileri, erkelere göre ihtiyaç halinde olan ebeveynye bakım vermek için (çeşitli alanlarda) zahmete katlanmaya daha fazla niyetli olduklarını ifade etmiştir. Gök ve arkadaşları (2019) da ihtiyaç halindeki ebeveynye daha çok yetişkin kadınların bakım verdiğini ve yine kadınların bakım yükünü daha fazla hissettiğini belirtmiştir. Bu çalışma ise üniversite öğrencisi genç kadınların, genç erkelere göre ebeveynye bakım vermeye daha hazırlıklı olduklarını göstermektedir.

Aynı zamanda, çocuğun ebeveynye bakım verme görevine vurgu yapan maddi evlat yükümlülüğü normlarına görece yüksek puan veren katılımcılar ihtiyaç halinde olan ebeveynye bakım vermek için zahmete katlanmaya daha fazla niyetli olduklarını belirtmiştir. Çift yönlü modele (Bedford ve Yeh, 2019; Yeh ve Bedford, 2003) göre maddi evlat yükümlülüğü normları hiyerarşik ilişkileri (rollere göre belirlenen görev ve sorumlukları) ve anne-babaya bir otorite figürü olarak yaklaşmayı (veya itaat etmeyi) ifade eder. Bu normlara göre, ebeveynlerin talep ve isteklerine uygun davranış göstermek, bireyin kendi talep ve isteklerine göre davranmasından önemlidir. Bu çerçevede, maddi evlat yükümlülüğü normlarına (veya maddi bağımlılıklara) vurgu yapan katılımcılar, henüz karşılaşmadıkları bir durum olsa da ebeveynlerinin bakımı için önemli sıkıntıları göze alabileceklerini belirtmiştir. Bakım verme niyeti çalışmanın (düşük düzeyde ilişkili olan duygusal evlat yükümlülüğü normları dışında) diğer değişkenleriyle ilişkili değildir. Buradan da hareketle, aile değişim modeli (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015) kapsamında, geleneksel toplumsal beklentilere ve görev ve sorumluklara vurgu yapan maddi evlat yükümlülüğü normlarının bağımlı aile modelini yansıttığı ve bu normları görece öne çıkaran katılımcıların ebeveynye bakım verme konusunda daha hazırlıklı oldukları iddia edilebilir.

Bu çalışmanın sınırlılıkları arasında, öncelikli olarak, analizlerin daha büyük bir örneklem grubu üzerinde yürütülmemiş olması ve farklı SES grupların yeterince temsil edilmemiş olması gösterilebilir. İkinci olarak, çalışmada üniversite öğrencilerinin henüz bakıma ihtiyacı olan ebeveynlerinin bulunmadığı varsayımıyla hareket edilmiştir. Gelecek çalışmalarda üniversite öğrencileri arasında evlat yükümlülüğü normlarının, ebeveyn yaşı, ebeveyn sağlık durumu, ebeveyn eş durumu, kardeş sayısı ve cinsiyeti, algılanan kurumsal destek gibi durumsal faktörlerle; algılanan ebeveyn kontrol ve kabulü gibi psikolojik faktörlerle ve sosyal kimlik ve grup normları gibi sosyal faktörlerle de ilişkisi incelenmelidir.

Bu çalışma, toplumsal gelişim ve değişimlere paralel olarak kuşaklar arası ilişkilere nasıl yaklaşılacağı konusunda bazı çıkarımlar yapmaya izin veren bulguları bakımından önemlidir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015; Tufan, 2003; 2014). Çalışma, aynı zamanda, yaşlı anne babaya bakım vermeye yönelik tutumlar konusunda, aile değişim modeli temelinde geliştirilen beklentilere yönelik sorulara bazı cevaplar sağlamıştır (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015). Katılımcıların bakım verme yükünü görece hafif algıladığının ortaya

çaktığı niteliksel çalışmalarında Ar ve Karancı (2019), bu durumu Türkiye’de aile çıkarının ön planda tutulması ve aileye-ataya saygı normuna bağlamış ve bu normun bakım verenlerin kurumsal destek arayışını azaltacağını belirtmiştir. Gök ve arkadaşları (2019) ise Türkiye’de kurumsal destek yetersizliği ve evlat yükümlülüğü normlarının bakım verenleri izolasyona sürüklediğini ve böylece algılanan bakım verme yükünün (bireyci kültürün de gelişmesiyle) arttığını ileri sürmüştür. Üniversite öğrencisi gençler arasında evlat yükümlülüğü normlarına ilişkin tutumları doğrudan inceleyen bu çalışmaya göre ise sadece hiyerarşik ve otoriter temelli yükümlülükler gelecekte ebeveyn bakım verme niyetini yordama eğilimindedir. Buna göre maddi yükümlülüklerin, algılanan ebeveyn bakım verme yükünü artıracığı ve bu durumda bakım verenlerin psikolojik esenliğinin olumsuz etkileneceği beklenebilir. Buradan hareketle, çalışmanın bulgu ve çıkarımları yaşlı bakımı konusunda sosyal politikalar geliştirilmesine yönelik olarak dikkate alınabilir. Bireylerin görev ve sorumluklara vurgu yapan hiyerarşik aile ilişkileri içerisinde kalarak bakım verme davranışını yerine getirmesi beklenmemelidir. Bunun yerine, ihtiyaç halindeki yaşlıya maddi ve fiziksel bakım profesyonel kişiler tarafından sağlanmalı ve kurumsal destek sistemi yaygınlaştırılmalıdır (örn., Tsutsui ve ark. 2014).

Etik Kurul Onayı: Çalışmanın etik kurul onayı Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan 30 Ekim 2019 tarihinde 80419 protokol numarası ile alınmıştır.

Bilgilendirilmiş Onam: Katılımcılar ölçeklere sınıf ortamında yanıt vermiştir. Araştırmaya katılım gönüllülük esas alınarak sağlanmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval for the study was received from Anadolu University Social and Human Sciences Scientific Research and Publication Ethics Board on October 30, 2019, with protocol number 80419.

Informed Consent: Participants responded to the scales in a classroom environment. Participation in the research was provided on a voluntary basis.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author declare that this study has received no financial support.

Kaynakça / References

- Albertini, M. ve Mantovani, D. (2022). Older parents and filial support obligations: A comparison of family solidarity norms between native and immigrant populations in Italy. *Ageing & Society*, 42(11), 2556-2587. <https://doi.org/10.1017/S0144686X21000106>.
- Alper, S. (2016). *Mastering the chaos by asserting agency: Randomness salience and its effects for different models of agency*. [Unpublished doctoral dissertation]. Middle East Technical University.
- Akyil, Y., Prouty, A., Blanchard, A. ve Lyness, K. (2016). Experiences of families transmitting values in a rapidly changing society: Implications for family therapists. *Family Process*, 55(2), 368-381. <https://doi.org/10.1111/famp.12163>.
- Ar, Y. ve Karancı, A. N. (2019). Turkish adult children as caregivers of parents with Alzheimer's disease: Perceptions and caregiving experiences. *Dementia*, 18(3), 882-902. <https://doi.org/10.1177/1471301217693400>.
- Bedford, O. ve Hwang, K. K. (2003). Guilt and shame in Chinese culture: A cross-cultural framework from the perspective of morality and identity. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 33(2), 127-144. <https://doi.org/10.1111/1468-5914.00210>.
- Bedford, O. ve Yeh, K. H. (2019). The history and the future of the psychology of filial piety: Chinese norms to contextualized personality construct. *Frontiers in Psychology*, 10, 100-111. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00100>.
- Burr, J. A. ve Mutchler, J. E. (1999). Race and ethnic variation in norms of filial responsibility among older persons. *Journal of Marriage and the Family*, 61(3), 674-687. <https://doi.org/10.2307/353569>.
- Chan, C. L., Ho, A. H., Leung, P. P., Chochinov, H. M., Neimeyer, R. A., Pang, S. M. ve Tse, D. M. (2012). The blessings and the curses of filial piety on dignity at the end of life: Lived experience of Hong Kong Chinese adult children caregivers. *Journal of Ethnic and Cultural Diversity in Social Work*, 21(4), 277-296. <https://doi.org/10.1080/15313204.2012.729177>.
- Cheung, C. K. ve Kwan, A. Y. H. (2009). The erosion of filial piety by modernisation in Chinese cities. *Ageing & Society*, 29(2), 179-198. <https://doi.org/10.1017/S0144686X08007836>.
- Chow, N. (2006). The practice of filial piety and its impact on long-term care policies for elderly people in Asian Chinese communities. *Asian Journal of Gerontology & Geriatrics*, 1(1), 31-35.
- de Valk, H. A. G. ve Schans, D. (2008). 'They ought to do this for their parents': Perceptions of filial obligations among immigrant and Dutch older people. *Ageing & Society*, 28(1), 49-66. <https://doi.org/10.1017/S0144686X07006307>.
- Dinn, A. A. ve Sunar, D. (2017). A cross-cultural and within-culture comparison of child-rearing practices and their correlates. *Turkish Journal of Psychology*, 32(79), 111-114.
- Dünya Sağlık Örgütü (2015). World Report on Ageing and Health. World Health Organization. https://www.who.int/health-topics/ageing#tab=tab_1.
- Dykstra, P. A. ve Fokkema, T. (2012). Norms of filial obligation in the Netherlands. *Population*, 67(1), 97-122.
- Ganong, L. ve Coleman, M. (2005). Measuring intergenerational obligations. *Journal of Marriage and Family*, 67(4), 1003-1011. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2005.00190.x>.
- Gans, D. ve Silverstein, M. (2006). Norms of filial responsibility for aging parents across time and generations. *Journal of Marriage and Family*, 68(4), 961-976. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2006.00307.x>.
- Hwang, W., Kim, J. H., Brown, M. T. ve Silverstein, M. (2023). Do religious transitions from early to established adulthood predict filial elder-care norms?. *Journal of Marriage and Family*, 85(1), 173-192. <https://doi.org/10.1111/jomf.12833>.
- Herlofson, K., Hagestad, G., Slagsvold, B. ve Sørensen, A. M. (2011). Intergenerational family responsibility and solidarity in Europe. Norwegian Social Research. http://www.multilinks-project.eu/wp-content/uploads/2014/01/herlofson_deliverable1.pdf.
- Ho, D. Y. F. (1994). Filial piety, authoritarian moralism, and cognitive conservatism in Chinese societies. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 120(3), 347-365.

- Hummert, M. L. (2007). A research agenda for family communication. *The Journal of Family Communication*, 7(1), 3-21. <https://doi.org/10.1080/15267430709336666>.
- Ikkink, K. K., Van Tilburg, T. ve Knipscheer, K. C. (1999). Perceived instrumental support exchanges in relationships between elderly parents and their adult children: Normative and structural explanations. *Journal of Marriage and the Family*, 61(4), 831-844. <https://doi.org/10.2307/354006>.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). The autonomous-related self: A new synthesis. *European Psychologist*, 1(3), 180-186.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36, 403-422. <https://doi.org/10.1177/0022022105275959>.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, self, and human development: Theory and application (2. baskı)*. Lawrence Erlbaum.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2013). Adolescent autonomy-relatedness and the family in cultural context: What is optimal? *Journal of Research on Adolescence*, 23(2), 223-235. <https://doi.org/10.1111/jora.12041>.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2014). Kültürleşme ve aile ilişkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(34), 120-127.
- Kağıtçıbaşı, C., Ataca, B. ve Diri, A. (2010). Intergenerational relationships in the family: Ethnic, socioeconomic, and country variations in Germany, Israel, Palestine, and Turkey. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 41(5-6), 652-670. <https://doi.org/10.1177/0022022110372193>.
- Kağıtçıbaşı, C. ve Ataca, B. (2015). Value of children, family change, and implications for the care of the elderly. *Cross-Cultural Research*, 49(4), 374-392. <https://doi.org/10.1177/1069397115598139>.
- Kam, C., Zhou, X., Zhang, X. ve Ho, M. Y. (2012). Examining the dimensionality of self-construals and individualistic-collectivistic values with random intercept item factor analysis. *Personality and Individual Differences*, 53(6), 727-733. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.05.023>.
- Liu, Y. L. (2013). Autonomy, filial piety, and parental authority: A two-year longitudinal investigation. *The Journal of Genetic Psychology*, 174(5), 557-581. <https://doi.org/10.1080/00221325.2012.706660>.
- Liu, J. H., Ng, S. H., Weatherall, A. ve Loong, C. (2000). Filial piety, acculturation, and intergenerational communication among New Zealand Chinese. *Basic and Applied Social Psychology*, 22(3), 213-223.
- Lowenstein, A. ve Daatland, S. O. (2006). Filial norms and family support in a comparative cross-national context: Evidence from the OASIS study. *Ageing & Society*, 26(2), 203-223. <https://doi.org/10.1017/S0144686X05004502>.
- Mottram, S. A. ve Hortacsu, N. (2005). The effects of social change on relationships between older mothers and daughters in Turkey: A qualitative study. *Ageing & Society*, 25(5), 675-691. <https://doi.org/10.1017/S0144686X05004022>.
- Ng, S. H. (2002). Will families support their elders? Answers from across cultures. T. D. Nelson (Ed.), *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons* içinde (s. 295-309). The MIT Press.
- Ohta, M. ve Kai, I. (2007). The cross-validity of the filial obligation scale. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 45(1), 1-8. <https://doi.org/10.1016/j.archger.2006.07.004>.
- Rogers-Sirin, L., Yanar, C., Yüksekbaş, D., Senturk, M. I. ve Sirin, S. (2017). Religiosity, cultural values, and attitudes toward seeking psychological services in Turkey. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 48(10), 1587-1604. <https://doi.org/10.1177/0022022117732532>.
- Sakman, E. (2016). *Functionality of insecure attachment in cultural context as an early alarm and escape system*. [Unpublished doctoral dissertation]. Middle East Technical University.
- Schwarz, B., Chakkarath, P., Trommsdorff, G., Schwenk, O. ve Nauck, B. (2001). Report on selected instruments of the values of children main study. Unpublished manuscript, University of Konstanz, Konstanz, Germany.
- Schwartz, S. H. ve Boehnke, K. (2004). Evaluating the structure of human values

- with confirmatory factor analysis. *Journal of Research in Personality*, 38(3), 230-255. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(03\)00069-2](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(03)00069-2).
- Silverstein, M., Conroy, S. J. ve Gans, D. (2012). Beyond solidarity, reciprocity and altruism: Moral capital as a unifying concept in intergenerational support for older people. *Ageing & Society*, 32(7), 1246-1262. <https://doi.org/10.1017/S0144686X1200058X>.
- Sung, K. T. (1995). Measures and dimensions of filial piety in Korea. *The Gerontologist*, 35(2), 240-247. <https://doi.org/10.1093/geront/35.2.240>.
- Trommsdorff, G. ve Mayer, B. (2012). A cross-cultural study of intergenerational relations. H. Bertram ve N. Ehlert (Ed.), *Family, ties, and care: Family transformation in a plural modernity* içinde (s. 315-342). Barbara Budrich.
- Tsutsui, T., Muramatsu, N. ve Higashino, S. (2014). Changes in perceived filial obligation norms among coresident family caregivers in Japan. *The Gerontologist*, 54(5), 797-807. <https://doi.org/10.1093/geront/gnt093>.
- Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye'de yaşlılık ve yaşlanmak: Yaşlanmanın sosyolojisi*. Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Tufan, İ. (2014). *Türkiye'de yaşlılığın yapısal değişimi*. Koç University Publication.
- Xu, X. ve Ji, J. (1999). Supports for the aged in China: A rural-urban comparison. *Journal of Asian and African Studies*, 34(3), 257-257.
- Yağmurlu, B. ve Sanson, A. (2009). Acculturation and parenting among Turkish mothers in Australia. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(3), 361-380. <https://doi.org/10.1177/002202210933267>.
- Yeh, K. H. ve Bedford, O. (2003). A test of the dual filial piety model. *Asian Journal of Social Psychology*, 6(3), 215-228. <https://doi.org/10.1046/j.1467-839X.2003.00122.x>.
- Zhan, H. J. (2012). Willingness and expectations: Intergenerational differences in attitudes toward filial responsibility in China. S. Wilson, G. W. Peterson ve S. Steinmetz (Ed.), *Parent-Youth Relations* içinde (s. 339-362). Routledge.

Atıf Biçimi / How cite this article

Taşdemir, N. (2024). Yaşlı ebeveynlere bakım vermeye yönelik tutumlar: Kültürel ve bazı sosyal-demografik değişkenlerin rolü. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 44(1), 78-105. <https://doi.org/10.26650/SP2022-1121214>

LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeğinin Türkçe Formunun Psikometrik Özelliklerinin Sınanması

Testing the Psychometric Properties of the Turkish Version of the LGBT Community Connectedness Scale

Yusuf Barbuoğlu¹ , S. Burcu Özgülük Üçok² , Eda Çürükvelioğlu Köksal³ ,
Yuvamathi Gandhi⁴ , Pamela J. Lannutti⁵

¹ Araştırma Görevlisi, TED Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

MSc, Department of Counseling and Human Development, Old Dominion University, Norfolk, USA

² Dr. Öğretim Üyesi, TED Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye

³ Dr. Öğretim Üyesi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Anabilim Dalı, Bartın, Türkiye

⁴ MSc, Arizona State University, College of Integrative Sciences and Arts, Department of Counseling and Counseling Psychology, Phoenix-Arizona, USA

⁵ Professor, Widener University, Center for Human Sexuality Studies, Chester- Pennsylvania, USA

ÖZ

İnsanın en temel ihtiyaçlarından biri olan ait olmak ve bir toplulukta yerinin olduğunu hissetmek, kişilerin iyi oluşları için koruyucu bir etmendir. LGBTQ+ kişiler genel topluma kıyasla ayrımcılık, damgalama, yakınsak (proximal) stres gibi bu gruba özgü stres faktörlerini daha fazla yaşadıkları için bu kişilerin LGBTQ+ topluluğuna bağlılığı, sosyal destek alabilmeleri açısından önemli görülmektedir. Öte taraftan Türkiye alanyazınında LGBTQ+ topluluğuna bağlılığı doğrudan konu edinen bir araştırma bulunmamaktadır. Bu sebeple bu çalışmada Frost ve Meyer (2012) tarafından geliştirilen ve LGBT kişilerin LGBT topluluğuna bağlılığını ölçmeyi amaçlayan LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği Türkçeye uyarlanmış ve psikometrik özellikleri ölçeğin orijinalinden daha kapsayıcı bir katılımcı gruba erişilerek (kuir, çeşitli cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği deneyimleri) LGBTQ+ bireyler üzerinde sınanmıştır. Ölçüt ve kartopu örnekleme yolu ile ulaşılan 450 kişi çalışmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Doğrulamalı faktör analizi sonucunda ölçeğin yapı geçerliliğini sağladığı ve orijinalinde olduğu gibi sekiz maddeden oluşan tek faktörlü bir yapı gösterdiği bulunmuştur. Yaklaşan ve uzaklaşan geçerliği için LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nin sırasıyla Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ) ve Stres Ölçeği (DASÖ-21-SÖ) ile ilişkileri incelenmiştir. Buna göre LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği yaklaşan ve uzaklaşan geçerlik kanıtlarını sağlamaktadır. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı ise Cronbach Alpha formülü ile hesaplanmış ve .90 bulunmuştur. Sonuç olarak, LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nin psikometrik özellikleri, ölçeğin Türkiye'de yaşayan LGBTQ+ yetişkinlerde kullanılmak için uygun olduğunu göstermiştir. LGBTQ+ topluluğuna bağlılık konusunda ulusal alanyazında yer alan ilk ölçme aracı olması sebebiyle alanyazına önemli bir katkı sunması beklenen LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği, madde sayısının az oluşu ve tek faktörlü bir yapı göstermesi sebebiyle kolay puanlanabilir ve uygulanabilir olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Topluluğa bağlılık, LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği, ölçek uyarlama, LGBTQ+, azınlık stresi modeli

Corresponding Author: Yusuf Barbuoğlu E-mail: y.barbuoglu@gmail.com

Submitted: 14.06.2022 • **Revision Requested:** 05.08.2023 • **Last Revision Received:** 21.11.2023 • **Accepted:** 05.12.2023

Published Online: 18.04.2024

 This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

ABSTRACT

The feeling of belonging to a community that adopts a protective stance for the well-being of its members is an essential human need. It is well known that LGBTQ+ people experience more stress than other social groups because of discrimination, stigmatization, and self-stigmatization. Therefore, their connectedness to the LGBTQ+ community functions crucially in receiving social support. However, no study in Türkiye has yet comprehensively investigated the community connectedness of people identifying as LGBTQ+. Thus, the current study adapted Frost and Meyer's (2012) LGBT Community Connectedness Scale to Turkish. This scale was designed to measure the connectedness of LGBT individuals to the LGBT community. The present study also tested the scale's psychometrics with a more wide-ranging sample of LGBTQ+ people by reaching out to a more inclusive group of participants (queer, diverse sexual orientations, and gender identity experiences). The criterion and snowball sampling techniques were utilized to recruit four hundred and fifty participants. Confirmatory factor analyses confirmed the factor structure of the scale for this study's sample, displaying an 8-item and one-factor structure. The divergent and convergent validity of the LGBT Community Connectedness Scale was tested via the instrument's associations with the Multidimensional Social Support Scale and Stress Subscale. The internal consistency coefficient of the scale was evaluated as Cronbach Alpha .90. Thus, the LGBT Community Connectedness Scale was found to be reliable and valid for administration to LGBTQ+ people living in Türkiye. The LGBT Community Connectedness Scale is a short, one-factor scale that is easily scored and applied. It is expected to improve research outcomes in Türkiye because it is the first measurement tool employed in the national literature to assess the community connectedness of LGBTQ+ people.

Keywords: Community connectedness, LGBT Community Connectedness Scale, scale adaptation, LGBTQ+, minority stress model

EXTENDED ABSTRACT

Belonging to and sensing connectedness with a group and/or society is an essential human need. People strive to achieve this feeling and attain a certain resilience when it is accomplished. Individuals shape their behaviors to satisfy this need throughout their lives because they define themselves in relation to the community to which they feel they belong. Thus, they begin contributing to their community and can construct a self with high self-esteem that is adequate, competent, and useful to the community/society to which they feel they belong (Dreikurs Ferguson, 2020). Moreover, some differences exist in the behavioral, cognitive, and affective dimensions of belonging, and it is believed that addressing them separately can more accurately reflect the current context in Türkiye. Community participation constitutes the behavioral dimension of belonging and includes concrete and measurable behaviors in a person's relationship with the community (e.g., the number of organizations to which one belongs). Connectedness to the community corresponds to a person's relationship with the community and thus represents the cognitive and affective aspects of belonging (Frost & Meyer, 2012). In Türkiye, LGBTQ+ people's participation in their community is limited (ILGA–Europe, 2021). Therefore, using a scale that emphasizes cognitive and affective aspects, rather than behavior, would more accurately capture the LGBTQ+ experience of belonging to Türkiye.

The endeavor to meet such needs could become particularly significant for marginalized groups such as LGBTQ+ individuals who frequently experience social exclusion and segregation because of stigma and discrimination. LGBTQ+ community connectedness has repeatedly been found to act as a protective factor against adverse mental health conditions stemming from stigma and discrimination (Kaniuka et al., 2018; McConnell et al., 2018; Pflum et al., 2015; Rogers et al., 2021; Zimmerman et al., 2015). However, a valid and reliable measure focusing specifically on LGBTQ+ community connectedness

in Türkiye, namely, the relationships LGBTQ+ individuals forge with their communities at the cognitive and emotional levels, is non-existent in the national literature. Therefore, the current study aimed to explore the psychometrics of the Turkish version of the LGBT Community Connectedness Scale (Frost & Meyer, 2012). Accordingly, we examined the instrument's factor structure, convergent and divergent validity, and internal consistency reliability.

Method

The criterion and snowball sampling techniques were employed to enroll the study sample. The following criteria were established for participation in this study: (1) being older than 18 years old, (2) living in Türkiye, and (3) identifying as a sexual and/or gender minority.

The sample comprised 450 individuals aged between 18 and 47 years ($M = 22.44$, $SD = 4.61$) and identifying as a gender and/or sexual minority (LGBTQ+). Most participants reported their gender identity as men ($N = 159$, %35.3), women ($N = 134$, %29.8), non-binary ($N = 19$, %4.2), queer men ($N = 18$, %4), queer ($N = 14$, %3.1), and gender-fluid ($N = 12$, %2.7). Most participants reported their sexual orientation as gay ($N = 173$, %38.4), bisexual ($N = 133$, %29.6), pansexual ($N = 61$, %13.6), lesbian ($N = 32$, %7.1), queer ($N = 23$, %5.1), and asexual ($N = 11$, 2.44%).

The current study employed the LGBT Community Connectedness Scale, the Multidimensional Social Support Scale, the stress subscale of the Depression, Anxiety, and Stress Scale (DASS-21), and a demographic form. First, two assistant professors of psychological counseling and guidance translated the LGBT Community Connectedness Scale into Turkish, and the researchers developed an initial form. A research assistant and an instructor of counseling who were fluent in English back translated this first Turkish version of the LGBT Community Connectedness Scale. The Turkish version of the back translated LGBT Community Connectedness Scale was confirmed to reflect the original instrument. Subsequently, researchers conducted cognitive interviews with four individuals who identified as a sexual and/or gender minority. Their feedback affirmed that the scale was understandable. The final Turkish version of the LGBT Community Connectedness Scale was then ratified.

Ethical permissions were obtained from the TED University Human Research Ethics Committee before the data were collected. The informed consent form was also signed before the questionnaires were administered to ensure that the respondents participated voluntarily. The data were collected between August 2021 and September 2021 via an online survey announced through the social media accounts of the researchers (e.g., Facebook, Instagram, and LinkedIn) and non-governmental organizations (e.g., KAOS GL, Red Umbrella Sexual Health and Human Rights Association, and Pink Life LGBTI+ Solidarity Association). Each questionnaire took approximately 25 minutes to complete.

Data cleaning and assumption checks were accomplished before the analyses were performed. Subsequently, confirmatory factor analyses were conducted to determine the factor structure of the LGBT Community Connectedness Scale apropos the sample of the current study. The convergent validity of the LGBT Community Connectedness Scale was tested against the Multidimensional Social Support Scale and its divergent validity was

calculated by utilizing the stress subscale of DASS–21. The Pearson Correlation Coefficient was considered in the evaluations.

Results

Confirmatory factor analyses were executed to obtain construct validity. The results indicated a mediocre fit with the data ($\chi^2(20) = 7.84, p = .00, CFI = .93, GFI = .92, TLI = .90, RMSEA = .12, SRMR = .05$). Hence, the modification indices were scrutinized and the errors between Item 7 (You really feel that any problems faced by LGBT community are also your own problems) and Item 8 (You feel a bond with other same-gender similar others), and between Item 6 (If we work together, gay, bisexual and lesbian people can solve problems in LGBT community) and Item 7 (You really feel that any problems faced by LGBT community are also your own problems.) were freely estimated. The outcomes obtained after the modification indices were considered verified the factor structure of the LGBT Community Connectedness Scale apropos the sample of the current study ($\chi^2(18) = 4.73, p = .00, CFI = .97, GFI = .95, TLI = .95, RMSEA = .09, SRMR = .04$).

The convergent validity of the scale was determined by probing its relationship with the Multidimensional Social Support Scale. A weak but positive association ($r = .18, p < .01$) was found between the two scales. The divergent validity of the LGBT Community Connectedness Scale was examined via its relationship with the DASS –21 stress subscale. The results revealed no association between the two scales ($r = .04, p > .05$). Finally, the internal consistency of the LGBT Community Connectedness Scale was examined using the Cronbach Alpha, which was calculated at .90, indicating high internal reliability.

Discussion

This study adapted the LGBT Community Connectedness Scale into Turkish and examined its validity and reliability with a sample of individuals identifying as LGBTQ+ and living in Türkiye. The construct validity of the scale was investigated using CFA. The results revealed a unidimensional structure of the scale with eight items, as in the original form. Evidence for the convergent validity of the LGBT Community Connectedness Scale was obtained via the consideration of its relationship with the Multidimensional Social Support Scale. The divergent validity of the LGBT Community Connectedness Scale was determined by the proof that no relationship existed between the scale and the stress subscale of DASS–21. Moreover, the scale’s reliability was validated through its high internal consistency. Overall, the findings endorse the sufficiency of the psychometrics of the LGBT Community Connectedness Scale for use with LGBTQ+ adults and affirm its application in Turkish culture. The LGBT Community Connectedness Scale is a short and one-factor scale that is easily scored and applied. Its use in Türkiye is expected to enhance the relevant national literature because it is the first measurement tool to assess the community connectedness of LGBTQ+ people.

Future directions for research include testing the LGBT Community Connectedness Scale to ensure its validity across diverse participant profiles such as full-time workers, older adults, and individuals in smaller towns or rural areas. Researchers could employ the test-retest method in future studies to further explore the reliability of the scale. Validity studies could collect data evenly across gender identity and sexual orientation groups to examine the measurement invariance of participant scores on the LGBT Community Connectedness Scale.

Moreover, prospective studies investigating the use of the minority stress model (Meyer, 2003) in Turkish culture could incorporate connectedness as a control variable among the protective factors for the LGBTQ+ community. Mental health professionals working with adults can employ the LGBT Community Connectedness Scale to assess the community connectedness of LGBTQ+ individuals and tailor services based on their evaluated levels of connectedness to encourage their well-being amidst societal discrimination and stigma. Professionals can utilize the scale scores as a reference to help them design individual and group counseling interventions to enhance the well-being of LGBTQ+ clients and evaluate the effectiveness of their interventions in fostering connectedness with the LGBTQ+ community. Such validations would highlight the practical value of the LGBT Community Connectedness Scale in therapeutic interventions.

İnsanın en temel ihtiyaçlarından biri ait olmak ve bir toplulukta yerinin olduğunu hissetmektir (Adler, 1964; LaVoy ve ark., 2013). Kişi yaşamı boyunca bu temel ihtiyacı karşılamak için davranışlarını Őekillendirir ve kendini ait hissettiği toplulukla ilişkilendirerek tanımladıka bu topluluğa katkıda bulunmaya başlar. Bunun sonucunda da özsaygısı yüksek, yeterli, yetkin ve ait hissettiği topluluğa/topluma yararlı bir benlik oluşturabilir (Dreikurs Ferguson, 2020). Diğer bir deyişle, kişinin iyi oluşu kendini ait hissettiği grubun refahı ve bu gruba katkıda bulunma güdüsüne bağlıdır. Kişiler iyi oluşlarını, kendilerini ait hissettikleri grubun yalnızca eşit ve işe yarar bir parçası olarak algılayarak korurlar. Aksi takdirde kişiler kendilerini, diğerlerini ve dünyayı hatalı bir Şekilde anlamlandırır, böylece yaşadıkları zorluklarla baş etmekte zorlanır, toplumda bir yer edinebilmek için uyumsuz yollara başvurabilir ve sonuç olarak iyi oluşlarını sürdürmekte güçlük yaşarlar (Sperry, 2015). Aidiyet ve bağlılık kavramlarını gruplararası ilişkiler açısından sosyal psikoloji lensinden ele alan sosyal kimlik kuramına göre ise kişiler benlik saygılarını yükseltmek için gruplar arasında kıyaslamalar yapar ve zamanla yesi oldukları sosyal gruplarla zleşleşirler (Turner, 2010). Böylece benliklerinin önemli bir parçası olan sosyal kimlikleri oluşur ve sosyal kimlik, kişilerin grup aidiyetini hedef alan ayrımcılık ve damgalama gibi travmatik olaylarla daha da güçlenir (Muldoon ve ark., 2016). Bunun sonucunda ise güçlenen sosyal kimliğin, travmatik olayları deneyimleyen kişilerin iyi oluşlarını korumada önemli bir faktör olduğu ortaya konulmuştur (Muldoon ve ark., 2019).

Türkiye alanyazımında LGBTQ+ topluluğuna bağlılığı doğrudan konu edinen bir araştırma bulunmamaktadır; ancak Türkiye’de yaşayan trans+ kişilerle yapılan iki çalışmada da kişilerin deneyimlediği ayrımcılığı, kendi şahıslarına yönelik olması yerine kendilerini ait hissettikleri trans+ topluluğuna yönelik olarak algılamalarının ruh sağlığı veya iyi oluş üzerine herhangi bir anlamlı etkisinin olmadığı bulunmuştur (Barburoğlu, 2021; Başar ve öz, 2016). Öte taraftan LGBTQ+ şemsiyesi altında birçok cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği deneyimi bulunmaktadırdır ve bu deneyimler arasında ayrımcılık ve damgalamaya maruz kalma açısından da farklılıklar vardır. Örneğin trans+ cinsiyet kimliği ve deneyimlerine sahip kişilerin doğumda atanmış cinsiyetini cinsiyet kimliği olarak kabul eden (cisgender/natrans) kişilere kıyasla ayrımcılık ve şiddete daha sık maruz kaldıkları bulunmuştur (Aparicio-García ve ark., 2018; Grant ve ark., 2011; Reisner ve ark., 2015). Bununla ilişkili olarak, trans+ kişilerin diğer cinsel deneyim ve kimliklere sahip LGBTQ+ kişilere göre daha yüksek depresyon, anksiyete, kendine zarar verme ve intihar düşüncesi oranlarına sahip oldukları gözlenmiştir (Landers ve Gilsanz, 2009; Reisner ve ark., 2015). Aynı zamanda, marjinalize edilen cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine bağlı stresin, etnik kimlik ve sosyoekonomik düzey gibi önyargı kaynaklarıyla keşiştiğinde çoğaldığına dair bulgular vardır (McConnell ve ark., 2018). Bu sebeplerle LGBT Topluluğuna Bağlılık lđi’ nin geliştirilmesinin temel amaçlarından birisi sosyoekonomik düzey, etnik kimlik ve cinsel kimlik çeşitliliklerini gözetecek bir lme aracı ortaya koymak olmuştur (Frost ve Meyer, 2012).

Ayrıca, aidiyetin davranışsal, bilişsel ve duyuşsal boyutları arasında bazı farklılıklar vardır ve bunları ayrı ayrı ele almanın Türkiye’deki güncel bağlamı daha isabetli yansıtacağı düşünülmektedir. Aidiyetin davranışsal boyutu olan topluluğa katılım kişinin topluluk ile ilişkisinde somut ve ölçülebilir davranışlarını içerirken (rn., bağlı olunan

organizasyon sayısı), topluluğa bağlılık kişinin toplulukla olan ilişkisine, yani aidiyetin bilişsel ve duyuşsal yönüne denk düşer (Frost ve Meyer, 2012). Güncel olarak Türkiye’de LGBTQ+’ların davranışsal aidiyeti, yani topluluğa katılımı kısıtlıdır (ILGA-Europe, 2021), dolayısıyla aidiyetin davranışsal boyutundan ziyade bilişsel ve duyuşsal yönlerine odaklanan bir ölçeğin Türkiye’deki LGBTQ+’ların aidiyet ve bağlılık deneyimlerini daha isabetli bir şekilde yansıtacağı düşünülmektedir.

LGBTQ+ Topluluğuna Bağlılık

Topluluğa bağlılık kavramı, toplumsallık bilinci kuramına dayanmaktadır (McMillan ve Lorion, 2020). Kurama göre ilişkisel, bilişsel ve duyuşsal bir yapı olan topluluk bilinci dört temel bileşenden oluşur: (1) kendinden büyük bir bütüne-bir topluluğa ait olmak, (2) bu bütüne fayda sağlamak ve bu bütünden faydalanmak, (3) bu aidiyet sayesinde hem grubun diğer bireylerinin ihtiyaçlarını karşılamak hem de kendi temel ihtiyaçlarını karşılamak ve (4) ortak deneyimler üzerinden duygusal bir bağ kurmak. Tüm bu bileşenler sağlandığında topluluk bilinci oluşur. Frost ve Meyer’e (2012) göre LGBTQ+ topluluğuna aidiyet ve bağlılık alanyazında sıkça ele alınmıştır. Ancak bu konuda yapılan çalışmalar bazı eksiklikler barındırmaktadır. Buna göre Frost ve Meyer’in (2012) incelemiş olduğu geçmiş çalışmalar kişinin aidiyetini coğrafi parametrelere indirgemiş, ayrımcılık ve damgalama gibi genel toplumdan farklılaşan faktörleri gözlememiş, aidiyetin davranışsal boyutu olan topluluğa katılım ile bilişsel/duyuşsal boyutu olan topluluğa bağlılık yapılarını bir arada ele almış ve beyaz eşcinsel erkek deneyimlerine odaklanmıştır. Öte taraftan McMillan ve Lorion (2020) aidiyetin kişinin coğrafi konumunun ötesinde, kişilerarası bağlar üzerinden kurulabildiğine işaret etmiştir.

Topluluğa bağlılık ve aidiyet duygusu ile ilişkili olan bir diğer husus ise LGBTQ+ kişilerin kendi gruplarına özgü stres faktörlerini barındırmasıdır. LGBTQ+ kişiler genel topluma kıyasla ayrımcılık, damgalama, yakınsak stres (içselleştirilmiş LGBTQ+ fobi, cinsel kimliği sebebiyle reddedilme beklentileri ve cinsel kimliğini gizleme motivasyonu) gibi bu gruba özgü stres faktörlerini yaşamaktadırlar (Bockting ve ark., 2013; Hendricks ve Testa, 2012; Meyer, 2003). Ayrıca yukarıda söz edilen sebepler nedeniyle artan dışsal stres ve LGBTQ+ topluluğundan gelen sosyal desteğin azalmasıyla, LGBTQ+ kişiler daha yüksek düzeyde yakınsak stres ve ruh sağlığı sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar (Hendricks ve Testa, 2012; Pflum ve ark., 2015). Ne var ki yakın zamanda LGBTQ+ ergenlerle yürütülmüş olan bir karma desen araştırmasının bulguları sınıf arkadaşlarından veya yakın arkadaşlardan algılanan sosyal desteğin yanında LGBTQ+ kişilerden algılanan sosyal desteğin de iyi oluşu koruyucu bir faktör olarak ele alınabileceğine işaret etmiştir (Kiperman ve ark., 2022). Benzer olarak, LGBTQ+ topluluğuna bağlılık tekrarlı bir şekilde ayrımcılık ve damgalama temelli strese, düşük özsaygıya, depresyona, anksiyeteye, intihar girişimine ve intihar düşüncesine karşı, iyi oluşu korumada bir koruyucu faktör olarak bulunmuştur (Kaniuka ve ark., 2018; McConnell ve ark., 2018; Pflum ve ark., 2015; Rogers ve ark., 2021; Zimmerman ve ark., 2015). Bu bağlamda, LGBTQ+ bireylerin ayrımcılık ve damgalamaya karşı iyi oluşlarını koruyabilmelerine sağladığı katkı dolayısıyla LGBTQ+ topluluğuna bağlılığın kendine has bir yapı olarak geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçülmesi önem kazanmıştır.

LGBT Topluluğuna Bağlılık leği'nin Psikometrik zellikleri

Frost ve Meyer (2012) tarafından geliştirilen LGBT Topluluğuna Bağlılık leği, LGBT kişilerin LGBT topluluğuna bağlılıklarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin ilk yedi maddesi, toplulukla olan genel ilişkiyi ölçmek üzere daha önce gerçekleştirilen çalışmalara dayanmaktadır ancak bu çalışmaların rneklemi erkeklerle seks yapan beyaz erkeklerle sınırlı kalmıştır ve topluluğa bağlılığın davranışsal, bilişsel ve duyuşsal yanlarının tümünü aynı anda ele almıştır (Frost ve Meyer, 2012). LGBT Topluluğuna Bağlılık leği'nin geliştirilme aşamasında ise örneklem grubu açısından daha kapsayıcı bir tutum benimsenmiş ve katılımcıların farklı grupları temsil etmesine dikkat edilmiştir. Bu doğrultuda LGBT Topluluğuna Bağlılık leği'nin LGBT topluluğa bağlılığın bilişsel ve duyuşsal yönleri, davranışsal (topluluğa katılım) yönünden ayrıştırılıp etnik kimlik, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği bağlamında kapsayıcı bir grupta sınanmıştır.

Stall ve arkadaşları (2001) ile Barrett ve Pollack'in (2005) nceki çalışmalarına dayanan birinci ve üçüncü maddeler katılımcıların LGBTQ+ topluluğuna ne kadar yakın hissettiklerini, ikinci ve dördüncü maddeler topluluğa bağlılığını ne ölçüde olumlu olarak değerlendirdiklerini ve beşinci, altıncı ve yedinci maddeler bahsedilen bağlılığın ödüllendirici ve problem çözmeye yönelik niteliklerinin ne derece olduğunu saptamaya yöneliktir. Sekizinci madde ise Herek ve Glunt'in (1995) benzer konuya sahip bir çalışmasından alınmış ve katılımcıların LGBTQ+ topluluğu içinde kendileriyle aynı cinsiyetten olan kişilere karşı ne ölçüde yakınlık hissettiklerini belirlemek için Frost ve Meyer (2012) tarafından eklenmiştir.

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik sınaama alışması, ABD'nin bir metropolünde yaşayan ve yaş ortalaması 32.43 olan, etnik kimliğini beyaz, siyahi veya Latin olarak tanımlayan, atanmış cinsiyeti ve beyan ettiği cinsiyeti uyuşup erkek veya kadın olan, kendini cinsel yönelim azınlığı (rn., lezbiyen, gey ve biseksüel) olarak tanımlayan 396 kişiyle gerçekleştirilmiştir (Frost ve Meyer, 2012). Ölçeğin DFA sonuçları tek faktörlü yapıyı destekler niteliktedir. Maddelerin faktör yüklerinin .30 ve .76 arasında olduğu bildirilmiştir. Ayrıca, lmenin etnik kimlik ve cinsel yönelim kombinasyonlarına göre ayrılmış altı alt grup için değişmez (invariant) olduğu raporlanmıştır. Ölçeğin yaklaşan geçerliğini sınamak amacıyla LGBT Topluluğuna Bağlılık leği'nden alınan puanın, davranışsal bağlılık, kolektif zsayđı, eşcinsel grup kimliği, katılımcının sosyal destek ağında bulunan LGBT'lerin sayısı ve ielleştirilmiş homofobi gibi değişkenlerle ilişkisine bakılmıştır. Beklendiği zere, LGBT topluluğuna bağlılık ve davranışsal bağlılık, kolektif zsayđı, eşcinsel grup kimliği değişkenleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Ayrıca, yaklaşan geçerlik bulguları kapsamında LGBT topluluğuna bağlılık ve ielleştirilmiş homofobi arasında negatif yönde anlamlı ilişki raporlanırken, LGBT topluluğuna bağlılık ve katılımcının sosyal destek ağında bulunan LGBT'lerin sayısı arasındaki ilişki yalnızca beyaz katılımcılarda beklenen düzeyde raporlanmıştır.

Ayırt edici geçerlik çalışmaları için LGBT Topluluğuna Bağlılık leği'nden alınan puanın kişinin sosyal destek ağındaki kişilerin sayısı ve katılımcının Afro-Amerikan veya Latin grup kimliğinin seviyesiyle ilişkisine bakılmış ve beklendiği üzere bu değişkenlerle anlamlı bir ilişkisinin olmadığı raporlanmıştır (Frost ve Meyer, 2012). Böylece LGBT topluluğuna bağlılığın, genel sosyal çevreden ve kişilerin diğer marjinalize

edilen kimliklerine bağlılıklarından farklı bir yapı olduğu anlaşılmıştır. Yordama geçerliği için de bir yıllık bir aralıkta, LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nden alınan puanın depresyonla bir ilişkisi olmadığı, psikolojik ve sosyal iyi oluştaki artışla ilişkisi olduğu raporlanmıştır. Madde-toplam puan korelasyonları .32 ve .68 arasında, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise toplam örneklemede .81 olarak bulunmuştur (Frost ve Meyer, 2012). Dolayısıyla ölçeğin spesifik olarak LGBT topluluğuna bağlılığı ölçen, geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

LGBTQ+ topluluğuna bağlılığın, ayrımcılık ve damgalama temelli strese karşı gösterdiği koruyucu işlevi önceki çalışmalarca ortaya konmuştur (McConnell ve ark., 2018; Rogers ve ark., 2021). Bu ilişkilerdeki muhtemel koruyucu etkiler, Türkiye gibi LGBTQ+'ların yasal haklarının sınırlı olduğu (ILGA-Europe, 2021) ve çeşitli çalışmalarca (Çavdar ve Çok, 2018; Göçmen ve Yılmaz, 2017) LGBTQ+ bireylerin algıladıkları ayrımcılık ve önyargının birçok bağlamda yaygın olduğu bir ülkede henüz keşfedilmemiştir.

Bu çalışmanın temel amacı ulusal alanyazında önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülen, Frost ve Meyer (2012) tarafından geliştirilen LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nin Türkçeye uyarlamasının yapılması ve psikometrik özelliklerinin Türkiye'de yaşayan yetişkin LGBTQ+'lar üzerinde sınanmasıdır. Bu amaçla LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nin yapı geçerliğinin incelenmesi için ölçeğin faktör yapısının, yaklaşan ve uzaklaşan geçerliğinin incelenmesi hedeflenmiştir. İlk aşamada, ölçeğin orijinalinde olduğu gibi tek faktörlü yapısını test etmek için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Daha sonra aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

LGBT topluluğuna bağlılık ve algılanan sosyal destek arasında olumlu yönde bir ilişki beklenmektedir. Azınlık stresi modeli (Meyer, 2003) kapsamında, LGBT topluluğuna bağlılık ve algılanan sosyal destek arasında olumlu yönde ilişkiler önceki çalışmalarda raporlanmıştır (Palangi, 2020; Parmenter ve ark., 2020). Bu doğrultuda, ölçeğin yaklaşan geçerliği, algılanan sosyal destek ile ilişkisi test edilerek sınanmıştır ve çalışmanın birinci hipotezi aşağıdaki gibidir.

H1. LGBT topluluğuna bağlılık ile algılanan sosyal destek arasında olumlu yönde, anlamlı bir ilişki vardır.

LGBT topluluğuna bağlılık ve stres arasında bir ilişki beklenmemektedir. Yakın zamanda gerçekleştirilen birkaç çalışma, LGBT topluluğuna bağlılığın kişilerin iyi oluşunu korumada önemli bir rolü olduğunu öne sürse de olumsuz ruh sağlığına yol açan ayrımcılık ve damgalama temelli stres ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığını ortaya koymuştur (O'Handley ve Courtice, 2022; Palangi, 2020). Bu bağlamda, ölçeğin uzaklaşan geçerliği Stres Ölçeği'nden alınan puanlar ile ilişkisi incelenerek tespit edilecektir ve çalışmanın ikinci hipotezi aşağıdaki gibidir:

H2. LGBT topluluğuna bağlılık ile stres arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

Yöntem

Katılımcılar

Bu çalışmanın örnekleme ölçüt örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemlerinden yararlanılarak ulaşılmıştır. Araştırmaya katılmanın temel ölçütleri, 18 yaşından büyük

olmak, T¼rkiye’de yaşıyor olmak ve katılımcının kendisini cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği azınlığı olarak tanımlamasıdır.

Araştırmanın katılımcılarını, yaşları 18 ile 47 arasında değişen ($\bar{x} = 22,44$, $SS = 4.61$) kendini cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği azınlığı olarak tanımlayan (LGBTQ+) ve çoğunluğu öğrenci olan ($N = 337$, 76.4%) toplam 450 kişi oluşturmuştur. Katılımcıların çoğu cinsiyet kimliklerini erkek ($N = 159$, 35.3%), kadın ($N = 134$, 29.8%), ikilik dışı ($N = 19$, 4.2%), erkek ve kuir ($N = 18$, 4%), kuir ($N = 14$, 3.1%) ve akışkan cinsiyet kimliği ($N = 12$, 2.7%) olarak belirtmişlerdir. Katılımcıların cinsel yönelimleri dikkate alındığında ise çoğunluğunun cinsel yönelimini gey ($N = 173$, 38.4%), biseksüel ($N = 133$, 29.6%), panseksüel ($N = 61$, 13.6%), lezbiyen ($N = 32$, 7.1%), kuir ($N = 23$, 5.1%) ve aseksüel ($N = 11$, 2.44%) olarak tanımladığı gör¼lm¼řtür.

Katılımcılardan 344’ünün (%76.4) öğrenci olduğu, 106 kişinin (%23.6) ise öğrenci olmadığı gör¼lm¼řtür. Eğitim durumları incelendiğinde d¼rt (%.9) katılımcının liseden daha d¼ř¼k bir düzeyde eğitim aldığı, 313’¼n¼n (%69.6) lise mezunu olduğu, sekizinin (1.8%) meslek y¼ksekokulu mezunu olduğu, 86’sının (%19.1) lisans mezunu olduğu, 35’inin (%7.8) ise lisans¼st¼ mezunu olduğu bulunmuştur. D¼rt kişi (%.0.9) ise eğitim durumlarını “diğer” olarak belirtmiştir. Aylık gelirleri incelendiğinde, katılımcıların 279’unun (%62) 2825 TL’den daha az bir gelire sahip olduğu, 59’unun (%13.1) aylık 2826 TL ile 6000 TL arasında, 40’mın (%8.9) 4001 TL-6000 TL arasında, 25’inin (%5.6) 6001 TL-8000 TL arasında, 20’sinin (%4.4) 8001 TL-10000 TL arasında ve geri kalan 27 kişinin (%6) ise 10001 TL ve üzerinde gelirleri olduğu saptanmıştır (Veriler 2021 yılında toplanmıştır).

Veri Toplama Araçları

LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği

LGBT topluluğuna bağlılığı ölçmeyi amaçlayan LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği (LGBTTBÖ; Frost ve Meyer, 2012), toplam sekiz maddeden oluşmaktadır (örn., “LGBT topluluğu ile aranızda bir bağ hissedersiniz”). Katılımcıların her bir maddeyi 4’l¼ Likert tipi bir derecelendirme ölçeği ile ($1 =$ Kesinlikle katılmıyorum, $4 =$ Kesinlikle katılıyorum) puanlamaları istenmektedir. Ölçekten alınabilecek puanlar 8 ile 32 arasında değişmekte ve alınan y¼ksek puan, LGBT topluluğuna bağlılığın fazla olduğuna işaret etmektedir.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

¼ç farklı kaynaktan edinilen sosyal desteğin yeterliliğini ölçmeyi amaçlayan Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ; Zimet ve ark., 1988), toplam 12 madde ve üç faktörden oluşmaktadır: Özel bir insan (örn., “İhtiyacım olduğunda yanımda olan özel bir insan var”), aile (örn., “Ailem bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır”) ve arkadaş (örn., “İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim). Katılımcıların her bir maddeyi 7’li Likert tipi bir derecelendirme ölçeği ile ($1 =$ Kesinlikle katılmıyorum, $7 =$ Kesinlikle katılıyorum) puanlamaları istenmektedir. Ölçekten alınabilecek puanlar 12 ile 84 arasında değişmekte ve alınan y¼ksek puan, algılanan sosyal desteğin fazla olduğunu göstermektedir. Ölçeğin T¼rkçe uyarlamasını Eker ve Arkar (1995) yapmıştır. Mevcut çalışmada ölçeğin toplam puanı kullanılmıştır ve Cronbach Alpha katsayısı ile hesaplanan iç tutarlık katsayısı .88 bulunmuştur.

Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği

Kişilerin duygusal durumlarını ölçmeyi amaçlayan Depresyon, Anksiyete ve Stres Ölçeği (DASÖ-21; Lovibond ve Lovibond, 1995), toplam 21 madde ve üç faktörden oluşmaktadır: depresyon (örn., “Hiçbir şekilde olumlu duygular hissedemeyecekmişim gibi geldi”), anksiyete (örn., “Ağzımın kuruduğunu fark ettim) ve stres (örn., “Sakinleşip, rahatlamak bana zor geldi”). Katılımcıların her bir maddeyi 4'lü Likert tipi bir derecelendirme ölçeği ile (0 = Hiçbir zaman, 1 = Bazen, 2 = Oldukça sık, 3 = Her zaman) puanlamaları istenmektedir. Ölçekten alınan toplam puanlar 0 ile 63 arasında değişirken, her bir faktörden alınabilen toplam puanlar 0 ile 21 arasındadır ve alınan yüksek puan, kişinin yaşadığı depresyon, kaygı ve stres belirtilerinin fazla olduğunu göstermektedir. Ölçeğin Türkçe uyarlaması Yıldırım ve arkadaşları (2018) tarafından yapılmıştır. Mevcut çalışmada DASÖ-21'in stres faktörü kullanılmış olup Cronbach Alpha katsayısı ile hesaplanan iç tutarlık katsayısı .84 bulunmuştur.

Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Bu form aracılığıyla katılımcılara yaş, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve öğrenci olup olmadıkları bilgileri sorulmuştur.

İşlem

Ölçeğin Türkçe uyarlamasının yapılabilmesi için öncelikle ölçeği geliştiren David M. Frost'dan e-posta yoluyla, 31 Mayıs 2022 tarihinde izin alınmıştır. Ardından ölçeğin çevirisini İngilizce ve Türkçeyi iyi düzeyde bilen, rehberlik ve psikolojik danışma alanında doktor öğretim üyesi olan iki akademisyen gerçekleştirmiştir. Ölçeğin çevirilerinin incelenmesinin ardından ölçeğin Türkçe formu hazırlanmıştır. Oluşturulan bu formun orijinal ölçekle uyumlu olup olmadığını anlamak için Türkçe ölçeğin İngilizceye geri çevirisi rehberlik ve psikolojik danışma alanında biri doktora öğrencisi diğeri öğretim görevlisi olan iki uzman tarafından yapılmıştır. Geri çeviriler sonucunda Türkçe formun orijinal ölçekle uyumlu olduğu gözlenmiştir. Ardından kendini cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği azınlığı olarak tanımlayan, yaşları 23 ile 27 arasında olan dört kişi ile bilişsel görüşmeler yapılmıştır (cognitive interviewing). Bu kişilerden ikisi cinsiyet kimliğini ikilik dışı olarak raporlarken, biri cis erkek ve diğeri de cis erkek ve toplumsal cinsiyete uymayan (gender non-conforming) olarak belirtmiştir. Katılımcılardan üçü cinsel yönelimini gey ve biri lezbiyen olarak tanımlamıştır. Katılımcılardan ölçek maddelerini okumaları ve ölçeği kelimelerin/ terimlerin doğru kullanımı ve anlaşılabilirliği açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Değerlendirme sonuçlarına göre ölçeğin anlaşılır ve akıcı olduğu geribildirimi alınmıştır ve ölçeğe son hali verilmiştir.

Çalışma için TED Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan gerekli etik izinler alınmıştır (Sayı: E-27535802-100-4829, Tarih: 10.06.2021) ve izinlerin ardından veri toplama sürecine geçilmiştir. Ölçek setinin başına bilgilendirilmiş onam formu eklenmiştir. Araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul edenler, ölçek setinde yer alan soruları yanıtlamaya devam etmişlerdir.

Bu çalışmanın verileri Ağustos 2021- Eylül 2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Duyurusu araştırmacıların sosyal medya hesapları (Facebook, Instagram ve LinkedIn) ve

sivil toplum kuruluşları (örn., KAOS GL, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık Ve İnsan Hakları Derneği ve Pembe Hayat LGBTİ+ Dayanışma Derneği) aracılığıyla yapılan çevrimiçi anket yoluyla veriler toplanmıştır. Çevrimiçi bir veri toplama platformu olan Qualtrics'e girişi yapılan ölçek seti, ilgili mecralarda paylaşılmış ve araştırma kriterlerini karşılayan kişiler ölçekleri doldurmuştur. Qualtrics'te veriler otomatik olarak kaydedilmiş ve katılımcıların gizliliği korunmuştur. Katılımcıların ölçekleri doldurması yaklaşık 25 dakika sürmüştür.

Veri Analizi

İlk olarak veri seti taranmış ve araştırmaya katılım için gerekli olan ölçütleri karşılamayan katılımcıların verileri, veri setinden çıkarılmıştır. Ardından LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nin faktör yapısının araştırma verisi ile doğrulanması için DFA yapılmıştır. DFA sonuçları Ki-kare serbestlik değerinin serbestlik derecesine oranı, orantılı uyum indeksi (comparative fit index, CFI), uyum iyiliği indeksi (goodness of fit index, GFI), Tucker Lewis indeksi (Tucker Lewis index, TLI), yaklaşık hataların ortalama karekökü (root mean square error of approximation, RMSEA) ve standartlaştırılmış ortalama hataların karekökü (standardized root mean squared residual, SRMR) ile incelenmiştir. LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nin yaklaşan geçerliğini hesaplamak için ise Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, uzaklaşan geçerliğini hesaplamak için ise Stres Ölçeği ile arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon Katsayısı ile hesaplanmıştır.

Bulgular

Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA)

LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nin faktör yapısını sınamak için DFA kullanılmıştır. Bu araştırmada DFA sonucunda bulunan değerler, modelin orta seviyede bir uyum gösterdiğini ortaya koymuştur, ($\chi^2(20) = 7.84, p = .00, CFI = .93, GFI = .92, TLI = .90, RMSEA = .12, SRMR = .05$). Modifikasyon önerileri incelendiğinde madde 7 ("LGBT topluluğunun karşılaştığı herhangi bir problemi gerçekten kendi probleminizmiş gibi hissedersiniz") ile madde 8 ("Diğer LGBT kişiler ile aranızda bir bağ hissedersiniz") ve madde 6 ("Eğer birlikte çalışırsak, gey, biseksüel, lezbiyen ve trans kişiler, LGBT topluluğundaki problemleri çözebilirler") ile madde 7 ("LGBT topluluğunun karşılaştığı herhangi bir problemi gerçekten kendi probleminizmiş gibi hissedersiniz") arasındaki ilişkinin modelin uyum iyiliği indekslerinin üzerindeki olumsuz etkileri tespit edilmiştir. Teorik olarak, madde 7 ile madde 8'in her ikisi de LGBT topluluğu ile bir bağ hissetmeye gönderme yaptığı için ve madde 6 ile madde 7 de LGBT topluluğu olarak problemlerin çözümündeki birlikteliğe işaret ettiği için bu maddeler ilişkilendirilmiştir ve model tekrar analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre modelin uyum iyiliği indekslerinin çok iyi bir düzeye ($\chi^2(18) = 4.73, p = .00, CFI = .97, GFI = .95, TLI = .95, RMSEA = .09, SRMR = .04$) eriştiği tespit edilmiştir. Modeldeki tüm parametre değerleri anlamlı bulunmuştur ve faktör yüklerinin .54 ile .89 arasında değiştiği saptanmıştır. Maddelerin tanımlayıcı istatistikleri ve madde toplam puanları, her bir maddenin faktör yüküyle birlikte Tablo 1'de sunulmuştur. Özetle, modifiye edilmiş tek faktörlü modele ilişkin bulgular analiz sonuçlarıncı doğrulanmıştır.

Tablo 1. *LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği Maddelerinin Tanımlayıcı İstatistikleri, Madde-Toplam Korelasyonları ve Faktör Yükleri*

	\bar{x}	SS	Madde-Toplam Puan Korelasyonları	Faktör Yükleri
1- Kendinizi LGBT topluluğunun bir parçası olarak hissedersiniz.	3.08	.73	.70	.77
2- LGBT topluluğuna katılmak, sizin için olumlu bir şeydir.	3.04	.74	.75	.84
3- LGBT topluluğu ile aranızda bir bağ hissedersiniz.	2.95	.79	.79	.89
4- LGBT topluluğu ile gurur duyarsınız.	3.03	.81	.72	.76
5- LGBT topluluğunda politik açıdan aktif olmak sizin için önemlidir.	2.71	.91	.63	.64
6- Eğer birlikte çalışırsak, gey, biseksüel, lezbiyen ve trans kişiler, LGBT topluluğundaki problemleri çözebilirler.	3.23	.76	.57	.54
7- LGBT topluluğunun karşılaştığı herhangi bir problemi gerçekten kendi probleminizmiş gibi hissedersiniz.	3.20	.74	.67	.62
8- Diğer LGBT kişiler ile aranızda bir bağ hissedersiniz.	3.21	.72	.63	.63

LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeğinin Yakınlaşan ve Uzaklaşan Geçerliliği

LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeğinin yakınlaşan geçerliğine kanıt sunmak amacıyla ölçeğin ÇBASDÖ ile ilişkisi Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Analiz sonuçları, beklendiği üzere (*H1*), LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeğinden alınan puanlar ile Çok-boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden alınan puanlar arasında zayıf ($r = .18$, $p < .01$) da olsa pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuştur.

LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeğinin uzaklaşan geçerliğini test etmek için ise Stres Ölçeği ile ilişkisi Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Beklendiği üzere (*H2*), analiz sonuçları, LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeğinden alınan puanlarla Stres Ölçeğinden alınan puanlar arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermiştir ($r = .04$, $p > .05$). LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Stres Ölçeğine dair ortalama, standart sapma, güvenilirlik katsayısı ve korelasyon bulguları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. *LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Stres Ölçeği'nin Ortalama, Standart Sapma, Güvenirlik ve Korelasyon Bulguları*

Değişkenler	\bar{x}	SS	1	2	3
1.LGBT Topluluğuna Bağlılık	24.44	4.74	(.90)	.18**	.04
2.Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek	11.08	4.69		(.88)	-.26**
3.Stres	55.16	14.40			(.84)

** $p < .01$, Parantez içlerinde, ölçeklere ait Cronbach α iç tutarlılık katsayıları verilmiştir.

LGBT Topluluğuna Bağlılık leği'nin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

LGBT Topluluğuna Bağlılık leği'nin iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alfa formülü ile hesaplanmıştır. Bahsedilen değer, çalışmanın örnekleminde .90 olarak bulunmuştur ($N = 450$). Bu bulgu ölçeğin güvenirliğinin kabul edilebilir ve iyi düzeyde olduğunu göstermektedir.

Tartışma

Bu araştırmada LGBT Topluluğuna Bağlılık leği Türkçeye uyarlanmış olup psikometrik özellikleri araştırılmıştır. Ölçeğin faktör yapısı DFA ile incelenmiş ve analiz sonuçlarına göre ölçeğin orijinalindeki gibi tek faktörlü bir yapı ortaya koyduğu bulunmuştur. Ölçeğin yaklaşan ve uzaklaşan geçerliliğine kanıt sunmak için sırasıyla algılanan sosyal destek ve stres ile Pearson Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre LGBT topluluğuna bağlılığın algılanan sosyal destek ile zayıf düzeyde anlamlı pozitif ilişkisi olduğu, stres ile ise anlamlı bir ilişkisi olmadığı bulunmuştur. Bir diğer ifadeyle LGBT Topluluğuna Bağlılık leği yaklaşan ve uzaklaşan geçerliği kanıtlarını sağlamaktadır. LGBT Topluluğuna Bağlılık leği'nin psikometrik özelliklerinden bir diğer olan güvenirlik değerinin elde edilmesi için incelenen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı değeri (.90) leğin yüksek güvenirliğe sahip olduğunu göstermiştir (Bkz. Hair ve ark., 2009).

Ulusal alanyazında LGBT topluluğuna bağlılığı doğrudan ölçen bir çalışma olmadığından, elde edilen bu bulgular uluslararası alanyazın ile desteklenmektedir. Örneğin doğumda atanmış cinsiyetini cinsiyet kimliği olarak kabul eden 160 heteroseksüel, 369 lezbiyen, gey, biseksüel ve kuir ve 195 trans kişiyle yapılan bir çalışmada LGBT topluluğuna bağlılık ile kişilerin yaşadığı stres arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (O'Handley ve Courtice, 2022). Ayrıca Parmenter, ve arkadaşlarının (2020), LGBTQ+ bireylerle LGBTQ+ kültürüne yönelik yaptıkları nitel araştırmada, katılımcıların çoğunluğu LGBTQ+ topluluğu ile ilişkide olmayı bu kültürün bir parçası olarak tanımlamış ve bu kültürün kimlik gelişimlerine olumlu katkıda bulunduğunu, kendilerine kabul, kapsayıcılık ve hayatla mücadele becerisi kazandırdığını ifade etmişlerdir. Bir diğer deyişle bu çalışmada da olduğu gibi katılımcıların LGBTQ+ kültürünün bir parçası olarak görülen LGBTQ+ topluluğu ile bağlarının olmasının, aldıkları sosyal destek ile olumlu yönde ilişkili olduğu grlmştir.

Sonuç olarak, LGBT Topluluğuna Bağlılık leği'nin psikometrik özellikleri, ölçeğin Türkiye'de yaşayan LGBTQ+ yetişkinlerde kullanılmak için uygun bir ölçüm aracı olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda ulusal alanyazında yer alan ilk lme aracı olması sebebiyle alanyazına önemli bir katkı sunmaktadır. Ayrıca orijinal ölçekten farklı olarak ölçeğin Türkçe uyarlamasında LGBT bireylerin yanı sıra kuir ve çeşitli cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği deneyimleri de kapsanmış ve ölçeğin LGBTQ+ rnekleminde geçerlik ve güvenirlik bilgileri sınanmış ve uygunluğu grlmştir. Bunlara ek olarak, LGBT Topluluğuna Bağlılık leği'nin, madde sayısının az oluşu ve tek faktörlü bir yapı göstermesi sebebiyle de ölçeğin kolay puanlanabilir ve uygulanabilir olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada diğer çalışmalarda olduğu gibi sonuçları değerlendirirken dikkate alınması gereken bazı sınırlılıklar mevcuttur. İlk sınırlılık çalışmada öz bildirim dayalı lme

araçlarının kullanılması ile ilgilidir. Çalışmada ele alınan konular bazı kişiler için duygu ve düşüncelerinin farkında olmadıkları ya da ifade etmekte veya kabul etmekte zorlanacakları hususları içerebilir ya da kişiler sosyal olarak beğenilir (social desirability bias) yanıtlar verme eğiliminde olabilir ve bu durum çalışmanın geçerlik ve güvenilirliği için bir tehdit oluşturabilir. Bu çalışmada veri taraması yapılırken, ölçeklere hep istendik yönde yanıt veren katılımcıların olup olmadığı taranmış ve yanıtların tek bir beklendik yönde olmadığı fark edilerek aynı veriyle devam edilmiştir. Öz bildirimle dayalı ölçme araçlarını kullanacak olan gelecek çalışmalarda da sosyal beğenirlik tehdidinin göz önünde bulundurularak veri taramasının benzer yönde yapılması önerilmektedir.

Bu çalışmada seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemleri kullanıldığından çalışmadan elde edilen sonuçlar bu katılımcılar için geçerlidir. Belirtilen yöntemlerle ulaşılan örneklem, Frost ve Meyer'in (2012) orijinal çalışmasındaki gibi cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği açısından çeşitli bir grup olsa da seçkisiz örnekleme yöntemlerinin bu çalışmada kullanılmamış olması dış geçerlik açısından bir tehdit olarak ele alınabilir (Fraenkel ve ark., 2018). Dolayısıyla çalışmanın bir diğer sınırlılığı genellenebilirliktir. Örneğin, bu çalışmada cinsel yönelim olarak biseksüel, panseksüel, lezbiyen ve kuir katılımcılar yer alsa da katılımcıların çoğunluğu cinsel yönelimini gey olarak tanımlamışlardır. Cinsiyet kimliği olarak ise katılımcıların çoğunluğu kendini erkek ve kadın olarak tanımlamışlardır. Bu çalışmada oldukça geniş bir cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim spektrumuna ulaşılmış olsa da her bir cinsiyet kimliği ve cinsiyet yönelimi grubunda çalışmanın genellenebilirliğini destekleyecek örneklem sayısına ulaşılamamıştır. Bu nedenle gelecekte yapılacak olan çalışmalarda her bir cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim grubundan daha çok katılımcıya ulaşılmaması ve rastgele örnekleme yöntemlerinin kullanılması çalışmanın sonuçlarının genellenebilirliğini artıracaktır.

Sınırlılıkların yanı sıra bu çalışmanın bulguları dikkate alınarak gelecekteki çalışmalara bazı öneriler sunulmuştur. İleriki çalışmalar LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirlik bilgilerini farklı özelliklere sahip katılımcılar (tam zamanlı çalışan, küçük bir şehirde yaşayan gibi) ile test edebilirler. Ayrıca bu çalışmada LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nin güvenilirlik kanıtı olarak sadece Cronbach Alfa iç tutarlılık yöntemi kullanıldığından gelecekteki çalışmalarda test-tekrar test yöntemi ile de güvenilirlik bulgularının sınanması önerilmektedir. Geçerlik çalışmaları için ise her bir cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim grubundan benzer sayılarda veri toplanıp, farklı grupların LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nden aldıkları puanlardaki ölçüm değişmezliği (measurement invariance) incelenebilir. Azınlık stresi modelini (Meyer, 2003) Türk kültüründe sınamayı amaç edinecek gelecek çalışmaların ise modelin koruyucu faktörlerinden biri olan LGBTQ+ topluluğuna bağlılık kavramını da bir kontrol değişkeni olarak ele alarak çalışmalarını planlamaları ve analizlerini gerçekleştirmeleri önerilmektedir.

Ek olarak, yetişkinlerle çalışan ruh sağlığı uzmanları LGBTQ+ danışanlarının toplumda deneyimleyebildiği ayrımcılık ve damgalama karşısında iyi oluşlarına katkıda bulunabilmek için bu ölçeği LGBTQ+ bireylerin topluluğa bağlılıklarını değerlendirmek ve danışanlarının topluluğa bağlılık düzeylerine göre sundukları hizmeti şekillendirebilmek için kullanabilirler. Bu bağlamda, LGBTQ+ danışanlarının iyi oluşlarına katkı sağlamak amacıyla planlayabilecekleri bireysel ve grupla psikolojik danışma müdahaleleri için bu

ölçekten elde edilecek puanları bir referans noktası olarak kullanabilirler. Aynı zamanda, bu müdahalelerin LGBTQ+ topluluğuna bağlılık açısından etkililiğini test edebilirler. Böylece LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nin uygulamadaki katkısı da görülebilir.

Teşekkür: Bu çalışma Lived Experiences of SGM Individuals Cross-Cultural Project (https://osf.io/tsj8v?view_only=7cb973c45b2c4) adlı kültürlerarası proje kapsamında gerçekleştirilmiştir. Proje yürütücüsü Doç. Dr. Ashley K. Randall'a teşekkür ederiz.

Etik Kurul Onayı: Çalışma için TED Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurulu'ndan gerekli etik izinler alınmıştır (Sayı: E-27535802-100-4829, Tarih: 10.06.2021) ve izinlerin ardından veri toplama sürecine geçilmiştir.

Bilgilendirilmiş Onam: Çalışma için tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- Y.G., P.J.L., Y.B., S.B.Ö.Ü., E.Ç.K.; Veri Toplama- Y.B., S.B.Ö.Ü., E.Ç.K.; Veri Analizi/Yorumlama- S.B.Ö.Ü.; Yazı Taslağı- Y.B., S.B.Ö.Ü., E.Ç.K.; İeriğin Eleştirel İncelemesi- P.J.L., Y.B., S.B.Ö.Ü., E.Ç.K.; Son Onay ve Sorumluluk- Y.B., S.B.Ö.Ü., E.Ç.K., Y.G.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Acknowledgments: This study was carried out within the scope of the intercultural project called Lived Experiences of SGM Individuals Cross-Cultural Project (https://osf.io/tsj8v?view_only=7cb973c45b2c4). Project coordinator Assoc. Dr. Thank you to Ashley K. Randall.

Ethics Committee Approval: Necessary ethical permissions were obtained from TED University Human Research Ethics Committee for the study (Number: E-27535802-100-4829, Date: 10.06.2021) and the data collection process started after the permissions.

Informed Consent: Informed consent was obtained from all participants for the study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- Y.G., P.J.L., Y.B., S.B.Ö.Ü., E.Ç.K.; Data Acquisition- Y.B., S.B.Ö.Ü., E.Ç.K.; Data Analysis/Interpretation- S.B.Ö.Ü.; Drafting Manuscript- Y.B., S.B.Ö.Ü., E.Ç.K.; Critical Revision of Manuscript- P.J.L., Y.B., S.B.Ö.Ü., E.Ç.K.; Final Approval and Accountability- Y.B., S.B.Ö.Ü., E.Ç.K., Y.G.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declare that this study has received no financial support.

Kaynakça / References

- Adler, A. (1964). *Social interest: A challenge to mankind*. Capricorn.
- Aparicio-García, M. E., Díaz-Ramiro, E. M., Rubio-Valdehita, S., López-Núñez, M. I. ve García-Nieto, I. (2018). Health and well-being of cisgender, transgender and non-binary young people. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(10), 2133. <https://doi.org/10.3390/ijerph15102133>
- Barbuoğlu, Y. (2021). *Exploring the roles of perceived gender identity discrimination and post-traumatic cognitions on post-traumatic stress symptoms and flourishing among transgender individuals* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Middle East Technical University. <https://open.metu.edu.tr/bitstream/handle/11511/93076/10425189.pdf>
- Barrett, D. C. ve Pollack, L. M. (2005). Whose gay community? Social class, sexual self-expression, and gay community involvement. *Sociological Quarterly*, 46(3), 437-456. <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2005.00021.x>
- Başar, K. ve Öz, G. (2016). Resilience in individuals with gender dysphoria: Association with perceived social support and discrimination. *Turkish Journal of Psychiatry*, 27(4), 225-234. <https://doi.org/10.5080/u17071>
- Bockting, W. O., Miner, M. H., Swinburne Romine, R. E., Hamilton, A. ve Coleman, E. (2013). Stigma, mental health, and resilience in an online sample of the US transgender population. *American Journal of Public Health*, 103(5), 943-951. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2013.301241>
- Çavdar, D. ve Çok, F. (2016). Türkiye’de LGBT’lerin okul yaşantıları. *KAOS GL Dergisi*, 151, 54-58.
- Dreikurs Ferguson, E. (2020). Adler’s motivational theory: A historical perspective on belonging and the fundamental human striving. *The Journal of Individual Psychology* 76(1), 51-58. <https://doi.org/10.1353/jip.2020.0016>.
- Eker, D. ve Arkar, H. (1995). Perceived social support: Psychometric properties of the MSPSS in normal and pathological groups in a developing country. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology: The International Journal for Research in Social and Genetic Epidemiology and Mental Health Services*, 30(3), 121–126. <https://doi.org/10.1007/BF00802040>
- Fraenkel, J., Wallen, N. ve Hyun, H. (2018). *How to design and evaluate research in education* (10. Baskı). McGraw-Hill Education.
- Frost, D. M. ve Meyer, I. H. (2012). Measuring community connectedness among diverse sexual minority populations. *Journal of Sex Research*, 49(1), 36-49. <https://doi.org/10.1080/00224499.2011.565427>
- Göçmen, İ. ve Yılmaz, V. (2017). Exploring perceived discrimination among LGBT individuals in Turkey in education, employment, and health care: Results of an online survey. *Journal of Homosexuality*, 64(8), 1052-1068. <https://doi.org/10.1080/00918369.2016.1236598>
- Grant, J. M., Mottet, L. A., Tanis, J. J. ve Min, D. (2011). *Transgender discrimination survey. National center for transgender equality and national gay and lesbian task force: Washington, DC, USA*. Erişim adresi: http://endtransdiscrimination.org/PDFs/NTDS_Report.pdf.
- Hair, J. J. F., Black, W. C., Babin, B. J. ve Anderson, R. E. (2009). *Multivariate data analysis* (7. Baskı). Pearson.
- Hendricks, M. L. ve Testa, R. J. (2012). A conceptual framework for clinical work with transgender and gender non-conforming clients: An adaptation of the Minority Stress Model. *Professional Psychology: Research and Practice*, 43(5), 460. <https://doi.org/10.1037/a0029597>
- Herek, G. M. ve Glunt, E. K. (1995). Identity and community among gay and bisexual men in the AIDS era: Preliminary findings from the Sacramento men’s health study. G. M. Herek ve B. Greene (Ed.), *AIDS, identity, and community: The HIV epidemic and lesbians and gay men* içinde, (2. Baskı, s. 55-77). SAGE. <https://doi.org/10.4135/9781483326917ILGA-Europe>. (2021). Rainbow Europe country index. ILGA-Europe. <https://www.ilgaeurope.org/rainboweurope>
- Kaniuka, A., Pugh, K. C., Jordan, M., Brooks, B., Dodd, J., Mann, A. K., Williams, S. L. ve Hirsch, J. K. (2019). Stigma and suicide risk among the LGBTQ population: Are anxiety and depression

- to blame and can connectedness to the LGBTQ community help?. *Journal of Gay & Lesbian Mental Health*, 23(2), 205-220. <https://doi.org/10.1080/19359705.2018.1560385>
- Kiperman, S., Schacter, H. L., Judge, M. ve DeLong, G. (2022). LGBTQ+ youth's identity development in the context of peer victimization: A mixed methods investigation. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(7), 3921. <https://doi.org/10.3390/ijerph19073921>
- Landers, S. ve Gilsanz, P. (2009). *The health of lesbian, gay, bisexual, and transgendered persons in Massachusetts*. Massachusetts Department of Public Health. <https://www.mass.gov/eohhs/docs/dph/commissioner/lgbt-health-report.pdf>.
- La Voy, S. K., Brand, M. J. L. ve McFadden, C. R. (2013). An important lesson from our past with significance for our future: Alfred Adler's Gemeinschaftsgefühl. *The Journal of Individual Psychology*, 69(4), 280-293.
- Lovibond, P. F. ve Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33(3), 335-343. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(94\)00075-U](https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)00075-U)
- McConnell, E. A., Janulis, P., Phillips II, G., Truong, R. ve Birkett, M. (2018). Multiple minority stress and LGBT community resilience among sexual minority men. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 5(1), 1. <https://doi.org/10.1037/sgd0000265>
- McMillan, D. W. ve Lorion, R. P. (2020). Sense of community, pathway to, or bridge from alienation?. *Journal of Community Psychology*, 48(6), 1706-1714. <https://doi.org/10.1002/jcop.22406>
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.5.674>
- Muldoon, O. T., Haslam, S. A., Haslam, C., Cruwys, T., Kearns, M. ve Jetten, J. (2019). The social psychology of responses to trauma: Social identity pathways associated with divergent traumatic responses. *European Review of Social Psychology*, 30(1), 311-348. <https://doi.org/10.1080/10463283.2020.1711628>
- Muldoon, O. T., Lowe, R. D. ve Schmid, K. (2016). Identity and psychological health. McKeown, S., Haji, R. ve Ferguson, N. (Ed.) *Understanding Peace and Conflict Through Social Identity Theory* içinde (s. 135-144). Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-29869-6_9
- O'Handley, B. ve Courtice, E. L. (2022). Mental well-being, social support, and the unique experiences of transgender and nonbinary people during the COVID-19 pandemic. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 31(2), 163-175. <https://doi.org/10.3138/cjhs.2022-0024>
- Palangi, A. (2020). *Resilience factors and mental health among LGBTQ adults in Canada and the United States* (Order No. 27549209). <http://proxy.lib.odu.edu/login?url=https://www.proquest.com/dissertations-theses/resilience-factors-mental-health-among-lgbtq/docview/2424516945/se-2>
- Parmenter, J. G., Galliher, R. V. ve Maughan, A. D. (2020). An exploration of LGBTQ+ community members' positive perceptions of LGBTQ+ culture. *The Counseling Psychologist*, 48(7), 1016-1047. <https://doi.org/10.1177/0011000020933188>
- Pflum, S. R., Testa, R. J., Balsam, K. F., Goldblum, P. B. ve Bongar, B. (2015). Social support, trans community connectedness, and mental health symptoms among transgender and gender nonconforming adults. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 2(3), 281. <https://doi.org/10.1037/sgd0000122>
- Reisner, S. L., Veters, R., Leclerc, M., Zaslow, S., Wolfrum, S., Shumer, D. ve Mimiaga, M. J. (2015). Mental health of transgender youth in care at an adolescent urban community health center: A matched retrospective cohort study. *Journal of Adolescent Health*, 56(3), 274-279. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.10.264>
- Rogers, M. L., Hom, M. A., Janakiraman, R. ve Joiner, T. E. (2021). Examination of minority stress pathways to suicidal ideation among sexual minority adults: The moderating role of LGBT community connectedness. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*, 8(1), 38.

<https://doi.org/10.1037/sgd0000409>

- Sperry, L. (2015). Diagnosis, case conceptualization, culture, and treatment. L. Sperry, J. Carlson, J. Duba-Sauerheber ve J. Sperry (Ed.), *Psychopathology and psychotherapy: DSM-5 diagnosis, case conceptualization, and treatment* içinde (3. Baskı, s. 15–25). Routledge.
- Stall, R., Pollack, L., Mills, T. C., Martin, J. N., Osmond, D., Paul, J., Binson, D., Coates, T. J. ve Catania, J. A. (2001). Use of antiretroviral therapies among HIV-infected men who have sex with men: a household-based sample of 4 major American cities. *American Journal of Public Health, 91*(5), 7. <https://doi.org/10.2105/AJPH.91.5.767>
- Turner, J. C. (2010). Towards a cognitive redefinition of the social group. T. Postmes ve N. R. Branscombe (Ed.) *Rediscovering Social Identity* içinde (s. 210–234). Psychology Press.
- Yıldırım, A., Boysan, M. ve Kefeli, M. C. (2018). Psychometric properties of the Turkish version of the Depression Anxiety Stress Scale-21 (DASS-21). *British Journal of Guidance & Counselling, 46*(5), 582-595.67. <https://doi.org/10.2105/ajph.91.5.767>
- Zimet, G. D., Dahlem, N. W., Zimet, S. G. ve Farley, G. K. (1988). The Multidimensional Scale of Perceived Social Support. *Journal Of Personality Assessment, 52*(1), 30-41. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5201_2
- Zimmerman, L., Darnell, D. A., Rhew, I. C., Lee, C. M. ve Kaysen, D. (2015). Resilience in community: A social ecological development model for young adult sexual minority women. *American Journal of Community Psychology, 55*(1), 179-190. <https://doi.org/10.1007/s10464-015-9702-6>

Atıf Biçimi / How cite this article

Barbuoğlu, Y., Özgüllük Üçok, S. B., Çürükvelioğlu Köksal, E., Gandhi, Y. ve Lannutti, P. J. (2024). LGBT Topluluğuna Bağlılık Ölçeği'nin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin sınanması. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology, 44*(1), 106–124. <https://doi.org/10.26650/SP2022-1141974>

Quantifier Spreading Errors during Pronoun Processing in Aphasia

Afazide Adılların İşlenmesi Sırasında Gözlenen Niceleyici Yayımlar

Seçkin Arslan¹ , Gamze Yeşilli Puzella² , Semra Selvi Balo³ , Özgür Aydın⁴ ,
İlknur Maviş⁵

¹Dr, Université Côte d'Azur, CNRS, BCL, Nice, France

²Dr, Speech and Language Therapy Department, School of Health Sciences, Cappadocia University, Nevşehir, Türkiye; Speech and Language Therapy Department, Faculty of Medicine and Surgery, Catholic University of the Sacred Heart, Rome, Italy; Phoniatic Unit, Department of Otolaryngology, Agostino Gemelli University Policlinic IRCSS Foundation, Rome, Italy

³Dr, Speech and Language Therapy Department, Faculty of Health Sciences, Anadolu University, Eskişehir, Türkiye

⁴Prof. Dr, Linguistics Department, Faculty of Languages History and Geography, Ankara University, Ankara, Türkiye; Department of Interdisciplinary Neuroscience, Ankara University, Ankara, Türkiye; Neuroscience and Neurotechnology Center of Excellence (NÖROM), Ankara, Türkiye

⁵Prof. Dr, Speech and Language Therapy Department, Faculty of Health Sciences, Anadolu University, Eskişehir, Türkiye

ABSTRACT

Aphasia is an acquired language disorder that impacts all language abilities, rendering normal communication extremely difficult. Grammatical processing is often impaired in aphasia. Pronouns are often found to be effortful, with difficulty interpreting to whom a pronoun might refer. This study aimed to investigate whether interpreting pronouns and reflexives with and without potential quantified antecedents (i.e., "Every rabbit / Rabbit is pointing at itself/it/monkey") are impaired in aphasia in Turkish, and whether quantifier spreading errors occur during pronoun/reflexive processing. A total of 12 people with aphasia (PWA) (two females, $M_{age} = 59.7$, $SD = 14.55$) and 15 age-matched healthy controls were recruited and asked to listen to 24 sentences in conditions of non-quantified and quantified subjects in which different referential and pronominal variables were controlled for (pronoun, reflexive, and R-expression). These participants were admitted to a picture-sentence matching paradigm with an end-of-trial truth-value judgment task. They were presented with a picture which either matched or mismatched the sentence contexts, and they were asked to respond. Their accuracy and response times were recorded and analyzed using mixed-effects regression models. The findings showed that the PWA performed more poorly and slowly than the control group and that both the groups performed more slowly responding to the quantified subjects than non-quantified ones. The PWA made interpretation errors in mismatch conditions, particularly for quantified subjects, evoking longer response times compared to non-quantified subjects. In conclusion, this study showed that quantifier spreading errors are observed in Turkish aphasia, which does not necessarily depend on pronominal/anaphoric resolution. It is suggested that the PWA's sentence interpretation difficulty was underlined in two forms of separate impairments: interpreting quantifier scope and impairments in resolving pronominal/anaphoric elements.

Keywords: Aphasia, quantifier, pronoun, quantifier spreading, binding

Corresponding Author: Seçkin Arslan **E-mail:** Seckin.ARSLAN@univ-cotedazur.fr

Submitted: 01.02.2023 • **Revision Requested:** 28.04.2023 • **Last Revision Received:** 30.06.2023 • **Accepted:** 30.12.2023

Published Online: 01.04.2024

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

ÖZ

Afazi, tüm dil yetilerini etkileyerek bireyin güçlükle iletişim kurmasına neden olan edinilmiş bir dil bozukluğudur. Dilbilgisel yapıları işleme, afazide çoğunlukla güçtür. Adıllar, afazide sıklıkla etkilenen bir dilbilgisi yapısıdır ve afazili bireyler adılların kimi işaret edebileceğini yorumlamada güçlük yaşamaktadır. Bu çalışma, (i) Türkçe afazide niceleyicisi olan ve olmayan öznelerin bulunduğu tümcelerde adıl/adılısılları işleme (örneğin, "Her tavşan/Tavşan kendini/onu/maymunu gösteriyor.") etkilenip etkilenmediğini ve (ii) adıl/adılısıl işleme sırasında oluşan niceleyici yayma hatalarını incelemeyi hedeflemektedir. Çalışmaya 12 afazili birey (iki kadın, *Ort.Yaş*= 59.7, *SS* = 14.55) ve benzer yaşlardaki 15 sağlıklı yetişkin katılmıştır. Katılımcılardan, farklı göndergesel ve adılısıl değişkenlerin kontrol edildiği (adıl, dönüştürülmüş adıl ve G-anlatım) niceleyicili ve niceleyicisiz özne koşullarında 24 tümce dinlemeleri istenmiştir. Mevcut araştırma kapsamında, tümce sonu doğruluk-değer yargısı göreviyle birlikte bir resim-tümce eşleştirme paradigması kullanılmıştır. Bu doğrultuda, katılımcılara tümce bağlamlarıyla eşleşen ya da eşleşmeyen bir resim sunulmuş ve kendilerinden yanıt vermeleri istenmiştir. Katılımcıların doğruluk oranlarının ve yanıt sürelerinin kaydedilmesiyle elde edilen veriler, karmaşık etkili regresyon modelleri kullanılarak analiz edilmiştir. Analizler sonucunda elde edilen bulgular, afazili bireylerin kontrol grubuna göre daha zayıf ve yavaş performans gösterdiğini ve her iki grubun da niceleyicili koşulda niceleyicisiz olanlara göre daha yavaş yanıt verdiğini ortaya koymuştur. Afazili bireyler, özellikle niceleyicili tümcelerin bulunduğu uyumsuz koşulunda yorumlama hataları yapmış ve bu durum niceleyicisiz cümlelere kıyasla daha uzun yanıt sürelerine neden olmuştur. Sonuç olarak, bu çalışma Türkçe konuşan afazili bireylerde adılısıl/göndergesel çözünürlüğe bağlı olmayan niceleyici yayma hatalarının gözlemlendiğini göstermiştir. Mevcut araştırmada kullanılan tümcelerin işleme sürecinde, afazili bireylerin niceleyici kapsamını yorumlama ve adılısıl/göndergesel öğeleri çözmeye yönelik iki farklı bozukluk biçimi gösterdiği sonucuna varmak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Afazi, niceleyici, adıl, niceleyici yayma, bağlama

Aphasia is an acquired language disorder which is often brought on by a stroke. Aphasia renders successful communication extremely effortful by impacting virtually all language abilities leading to profound difficulty in speaking fluently, understanding sentences, and repeating verbal stimuli. Studies on non-fluent 'agrammatic' aphasia have shown that the locus of the deficit in non-fluent people with aphasia (PWA) is underlined by impairments not only in language production but also in comprehending complex sentences (Caramazza & Zurif, 1976; Grodzinsky, 1991). Within the large amount of sentence processing studies conducted on aphasia, pronouns constitute an important place as this grammatical category is often found to be impaired in PWA speaking many different languages (e.g., Blumstein et al., 1983; Choy & Thompson, 2010; Edwards & Varlokosta, 2007; Friederici et al., 1991; Grodzinsky et al., 1993; Ruigendijk et al., 2006; see also Arslan et al., 2021 for reviews). The current study addressed how object pronouns and reflexive forms referring to quantified and non-quantified antecedents are worked out in PWA who speak Turkish.

Pronouns have been a focus of interest in aphasiology due to their relevance to the binding theory (Chomsky, 1981). To be able to interpret pronouns (*her*, *herself*, *she*, etc.), a referential link with a potential 'salient' antecedent or referent must be established (e.g., *Elif_i understood that Mehmet likes her_i*). This relationship between antecedents and pronouns is called 'co-reference'. According to the binding theory, a reflexive anaphor can have a co-reference relationship with a local antecedent; that is, antecedent and reflexive must be within the same domain (i.e., Principle A), whereas a pronoun cannot be bound to a local antecedent (i.e., Principle B). In other words, a pronoun referring to an antecedent within its local domain would be ungrammatical (e.g., **Elif understood that Mehmet_j likes him_j*). Stemming from this theoretical frame, earlier studies on aphasia have compared comprehension of object pronouns (i.e., pronominals) and reflexive anaphors

(i.e., anaphors) in aphasia to find that the interpretation of co-reference relationship overall is relatively impacted in aphasia. However, outcomes from those studies have shown relatively incompatible results. Some of these studies report non-fluent PWA's distinctive impairments in object pronouns as compared to reflexives (Grodzinsky et al., 1993; Love et al., 1998), whereas other studies indicated an opposite pattern of dissociations pointing to affected reflexive forms (Blumstein et al., 1983) or equal patterns of impairments in both object pronoun and reflexive comprehension tasks (Choy & Thompson, 2010; Edwards & Varlokosta, 2007).

Dependencies requiring discourse interpretation are often found to be more effortful in aphasia than structures that solely rely on syntactic analysis. That is, discourse-linked elements (not only pronouns but also which+NP questions, past-time reference), which have representation beyond the sentence boundaries, are often impaired in aphasia (Avrutin, 2006; Bastiaanse et al., 2011). Grodzinsky and colleagues (1993) studied PWA's interpretation of object pronouns/reflexives representing a co-reference relationship between pronoun and its antecedents (i.e. *Is mama bear touching her/herself?*) and pronouns with quantified antecedents (i.e. *Is every bear touching her/herself?*). The authors found that the PWA in their study performed more poorly on referential pronouns than on quantified pronouns. In their further study, Grodzinsky and Reinhart (1993) argued that while interpreting referential object pronouns, PWA need to analyze discourse information in addition to applying binding relations which overloads processing in aphasia. In contrast, during interpreting reflexive anaphors PWA may rely on syntactic information only. However, it should be noted that selective impairments in referential pronominal elements over quantified pronouns is far from being clear-cut. Edwards and Varlokosta (2007) conducted a study with similar materials to those in Grodzinsky and colleagues (1993) and showed that their PWA demonstrate an important individual variability regarding their impairment patterns as some PWA performed more poorly on pronouns with quantified antecedents than on the co-reference condition.

Error patterns observed in Grodzinsky and colleagues (1993), and Edwards and Varlokosta (2007) suggest that some PWA might have difficulty interpreting the scope of quantified noun phrases while resolving pronouns. These kinds of interpretation errors are referred to as 'quantifier spreading' (Brooks & Parshina, 2019). Although this phenomenon has often been observed in language acquisition studies (O'Grady et al., 2010; Sekerina & Saueremann, 2015), there is evidence that PWA may also be prone to quantifier spreading errors (Grodzinsky et al., 1993; Philip & Avrutin, 1998; Saddy, 1995), but Roca Hoogsteder (2012) showed that number of quantifier spreading errors are not different in aphasia and controls. Using a sentence-picture matching task, Philip and Avrutin (1998) presented sentence contexts with quantified referential expressions (e.g., *Every boy is driving a car*). For such contexts, a group of non-fluent, but not fluent, PWA exhibited an elevated number of quantifier spreading errors by pointing to a picture where one of the cars had no driver as opposed to a picture where all three cars were being driven by different drivers. This type of quantifier interpretation error is known as non-exhaustive pairing, where participants fail to correctly interpret the intended quantification of 'every driver' (see also Drozd & Loosbroek, 2006). Further explanations come from children's acquisition studies on why quantifier spreading errors might occur. A possibility is that quantifier interpretation

fails due to inaccurate syntactic representation (see Kang, 2001; Philip, 1994). A second possibility is that quantifier scope is misinterpreted due to erroneous associations between syntactic and semantic representation (Brooks & Braine, 1996). A third strong possibility is reduced visual attention or lack of visual salience (Minai et al., 2012; O’Grady et al., 2010; Sekerina & Sauermann, 2015). This explanation also seems to be compatible with Philip and Avrutin (1998) who argued that quantifier misinterpretation in aphasia might occur due to reduced processing resources. However, quantifier spreading, and in fact, pronoun resolution in general, is a less understood concept in PWA speaking languages other than English. Turkish provides a remarkable case of a pronominal system regarding the reflexive form. Unlike in English, a reflexive can refer to antecedents in the long distance outside the local clause. Therefore, the current study aims to examine whether this cross-linguistic difference affects quantifier spreading.

Reflexive Anaphors and Object Pronouns in Turkish and The Current Study

The Turkish reflexive form *kendi* ‘oneself’¹ is proposed to comply with Principle A of the binding theory, which means that it binds to local antecedents (Enç, 1989; Gürel, 2002; Kornfilt, 2001; Sezer, 1979). A long-distance reading is particularly viable in third person referents. The available psycholinguistic studies on reflexives in healthy Turkish speakers have shown that *kendi* has strong long-distance readings and hence show a rather unconstrained behavior (Arslan et al., submitted; Gračanin-Yuksek et al., 2017; Knospe, 2019; Özbek & Kahraman, 2016). In example (1), *kendi* is ambiguous between a local interpretation (i.e. ‘Mehmet likes himself’) and a long-distance interpretation (i.e. ‘Mehmet likes Elif’). The third-person object pronoun *onu*, by contrast, is syntactically non-variable and can only refer to long-distance antecedents (see, Underhill, 1976), as illustrated in example (2).

(1) Elif_j Mehmet’in_k kendini_{j/k} beğendiğini anladı.

Elif Mehmet._{GEN} oneself._{ACC} like._{PASTPART.AGR..ACC} understand._{PST.3SG}
 ‘Elif understood that Mehmet likes oneself.’

(2) Elif_j Mehmet’in onu_j beğendiğini anladı.

Elif Mehmet._{GEN} she._{ACC} like._{PASTPART.AGR..ACC} understand._{PST.3SG}
 ‘Elif understood that Mehmet likes her.’

Studies on pronouns in Turkish PWA are rather limited. In a conference contribution, Akyüz and Arslan (2021) analyzed different pronoun variables in spontaneous speech samples of a group of Turkish PWA and reported that Turkish non-fluent aphasia is rather characterized by an overuse of pronouns in narrative production. In particular, the authors found that an overall number of pronouns, pronoun-to-noun and pronoun-to-word ratios (i.e., ratio of pronouns to lexically nominal elements and that of all words) were inflated

¹ Please note that a second distinct form of reflexive *kendisi* exists in Turkish, and there is a consensus that this form is strongly unconstrained as it can show co-reference relationship with both local and non-local/discourse antecedents. However, this form is out of the scope of the current study.

as compared to the norms of healthy controls. Turkish PWA showed typical patterns of object/subject personal pronouns within control ranges; however, the total number of object and subject dropping instances was excessive compared to the controls. These findings are in line with studies that have reported findings in languages with complex inflectional paradigms, where pronouns are often overused as an ‘empty category’ to be able to compensate for the lack of lexical access (Menn & Obler, 1990). Arslan and colleagues (Submitted) have conducted eye-movement monitoring studies on groups of Turkish PWA, exploring the resolution of object pronoun and reflexive conditions in sentence contexts (“*Hemşire doktorun onu/kendini/ Ø savunduğunu vurguladı. / The nurse emphasized that the doctor was defending oneself/it*”). The authors revealed that the PWA responded to the *kendi* conditions by choosing long-distance referents more often in comparison to control participants who preferred local antecedents for this condition. A recent multiple case study by Kurada and colleagues (Submitted), which used a very similar task to ours, examined whether Turkish-German bilinguals with aphasia extend to binding structures and whether pronoun variables show selectivity in the impairment of bilingual PWA. They found no significant differences in the binding of pronoun, anaphor, and DP binders to quantified and non-quantified antecedents in Turkish for their two participants. However, the findings for one of the participants are in line with the findings in the literature which show that there is a selectivity for the binding of referent elements to their antecedents in PWA. This participant performed better in reflexivity than in direct object pronouns in Turkish. Kurada and colleagues’ (Submitted) data revealed that in general, the participants made more errors when the antecedents were quantified.

In the current study, we examine the resolution of the object pronoun *onu* and the reflexive form *kendi* as compared to overt noun phrases as referential expressions (e.g., ‘rabbit’ or ‘monkey’). We critically manipulated the potential antecedents in referential and quantified forms (i.e., ‘rabbit’ vs. ‘every rabbit’) in order to examine comprehension of quantified and non-quantified antecedents in Turkish PWA. We particularly aimed to investigate (i) whether Turkish PWA are susceptible to quantifier spreading errors, and (ii) whether quantifier spreading errors impact referential processing more severely than binding errors (pronoun, reflexive).

Method

Participants

A total number of 12 PWA were recruited (two females, $M_{age} = 59.7$, $SD = 14.55$) who were suffering from non-fluent aphasia due to a single unilateral stroke at the time of testing. These PWA were recruited at Anadolu University, Speech and Language Therapy Research and Rehabilitation Centre (DILKOM) in Eskişehir, Türkiye. The PWA had no other neurological or psychiatric disability and were right-handed before the stroke. We included PWA with a post-onset time of a minimum of four months since the aphasia diagnosis. Those individuals spoke Turkish as their native language and had normal or corrected-to-normal vision and hearing acuity. The presence of aphasic symptoms was confirmed with the Aphasia Assessment Test ADD in Turkish (Maviş & Toğram, 2009). PWA’s demographic details are given in Table 1. In addition, 15 non-aphasic healthy

subjects who were matched with PWA on age and education were recruited as a control group.

Table 1. Demographic Details of PWA (MPO = Months post-onset)

Participant	Age	Gender	Education (years)	MPO
01IY	19	M	11	20
02AI	49	M	8	20
03ŞK	52	F	13	25
04AB	58	M	5	23
05HB	59	F	8	6
06MY	59	M	5	28
07NT	60	M	5	9
08MÇ	70	M	5	27
09VG	71	M	5	4
10ZI	73	M	11	19
11RG	78	M	5	9
12MT	62	M	11	13

Materials

Verbal materials used in this study were adapted to Turkish from Chien and Wexler's (1990) picture-sentence matching truth-value judgment task, and the visual materials were drawn in color for the purpose of this study. The task included 24 stimulus materials presented in each of the two conditions making a total of 48 trials: sentence contexts with non-quantified subjects, see (3), and with quantified subjects, see (4). In sentence materials, different anaphoric variables in the object were controlled for (pronoun, reflexive, and r-expression).

(3) Tavşan kendini/onu/maymunu gösteriyor.

rabbit itself/it/monkey.ACC shows.PRESPROG.3SG

'The rabbit is pointing at itself /it /the monkey'.

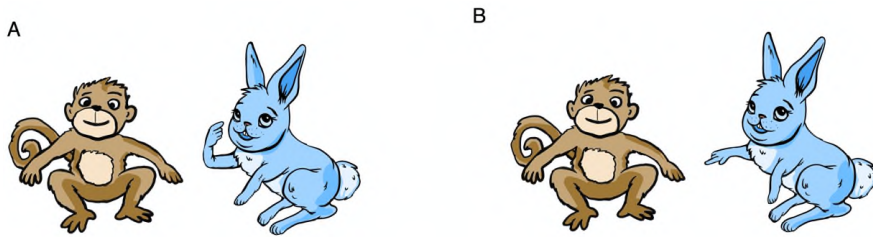
(4) Her tavşan kendini/onu/maymunu gösteriyor.

every rabbit itself/it/monkey.ACC shows.PRESPROG.3SG

'Every rabbit is pointing at itself /it /the monkey'.

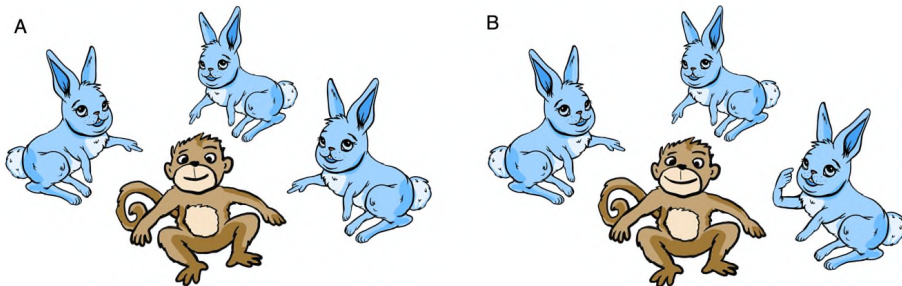
Each sentence stimulus material was depicted in visual displays, as demonstrated in Figure 1. Half of the total 48 trials were matched to a correct visual depiction of the sentence meaning, while the other half was matched with an incorrect depiction of the intended sentence meaning.

Figure 1. An Example of Visual Depiction for (A) Reflexive: 'Rabbit is Pointing at Itself' and (B) Object Pronoun Condition: 'Rabbit is Pointing at Him/It'.

As shown in Figure 2, the sentence stimulus 'Every rabbit is pointing at the monkey' was presented twice, once in match and once in mismatch conditions. In the match condition, the visual depiction exhibits three rabbits each of which is pointing at the monkey (Figure 2a), whereas in the mismatch condition, only two of the rabbits are pointing at the monkey and one rabbit is pointing at itself (Figure 2b).

Figure 2. An Example Visual Depiction for Correct (A) and Incorrect (B) Interpretations for the Quantified Pronoun Sentence 'Every Rabbit is Pointing at the Monkey'.

Procedure

These verbal and visual materials were programmed using the Super Lab software (Haxby et al., 1993). The participants' task was to make a judgment on whether the visual depiction presented to them correctly described the sentence content. Each trial started with a fixation cross presented for 1000 ms followed by the visual stimulus materials. The participants listened to the sentence materials while they gazed at the picture presented in the middle of a laptop screen. Auditory verbal stimuli were presented twice per trial immediately after each other. The participants were asked to respond to an end-of-trial judgment task by pressing on keyboard buttons labeled as 'yes' when the sentence and picture matched or 'no' when the sentence did not match with the picture. The experiment started with four practice trials which were repeated when necessary to make sure the participants fully understood the task. The task was completed in two blocks with a break in the middle. These blocks included an equal number of trials from both critical conditions presented in a random order.

The procedures described above were approved by the ethics commission of the

University of Groningen [file no. CETO 76006271]. We confirm that all parts of these methods were conducted in line with the Helsinki Declaration for research on human subjects. All participants signed an informed consent form and received no monetary remuneration.

Data Analysis

Accuracy data was recorded and analyzed using generalized mixed-effects linear regression models with the *lme4* package in R (Bates et al., 2015), using the accuracy and response times measures as the dependent variables and the following predictors: Group (PWA, control), Condition (pronoun, reflexive, r-expression), Matching (match, mismatch), Quantifier (quantified, non-quantified subjects). The independent variables were sum-to-zero coded, and dependent variables were pre-processed. Response times shorter than 200ms were removed from the data in order to eliminate button press responses that occurred haphazardly, and the data were log-transformed before analysis. Binary accuracy data were logit transformed prior to running the models. The information criteria (IC), Akaike information criterion (AIC) and the Bayesian information criterion (BIC) were used to select the best fitting model. Participants and items were added as random intercepts. We initially built a global model for the whole data with fixed effects of Group \times Quantifier \times Mismatch; however, due to the ceiling performances of the control group, we further analyzed the PWA group data with the removal of fixed effect of Group and addition of the Condition. Therefore, the final model reported included the fixed effects of Mismatch (*Match vs. Mismatch*) \times Condition (*Object Pronoun vs. Reflexive vs. R-expression*) + Quantifier (*Quantified vs. Non-quantified*) as this was the best performing model. The fixed effects in those models were sum-to-zero contrast coded so as to reduce bias. Furthermore, we ran a quantifier spreading analysis focusing only on data subsets with mismatch sentences as this type of error only occurs in those. Individual PWA data were analyzed using the McNemar test in R (McNemar, 1947).

Results

Overall Group Comparison

Table 2 demonstrates the mean proportions of correct responses per condition, individual scores are given in Appendix 1, and outputs from statistical analysis for overall models are given in Appendix 2. A generalized mixed effects regression model showed a significant fixed-effect of Group ($\beta = -2.31, p < .001$). This provides statistical evidence that the PWA group performed more poorly as compared to the control group. We also found a significant effect of Mismatch ($\beta = 1.09, p < .001$), indicating that both groups performed better on the match as compared to the mismatch conditions. No other effects revealed a significant result. As the control group showed a ceiling performance and there were no significant interaction effects for Group \times Quantifier or for Group \times Mismatch (see full outputs of this model in Appendix 2), we did not further analyze the control group data in relation to accuracy of responses.

Table 2. Statistical Outputs from Generalized Mixed-Effects Regression Model on PWA's End-Of-Trial Response Data.

	Non-quantified subjects		Quantified subjects	
	Match	Mismatch	Match	Mismatch
Accuracy				
Aphasia \bar{x}	0.73 (0.44)	0.55 (0.49)	0.73 (0.44)	0.45 (0.50)
Control \bar{x}	0.99 (0.07)	0.93 (0.24)	0.99 (0.07)	0.86 (0.34)
Response times				
Aphasia \bar{x}	3441 (3913)	3866 (4222)	4063 (4097)	4950 (5104)
Control \bar{x}	1180 (1393)	1772 (2431)	1375 (1640)	1826 (2147)

Regarding response times, our initial linear mixed-effects regression model showed significant fixed effects of Group ($\beta = 0.28, p < .001$), Quantifier ($\beta = -0.09, p = .03$) and Mismatch ($\beta = -0.08, p = .02$). It is clear from the output that the responses from the participants with aphasia were slower than those from the control group, and overall responses were slower in Mismatch and Quantified conditions than was the case with their Match and Non-quantified counterparts. As the results showed no other significant effects, and as there were no interaction effects with Group (full outputs of this model are given in Appendix 2), we removed the control group data from further analyses.

Within Group Comparison for PWA

Table 3 exhibits outputs from a mixed effects generalized regression model, which showed a non-significant fixed-effect of Quantifier; this manifests that the PWA responded equally accurately to sentences with and without quantified subjects overall. The fixed-effects of Mismatch and anaphoric Conditions together with an interaction between Mismatch and Condition indicate that PWA had difficulty judging the truth value in sentences with a mismatching visual depiction over matching ones and that this pattern has significant associations across different conditions. Regarding response times data, however, a strong fixed-effect of Quantifier returned significant, revealing that the PWA performed more slowly when responding to sentences with quantified subjects than with non-quantified subjects.

A set of post-hoc comparisons using Tukey tests indicated that the PWA performed more poorly on the mismatch than the match condition with R-expression objects (i.e. *maymun* 'monkey'; $\beta = -1.55, SE = 0.32, z = -4.73, p < .001$), object pronouns (i.e., *onu* 'him'; $\beta = -1.03, SE = 0.47, z = -2.18, p = .02$), but not for reflexives (i.e., *kendi* 'oneself'; $\beta = -0.66, SE = 0.38, z = -1.72, p = .08$). The performance of participants with aphasia was found to be more affected in mismatch conditions than their match counterparts in both quantified ($\beta = -1.19, SE = 0.25, z = -4.72, p < .001$) and non-quantified sentences ($\beta = -0.76, SE = 0.25, z = -3.05, p = .002$). However, this difference was more pronounced in the former.

A further analysis into response times obtained from incorrect responses showed that the sentences with mismatches evoked longer response times than the matching ones in the quantified subjects (5621ms vs. 3504ms; $\beta = -2117, SE = 1004, t = -2.108, p = .03$). However, this difference was not significant in non-quantified subjects (4320 ms vs. 4536 ms; $\beta = 217, SE = 987, t = 0.219, p = .82$). This pattern is visually depicted in Figure 3B.

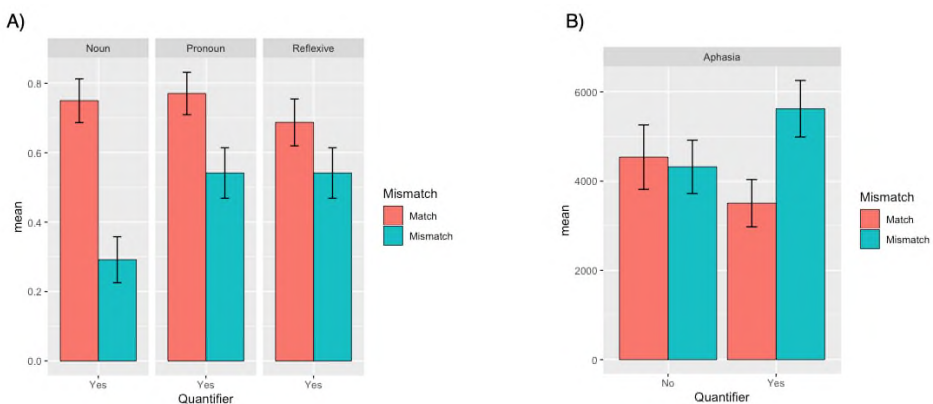
Table 3. Statistical Outputs from Generalized Mixed-Effects Regression Model on PWA's End-Of-Trial Response Data.

	Accuracy				Response times			
	β	SE	Z	p	β	SE	t	p
Intercept	0.23	0.23	1.01	.31	7.85	0.22	35.46	< .001
Mismatch	0.78	0.16	4.83	< .001	-0.12	0.06	-1.93	.05
Condition (Pronoun)	0.52	0.22	2.30	.021	-0.01	0.09	-0.12	.90
Condition (Reflexive)	0.45	0.22	2.03	.042	-0.14	0.09	-1.58	.11
Quantifier	0.11	0.09	1.19	.23	-0.13	0.03	-3.48	< .001
Mismatch × Condition (Pronoun)	-0.29	0.22	-1.31	.19	0.09	0.09	0.97	.32
Mismatch × Condition (Reflexive)	-0.46	0.22	-2.03	.042	0.11	0.09	1.19	.23

Quantifier Spreading Error Analysis

These differences indicate that the PWA might be prone to certain kinds of quantifier spreading errors as both response times and sentence interpretation errors increased in quantified mismatch conditions. Therefore, we further analyzed the mismatch data in detail. The PWA had an increased difficulty in interpreting sentences with R-expressions in comparison to both reflexives ($\beta = 0.93$, $SE = 0.31$, $z = 2.99$, $p = .007$) and pronouns ($\beta = 0.83$, $SE = 0.31$, $z = 2.70$, $p = .01$); there were no differences between pronoun and reflexive variables, however ($\beta = 0.093$, $SE = 0.30$, $z = 0.30$, $p = .94$). In our experimental setup, quantifier spreading errors strongly occurred in the R-expression condition, as this condition allowed such a visual setup, see Figure 3A.

Figure 3. The PWA's Mean Accuracy of Responses to Different Pronominal Variables with Quantified Subjects (A), and Responses Times in Milliseconds to Quantified and Non-Quantified Subjects, Correct Responses Only (B).

A greater number of misinterpretation errors in quantified mismatch sentences over match ones was subject to important individual variability. In seven individuals, within the quantified subject condition, there were significantly more errors in the mismatch than in the match condition (H.B.: 66% vs. 33% McNemar's $X^2 = 10.343$, $df = 1$, $p = .001$; M.C.:

91% vs 25% McNemar's $X^2 = 36.422$, $df = 1$, $p < .001$; M.T.: 91% vs. 66% McNemar's $X^2 = 3.6688$, $df = 1$, $p = .05$; MY 91% vs 58% McNemar's $X^2 = 6.8725$, $df = 1$, $p = .008$; N.T.: 91% vs 8% McNemar's $X^2 = 67.919$, $df = 1$, $p < .001$; R.G.: 91% vs 33% McNemar's $X^2 = 26.202$, $df = 1$, $p < .001$; Ş.K.: 100% vs. 50% McNemar's $X^2 = 16.007$, $df = 1$, $p < .001$). In all other PWA, this difference was not significant. Specifically, in mismatching r-expression conditions (i.e., when one rabbit is pointing at itself while the other two are pointing at the rabbit in 'Every rabbit/ rabbit is pointing at the monkey') six PWA performed significantly better on non-quantified subjects than quantified ones (M.C.: 50% vs. 0% McNemar's $X^2 = 48.02$, $df = 1$, $p < .001$; M.T.: 100% vs. 0% McNemar's $X^2 = 98.01$, $df = 1$, $p < .001$; M.Y.: 100% vs. 25% McNemar's $X^2 = 43.808$, $df = 1$, $p < .001$; N.T 50% vs. 0% McNemar's $X^2 = 48.02$, $df = 1$, $p < .001$; V.G. 50% vs. 25% McNemar's $X^2 = 7.68$, $df = 1$, $p = .005$; Z.İ.: 50% vs. 100 McNemar's $X^2 = 16.007$, $df = 1$, $p < .001$). In two PWA, this pattern was reversed. That is, they performed more poorly on non-quantified subjects than quantified ones (A.I.: 0% vs. 25% McNemar's $X^2 = 23.04$, $df = 1$, $p < .001$; Ş.K.: 25% vs. 50% McNemar's $X^2 = 7.68$, $df = 1$, $p = .005$), and in four PWA this difference was not significant (A.B. 50% vs. 50%; H.B. 25% vs. 25%; İ.Y.: 50% vs. 50%; R.G. 0% in both; in all comparisons McNemar's $X^2 = \text{null}$).

Discussion

In this study, we aimed to investigate whether Turkish PWA are prone to quantifier spreading errors, and if so, whether and how quantifier spreading errors impact pronominal processing. Our findings reveal that the PWA group performed more poorly and slowly overall as compared to the control group and that both the groups performed more slowly responding to the quantified subjects than the non-quantified ones. The PWA's performance was not equal across all referential/pronominal variables; that is, their performance on object pronouns and reflexives was indifferent. Nonetheless, they did show significant dissociations by responding more poorly to objects with R-expressions than to object pronouns and reflexives, and this dissociation was even more pronounced within the Mismatch condition. This finding is consistent with the Turkish results of one of the PWA reported in Kurada and colleagues (Submitted). When PWA made errors by clicking on an incorrect depiction of the sentence meaning, these errors evoked longer response times in the quantified subject condition (i.e., *her tavşan* 'every rabbit') as compared to the non-quantified condition. This supplied evidence that the PWA were prone to forms of quantifier spreading errors as they took a long time to respond to and were less accurate in sentences with r-expressions in comparison to both reflexives and object pronouns. Therefore, the points in our first aim proved true, as Turkish PWA seem to be susceptible to quantifier spreading errors, in line with studies reporting evidence that PWA may be prone to quantifier spreading errors (Grodzinsky et al., 1993; Philip & Avrutin, 1998; Saddy, 1995).

Following Grodzinsky and colleagues (1993), we may have expected our PWA to perform more poorly on referential/non-quantified pronouns than on quantified ones. On the contrary, we found significant effects of mismatch in this truth-value judgment task, suggesting that the PWA had no pressing difficulty judging the correct depiction of sentence meaning when the picture and sentence material matched. Nonetheless, the increased

number of errors made by the participants with aphasia in the mismatch condition implies that their difficulty does not necessarily lie in resolving pronominal variables. Similar levels of impairments in both reflexive and object pronoun variables are not unfamiliar indeed, see Choy and Thompson (2010) who reported equal levels of impairments for their PWA's comprehension of reflexive and object pronoun variables. Our findings are fully compatible with those of Edwards and Varlokosta (2007), who also showed that their PWA performed equally poorly in mismatch conditions in both reflexives and object pronouns. Further, Edwards and Varlokosta (2007) showed that their PWA had greater difficulty in variables with quantified antecedents than in those with non-quantified antecedents, similar to our PWA. Our data differed from those of Edwards and Varlokosta (2007) in that they found a greater number of errors in reflexive anaphors in sentences with quantified subjects. On the contrary, we found a greater number of errors in sentences with r-expression objects (i.e., 'every rabbit is pointing at monkey') as compared to pronominal variables (i.e., 'every rabbit is pointing at it/itself'). We believe this is because Turkish anaphors are rather unconstrained and hence their interpretation might be more variable as compared to English anaphors (see Arslan et al., submitted; Gračanin-Yuksekk et al., 2017; Knospe, 2019; Özbek & Kahraman, 2016). In essence, the greater number of misinterpretation errors made by PWA in mismatch and quantified antecedents puts doubt on the explanation that pronouns are more impaired in aphasia over reflexives due to purely structural considerations.

A question remaining at this stage is why our PWA showed reduced performance on r-expressions as compared to pronominal variables. This finding seems unexpected at first sight as our PWA were all suffering from non-fluent aphasia, which is widely known for impaired processing ability in grammatical structures. Both response times and sentence interpretation errors were found to increase in mismatch sentences with quantified subjects, and this difference was especially strong for r-expression objects in contrast to object pronouns and reflexives. This pattern is best explained by the presence of a greater amount of quantifier spreading errors over binding errors. In other words, our PWA had less of a problem resolving pronominal variables on this task than they did for interpreting quantifier scope in sentences in r-expression objects (see, Figure 3A above). This pattern was significant in six out of 12 PWA. The presence of quantifier spreading errors was also reported by Philip and Avrutin (1998) for their non-fluent PWA, suggesting that a form of non-exhaustive pairing occurred while PWA were interpreting sentences with quantified antecedents/subjects. That is, the PWA were presented with sentence stimulus with a quantified subject, such as, 'Every rabbit is pointing at the monkey' and with two rabbits pointing at the monkey while one rabbit is pointing at itself (see, the image demonstrated in Figure 2A). The PWA simply judged such a setting as acceptable due to a misinterpretation of quantifier scope in relation to the image presented to them. This is known as non-exhaustive or *under*-exhaustive pairing. We submit to earlier studies that report that such quantifier spreading errors often occur due to reduced visual attention and/or reduced processing resources in young children (Minai et al., 2012; O'Grady et al., 2010; Sekerina & Sauermaann, 2015) and in aphasia (Philip & Avrutin, 1998).

This study was not without any limitations. First of all, we followed a design on a par with Grodzinsky and colleagues (1993); however, it seems to us that truth-value judgment tasks impose certain meta-linguistic domain-general cognitive processes, such as memory

and attention, which might be reduced in aphasia. Hence it is difficult to measure the extent to which precise linguistic processes are affected. In a forthcoming study, we address this shortcoming using an eye-movement monitoring experiment with a visually depicted antecedent selection task (Arslan et al., submitted). This study showed that in fact, the responses of Turkish PWA are biased towards first-mentioned entities (i.e., a form of a subject advantage) during anaphoric pronoun/reflexive resolution. A second limitation was that the visual materials we used only allowed for potential non-exhaustive quantifier spreading errors to occur (i.e., not every rabbit point to *him*). However, at present, we are not able to contemplate whether those quantifier spreading errors extend to the over-exhaustive search errors reported in Sekerina and Saueremann (2015), such as where the sentence material mentions ‘*every alligator is in a bathtub*’ but there are three alligators in different bathtubs and one alligator has no bathtub. In both instances, visual search errors, the most plausible explanation for quantifier spreading errors in aphasia, include the lack of visual attention and the reduction of other relevant cognitive resources such as visual and verbal working memory. Without further individual measures of working memory and attention from our PWA, we are only able to speculate on this. It would be worth conducting a future study which would examine quantifier spreading errors in aphasia with greater details of the cognitive profiles of participants.

In conclusion, the outcomes from this study suggest that Turkish PWA are prone to quantifier spreading errors. However, such quantificational scope errors seem independent of pronominal/anaphoric resolution. This is based on the finding that within mismatch conditions, our PWA performed significantly better on sentences with object pronouns and reflexives than those with r-expressions. Therefore, a clear conclusion we can arrive at here is that there are two different types of difficulty in aphasia: (i) forms of difficulty in interpreting quantifier scope due possibly to reduced visual attention and cognitive resources, and (ii) forms of impairment in resolving pronominal/anaphoric elements, which seems to have a similar impact on both pronouns and reflexive variables.

Acknowledgments: Parts of the data presented in this study were collected during Gamze Yeşilli Puzella's MSc project. We thank all the participants and their families for their interest in participating in this study. We also thank the audience at the 10th Novi Sad workshop on Psycholinguistic, neurolinguistic and clinical linguistic research (PNCLR; September 2020) for their additive feedback. And we would like to acknowledge Elif Varol Ergen from the Faculty of Fine Arts, Graphic Department at Hacettepe University for her line drawings in the picture-sentence matching truth-value judgment task.

Ethics Committee Approval: The procedures of this study was approved by the ethics commission of the University of Groningen [file no. CETO 76006271]. We confirm that all parts of these methods were conducted in line with the Helsinki Declaration for research on human subjects.

Informed Consent: All participants signed an informed consent form and received no monetary remuneration.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- İ.M., G.Y.P., Ö.A.; Data Acquisition- G.Y.P.; Data Analysis/Interpretation- S.A.; Drafting Manuscript- S.A., S.S.B.; Critical Revision of Manuscript- S.S.B., İ.M.; Final Approval and Accountability- S.A., İ.M., S.S.B., Ö.A., G.Y.P.

External funding: This project is supported by funding from the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme under the Marie Skłodowska-Curie Action [grant agreement no. 838602] awarded to Seckin Arslan.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest.

References / Kaynakça

- Akyüz, A., & Arslan, S. (2021). *The Manifestation of Pronoun Use in Turkish Non-Fluent Aphasia* [Poster Presentation]. Academy of Aphasia 58th Annual Meeting, Philadelphia, US (Online).
- Arslan, S., Devers, C., & Ferreiro, S. M. (2021). Pronoun processing in post-stroke aphasia: A meta-analytic review of individual data. *Journal of Neurolinguistics*, 59, 101005. <https://doi.org/10.1016/j.jneuroling.2021.101005>
- Arslan, S., Selvi Balo, S., & Maviş, İ. (Submitted). Limitations during processing of variable reflexive anaphors and overt/null object pronouns in Turkish aphasia revealed by eye-tracking during listening studies
- Avrutin, S. (2006). Weak syntax. In Y. Grodzinsky and K. Amunts (Eds.), *Broca's region* (pp. 49-62). Oxford University Press.
- Bastiaanse, R., Bamyacı, E., Hsu, C.-J., Lee, J., Yarbay-Duman, T., & Thompson, C. K. (2011). Time reference in agrammatic aphasia: A cross-linguistic study. *Journal of Neurolinguistics*, 24(6), 652-673. <https://doi.org/10.1016/j.jneuroling.2011.07.001>
- Bates, D., Mächler, M., Bolker, B., & Walker, S. (2015). Fitting linear mixed-effects models using lme4. *Journal of Statistical Software*, 67(1), 1-48.
- Blumstein, S. E., Goodglass, H., Statlender, S., & Biber, C. (1983). Comprehension strategies determining reference in aphasia: A study of reflexivization. *Brain and Language*, 18(1), 115-127. [https://doi.org/10.1016/0093-934X\(83\)90010-X](https://doi.org/10.1016/0093-934X(83)90010-X)
- Brooks, P. J., & Braine, M. D. (1996). What do children know about the universal quantifiers all and each? *Cognition*, 60(3), 235-268. [https://doi.org/10.1016/0010-0277\(96\)00712-3](https://doi.org/10.1016/0010-0277(96)00712-3)
- Brooks, P. J., & Parshina, O. (2019). Quantifier Spreading. In C. Cummins and N. Katsos (Eds.), *The Oxford handbook of experimental semantics and pragmatics* (pp. 246). Oxford University Press.
- Caramazza, A., & Zurif, E. B. (1976). Dissociation of algorithmic and heuristic processes in language comprehension: Evidence from aphasia. *Brain and Language*, 3(4), 572-582. [https://doi.org/10.1016/0093-934X\(76\)90048-1](https://doi.org/10.1016/0093-934X(76)90048-1)
- Chien, Y. C., & Wexler, K. (1990). Children's knowledge of locality conditions in binding as evidence for the modularity of syntax and pragmatics. *Language Acquisition*, 1(3), 225-295. https://doi.org/10.1207/s15327817la0103_
- Chomsky, N. (1981). *Lectures on binding and government*. Foris.
- Choy, J. J., & Thompson, C. K. (2010). Binding in agrammatic aphasia: Processing to comprehension. *Aphasiology*, 24(5), 551-579. <https://doi.org/10.1080/02687030802634025>
- Drozd, K. F., & Loosbroek, E. V. (2006). The effect of context on children's interpretations of universally quantified sentences. In van Geenhoven, V. (Ed.), *Semantics in Acquisition* (pp. 115-140). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Edwards, S., & Varlokosta, S. (2007). Pronominal and anaphoric reference in agrammatism. *Journal of Neurolinguistics*, 20(6), 423-444. <https://doi.org/10.1016/j.jneuroling.2007.03.003>
- Enç, M. (1989). Pronouns, licensing, and binding. *Natural Language & Linguistic Theory*, 7(1), 51-92.
- Friederici, A. D., Weissenborn, J., & Kail, M. (1991). Pronoun comprehension in aphasia: A comparison of three languages. *Brain and Language*, 41(2), 289-310. [https://doi.org/10.1016/0093-934X\(91\)90157-V](https://doi.org/10.1016/0093-934X(91)90157-V)
- Gračanin-Yukse, M., Lago, S., Şafak, D. F., Demir, O., & Kırkıcı, B. (2017). The interaction of contextual and syntactic information in the processing of Turkish anaphors. *Journal of Psycholinguistic Research*, 46(6), 1397-1425. <https://doi.org/10.1007/s10936-017-9502-2>
- Grodzinsky, Y. (1991). There is an entity called agrammatic aphasia. *Brain and Language*, 41(4), 555-564. [https://doi.org/10.1016/0093-934X\(91\)90174-Y](https://doi.org/10.1016/0093-934X(91)90174-Y)
- Grodzinsky, Y., & Reinhart, T. (1993). The innateness of binding and coreference. *Linguistic Inquiry*, 24(1), 69-101. <https://www.jstor.org/stable/4178802>
- Grodzinsky, Y., Wexler, K., Chien, Y.-C., Marakovitz, S., & Solomon, J. (1993). The breakdown of

- binding relations. *Brain and Language*, 45(3), 396-422. <https://doi.org/10.1006/brln.1993.1052>
- Gürel, A. (2002). First language attrition: The effects of second language. In Skarabela, B., Fish, S., & Do, A. H.-J. (Eds.), *Proceedings of the 26th Annual Boston University Conference on Language Development* (Vol. 26, No. 1, pp. 255-265). Cascadilla Press.
- Haxby, J. V., Parasuraman, R., Lalonde, F., & Abboud, H. (1993). SuperLab: General-purpose Macintosh software for human experimental psychology and psychological testing. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, 25(3), 400-405. <https://doi.org/10.3758/BF03204531>
- Kang, H. K. (2001). Quantifier spreading: Linguistic and pragmatic considerations. *Lingua*, 111(8), 591-627. [https://doi.org/10.1016/S0024-3841\(00\)00042-5](https://doi.org/10.1016/S0024-3841(00)00042-5)
- Knospe, G. M. (2019). *Processing of pronouns and reflexives in Turkish-German bilinguals*. [Doctoral dissertation]. Universität Potsdam.
- Kornfilt, J. (2001). Local and long-distance reflexives in Turkish. In P. Cole, G. Hermon, and C. T. J. Huang (Eds.), *Long-distance reflexives* (Vol. 33, pp. 197-226). Brill.
- Kurada, H. Z., Baştuğ Dumbak, A., Yenice Bostancı, K., & Aydın, Ö. (Submitted). Binding processing in Turkish-German bilingual aphasia: A multiple case study.
- Love, T., Nicol, J., Swinney, D., Hickok, G., & Zurif, E. (1998). The nature of aberrant understanding and processing of pro-forms by brain-damaged populations. *Brain and Language*, 65(1), 59-62.
- Maviş, İ., & Toğram, B. (2009). Afazi Dil Değerlendirme Testi (ADD) kullanım yönergesi. Detay Yayınları.
- McNemar, Q. (1947). Note on the sampling error of the difference between correlated proportions or percentages. *Psychometrika*, 12(2), 153-157.
- Menn, L., & Obler, L. K. (1990). *Agrammatic Aphasia*. John Benjamins.
- Minai, U., Jincho, N., Yamane, N., & Mazuka, R. (2012). What hinders child semantic computation: Children's universal quantification and the development of cognitive control. *Journal of Child Language*, 39(5), 919-956. doi:10.1017/S0305000911000316
- O'Grady, W., Suzuki, T., & Yoshinaga, N. (2010). Quantifier spreading: New evidence from Japanese. *Language Learning and Development*, 6(2), 116-125. <https://doi.org/10.1080/15475440903352799>
- Özbek, A., & Kahraman, B. (2016). Interpretations of Turkish reflexive pronouns kendi and kendisi. *Mersin University Journal of Linguistics & Literature/Mersin Üniversitesi Dil ve Edebiyat Dergisi*, 13(1).
- Philip, W., & Avrutin, S. (1998). Quantification in agrammatic aphasia. In U. Sauerland and O. Percus (Eds.), *The Interpretive Tract* (pp. 63-72). MIT Press.
- Philip, W. C. H. (1994). *Event quantification in the acquisition of universal quantification*. [Doctoral dissertation]. University of Massachusetts Amherst.
- Roca Hoogsteder, C. (2012). *Quantifier Spreading in Patients with Expressive-Agrammatic and Receptive Aphasia*. [Unpublished masters' thesis]. University of Utrecht.
- Ruigendijk, E., Vasić, N., & Avrutin, S. (2006). Reference assignment: Using language breakdown to choose between theoretical approaches. *Brain and Language*, 96(3), 302-317. <https://doi.org/10.1016/j.bandl.2005.06.005>
- Saddy, J. D. (1995). Variables and events in the syntax of agrammatic speech. *Brain and Language*, 50(2), 135-150. <https://doi.org/10.1006/brln.1995.1043>
- Sekerina, I. A., & Saueremann, A. (2015). Visual attention and quantifier-spreading in heritage Russian bilinguals. *Second Language Research*, 31(1), 75-104. <https://doi.org/10.1177/0267658314537292>
- Sezer, E. (1979). On reflexivization in Turkish. *Harvard Ukrainian Studies*, 3, 748-759. <https://www.jstor.org/stable/41035868>
- Underhill, R. (1976). *Turkish grammar*. MIT Press.

How cite this article / Atıf Biçimi

Arslan, S., Yeşilli Puzella, G., Selvi-Balo, S., Aydın, Ö., & Maviş, İ. (2024). Quantifier spreading errors during pronoun processing in aphasia. *Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology*, 44(1), 125–142. <https://doi.org/10.26650/SP2023-1241698>

Appendix 1.**Appendix 1.** *Individual Scores of PWA across Different Conditions*

	Non-quantified subjects		Quantified subjects	
	Match	Mismatch	Match	Mismatch
01IY	0.58 (0.51)	0.50 (0.52)	0.58 (0.51)	0.41 (0.14)
02AI	0.58 (0.51)	0.33 (0.49)	0.58 (0.51)	0.58 (0.51)
03ŞK	0.83 (0.38)	0.33 (0.49)	1.00 (00)	0.50 (0.52)
04AB	0.66 (0.49)	0.50 (0.52)	0.41 (0.51)	0.41 (0.51)
05HB	0.58 (0.51)	0.33 (0.49)	0.66 (0.49)	0.33 (0.49)
06MY	0.91 (0.28)	0.91 (0.28)	0.91 (0.28)	0.58 (0.51)
07NT	0.75 (0.45)	0.41 (0.51)	0.91 (0.28)	0.08 (0.28)
08MÇ	0.75 (0.45)	0.58 (0.51)	0.91 (0.28)	0.25 (0.45)
09VG	0.58 (0.51)	0.66 (0.49)	0.33 (0.49)	0.50 (0.52)
10ZI	0.83 (0.38)	0.75 (0.45)	0.66 (0.49)	0.83 (0.38)
11RG	0.66 (0.49)	0.41 (0.51)	0.91 (0.28)	0.33 (0.14)
12MT	1.00 (00)	0.91 (0.28)	0.91 (0.28)	0.66 (0.49)

Appendix 2.**Appendix 2.** *Statistical Outputs from Overall Models Reported under Subsection '3.1. Overall Group Comparison'*

	Accuracy				Response times			
	B	SE	Z	p	B	SE	t	p
Intercept	2.74	0.38	7.17	<.001	7.35	0.12	58.10	<.001
Group	-2.31	0.35	-6.53	<.001	0.28	0.07	3.85	<.001
Quantifier	0.19	0.21	0.91	.36	-0.09	0.03	-2.53	.03
Mismatch	1.09	0.21	5.06	<.001	-0.08	0.03	-2.25	.02
Group × Quantifier	-0.08	0.19	-0.43	.66	-0.04	0.02	-1.76	.07
Group × Mismatch	-0.51	0.19	-2.64	.008	0.02	0.02	0.93	.34
Quantifier × Mismatch	-0.19	0.21	-0.93	.34	-0.01	0.03	-0.48	.63
Group × Quantifier × Mismatch	0.07	0.19	0.38	.70	-0.01	0.02	-0.58	.55

ERRATUM TO: Exploring the Association between Calling and Work Engagement: The Mediating Role of Psychological Needs Satisfaction and Perception of Meaningful Work

Nevra Cem Ersoy¹, Mehmet Peker², Muazzez Deniz Giray³

¹Dr. Izmir University of Economics, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology, Izmir, Türkiye

²Dr. Ege University, Faculty of Letters, Department of Psychology, İzmir, Türkiye

³Dr. Toros University, Department of Psychology, Adana, Türkiye

DOI: <https://doi.org/10.26650/SP2022-1152304>

Erratum: The corresponding author's name was mistakenly written as below in the layout process.

Corresponding author: Ayşe Akan, University of Essex, School of Health and Social Care, Wivenhoe Park, Colchester CO4 3SQ United Kingdom

E-mail: ayse.dclinpsych@gmail.com

The correct is:

Corresponding author: Nevra Cem Ersoy, Izmir University of Economics, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology, Izmir, Türkiye

E-mail: nevra.ersoy@ieu.edu.tr

You can access the updated version of the article through the following link:

<https://iupress.istanbul.edu.tr/en/journal/sp/article/exploring-the-association-between-calling-and-work-engagement-the-mediating-role-of-psychological-needs-satisfaction-and-perception-of-meaningful-work>

TANIM

Psikoloji Çalışmaları-Studies in Psychology, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü tarafından, açık erişimli, hakemli, yılda üç kere, Nisan, Ağustos ve Aralık aylarında yayınlanan, 1956 yılından beri çıkarılan, uluslararası, bilimsel bir dergidir. Web of Science - Emerging Sources Citation Index (ESCI), TÜBİTAK-ULAKBİM TR Dizin, Türk Psikiyatri Dizini, Web of Science - Emerging Sources Citation Index (ESCI) (2018'deki kabulden bu yana, geçmiş sayılar da WoS'a dahil edilmiştir; 2005'ten günümüze sayılar indekslenmektedir.), DOAJ (Directory of Open Access Journals), SOBİAD, EBSCO Academic Search Ultimate, EBSCO Central & Eastern European Academic Source ve ERIH PLUS'ta yer almaktadır. Dergiye yayınlanması için gönderilen bilimsel makaleler Türkçe ya da İngilizce olmalıdır.

AMAÇ VE KAPSAM

Psikoloji Çalışmaları-Studies in Psychology, temel ve uygulamalı alanların ürettiği bilgilerin birbirini beslemesine izin veren bir yayın platformu olma amacını taşımaktadır. Bu çerçevede gerek psikolojinin bütün alt alanlarındaki araştırmalara; gerekse Bilişsel Bilimler, Sinir Bilim, Genetik, Psikiyatri, Geriatri, Eğitim Bilimleri, İletişim Bilimleri, Antropoloji gibi alanları kapsayan disiplinler arası çalışmalara açıktır.

Derginin hedef kitlesini akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşları oluşturur.

EDİTORYAL POLİTİKALAR VE HAKEM SÜRECİ

Yayın Politikası

Dergi niceliksel ya da niteliksel yöntem kullanan görgül araştırmalara öncelik verir. Bunun yanında derleme makaleler ile kitap değerlendirmelerine de yer verir. Yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği, derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır.

YAYIN DİLİ

Psikoloji Çalışmaları-Studies in Psychology'nin yayın dili Türkçe ve İngiliz İngilizcesidir.

Genel İlkeler

1. Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere değerlendirme sürecinde olmayan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.
2. Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.
3. Makale Dergiye gönderildikten sonra tüm yazarların yazılı izni olmaksızın yazarlardan hiçbirinin ismi yazar listesinden silinemez; yeni bir isim yazar olarak eklenemez; yazar sırası değiştirilemez.
4. Gönderilen makale genel olarak bilimsel standartlara ve biçimsel esaslara uygun ise hakem değerlendirmesine gönderilir. Uygun görülmeyen çalışmalar yazar(lar)a geri gönderilerek yeniden düzenlenmesi istenir ve yazar(lar)ın makaleyi yeniden göndermesi durumunda eğer gerekli düzenlemeler yapılmışsa hakem değerlendirme süreci başlatılır. Bu konularda karar hakkı editör(ler)e veya editör tarafından gerekli görülen durumlarda yayın kuruluna aittir.
5. Hakem süreçlerinde çift taraflı kör değerlendirme sistemi kullanılır.
6. Yayına kabul edilmeyen makale, resim ve fotoğraflar yazarlara geri gönderilmez.
7. Eğer gönderilen çalışma, daha önce bir kongrede sunulmuş ya da yüksek lisans veya doktora tezinden üretilmiş ise yazar tarafından dipnot olarak bildirilmelidir. Makalede kullanılan veriler daha önce yayınlanan başka bir makalede kullanılmışsa bu bilgi de belirtilmelidir.

8. Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.
9. **Telif Hakkında** Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası ("https://creativecommons.org/licenses/bync/4.0/deed.tr" CC BY-NC 4.0) olarak lisanslıdır. CC BY-NC 4.0 lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

Yazar(ların) Sorumlulukları

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazar(ların) sorumluluğundadır. Yazar(lar) makaleyi gönderdikleri zaman orijinal olduğu; daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı; başka bir yer veya bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirme sürecinde olmadığı konusunda teminat vermiş sayılırlar.

Telif gerektiren materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Gerekli izinlerin alınıp alınmadığından yazar(lar) sorumludur. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir

"Yazar" yayınlanan bir araştırmanın fikri çerçevesini ortaya koyan, çalışmayı planlayan, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan; yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan kimse(ler)dir. Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır veya yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir.

Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun yöneticiliği tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan kişilere (teknik destek, materyal veya finansman sağlama, genel rehberlik vb.) istenirse dipnotta yer alacak şekilde teşekkür edilir.

Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını temliknamede imzalı olarak belirtmek zorundadırlar. Belirtilmediği durumda soyadına göre alfabetik sıra kullanılır. Bütün yazarlar araştırma sonucunu ya da bilimsel kararı etkileyebilecek finansal ilişkileri ve çıkar çatışmasını açıklamalıdır.

Yazar(lar) editör tarafından gönderilen hakem raporları doğrultusunda gereken düzenlemeleri incelemek ve dikkate almak ile yükümlüdür. Yeniden düzenlenmiş makaleyi ve yapılan/yapılmayan düzenlemeleri gerekçelerini de yazarak bir liste halinde editöre göndermelidir.

Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Gönderilen ve ön kontrolü geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir. Editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, cinsel yöneliminden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?

- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin, yazarların özel mülkü olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

AÇIK ERİŞİM İLKESİ

Dergi açık erişimlidir ve derginin tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir. Bu "<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/translations/turkish-translation>" BOAI açık erişim tanımıyla uyumludur.

Derginin açık erişimli makaleleri Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>") CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

ETİK

Yayın Etiği

Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için adres: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayınlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Ayrıca Türk Psikologlar Derneği Etik Yönetmeliği de dikkate alınır. Türk Psikologlar Derneği üyesi olan yazarlar aynı zamanda Türk Psikologlar Derneği Etik Kuruluna karşı da sorumludur.

Araştırma Etiği

Psikoloji Çalışmaları - Studies in Psychology araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.

- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- İnsan denekler ile yapılan deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluşta gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluşta çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdan etik kurul onayı alındığının belirtilmesi gerekir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Makale gönderimi online olarak ve <http://sp.istanbul.edu.tr> üzerinden yapılmalıdır. Gönderilen yazılar, yazının yayınlanmak üzere gönderildiğini ifade eden, makale türünü belirten ve makaleyle ilgili bilgileri içeren (bkz: Son Kontrol Listesi) bir mektup; yazının elektronik formunu içeren Microsoft Word 2003 ve üzerindeki versiyonları ile yazılmış elektronik dosya ve tüm yazarların imzaladığı Telif Hakkı Anlaşması Formu eklenerek gönderilmelidir.

1. Web sayfası üzerinden başvuruyu gerçekleştiren yazar, değerlendirme ve yayın süreci boyunca iletişim kurulacak kişidir.
2. Makale taslağının hazırlanışı için MS Office Word programı ve .doc ya da .docx dosya formatı kullanılmalıdır. Tüm taslak; A4 sayfa boyutlarında, kenar boşlukları 3'er cm, yazı tipi 12 punto büyüklüğünde Times New Roman ve çift satır aralığı olacak şekilde düzenlenmelidir.
3. Makale taslağı -yazar(lar)a dair hiçbir kişisel bilgi bulunmamasına özen gösterilerek- şu sırayla hazırlanmalıdır:
 1. İlk sayfada en fazla 250-300 kelimelik bir makale özeti ve özetin altında 3-6 adet anahtar kelime olmalıdır.
 2. İkinci sayfada İngilizce özet ve anahtar kelimeler yer almalıdır.
 3. Üçüncü sayfada 1500-2000 kelimelik İngilizce genişletilmiş özet yer almalıdır. İngilizce genişletilmiş özet Türkçe makaleler için zorunludur. İngilizce makaleler için genişletilmiş özet istenmez.
 4. Geniş özeti takiben yeni sayfadan itibaren makalenin ana metni, makalenin başlığıyla başlamalıdır. Başlığın altına parantez içinde kısa başlık yazılmalıdır.
 5. Araştırma makaleleri giriş, yöntem, bulgular ve tartışma bölümlerini içermelidir. Giriş bölümüne ayrıca giriş başlığı yazılmasına gerek bulunmamaktadır.
 6. Derleme makalelerde konunun çerçevesini çizen bir giriş bölümü (giriş başlığı yazılmaksızın) ve bir tartışma bölümü yer almalıdır.
 7. Bunların dışında yazar(lar), metnin akışında uygun gördükleri gibi başlık ve alt başlıklar oluşturabilir. Başlıklarımda numara ya da harf sistemi kullanılmamalı, bunun yerine APA 7 versiyonundaki başlıklarımda sisteminden yararlanılmalıdır.
 8. Ana metin içinde şekil ve tabloların yer alması gereken yerler, şekil ve tablo numaraları belirtilerek işaretlenmelidir (“Şekil 3. Buraya Yerleştirilmelidir” gibi). Tablolar APA 7 formatına göre hazırlanmalıdır.

9. Ana metinden sonra kaynakça kısmı ayrı bir sayfada başlamalıdır. Kaynakça, APA 7 formatı uyarınca düzenlenmeli ve dikkatlice kontrol edilmelidir. Kaynaklar, yazar soy ismine göre alfabetik sırayla sıralanmalıdır. Kaynakçada geçen her kaynak ana metinde, ana metinde geçen her atıf kaynakçada yer almalıdır.
10. Kaynakçadan sonra her biri ayrı bir sayfada olmak üzere sırasıyla şekil ve tablolar -başlıkları ve varsa açıklamalarıyla birlikte- yer almalıdır.
4. Makale taslağında Word programının “yazım denetimi” dışında -özellikle otomatik numaralandırma gibi- hiçbir otomatik metin düzenleme özelliği kullanılmamalıdır.
5. Makalelerin hakem sürecinden geçtikten sonraki nihai hali yayınlanmak üzere yukarıda açıklandığı gibi düzenlenmelidir. Özetten önce, bir kapak sayfasına makalenin başlığı, yazar(lar)ın ismi(isimleri), unvanları, kurum bilgileri, telefon, faks numaraları, e-mail adresleri eklenmelidir. Yazarların var ise teşekkür gibi notları dipnot olarak eklenerek Word belgesi şeklinde doğrudan baş editöre gönderilmelidir.
6. Yayın evinden gelen yayın öncesi onay kopyası, iletilen yazarla paylaşılar ve belirtilen süre içinde kontrol edilip dizgi hataları varsa rapor edilmesi istenir. Yazar(lar)ın kontrol ettiği bu kopya, dizgi hataları varsa düzeltildikten sonra editöryal ekibin son onayından geçerek yayınlanır.
7. Psikolojide ya da yakın alanlarda akademik çalışmalar yapmış tüm öğretim üyeleri Psikoloji Çalışmaları'nın hakemi olabilir. Hakemlik başvurusu için akademik özgeçmişinizi, baş editöre (sp@istanbul.edu.tr) gönderebilirsiniz.

Referans Stili ve Formatı

Psikoloji Çalışmaları-Studies in Psychology, metin içi alıntılama ve kaynak gösterme için APA (American Psychological Association) kaynak sitilinin 7. edisyonunu benimser. APA 7. Edisyon hakkında bilgi için:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org/>

Kaynakların doğruluğundan yazar(lar) sorumludur. Tüm kaynaklar metinde belirtilmelidir. Kaynaklar aşağıdaki örneklerdeki gibi gösterilmelidir.

Metin İçinde Kaynak Gösterme

Kaynaklar metinde parantez içinde yazarların soyadı ve yayın tarihi yazılarak belirtilmelidir. Birden fazla kaynak gösterilecekse kaynaklar arasında (;) işareti kullanılmalıdır. Kaynaklar alfabetik olarak sıralanmalıdır.

Örnekler:

Birden fazla kaynak;

(Esin ve ark., 2002; Karasar 1995)

Tek yazarlı kaynak;

(Akyolcu, 2007)

İki yazarlı kaynak;

(Sayiner ve Demirci, 2007)

İkiden çok yazarlı kaynak;

Metin içinde ilk defa da dahil olmak üzere tüm kullanımlarda: (Ailen ve ark., 2000)

Kaynaklar Bölümünde Kaynak Gösterme

Kullanılan tüm kaynaklar metnin sonunda ayrı bir bölüm halinde yazar soyadlarına göre alfabetik olarak numaralandırılmadan verilmelidir.

Kaynak yazımı ile ilgili örnekler aşağıda verilmiştir.

Kitap**a) Gönderilecek makalenin dili Türkçe ise**

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8. Baskı). 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Türkçeye Çevrilmiş Kitap

Calhoun, A. (1999). *Duygu ve biliş* (2. Baskı). (A. Koca, Çev.). Zihin Yayınları (Orijinal eserin basım tarihi 1990, 7. Baskı)

c) Editörlü Kitap

Ören, T., Üney, T. ve Çölkesen, R. (Ed.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi*. Papatya Yayıncılık.

d) Çok Yazarlı Kitap

Tonta, Y., Bitirim, Y. ve Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme*. Total Bilişim.

e) Gönderilecek makalenin dili İngilizce ise

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. McGraw-Hill Education.

f) Gönderilecek makalenin dili İngilizce ise

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh University Press.

g) Gönderilecek makalenin dili Türkçe ise

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi. M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi kitabı* içinde (s. 233–263). Dora Basım Yayın.

h) Yayıncının ve Yazarın Kurum Olduğu Yayın

Türk Standartları Enstitüsü. (1974). *Adlandırma ilkeleri*. Yazar.

Makale**a) Gönderilecek makalenin dili Türkçe ise**

Mutlu, B. ve Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri. *İstanbul Üniversitesi Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 15(60), 179–182.

b) Gönderilecek makalenin dili İngilizce ise

de Cillia, R., Reisinger, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) 20'den Fazla Yazarlı Makale

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) DOI'si Olmayan Online Edinilmiş Makale

Al, U. ve Doğan, G. (2012). Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü tezlerinin atf analizi. *Türk Kütüphaneciliği*, 26, 349–369. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/>

e) DOI'si Olan Makale

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910> f) **Advance Online Olarak Yayımlanmış Makale**

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Popüler Dergi Makalesi

Semerçioğlu, C. (2015, Haziran). Sıradanlığın rayihası. *Sabit Fikir*, 52, 38–39.

Tez, Sunum, Bildiri**a) Tezler**

Sarı, E. (2008). *Kültür kimlik ve politika: Mardin'de kültürlerarasılık*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

b) Web'de Yer Alan İngilizce Yüksek Lisans/Doktora Tezi

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* [Doctoral dissertation, University of California, Berkeley]. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

c) Sempozyum Katkısı

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at American Psychological Association meeting, Orlando, FL.

d) Online Olarak Erişilen Konferans Bildiri Özeti

Çınar, M., Doğan, D. ve Seferoğlu, S. S. (2015, Şubat). *Eğitimde dijital araçlar: Google sınıf uygulaması üzerine bir değerlendirme* [Öz]. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. Erişim adresi: <http://ab2015.anadolu.edu.tr/index.php?menu=5&submenu=27>

e) Düzenli Olarak Online Yayınlanan Bildiriler

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593-12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

f) Kitap Şeklinde Yayınlanan Bildiriler

Schneider, R. (2013). Research data literacy. S. Kurbanoğlu ve ark. (Ed.), *Communications in Computer and Information Science: Vol. 397. Worldwide Communalities and Challenges in Information Literacy Research and Practice* içinde (s. 134–140). Cham, İsviçre: Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-03919-0>

g) Kongre Bildirisi

Aydın, S. ve Yılmaz, A. (2010, Haziran, 8-12). *Olumsuz çocukluk yaşantılarının depresyon belirtileri üzerindeki etkisi* [Sözlü Sunum]. 32. Travma Kongresi, İstanbul, Türkiye.

Diğer Kaynaklar

a) Gazete Yazısı

Toker, Ç. (2015, 26 Haziran). 'Unutma' notları. *Cumhuriyet*, s. 13.

b) Online Gazete Yazısı

Tamer, M. (2015, 26 Haziran). E-ticaret hamle yapmak için tüketiciyi bekliyor. *Milliyet*. Erişim adresi: <http://www.milliyet.com.tr>

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Ansiklopedi/Sözlük

Bilgi mimarisi. (2014, 20 Aralık). Vikipedi içinde. Erişim adresi: http://tr.wikipedia.org/wiki/Bilgi_mimarisi

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Radyo ODTÜ (Yapımcı). (2015, 13 Nisan). *Modern sabahlar* [Podcast]. Erişim adresi: <http://www.radyoodtu.com.tr/>

f) Bir Televizyon Dizisinden Tek Bir Bölüm

Shore, D. (Senarist), Jackson, M. (Senarist) ve Bookstaver, S. (Yönetmen). (2012). Runaways [Televizyon dizisi bölümü]. D. Shore (Baş yapımcı), *House M.D.* içinde. New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Müzik Kaydı

Say, F. (2009). Galata Kulesi. *İstanbul senfonisi* [CD] içinde. İstanbul: Ak Müzik.

SON KONTROL LİSTESİ

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- Editöre mektup
 - Makalenin türü
 - Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu bilgisi
 - Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi (varsa belirtiniz)
 - İstatistik kontrolünün yapıldığı (araştırma makaleleri için)
 - İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
 - Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
 - Kaynakların APA7'ye göre belirtildiği
- Telif Hakkı Devir Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Makale kapak sayfası:
 - Makalenin kategorisi
 - Makalenin kategorisi
 - Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi de yer almalıdır), e-posta adresleri
 - Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
 - Tüm yazarların ORCID'leri
- Makale ana metni dosyasında olması gerekenler:
 - Makalenin Türkçe ve İngilizce başlığı
 - Özetler 250-300 kelime Türkçe ve 250-330 kelime İngilizce
 - Anahtar Kelimeler: 3-6 adet Türkçe ve 3-6 adet İngilizce
 - Makale Türkçe ise, İngilizce genişletilmiş Özet (Extended Abstract) 1500-2000 kelime
 - Makale ana metin bölümleri
 - Finansal Destek (varsa belirtiniz)
 - Çıkar Çatışması (varsa belirtiniz)
 - Teşekkür (varsa belirtiniz)
 - Kaynaklar
 - Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılarıyla)

İLETİŞİM İÇİN:

Baş editor : Prof. Dr. İlknur Özalp Türetgen

ilknuroz@istanbul.edu.tr

sp@istanbul.edu.tr

Yönetici Editörler: G. Deniz Derin

guldeniz.derin@omu.edu.tr

Zeynep Büşra Coşar Yılmaz

zeynep.cosar@istanbul.edu.tr

Tel : + 90 212 455 57 00

Adres : İstanbul Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi

Psikoloji Bölümü

İstanbul Üniversitesi

Ordu Cad. No. 196,

34459 Laleli

İstanbul - Türkiye

DESCRIPTION

Studies in Psychology – Psikoloji Çalışmaları is an open access, peer-reviewed, scholarly, international journal published triannually in April, August and December. It has been an official publication of by Istanbul University, Faculty of Letters, Department of Psychology since 1956. The journal is covered in Web of Science - Emerging Sources Citation Index (ESCI), TÜBİTAK-ULAKBİM TR Index and Türk Psikiyatri Dizini (Turkish Psychiatry Index). The manuscripts submitted for publication in the journal must be scientific and original work in Turkish or English.

AIM AND SCOPE

Studies in Psychology-Psikoloji Çalışmaları aims to be a platform that enables knowledge generated within the fundamental and applied fields of psychology support each other. Within this frame, it welcomes both research articles from all sub fields of psychology and inter disciplinary studies covering fields such as cognitive sciences, neurology, genetics, psychiatry, geriatrics, educational sciences, communication sciences and anthropology.

The target group of the journal consists of academicians, researchers, professionals, students, related professional and academic bodies and institutions.

EDITORIAL POLICIES AND PEER REVIEW PROCESS

Publication Policy

The journal gives priority to empirical research articles using quantitative or qualitative methods. Besides, it includes review articles and book reviews. The subjects covered in the manuscripts submitted to the Journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal.

LANGUAGE

The language of the journal is both Turkish and British English.

General Principles

1. Only those manuscripts that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation. Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.
2. Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.
3. Changing the name of an author (omission, addition or order) in manuscript submitted to the Journal requires written permission of all declared authors.
4. - Submitted manuscript which is conformed with the scientific standards and principles of formatting is sent to peer review. Manuscript considered non-conforming is returned to the author(s) and revision is requested. In case that the author(s) resubmits the manuscript having done all the required revisions, peer review process starts once again. Decision regarding all these editorial processes belong to the editor(s) or editorial board when regarded necessary.
5. Double blind peer review is used.
6. Rejected manuscripts, pictures and photos are not returned to author(s).
7. - In case that the submitted manuscript was presented as a conference proceeding or produced from a master thesis or doctoral dissertation, it should be indicated in the footnote by the author. If the data in the manuscript was used in a previously published article, it must be indicated as well.

- All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.
- Copyright Notice** Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>" **CC BY-NC 4.0**) which permits unrestricted, non-commercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.

Author Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the manuscript is in accordance with scientific and ethical standards and rules. Submitting their manuscripts, authors are deemed to ensure that submitted work is original and certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language.

Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. It is authors' responsibility to get necessary permissions. Applicable copyright laws and conventions must be followed.

The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/conducting the study of the manuscript and/or revising it". All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) must meet all these criteria described above.

Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the signed Copyright Agreement Form. If not indicated, alphabetical order according to surnames is used. All authors must disclose all issues concerning financial relationship and conflict of interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

Author(s) are to take into consideration the required revisions in accordance with the review reports sent by the editor. Author(s) must send the rearranged article to the editor together with the list of done/undone revisions writing the reasons.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor-in-Chief to provide retractions or corrections of mistakes.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope. Editor-in-chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, sexual orientation, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international external referees for evaluation and publication decision is given by editor-in-chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor in chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the Journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

OPEN ACCESS STATEMENT

The journal is an open access journal and all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author. This is in accordance with the "<https://www.budapestopenaccessinitiative.org/read>" BOAI definition of open access.

The open access articles in the journal are licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International ("<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>" CC BY-NC 4.0) license.

ETHICS

Standards and Principles of Publication Ethics

Studies in Psychology - Psikoloji Çalışmaları is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelinesnew/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Additionally, Ethics Codes of Turkish Psychological Association is taken into consideration. Authors who are members of Turkish Psychological Association are accountable to the Ethical Committee of Turkish Psychological Association.

Research Ethics

Studies in Psychology - Psikoloji Çalışmaları adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest or must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

MANUSCRIPT ORGANIZATION AND FORMAT

Manuscript is to be submitted online via <http://sp.istanbul.edu.tr> and it must be accompanied by a cover letter indicating that the manuscript is intended for publication, specifying the article category (i.e. research article, review etc.) and including information about the manuscript (see the Submission Checklist). In addition, Copyright Agreement Form that has to be signed by all authors must be submitted.

1. The author who submitted the manuscript online becomes the corresponding author for the evaluation and publication process.
2. MS Office Word in either .doc or .docx file formats should be used for the manuscript preparation. Entire manuscript should be A4 paper sized with 3 cm page margins, 12 pt. Times New Roman and double spaced.
3. Manuscript that does not include any author information should be prepared as follows:
 1. The first page should include a summary (250-300 words) and 3-6 keywords beneath it.
 2. The second page should be composed of the English translation of abstract and keywords.
 3. The third page should include an extended abstract in English (1500-2000 words). Extended abstract in English is mandatory for the manuscripts in Turkish. It is not required for the manuscript is in English.
 4. The main text with title of the manuscript should start on the page following the abstracts/ extended abstract. Running head, in parentheses, should be written under title.
 5. Research articles should be composed of introduction, method, results and discussion sections. It is not necessary to put "introduction" heading in introduction section.

6. Review papers should include an introduction section framing the issue (without an “introduction” heading) and a discussion section.
 7. The author(s) may create additional sub/headings that they found useful. Letters or numbers must not be used for heading. APA Style 7th edition’s heading system should be utilized.
 8. The placement of tables and figures should be stated in main text with specific mention to its number (For instance, “Figure 3 should be placed here.”). Tables should be prepared in line with the APA 7th edition guideline.
 9. References section must start on a separate page following main text. References must be in line with APA 7th edition guidelines and must be carefully checked. References must be ordered alphabetically by the author last names. Any reference in references section must have been mentioned in main text and any citation in main text must be mentioned in references section.
 10. Figures and tables, respectively, should be placed on separate pages following references section with any titles and explanations if it exists.
4. Any text editing except MS Word auto-check must not be used throughout the manuscript preparation (especially automatic numbering must not be used).
 5. The final edition of the manuscript after peer-review process must be organized for publication as explained above. A cover page having the fully descriptive title of the manuscript and, affiliation, title, e-mail address, postal address, phone and fax number of the author(s) must be added before abstract section. The note(s) of the author(s), such as acknowledgements, if any, should be added as a footnote as well. The resulting Word document should be directly sent to the editor-in-chief.
 6. The pre-publish confirmation copy that was sent from the publisher is shared with the corresponding author. It is requested to be checked by author(s) within the highlighted timespan. Any possible typesetting errors should be reported. This latest copy that was checked by the author(s) is published after the correction of typesetting errors, if any, following the final confirmation of the editorial team.
 7. Every academician who has studied in psychology or related fields may be a reviewer of the Studies in Psychology. You may send your academic CV to editor-in-chief (sp@istanbul.edu.tr) to apply to be a reviewer.

Reference Style and Format

Studies in Psychology- Psikoloji Çalışmaları complies with APA (American Psychological Association) style 7th Edition for referencing and quoting. For more information:

- American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.). Washington, DC: APA.
- <http://www.apastyle.org>

Citations in the Text

Citations must be indicated with the author surname and publication year within the parenthesis. If more than one citation is made within the same parenthesis, separate them with (;).

Samples:

More than one citation;

(Esin et al., 2002; Karasar, 1995)

Citation with one author;

(Akyolcu, 2007)

Citation with two authors;

(Sayıner & Demirci, 2007)

Citations with more than 2 authors;

(Çavdar et al., 2003)

Citations in the Reference

All the citations done in the text should be listed in the References section in alphabetical order of author surname without numbering. Below given examples should be considered in citing the references.

Basic Reference Types**Book****a) Turkish Book**

Karasar, N. (1995). *Araştırmalarda rapor hazırlama* (8th ed.) [Preparing research reports]. 3A Eğitim Danışmanlık Ltd.

b) Book Translated into Turkish

Mucchielli, A. (1991). *Zihniyetler* [Mindsets] (A. Kotil, Trans.). İletişim Yayınları.

c) Edited Book

Ören, T., Üney, T., & Çölkesen, R. (Eds.). (2006). *Türkiye bilişim ansiklopedisi* [Turkish Encyclopedia of Informatics]. Papatya Yayıncılık.

d) Turkish Book with Multiple Authors

Tonta, Y., Bitirim, Y., & Sever, H. (2002). *Türkçe arama motorlarında performans değerlendirme* [Performance evaluation in Turkish search engines]. Total Bilişim.

e) Book in English

Kamien R., & Kamien A. (2014). *Music: An appreciation*. McGraw-Hill Education.

f) Chapter in an Edited Book

Bassett, C. (2006). Cultural studies and new media. In G. Hall & C. Birchall (Eds.), *New cultural studies: Adventures in theory* (pp. 220–237). Edinburgh University Press.

g) Chapter in an Edited Book in Turkish

Erkmen, T. (2012). Örgüt kültürü: Fonksiyonları, öğeleri, işletme yönetimi ve liderlikteki önemi [Organization culture: Its functions, elements and importance in leadership and business management]. In M. Zencirkıran (Ed.), *Örgüt sosyolojisi* [Organization sociology] (pp. 233–263). Dora Basım Yayın.

h) Book with the same organization as author and publisher

American Psychological Association. (2009). *Publication manual of the American psychological association* (6th ed.). Washington, DC: Author.

Article**a) Turkish Article**

Mutlu, B., & Savaşer, S. (2007). Çocuğu ameliyat sonrası yoğun bakımda olan ebeveynlerde stres nedenleri ve azaltma girişimleri [Source and intervention reduction of stress for parents whose children are in intensive care unit after surgery]. *Istanbul University Florence Nightingale Journal of Nursing*, 15(60), 179–182.

b) English Article

de Cillia, R., Reisigl, M., & Wodak, R. (1999). The discursive construction of national identity. *Discourse and Society*, 10(2), 149–173. <http://dx.doi.org/10.1177/0957926599010002002>

c) Journal Article with DOI and More Than 20 Authors

Lal, H., Cunningham, A. L., Godeaux, O., Chlibek, R., Diez-Domingo, J., Hwang, S.-J. ... Heineman, T. C. (2015). Efficacy of an adjuvanted herpes zoster subunit vaccine in older adults. *New England Journal of Medicine*, 372, 2087–2096. <http://dx.doi.org/10.1056/NEJMoa1501184>

d) Journal Article from Web, without DOI

Sidani, S. (2003). Enhancing the evaluation of nursing care effectiveness. *Canadian Journal of Nursing Research*, 35(3), 26–38. Retrieved from <http://cjunr.mcgill.ca>

e) Journal Article with DOI

Turner, S. J. (2010). Website statistics 2.0: Using Google Analytics to measure library website effectiveness. *Technical Services Quarterly*, 27, 261–278. <http://dx.doi.org/10.1080/07317131003765910>

f) Advance Online Publication

Smith, J. A. (2010). Citing advance online publication: A review. *Journal of Psychology*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/a45d7867>

g) Article in a Magazine

Henry, W. A., III. (1990, April 9). Making the grade in today's schools. *Time*, 135, 28–31.

Doctoral Dissertation, Master's Thesis, Presentation, Proceeding

a) Dissertation/Thesis from an Institutional Database

Zambrano-Vazquez, L. (2016). *The interaction of state and trait worry on response monitoring in those with worry and obsessive-compulsive symptoms* [Doctoral dissertation, University of Arizona]. UA Campus Repository. <https://repository.arizona.edu/handle/10150/620615>

b) Dissertation/Thesis from Web

Tonta, Y. A. (1992). *An analysis of search failures in online library catalogs* [Doctoral dissertation, University of California, Berkeley]. <http://yunus.hacettepe.edu.tr/tonta/yayinlar/phd/ickapak.html>

c) Symposium Contribution

Krinsky-McHale, S. J., Zigman, W. B., & Silverman, W. (2012, August). Are neuropsychiatric symptoms markers of prodromal Alzheimer's disease in adults with Down syndrome? In W. B. Zigman (Chair), *Predictors of mild cognitive impairment, dementia, and mortality in adults with Down syndrome*. Symposium conducted at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

d) Conference Paper Abstract Retrieved Online

Liu, S. (2005, May). *Defending against business crises with the help of intelligent agent based early warning solutions*. Paper presented at the Seventh International Conference on Enterprise Information Systems, Miami, FL. Abstract retrieved from http://www.iceis.org/iceis2005/abstracts_2005.htm

e) Conference Paper - In Regularly Published Proceedings and Retrieved Online

Herculano-Houzel, S., Collins, C. E., Wong, P., Kaas, J. H., & Lent, R. (2008). The basic nonuniformity of the cerebral cortex. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 105, 12593–12598. <http://dx.doi.org/10.1073/pnas.0805417105>

f) Proceeding in Book Form

Parsons, O. A., Pryzwansky, W. B., Weinstein, D. J., & Wiens, A. N. (1995). Taxonomy for psychology. In J. N. Reich, H. Sands, & A. N. Wiens (Eds.), *Education and training beyond the doctoral degree: Proceedings of the American Psychological Association National Conference on Postdoctoral Education and Training in Psychology* (pp. 45–50). Washington, DC: American Psychological Association.

g) Paper Presentation

Nguyen, C. A. (2012, August). *Humor and deception in advertising: When laughter may not be the best medicine*. Paper presented at the meeting of the American Psychological Association, Orlando, FL.

Other Sources

a) Newspaper Article

Browne, R. (2010, March 21). This brainless patient is no dummy. *Sydney Morning Herald*, 45.

b) Newspaper Article with no Author

New drug appears to sharply cut risk of death from heart failure.(1993, July 15). *The Washington Post*, p. A12.

c) Web Page/Blog Post

Bordwell, D. (2013, June 18). David Koepp: Making the world movie-sized [Web log post]. Retrieved from <http://www.davidbordwell.net/blog/page/27/>

d) Online Encyclopedia/Dictionary

Ignition. (1989). In *Oxford English online dictionary* (2nd ed.). Retrieved from <http://dictionary.oed.com>

Marcoux, A. (2008). Business ethics. In E. N. Zalta (Ed.). *The Stanford encyclopedia of philosophy*. Retrieved from <http://plato.stanford.edu/entries/ethics-business/>

e) Podcast

Dunning, B. (Producer). (2011, January 12). *inFact: Conspiracy theories* [Video podcast]. Retrieved from <http://itunes.apple.com/>

f) Single Episode in a Television Series

Egan, D. (Writer), & Alexander, J. (Director). (2005). Failure to communicate. [Television series episode]. In D. Shore (Executive producer), *House*; New York, NY: Fox Broadcasting.

g) Music

Fuchs, G. (2004). Light the menorah. On *Eight nights of Hanukkah* [CD]. Brick, NJ: Kid Kosher

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- Cover letter to the editor
 - The category of the manuscript
 - Confirming that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
 - Including disclosure of any commercial or financial involvement.
 - Confirming that the statistical design of the research article is reviewed.
 - Confirming that last control for fluent English was done.
 - Confirming that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
 - Confirming that the references cited in the text and listed in the references section are in line with APA 7.
- Copyright Agreement Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
 - The category of the manuscript
 - The title of the manuscript both in Turkish and in English
 - All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country), e-mail addresses
 - Corresponding author’s email address, full postal address, telephone and fax number
 - ORCIDs of all authors.
- CMain Manuscript Document:
 - The title of the manuscript both in Turkish and in English
 - Abstracts 250-300 words in Turkish, and 250-330 in English
 - Key words: 3 to 6 words both in Turkish and in English
 - Extended Abstract (1500-2000 words) in English (only for Turkish articles)
 - Main article sections
 - Grant support (if exists)
 - Conflict of interest (if exists)
 - Acknowledgement (if exists)

- References
- All tables, illustrations (figures) (including title, description, footnotes)

CONTACT INFO

Editor-in-chief : Prof. Dr. İlknur Özalp Türetgen
ilknuroz@istanbul.edu.tr
sp@istanbul.edu.tr

Managing Editors: G. Deniz Derin
guldeniz.derin@omu.edu.tr

Zeynep Büşra Coşar Yılmaz
zeynep.cosar@istanbul.edu.tr

Phone : + 90 212 455 57 00

Address : Istanbul University

Faculty of Letters

Department of Psychology

Ordu Cad. No. 196,

34459 Laleli

Istanbul - Türkiye

COPYRIGHT AGREEMENT FORM / TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU

Istanbul University
 İstanbul Üniversitesi

Journal name: Studies in Psychology
 Dergi Adı: Litera: Psikoloji Çalışmaları

Copyright Agreement Form
 Telif Hakkı Anlaşması Formu

Responsible/Corresponding Author <i>Sorumlu Yazar</i>	
Title of Manuscript <i>Makalenin Başlığı</i>	
Acceptance date <i>Kabul Tarihi</i>	
List of authors <i>Yazarların Listesi</i>	

<i>Sıra No</i>	<i>Name - Surname Adı-Soyadı</i>	<i>E-mail E-Posta</i>	<i>Signature İmza</i>	<i>Date Tarih</i>
1				
2				
3				
4				
5				

Manuscript Type (Research Article, Review, etc.) <i>Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, v.b.)</i>	
--	--

Responsible/Corresponding Author: <i>Sorumlu Yazar:</i>	
---	--

University/company/institution	<i>Çalıştığı kurum</i>	
Address	<i>Posta adresi</i>	
E-mail	<i>E-posta</i>	
Phone; mobile phone	<i>Telefon no; GSM no</i>	

The author(s) agrees that:
 The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work, all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work, all authors have seen and approved the manuscript as submitted, the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere, the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone. İSTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.
 The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights.
 I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury.
 This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder
 Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını,
 Tüm yazarların bu çalışmaya aslı olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını,
 Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını,
 Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını,
 Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler.
 İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayınlamasına izin verirler.
 Creative Commons Atıf-Gayri Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfı bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.
 Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işvereninin telif dâhil patent hakları, fikri mülkiyet hakları saklıdır.
 Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz.
 Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılrken kanuna aykırı herhangi bir malmze ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz.
 Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kamtlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

Responsible/Corresponding Author; <i>Sorumlu Yazar;</i>	Signature / İmza	Date / Tarih
	/...../.....